

ZMAGOVITO POSAVJE

Dr. Tomaž Teropšič, vojni in vojaški zgodovinar, muzealec, menedžer v kulturi, publicist, častnik in vojni veteran. Leta 1988 je prejel štipendijo Raziskovalne skupnosti Slovenije za magistrski študij v okviru projekta 2000 mladih raziskovalcev. Filozofska fakulteta v Ljubljani mu je tik pred vojno leta 1991, na osnovi uspešnega zagovora magistrskega dela z naslovom Kozjanski odred, priznala akademsko stopnjo magistra zgodovine. Konec leta 2007 ga je Univerza v Ljubljani promovirala za doktorja znanosti s področja zgodovine. Doktorska disertacija nosi naslov »Vojaške operacije in vojaška dejavnost na Štajerskem v letih 1943-1945.« Področje njegove raziskovalne in muzejske dejavnosti sta novejša vojna in vojaška zgodovina Slovencev. Še posebej se posveča vprašanju vojaških formacij, njihovih taktik in oborožitve. Njegova bibliografija objavljenih del šteje več kot 145 enot. Med njimi izstopajo obsežna monografija v dveh delih o Kozjanskem odredu, spominski zbornik Posavje v letih 1989-1991 in razstavni katalog »Bil sem zraven.« Za svoje raziskave je prejel dve priznanji za dosežke na področju inovativne in raziskovalne dejavnosti občine Brežice.

Tomaž Teropšič je postavil razstave o gospodarstvu v občini Brežice, o Kozjanskem odredu, znakih Slovenske vojske in fotografsko razstavo o osamosvojitveni vojni. Je avtor stalne zbirke grafik o gradovih Posavja in soavtor stalne zbirke o posavskih meščanih v Posavskem muzeju Brežice. Izdal je devet kompletov Posavskih vojnih razglednic. Z dolgoletnim, obsežnim in sistematičnim terenskim delom mu je uspelo zbrati veliko fotografskega in video-gradiva, zapisati večje število osebnih pričevanj in ustvariti največjo depojsko zbirko uniform na Slovenskem po letu 1945, ki jo dopolnjuje bogata tuja in domača strokovna literatura. Obseg zbirke je monumentalen. V njej so različne uniforme, orožje, oprema in odlikovanja. V okviru te zbirke še posebej izstopa zelo bogato raznovrstno gradivo iz vojne za Slovenijo leta 1991. V njej je aktivno sodeloval kot poveljnik voda Teritorialne obrambe Republike Slovenije v činu poročnika. Muzej od leta 1991 skrbno goji izročilo osamosvojitvene vojne in slovi kot najboljše založen muzej v Sloveniji s tovrstnim gradivom.

Vojni veteran Tomaž Teropšič je eden od ustanoviteljev Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo v Brežicah in član njegovega predsedstva ter dolgoletni član komisije za statut, finance in organiziranost pri predsedstvu Zveze veteranov vojne za Slovenijo. Za svoje delo je prejel zlati znak ZTS, zlato plaketo ZVVS, zlato plaketo ZZB NOB Slovenije, zlato medaljo Obranili Posavje 1991 OZVVS Brežice in zlato plaketo ZSČ Brežice. Je nosilec znaka Obranili domovino 1991 ter drugih družbenih priznanj.

ZMAGOVITO POSAVJE

Spominski zbornik

Tomaž Teropšič
Mitja Teropšič

*Izdano ob dvajsetletnici
obranitve države
Republike Slovenije*

Brežice 2011

Fotografija na prednji platnici:

V osamosvojitveni vojni leta 1991 smo Slovenci z orožjem izbojevali zmago. Protiletalski mitraljez 135. protidesantne čete Teritorialne obrambe Brežice 25. območnega štaba Teritorialne obrambe na položaju.

Globoko, junij 1991. Foto: Dušan Skočaj, Brežice.

Fotografija na zadnji platnici:

Veteranska organizacija skrbno goji izročilo osamosvojitvene vojne in ohranja spomin nanjo.

Detajl s slavnostne otvoritve veteranskega spomenika osamosvojitvene vojne v Krakovskem gozdu. Zaloke, 22. oktobra 2005. Foto: Foto Rožman, Brežice.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.433)~1989/2011~(082)
355(497.433)~1991~(082)

ZMAGOVITO Posavje : spominski zbornik / [gradivo zbrala in uredila] Tomaž Teropšič, Mitja Teropšič. - Brežice : Posavski muzej : Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Pokrajinski odbor za Posavje, 2011

ISBN 978-961-6701-05-1 (Posavski muzej)
1. Teropšič, Tomaž
258313984

Brez pisnega dovoljenja Posavskega muzeja Brežice in avtorja je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, hkrati s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranitvijo v elektronski obliki, v okviru določil Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.

ISBN 978-961-6701-05-1

*Naši generaciji
je uspelo sanje
naših očetov in dedov
spremeniti v realnost*

*Zbornik posvečava
vsem bojevnikom za
svobodno Slovenijo*

Vsebina

Vsebina	5
Tomaž Teropšič: Ob dvajsetletnici osamosvojitve Slovenije	9
Ivan Tomše: Politika in vojna	15
Alojz Flisar: Akcija "SEVER" - 1989	25
Ivan Mirt: Ravnateljevi spomini na čas velikih sprememb	35
Vlado Zakšek: Sodelovanje s Teritorialno obrambo	47
Martin Kolar: »Došao sam, da vidim kako ti misliš.«	51
Pavle Čelik: Prometna milica v Krškem	55
Boštjan Golob: Vojakov pobeg iz JLA	59
Magda Kerin: En slovenski vojak več	69
Uroš Kerin: Spomin vojaka na pobeg iz JLA	73
Toni Koren: Poletje 1991 - dnevniški zapisi	75
Ciril Zabret: Ko odpove vojaška logika, si lahko le svoboden strelec	81
Vladka Kežman: Posadili smo lipo	93
Jože Baškovič: Skoraj osumljen vohunstva	101
Franc Černelič: Izvršni svet Občine Krško v obdobju osamosvajanja Slovenije	105
Branko Zuber: Strah je človeški in ga ni treba prezreti	111

Venčeslav-Slavko Hočevar:	
Civilna obramba in Narodna zaščita v krajevnih skupnostih na območju Sevnice	121
Rudi Kos:	
Spogledovanje z zgodovino ali brežiška četa drugič!	135
Krunoslav Filipčič:	
Slovenski bojevniki Jernej Molan	139
Branko Zorič:	
Minometni napad TO na letališče JLA	143
Dušan Skočaj:	
Vojna za samostojno Slovenijo 1991, kot sem jo spoznal	147
Bojan Flajs:	
Vojna - velika življenjska izkušnja!	155
Lado Hočevar:	
Prvi bovisti	163
Valerijan Petan:	
Dogodivščine civilista na Prilipah in v Dobovi	169
Janko Kržan:	
Rezervni miličnik v osamosvojitveni vojni	175
Renato Zorko:	
Utrinki nekega bojevnika	183
Albin Gutman:	
Slovensko državo smo obranili z orožjem	189
Silvester Jeršič:	
Obveščevalna dejavnost Teritorialne obrambe med vojno	197
Marjan Tomše:	
Varnostnik - obveščevalec v četi Teritorialne obrambe	203
Franc Balas:	
Varnostni organi Teritorialne obrambe v osamosvojitveni vojni	207
Zdenko Mohar:	
Delovanje zaledne službe Teritorialne obrambe med vojno	211
Branimir Furlan:	
Poskus prehoda na stran Teritorialne obrambe v Mokronogu	217
Robert Puš:	
Pobeg dveh oficirjev iz JLA	229
Vinko Tuljak:	
Nikoli več - JLA	237

Vlado Šurbek:	
Oprostite, nekdo je naredil veliko napako	251
Stanislav Zlobko:	
V zapor namesto v zbirni center	257
Tone Vidmar:	
Na Lisci za samostojno Slovenijo	265
Dušan Kerin:	
Vrnitev domov	273
Živko Šebek:	
Življenje v krški občini v vojnem letu	279
Franc Pavlin:	
Preleteti čas in se ozreti nazaj	291
Anton Preskar:	
Plini! Plini! Plini!	301
Goran Rovan:	
Vojno sem okusil kot dopisnik	307
Pavel Perc:	
Kaj se prelomi v človeku med vojno?	319
Marko Borštnar:	
Metalna Krmelj	327
Marjanca Ogorevc:	
Pišece	331
Angela Tomše:	
Spominsko pričevanje ženske in matere	341
Milan Jazbec:	
Celovec: Zadnji jugoslovanski in prvi slovenski konzul	343
Andrej Bobek:	
Policijski veterani Posavja	349
Rudi Smodič:	
OZVVS Krško 1996 - 2003	359
Edi Zanut:	
Brežiški vojni veterani	367
Kratice	371
Manj znani izrazi	375

Ob dvajsetletnici osamosvojitve Slovenije

*Osvoboditev je enkratno dejanje,
svoboda pa je stanje,
ki ga je treba vzdrževati.
Za svobodo si je treba prizadevati
vedno znova,
vsak dan posebej.*

Ob deseti obletnici slovenske osamosvojitve je bil v Viteški dvorani Posavskega muzeja Brežice (21. in 22. junij 2001) velik simpozij z naslovom Slovenska osamosvojitve 1991, pričevanja in analize. Na njem so sodelovali najvidnejši akterji procesa osamosvajanja in zgodovinarji. Simpozij so pripravili Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Posavski muzej Brežice, Center za vojaškozgodovinsko dejavnost Slovenske vojske, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Združenje Sever, Zveza veteranov vojne za Slovenijo – Pokrajinski odbor za Posavje in Združenje Sever za Posavje. Organizacijski odbor sta vodila Stane Granda kot predsednik in Tomaž Teropšič kot podpredsednik. Pokrovitelj simpozija je bil predsednik Državnega zbora Republike Slovenije Borut Pahor. Zato ni naključje, da je zbornik simpozija z istoimenskim naslovom izšel naslednje leto (maj 2002) v Knjižni zbirki Državnega zbora Republike Slovenije. Zbornik je pomemben zapis o slovenski polpretekli zgodovini in odlična podlaga za nadaljnje raziskave. Zbornik brežiškega simpozija so uredili zgodovinarji Jurij Perovšek, Barbara Šatej, Stane Granda, Damijan Guštin in Tomaž Teropšič.

Simpoziju v Brežicah je sledil spominski zbornik Posavje v letih 1989–1991 (Brežice, 2001). Gradivo zanj sta zbrala in uredila brata Tomaž in Mitja Teropšič. Zelo obsežen spominski zbornik sta izdala Posavski muzej Brežice in Zveza veteranov vojne za Slovenijo – Pokrajinski odbor za Posavje. V oceni je dr. Damijan Guštin zapisal, da bo spominski zbornik prispeval k boljšemu poznavanju dobe slovenske zgodovine, kot zbirka ustnih virov pa ima velik

pomen za bodoče historiografske analize ne le ožjih vojaškozgodovinskih tem, temveč tudi doživljanja osamosvojitve Slovenije in osamosvojitvene vojne. »Za lokalno zgodovino pa je to gotovo ena od temeljnih zbirk gradiva, ki bo omogočila ob pritegnitvi aktovnega gradiva celovit prikaz najnovejšega obdobja slovenske zgodovine v Posavju.«

Tone Pavček je zapisal: »Lepo je bilo doživeti čudež rojstva slovenske države, še lepše, da si bil ob pravem času na pravem mestu, a najlepše, da so se nam sanje uresničile.« Ohranjanje zgodovinskega spomina Slovencev je zato ena od prednosti Republike Slovenije, saj tako varuje slovenski narod, obenem pa dviga njegovo kulturno raven in nacionalno identiteto.

Posavski muzej Brežice od leta 1991 skrbno goji izročilo osamosvojitvene vojne, zato se je na dvajseti rojstni dan naše države skrbno pripravil. Da bi osvežili zgodovinski spomin in javnosti približali pomembnost tega časa, smo že leta 2009 v Brežicah, Krškem in Sevnici izvedli dobro obiskano predavanje o Teritorialni obrambi v Posavju, leta 2010 predavanja o Manevrski strukturi Narodne zaščite v Posavju in letos več predavanj o osamosvojitveni vojni v Posavju. Predaval je predsednik posavskih veteranov Mitja Teropšič, udeleženec in dober poznavalec obravnavanih dogodkov. V obravnavanem obdobju so izšle Posavske vojne razglednice VII, VIII in IX.

Ob dvajsetletnici osamosvojitve Slovenije smo se javnosti predstavili z muzejskim projektom Bil sem zraven s podnaslovom 25. območni štab Teritorialne obrambe in vojne enote Teritorialne obrambe v vojni leta 1991. Projekt vključuje fotografsko razstavo, ki se je selila po Posavju, razstavni katalog in bogato obrazstavno dejavnost (predavanja z video-projekcijo in info-listom, javna vodstva po razstavi in projekcijo filma iz osamosvojitvene vojne). Iz ocene o razstavi: Fotografije Črtomirja Čarga so posebnost med fotografijami osamosvojitvene vojne, saj so edina znana zbirka fotografij, ki jih je posnel fotograf, ko je opravljal vojaške naloge. ... Kronološko urejena razstavna pripoved nam odlično predstavi življenje v 25. območnem štabu in vojaških enotah Teritorialne obrambe Republike Slovenije v času temeljnih prelomnic osamosvojitvene vojne. ... Muzejski projekt Bil sem zraven je pomemben muzejski prispevek k slovenski vojni in vojaški zgodovini.

Muzejski projekt zaključujemo s spominskim zbornikom Zmagovito Posavje. Zbornik je darilo muzeja in veteranov Posavju ob 20. obletnici samostojne slovenske države. Vanj so vključena pričevanja posameznikov, ki so bili neposredno vključeni v dogajanja pred 20 leti. Povedati je treba, da je bilo v tem času posavsko poglavje del velike uspešne osamosvojitvene zgodbe, pa tudi to, da je posavsko območje z izdajo že drugega spominskega zbornika postalo zgodovinsko najboljše obdelano območje v Sloveniji.

V uvodu spominskega zbornika Posavje v letih 1989–1991 sem zapisal, da razmišljamo o spominskem zborniku, številka 2. Za izdajo novega spominskega zbornika je bilo potrebnih novih deset let. Gradivo se je na terenu ob pomoči mnogih zbiralo sistematično. Spominski zbornik Zmagovito Posavje je izdan ob dvajsetletnici osamosvojitve Slovenije, luč sveta pa je ugledal ob obletnici izгона zadnjega sovražnikovega vojaka iz Slovenije.

Zbornik Zmagovito Posavje je nadgradnja zbornika Posavje v letih 1989–1991. V njem je zapisanih novih 49 spominov Posavcev oz. zgodb o nekem usodnem času ne samo za Posavje. V zborniku je objavljenih veliko fotografij, muzealij, dokumentov in časopisnih izrezkov, ki s svojo izpovednostjo dodatno pojasnjujejo obravnavane zadeve. Pričevanja si sledijo po kronološkem zaporedju, in sicer na obdobje pred vojno, med njo in po njej. Največji del zajemajo pričevanja o vojnem obdobju. Točne ločnice ni mogoče postaviti, ker kar nekaj pričevanj opisuje celotno obdobje. Tematsko je vsebina zbornika razdeljena na štiri dele. Velika večina spominskih izjav je vezanih na vojaški del osamosvajanja, precej manjši del pa na politični del. Temu sledita enako velika splošni in veteranski del. Velika večina izjav je bila napisana v letu 2002, manj pa v letu 2003 in 2004. Prva izjava je bila napisana januarja 2001, zadnja avgusta 2011. Večina avtorjev in avtoric knjige so fakultetno izobraženi Posavci oz. Posavke. Kljub temu so v njej zastopani vsi sloji prebivalstva, saj med avtorji najdemo razpone od gospodinje do doktorja znanosti in od vojaka do generala. Izjave so datirane in podpisane, zraven so pripisi o izobrazbah ali delu, ki so ga avtorji takrat opravljali. V zborniku so obdelana različna področja, posebno težo mu dajejo spomini o nasprotni strani. Urednika se zavedava, da vse teme še niso obdelane in da bo treba na tem področju še marsikaj postoriti.

Spominski zbornik Zmagovito Posavje še ni zgodovina. Knjiga je nabita s podatki in dogodki, zato jo je mogoče vzeti v roke tudi samo za širitev splošne izobrazbe. Skupaj s prvim zbornikom bo lahko služil kot dragocen znanstven pripomoček, saj so v obeh zbornikih objavljeni ključni podatki o osamosvojitvenih dogodkih v Posavju. S temi spomini smo nadgradili in zaokrožili sliko osamosvojitvenega procesa in še posebej vojnih dogodkov v Posavju. Z nadgradnjo spominskih zapisov v drugem zborniku zaključujemo muzejski projekt, ki je Posavju nadvse potreben. Brez obeh Posavje svoje najnovejše preteklosti ne bi poznalo tako, kot bi jo moralo poznati in spoštovati! Dokončnih in absolutnih resnic seveda tudi zgodovina ne bo ponudila, ker je pot do njih pač nikoli dokončana zgodba. Dolžnost vseh nas pa je, da storimo vse, da posamične ali skupinske zgodbe pridejo na dan ter v bodočnosti skupaj z že znanimi dejstvi oblikujejo naše vedenje o tej usodni prelomnici posavske in slovenske polpreteklosti.

Boji v Sloveniji so bili prvi oboroženi spopadi v Evropi po 2. svetovni vojni (razen intervencij Varšavskega pakta v socialističnem taboru). Slovenci smo izkoristili enkratno zgodovinsko priložnost in z oboroženim bojem zavarovali plebiscitarno odločitev Slovencev za samostojno državo. V teh usodnih časih smo bili Slovenci enotni in vojaško premagali sovražno Jugoslovansko ljudsko armado. Leta 1991 smo stopili iz anonimnosti in se pridružili manj kot dvesto narodom sveta, ki se lahko pohvalijo s svojo državo. Posavci smo se pokazali kot pokončni nasledniki svojih predhodnikov. »Pustili smo sled v pesku« in dokazali, da smo vredni sinovi svojega naroda. Posavje je bilo v osamosvojitveni vojni na težišču dogajanj in temu primerni so bili vojaški uspehi. Na območje 25. območnega štaba Teritorialne obrambe sta s Hrvaške vdrla dve močni oklepno-mehanizirani koloni sovražne Jugoslovanske ljudske armade. Oboroženi pripadniki slovenskega naroda so ju zaustavili, letališče JLA Cerklje ob Krki, po ognjeni moči najmočnejšo sovražnikovo vojašnico pa so z minometnim napadom nevtralizirali. Nov uspeh so teritorialci dosegli v Krakovskem gozdu z napadom in uničenjem sovražnikove mehanizirane kolone. Miličniki Posebne enote milice Uprave za notranje zadeve Krško so nato v bližini naselja Planina zajeli večino sovražnih vojakov.

Izid spominskega zbornika so omogočili: Ministrstvo za kulturo Republike

Slovenije, Občina Brežice, Občina Krško, Občina Sevnica, Zveza veteranov vojne za Slovenijo, Zveza veteranov vojne za Slovenijo – Pokrajinski odbor za Posavje, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Brežice, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Krško, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Sevnica in Zavarovalnica Triglav, d. d., območna enota Krško.

Spominski zbornik Zmagovito Posavje je skupinsko delo, saj je pri njegovem nastanku tako ali drugače pomagalo veliko ljudi. Vsem velja iskrena hvala. Hvala avtorjem in avtoricam za prispevke in poslano gradivo. Na žalost vseh ni več med nami. V prijetno dolžnost pa mi je, da se pri zahvalah spomnim stanovskih kolegov, ki so nam pomagali s koristnimi nasveti. Z različnimi deli sta pri nastanku zbornika imela veliko opravka sodelavca muzeja Ivan Kastelic in Jelena Kostevc, zato se jima pristrčno zahvaljujem. Zahvaljujem se Posavskemu muzeju Brežice in Zvezi veteranov vojne za Slovenijo – Pokrajinskemu odboru za Posavje, ki sta izdajo spominskega zbornika uvrstila v svoj program.

Vezi slovenstva nas bogatijo, če se jih zavedamo. Zato si želim, da bi spominski zbornik Zmagovito Posavje dosegel vse tiste bralke in bralce, ki jim ni vseeno, kdo smo Slovenci. Spoštovanje lastne preteklosti je spoštovanje samega sebe. Svoj namen smo dosegli z izdajo, dolgoročno pa ga bomo takrat, ko bodo po njem segli v šolah. Mladine zbornik ne bo indoktriniral z nobeno ideologijo, tudi ne bo vnašal sovraštva, ampak spodbujal zgolj ljubezen do domovine. Leta 1991 smo Posavci in Posavke izpolnili dolžnost do domovine, z izdajo spominskega zbornika pa dolg do zgodovine.

Dr. Tomaž Teropšič

Zastave Republike Slovenije. Foto: Tomaž Teropšič.

Ivan Tomše

Politika in vojna

Demokracija je pokukala v Posavje

Ob koncu leta 1989 smo se v Sloveniji pripravljali na prve demokratične volitve po drugi svetovni vojni. Ljudje so živeli v pričakovanju velikih sprememb, upali so, da se bomo poslovili od enopartijskega političnega sistema in se pridružili državam z večstrankarskim demokratičnim sistemom.

V Posavju so hitro nastajale nove stranke, morda celo hitreje kot drugod po Sloveniji. Najprej Slovenska kmečka zveza in Demokratična zveza, za njima Slovenski krščanski demokrati, Socialni demokrati in Zeleni. Ustanavljanje strank je bilo komaj zaključeno, oblast pa je že razpisala občinske in državne volitve, ki so bile marca 1990.

V Brežicah je po volitvah nastala zelo zanimiva situacija. Nekdanji družbenopolitični organizaciji Zveza komunistov – demokratična prenova in Socialistična stranka sta dobili skupaj 33,19 % glasov volivcev, pa tudi nove stranke, ki so se združile v koalicijo Demos (Slovenski krščanski demokrati, Slovenska demokratična zveza, Socialni demokrati Slovenije), niso imele zadostne večine v družbenopolitičnem zboru skupščine občine. Če bi se k Demosu pridružila še Slovenska kmečka zveza, bi taka koalicija imela 48,97 %

glasov. Jeziček na tehtnici je tako postala »mala« koalicija ZSMS – Zeleni, ki je prejela 17,42 % glasov.

Po temeljitem premisleku in številnih zahtevnih pogajanjih smo se delegati ZSMS in Zelenih odločili, da vstopimo v Demos, ki naj bi sestavil Izvršni svet občine, koaliciji ZSMS - Zeleni pa je Demos ponudil funkcijo predsednika skupščine občine. ZSMS - Zeleni so me pred prvim zasedanjem predlagali za kandidata za predsednika in na seji vseh treh zborov (družbenopolitični, združeno delo in krajevne skupnosti), ki je bila 16. maja 1990, sem bil s 37 glasovi (29 jih je prejel drugi kandidat Stane Zlobko) tudi izvoljen za predsednika Skupščine občine Brežice. Na listi Zelenih Slovenije sem bil tudi izvoljen v Družbenopolitični zbor Skupščine Republike Slovenije.

Na obisku pri teritorialcih v Kapelah

Sredi aprila 1991 sem se odpravil na obisk k teritorialcem, ki so imeli štabno urjenje v Kapelah. O sami vsebini tega urjenja nisem vedel ničesar, vendar sem slutil, da gre za nekaj posebnega. Nekaj velikega je bilo v zraku. Jugoslovanska ljudska armada (v nadaljevanju JLA) ni dobila pod kontrolo vse oborožitve Teritorialne obrambe Slovenije, zato je bila vznemirjena. Pa tudi v časopisih se o JLA ni najlepše pisalo. Kot predsednik Skupščine občine Brežice sem zavračal pogovore z generali in drugimi vojaškimi osebami. V sekretariatu za ljudsko obrambo v Brežicah so nastale kadrovske spremembe. Vse to je kazalo na resen spor občinskega vodstva s poveljujočimi z letališča Cerklje.

Že ta dejstva so bila dovolj velik razlog, da sem se odločil za obisk enot teritorialcev v Kapelah. Kratko srečanje je bilo zelo prisrčno. Poveljnik OŠTO Brežice Mitja Teropšič je predstavil namen urjenja, sam pa sem jim zaželel, da bi bilo čim uspešnejše. Na videz je bil najin pogovor zelo uraden, toda začutil sem, da se pripravljajo za nekaj velikega, za nekaj, kar je tudi meni rojilo po glavi. Slovenci smo doslej dvakrat izgubili svojo vojsko. Prvič, ko so se slovenske partizanske enote po končani drugi svetovni vojni »utopile« v jugoslovanski armadi, in drugič, ko je slovenska Teritorialna obramba

postala z odločitvijo Beograda sestavni del oboroženih sil Jugoslavije in je bila ukinjena komanda 9. vojaškega območja s sedežem v Ljubljani. Tretjič priložnosti, da dobimo Slovenci svojo vojsko, ne smemo zamuditi.

Občinska politika do JLA je bila po volitvah v letu 1990 drugačna od tiste v preteklosti. Dosledno smo uresničili načelo, da vojska ne sme posegati v politične odločitve. V novi Izvršni svet nismo izvolili dotedanje sekretarke Sekretariata za ljudsko obrambo (njen mož je bil namreč nižji oficir JLA v Cerkljah, sama pa je bila rojena v Črni gori), spremenili smo sestav Sveta za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito ter izločili podpolkovnika Milana Bigo, ki je bil doslej član sveta kot poveljnik vojašnice Cerklje. Pozorno smo spremljali tudi dogajanja v mestu, kjer je živela večina oficirjev JLA, njihovo razporejenost pa je posredno kazalo na stopnjo bojne pripravljenosti enot JLA.

Povabilo na plebiscit o samostojnosti Slovenije

Oktobra 1990 sem bil na obisku pri Kulturno prosvetnem društvu Mura iz Benningheima v Nemčiji. Z avtobusom smo se predstavniki občine in člani KUD Oton Zupančič iz Artič podali na dolgo pot. V Murski Soboti smo dobili nekaj dodatnih potnikov iz tovarne Mura, nato pa smo se odpeljali do mejnega prehoda v Gornji Radgoni. Na meji je bilo zelo veliko miličnikov. Vedel sem, da so odnosi med Slovenijo in Jugoslavijo zelo zaostreni, zato sem se pred odhodom v Nemčijo posvetoval z ministrom za obrambo Janezom Janšo, ki mi je dejal, da lahko brez skrbi odpotujem.

Na meji sem enega od številnih miličnikov vprašal, kaj se dogaja, da je meja tako zastražena. Zaupal sem mu, da me to zanima predvsem zato, ker potujem v tujino in sem delegat republiške skupščine. Odgovoril mi je, da so enote JLA zasedle Republiški štab TO v Ljubljani. Ko sem ga vprašal: »Kateri štab, stari ali novi?«, je bil močno presenečen, saj ni pričakoval, da toliko vem o dogodkih v zvezi z JLA. Ko je odgovoril, da je armada zasedla staro lokacijo poveljstva, je bilo konec mojega spraševanja. Čutil sem, kako je obema močno odleglo.

Zvečer je bila v Bennigheimu velika proslava. Društvo Mura je proslavljalo deseto obletnico obstoja. V dvorani je bilo kakšnih 400 udeležencev. Po nagovoru predsednice društva Helene Baler sem pozdravil zdomce v imenu občine. V nadaljevanju se mi je zdelo primerno, da jim sporočim, da smo se v Skupščini RS odločili, da izvedemo 23. decembra 1990 plebiscit, na katerem se bomo državljani Slovenije odločali, ali želimo živeti v svoji državi. Povabil sem jih na plebiscit in sledil je dolg aplavz. Veselega razpoloženja tistega večera ni in ni bilo konec.

V Sloveniji so se popolnoma zaostрили odnosi z JLA. Armado je odločitev Skupščine RS o razpisu plebiscita »zadela«¹ bolj kot kakšen vojaški poraz. Začela je besneti, groziti in se pripravljati za obračun s Slovenci. Kljub temu so priprave na plebiscit potekale dokaj mirno in 23. decembra 1990 smo se državljani Slovenije z veliko večino odločili, da želimo živeti v lastni državi.

Pol leta po plebiscitu smo v Skupščini RS sprejeli akt o razglasitvi samostojnosti in nastanku države Slovenije (na nočni seji 25. junija 1991), naslednji večer pa je bila v Ljubljani velika svečanost. Slovenci smo dobili svojo državo. Sanje so sanjali številni rodovi in danes so te uresničene. Odločil sem se, da bom ta enkratni dogodek v zgodovini naroda praznoval doma in ne v Ljubljani.

25. in 26. junija so neprestano pristajala transportna letala v Cerkljah. S poveljstvom vojašnice Cerklje smo se sicer prejšnje leto dogovorili (27. junija 1990 so na pogovoru na občini sodelovali komandant podpolkovnik Biga, njegov namestnik podpolkovnik Lazič in predstavnik KOS kapetan Maltarič), da nas obveščajo o vseh poletih vojaških letal. Jasno je bilo, da o teh naletih in pristankih ni bilo nobenega sporočila. Tudi pričakovati ga ni bilo, saj nam je bilo jasno, da je mobilizacija že opravljena in v Cerklje prihajajo okrepitve.

V Brežicah smo se odločili, da nastanek slovenske države proslavimo posebej svečano. Veliko ljudi se je zbralo pri cerkvi sv. Roka, kjer smo blagoslovili lipo slovenske državnosti, nato pa v spontani povorki odšli do tržnice, kjer je bila osrednja svečanost. Z dvigom nove zastave slovenske države, Zdravljico in

kulturnim programom smo začeli veselje. Večina prebivalcev je bila ta večer srečna. V zgodovini naroda je to neponovljivo dejanje. Veselje je kalilo le preletavanje letal JLA. To je bila slaba napoved, morda celo napoved vojne, zato sem med zabavo povabil na tribuno poveljnika TO in komandirja milice in množici dejal. »Če bo treba, nas bodo tile fantje branili!« Ljudje vendar morajo vedeti, komu je zaupana obramba samostojnosti.

Zjutraj se je moja zla slutnja uresničila. Začela se je vojna. Vojna, ki jo je začela armada. Beograd ni mogel preboleti odločitve slovenskega ljudstva, želja po samostojnosti in življenju Slovencev v lastni državi ni bila dovoljena in sklenili so, da nas s silo pokorijo. Če niso ubogali slovenski politiki beograjske oblasti, naj vojaki dokažejo, da je mogoče obraniti celovitost Jugoslavije.

Prva žrtev vojne za Slovenijo

Prva jutranja poročila so preprečila vsako sanjarjenje. Armada je vkorakala v Slovenijo. Jugoslovanska armada, ki smo jo imeli za ljudsko, torej tudi našo, je postala agresor.

Novinarka radia Slovenija gospa Irena Majce me je sredi dopoldneva obiskala in želela izvedeti, kaj mislim o dogodkih, ki so se vrstili z bliskovito naglico. Jasno sem odgovoril, da se je začela vojna za Slovenijo, napovedal pa sem tudi, da bomo zvečer že imeli tanke na meji s Hrvaško. V tej vojni Hrvaška ne bo sodelovala. To sporočilo je odšlo v slovensko javnost v radijskih poročilih ob trinajstih. In točno tako so se dogodki tudi začeli odvijati. Na mejnem prehodu na Obrežju se je pojavila tankovska enota, ki je štela kakšnih 50 vozil. Teritorialci so jo zaustavili na Prilipah. Eden tankov je eksplodiral, dva sta obtičala v jarku. Ubit je bil poveljujoči oficir. Začela se je panika, vojaki JLA so bežali na vse strani.

V moji pisarni je pozvonil telefon. Klical me je Vlado Deržič, dolgoletni direktor Term Čatež in mi povedal, da so iz tankov na Prilipah pribežali trije vojaki JLA v Terme. Dejal je, da jih je dejansko zajel nek »brežiški firbec«, ki

je iz neposredne bližine leže opazoval bitko na Prilipah. Ko so vojaki bežali proti njemu, se je znašel v zagati. Najprej je hotel dvigniti roke, nato pa se je odločil drugače. Vstal je in zakričal: »Stoj! Ruke u vis!« Vojaki so ga ubogali. Na kolo je »naložil« njihovo oborožitev in jih gnal proti Termam. Deržiču sem predlagal, da prebežnike obleče v kakšne majice, nato pa jih pridemo iskat z občinskim vozilom. Čez dobre pol ure smo že vse vedeli o ciljih in namerah oklepnikov, ki so ilegalno prešli državno mejo na Obrežju in nepovabljeni vstopili v državo Slovenijo.

Manjša tankovska enota je želela vstopiti v Slovenijo tudi skozi mejni prehod v Rigoncah. V zasedi so jo čakali teritorialci. Počilo je, toda tromblonska mina ni prebila tankovskega oklepa. Sledil je rafal iz zadetega tanka. Iz mitraljeza so se vsule krogle in pokosile enega od teritorialcev, drugega pa težko ranile.

Kdo je padel pri Rigoncah? Govorice o smrti so se širile zelo hitro, nihče pa z gotovostjo ni mogel potrditi, kdo je podlegel ranam pri obrambi nastajajoče države. Do večera je vse več informacij potrjevalo, da je mrtev Jernej Molan in da je bil težko ranjen Robert Fink. Kruto novico o smrti je treba sporočiti družini. Kdo je dolžan to storiti? Poveljstvo Teritorialne obrambe je bilo na položajih, vojaške operacije so se stopnjevale, zato ni bilo za pričakovati, da bodo teritorialci opravili to težko nalogo.

S predsednikom Izvršnega sveta Cirilom Kolečnikom sva zjutraj odšla k Molanovim. Sprejeli sta naju soproga z dvema majhnima otrokoma in Jernejeva mati. Težke ure sta preživeli prejšnjo noč in upali, da morda vendar ni res. Ko sva jima izrekla sožalje, se jima je upanje sesulo v nič. Izgubili sta moža in sina, otroka sta izgubila očeta. Zakaj je moral pasti Jernej, smo se vsak zase spraševali?

Dan se je začel z žalostjo, nadaljevanje pa ni kazalo, da bi bilo lahko kaj boljše. V brežiški bolnici so se bojevali za življenje težko ranjenega teritorialca Roberta Finka, ki ga je krogla zadela v prsi. Od Molanovih sva šla naravnost k njemu. Bil je že operiran in ležal je na intenzivni negi. Od zdravnikov sva dobila zagotovilo, da je zunaj smrtne nevarnosti. Odleglo nama je, vendar je

bila ta dan grožnja smrti neprestano prisotna. Upanje, da je krvavi davek v naši občini že plačan in da vojna morija ne bo zahtevala novih žrtev, naju je hrabrilo.

Izsiljevanje jugo armade

Armada je skušala ustrahovati Slovence na vse načine. Po tistem, ko so teritorialci takoj v začetku vojaških operacij z minometi napadli letališče in so vsa letala zapustila Cerklje, jih dejansko ni bilo nikoli več nazaj. Nikoli niso pristala v Cerkljah, so pa preletavala slovenski zračni prostor in uničevala televizijske in radijske oddajnike ter druge civilne objekte. Škoda je bila velika.

Posebej so načrtovali prelete letal v nizkem letu, da bi dosegli čim večji psihološki učinek. Divji je bil na primer prelet miga, ki je letel nad Jedrsko elektrarno Krško. V zelo nizkem letu je švigal nad številnimi naselji in nato letel še nad samo kupolo elektrarne. Če bi zadel elektrarno ali skladišče radioaktivnih odpadkov, bi sledila katastrofa.

Z letalskimi napadi je posebej grozil polkovnik Bajič. Dvakrat me je (30. junija) klical na občino. Najprej me je povabil na pogajanja na motel na Bregani. Povabilo sem odločno zavrnil, saj se kot predsednik Skupščine občine Brežice ne morem pogajati na tujem ozemlju. Motel Bregana leži tik ob mejnem prehodu Obrežje, vendar v Republiki Hrvaški, mejni prehod pa je v tistem trenutku zasedala JLA. Z mojo ugrabitvijo bi lahko JLA izsiljevala slovensko oblast. Polkovniku Bajiču sem predlagal drugo lokacijo, in sicer postajo milice Brežice, in mu zagotovil popolno varnost. Varovala naj bi ga slovenska milica, ki bi tudi poskrbela, da se vrne na vnaprej dogovorjeno mesto. Posebej sem poudaril, da zanesljivo ve, da smo se na tej lokaciji pred dnevi že pogajali s predstavniki letališča in da smo poskrbeli za njihovo nemoteno vrnitev na letališče.

Kot predsednik občine nisem hotel pristajati na kakršne koli pogovore o usodi občine na tujih tleh in ker tudi polkovnik Bajič ni želel pristati na

»našo« lokacijo, se je izgovoril, da me bo poklical čez 15 minut, ker se mora posvetovati z Beogradom. Bil sem prepričan, da se ne bo več oglasil, toda kmalu je spet pozvonil telefon. Na drugi strani je bil isti govorec, le glas je nekoliko povišal, skoraj kričal je. Grozil je, da nas bodo vse pobili, saj vedo, kje se skrivamo »štakori«, če ne pristanem na pogovore na Bregani. Poslal naj bi letala, ki jih bodo usmerjali piloti, ki dobro poznajo sleherni kotiček Brežic.

Poslušal sem ga in skušal ostati miren. Ker nisem želel nepotrebnih žrtev in razdejanj, ki so posledica vojaških spopadov, sem ga še enkrat povabil na pogovore v občino, nato pa zaključil, da bosta morala armada in on osebno prevzeti odgovornost. Vojna je Sloveniji vsiljena in bojevali se bomo za svojo samostojnost. Še enkrat sem slišal niz groženj, polkovnik je govoril tako glasno, da so se njegove besede iz dvignjene slušalke slišale po vsej pisarni. Odložil sem slušalko, saj ni imelo nobenega smisla še naprej govoriti gluhemu, ki je imel eno samo nalogo in sicer vzbuditi čim več strahu.

Zatem smo slišali, da leti proti Sloveniji eskadrilja migov. Iz centra za obveščanje so me poklicali, da je velika nevarnost letalskih napadov. Odločil sem se, da sirene opozorijo na nevarnost zračnega napada. Sirene so v občini Brežice takrat zatulile prvič in zadnjič.

Kmalu je posredovala mednarodna skupnost. Nastopilo je trimesečno obdobje mirovanja, nato pa smo Slovenci dočakali samostojnost. Prvič. Po stoletnih sanjah mnogih rodov Slovencev.

Danes sem vesel in ponosen, da sem sodeloval pri nastajanju slovenske države. Dostikrat je bilo težko, a delal sem z veseljem in veliko zagnanostjo. Veliko odločnosti in odrekovanja je terjal čas, ko smo Slovenci stopali na pota samostojnosti. Velika enotnost naroda je bila garancija za uspeh.

Starešine Občinskega štaba Teritorialne obrambe Brežice pri delu na štabni vaji Kobra. Kapele, april 1991. Osebni arhiv Mitje Teropšiča.

Obisk predstavnikov Občine Brežice pri teritorialcih na štabni vaji Kobra. Kapele, april 1991. Osebni arhiv Mitje Teropšiča.

*Osamosvojitvena slovesnost. Priprave na dvig nove slovenske zastave.
Brežice, 26. 6. 1991. Foto: Vinko Stanič.*

Pozdrav slovenski zastavi. Brežice, 26. 6. 1991. Foto: Vinko Stanič.

Alojz Flisar

Akcija "SEVER" – 1989

Policijsko kariero sem začel leta 1974 po končani šoli za miličnike na postaji milice Gornja Radgona. Leta 1977 sem diplomiral na Višji pravni šoli v Mariboru in leta 1983 na Pravni univerzi v Ljubljani.

Leta 1976 sem napredoval v vodjo varnostnega okoliša mesta Gornja Radgona, po študiju 1. stopnje v inšpektorja za tujce na UNZ Murska Sobota, leta 1981 na delovno mesto inšpektorja za operativne zadeve na državni meji in pokrivanje zamejstva, kjer sem naloge izvajal v koordinaciji z JLA, - Komando mejnega odseka. Leta 1988 sem bil imenovan za vodjo sektorja za mejne zadeve in tujce na isti UNZ, med spremembami pa za načelnika uniformirane milice. Spomladi leta 1991 sem zaprosil za razrešitev te funkcije, ker sem ocenil, da lahko kot organizator MSNZ, prejšnji vodja sektorja in poveljnik 7. bataljona posebne enote milice (v nadaljevanju PEM) med pripravami na osamosvojitve zagotovim neovirano nadaljevanje ter koordinacijo zastavljenih nalog s TO; prav tako pa, tudi na področju mejnih zadev in tujcev v Pomurju, saj so potekale tudi priprave za vzpostavitev tretje državne meje v Pomurju z Republiko Hrvaško, iz dneva v dan pa smo stopnjevali tudi urjenje posebne enote. Vse navedeno sem takrat ocenil za najpomembnejše, kar so mi pozneje potrdili tudi sodelavci UNZ.

Poleg navedenih nalog sem bil vse od leta 1975 razporejen v PEM. Leta 1975 sem bil kot častnik v rezervi imenovan za pomočnika poveljnika PEM in leta 1977 za njenega poveljnika. Poveljniško funkcijo sem opravljal vse do konca osamosvojitvene vojne 1991. Ob uveljavitvi brionske deklaracije sem bil zaradi izrednega povečanja del v mejnih zadevah in tujcih razrešen s te funkcije. Poleg navedenega sem bil častnik v rezervi v letih 1973, '74 in '75 in izvajal dela komandirja voda pri vojaški taktiki kadetov na Ugarju pri Ribnici ob služenju vojaške obveznosti kadetov. To nalogo so potem prevzeli prvi miličniški akademci, ki so končali šolanje v JLA. Od leta 1981 do upokojitve sem bil observer in sem nadziral varovanje državne meje z zraka oz. helikopterja ter sodeloval pri usposabljanju mlajših kolegov.

Kot pripadnik PEM in njen poveljnik sem deloval v različnih akcijah in situacijah. Leta 1975 sem bil v prvi skupini usposobljenih pripadnikov PEM za protiteroristično delovanje iz helikopterjev. Poleg rednih oblik varovanja večjih prireditev sem deloval tudi v preostalih nalogah, kjer je šlo za večjo varnostno ogrožanje življenja ljudi ali premoženja večje vrednosti. Leta 1981 sem bil napoten v združeni odred milice Zveznega sekretariata za NZ v Kosovo kot poveljnik slovenske enote na Kosovem. V tistem času so slovenski pripadniki PEM delovali v bataljonu za specialno dejstvo v oklepem bataljonu zveznega bataljona in srbske specialne enote, čemur smo nasprotovali od vsega začetka. Leta 1989 sem bil napoten v pomoč v slovenski enoti na Kosovem ob znanih dogodkih.

Leta 1990, in sicer 21. decembra je tako kot v celi Sloveniji enota PEM varovala evidence vojaških nabornikov pred nasilnim odvzemom s posredovanjem vojaške policije JLA na UO za ljudsko obrambo. Naloga se je izvajala z bojno opremo, ker je že takrat obstajala prva nevarnost oboroženega konflikta. JLA je nato od tega odstopila. Sledili so pekrski dogodki, v katerih je naša enota sodelovala z vodom pri blokadi vojašnice v Mariboru. To je bil tudi trenutek, v katerem smo dojeli, kaj nas čaka ob razglasitvi svoje državnosti. Ključna in kronska aktivnost je bila udeležba v osamosvojitveni vojni za Slovenijo. Začela se je 26. junija 1991 z varovanjem in menjavo državnih simbolov na mejnih prehodih z Republiko Avstrijo in Madžarsko ter se končala z zmago nad zavojevalcem, ki smo je izbojevali skupaj s

pripadniki TO in slovenskim narodom. Sam sem poveljeval enoti PEM v Gornji Radgoni, dva dela enote pa sta izvajala bojne dejavnosti na mejna prehoda Gederovci in Kuzma.

Nekaj o organizaciji in delu enot PEM

Posebna enota RSNZ je bila ustanovljena leta 1975 oz. reorganizirana po akciji Raduša iz bataljona milice, ki je bil namenjen samo vzdrževanju javnega reda in miru. Na podlagi ustavnega akta in republiškega sekretarja za NZ so bile v vseh UNZ ustanovljene posebne enote milice, ki so bile številčno različne velikosti, odvisno od območja in ocene varnostnih razmer ter števila prebivalstva. Tako je bila najmanjša enota vod, sledila sta četa in bataljon ter vsi skupaj PEM RSNZ. Vse so bile neposredno podrejene republiškemu sekretarju, ki je lahko aktiviral vse enote, več enot ali posamezno enoto. Načelniki UNZ so imeli pooblastilo, da so lahko v določenih primerih v izrednih varnostnih razmerah ali izrednem dogodku aktivirali svojo enoto. Enote so bile posebej izurjene za protidiverzantsko-teroristično delovanje, vzdrževanje javnega reda in miru, ko je bil ta kršen v večjem obsegu, za razbijanje nasilnih demonstracij in za boj proti organiziranim kriminalnim združbam in oboroženim kriminalcem. Enote so imele tri formacije in so se aktivirale glede na namen uporabe. Od aktiviranja formacije je bila odvisna tudi glede na naloge oprema, oborožitev, zaščitna sredstva in vozni park.

Formacijo I so sestavljali samo aktivni miličniki posebej izurjeni. Formaciji II in III pa so sestavljali aktivni in rezervni miličniki, izurjeni po posebnem programu v razmerju 60 % aktivnih in 40 % rezervnih. Pri delovanju je bil največji poudarek v izurjenosti enote in vsakem posamezniku, izbor pa je potekal po zelo zahtevnih kriterijih. Pripadniki so bili v enoti praviloma do 27. leta starosti, razen starešin, ki so morali imeti preverjene psihofizične sposobnosti.

Usposobljenost za delovanje je bila dobro zastavljena; enote pri tem pa so bile - odvisno od delovanja - zelo elastične, mobilne, prilagodljive, prav tako oprema in vozni park.

Pripadniki PEM-a so bili izurjeni za delovanje v trojkah, oddelkih, vodih, četah, bataljonih ali kot celotna enota RSNZ. Program urjenj splošni je bil enoten, glede na sposobnosti in znanja posameznikov pa specialističen. Vsaka enota je imela več skupin po specialnosti. Enote so bile usposobljene za delo in življenje na terenu s samooskrbo in bivanjem v šotorih v vseh letnih časih. Probleme so vedno predstavljala le terenska vozila, ki jih je bilo premalo.

Oborožitev za protiteroristično delovanje je obsegala: pištole, avtomatske puške, ostrostrelske puške, ročne obrambne bombe, ročne metalce min, tromblonske kumulativne in trenutne mine, plinske puške in pištrole 38 mm, ročne plinske bombe, med njimi precej t. i. šok bomb. Od zaščitne opreme smo imeli neprebojne jopiče, čelade in zaščitne maske. Za vzdrževanje javnega reda in miru ter razbijanje demonstracij smo imeli na voljo: intervencijske čelade s ščiti, ščitnike golen, ročne ščite, zaščitne maske, plinske puške in pištrole, kalibra 38 mm, ročne bombe, plinske generatorje, gumijevke, lesene palice in seveda pištrole na pasu ali pod uniformo. Uniforma: za redna zavarovanja dnevni normalen komplet, za protiteroristično delovanje in razbijanje demonstracij, za boj proti oboroženim kriminalcem in za preiskave zemljišča pa delovne uniforme, visoke škornje ter opremo in oborožitev po formaciji.

Pri izvajanju se je nalog odvisno od obsega, lokacije, ogroženosti in moči enotam dodajalo v pomoč BOV, vodni top, helikopter ter specialiste po področjih iz specialne enote RSNZ. K navedenemu naj dodam, da se je izvajanje nalog, ki so bile povezane z nevarnostjo oboroženih spopadov in ogroženostjo življenj, uporabljalo samo formacijo I, ki so jo sestavljali samo aktivni miličniki in tudi v osamosvojitveni vojni je oborožene spopade izvajal v glavnem aktivni del, v PEM pa samo aktivni sestav.

Naj se vrnem k preprečitvi mitinga resnice 1. decembra 1989, v katerem je deloval 7. bataljon PEM ali Pomurski bataljon, ki je s poveljstvom štel 142 pripadnikov po formaciji II in III. Po načrtu delovanja RSNZ je bil Pomurski bataljon z 99 pripadniki in štirimi člani poveljstva ter tremi vodniki s službenimi psi, poslan v pomoč na UNZ Krško, en vod pa je izvajal naloge na kontrolnih točkah iz smeri Hrvaške na območju Murske Sobote.

Že v začetku novembra smo z republiškim poveljstvom PEM-RSNZ in vodstvom UNZ pripravljali enoto, načrte, opremo in vozni park. Po prvih operativno taktičnih načrtih izdelanih na podlagi znanih informacij in predpostavk, je bil Pomurski bataljon razporejen v zavarovanje Cankarjevega doma skupaj z delom bataljona UNZ Ljubljana in bataljonom UNZ Celje. Naša naloga bi bila varovati miting pred ekscesi in preprečiti nasilni odhod v Cankarjev dom. Na zadnjem sestanku poveljnikov PEM na RSNZ in določitvi konkretnih nalog smo na samem kraju v civilu z namestnikom poveljnika poveljstva PEM RSNZ opravili neposredno razdelavo načrta in določili taktiko delovanja.

29. novembra 1989 se je zgodila sprememba, ki je bila za naše delovanje lažja. Miting v Ljubljani je bil prepovedan, sprejete so bile tri odločilne odredbe, ki jih je izdal republiški sekretar za NZ Tomaž Ertl.

Istega dne smo sprejeli novo povelje republiškega sekretarja in vodstva RSNZ, ki je določalo prepoved prihoda mitingarjev na ozemlje Republike Slovenije. Odredba se je glasila: »Zaprejo se vse poti iz juga na sever in tu je nastala šifra akcija »SEVER.« Pomurski bataljon s 103 pripadniki in tremi službenimi psi je bil odrejen za okrepitev samostojnega voda PEM UNZ Krško, ki mu je poveljeval Dušan Kerin. Naloga je bila blokirati glavno smer prihoda mitingarjev po cesti Bratstva in enotnosti v Krakovskem gozdu. Bataljon PEM UNZ Maribor naj bi blokiral oz. preprečil prihod mitingarjev z vlaki na železniški postaji Dobova. Ena najtežjih nalog.

Ob tem je veliko breme padlo na vodstvo UNZ Krško, ki je moralo v zelo kratkem času izdelati načrte delovanja, izbrati kraj blokade, poskrbeti za namestitev približno 500 miličnikov in njihovo oskrbo.

Pri tem moram poudariti, da je vodstvo UNZ Krško z izrednimi napor, zlasti načelnika UNZ Rajmunda Vebra in načelnika uniformirane milice Mihe Molana, v zelo kratkem času uspelo kakovostno izvesti vse operativno taktične in spremljajoče obveznosti, ki so ob prihodu enot iz drugih UNZ potekale tekoče brez problemov. Prav tako je bila dobra pripravljenost pripadnikov PEM, enot PEM in vseh miličnikov in drugih delavcev ONZ po

UNZ-jih. Veliko energije smo vložili v psihološke priprave in smo skušali čim natančneje predstaviti naloge, ki jih čakajo, tudi z nevarnostjo neposrednega nasilja in uporabe orožja. Pri tem nam je šla močno na roko podpora slovenskega naroda, kljub temu pa je bilo s strani starešin in pripadnikov postavljenih veliko vprašanj, na katera so želeli odgovore.

Ob premiku enote iz Murske Sobote v Krško, ki smo ga izvedli z enournim zamikom za mariborsko enoto, smo na celi trasi doživljali pozdravljanje, ploskanje, vpitje bravo, naši fantje. To je bilo zlasti močno na trasi avtoceste, po kateri so se vile kolone vozil iz smeri Ljubljane. Ob vsem tem so se pripadniki enote dobro zavedali strahu ljudi pred mitingarji, ki ne bi prinesli ničesar dobrega. V naših glavah so odmevale besede republiškega sekretarja za NZ Tomaža Ertla v skupščini, ko je na koncu dodal: »Ljudi naj ne bo strah, saj imajo svojo milico, ki bo storila vse, da bodo varni.« Bili smo ponosni, da nam je zaupal in se zanašal na nas, občutili smo tudi, da nam je zaupal slovenski narod. Pripadniki PEM in vsi miličniki na enotah ter vse službe ONZ smo se dobro zavedali, da Slovenija v tistem trenutku ni imela nobene druge oborožene strukture razen svoje milice, ki jih lahko zaščiti pred nasiljem od drugod. Vedeli so, da jih ne bomo razočarali in tudi mi smo vedeli, da slovenski narod stoji za nami.

Pripravljenost za izvedbo nalog je bila kljub nizkim temperaturam zelo visoka in morala še višja. K navedenemu naj dodam, da je bila odzivnost vseh delavcev ONZ in vpoklicanih rezervnih miličnikov vključno z rezervo 100 odstotna. Slovenski narod je bil takrat po naših občutkih ponosen na svoje sinove, kar je tudi izkazoval, saj je enoto ob prihodu v Krško sprejel s cvetjem, ki so ga z balkonov metali na našo kolono in nas pozdravljali, kar se je zgodilo samo še v vojni za samostojno Slovenijo. Takoj po prihodu v Krško smo skupaj z operativno skupino UNZ Krško pristopili k razdelavi načrtov in vzpostavili koordinacijo s poveljstvom PEM RSNZ. Pri razdelavi načrtov v enoti so nam bili v veliko pomoč poveljnik in pripadniki krškega PEM, ki so območje dobro poznali. Enoto smo namestili v osnovni šoli Leskovec, kjer nas je prijazno sprejel ravnatelj šole Ivan Mirt, ki je poskrbel tudi za pomoč njihovih delavk. Takoj po namestitvi sem s poveljniki čete in vodov ob pomoči člana operativne skupine UNZ Krško in poveljnika

krškega PEM-a Kerina opravil poveljniško izvidovanje na trasi premikov in na blokadnem mestu v Krakovskem gozdu ter okolico trase in blokadnega mesta. Vse je bilo že pripravljeno vključno z naloženimi tovornjaki (tatre) z zemljo za blokado ceste oz. odvlačenje avtobusov v primeru potrebe. Konkretizirali smo le manjše zadeve. Med izvidnico sem ugotovil, da so nam samoiniciativno pomagali tudi domačini, ki so ob trasi glavne ceste Krško - Krakovski gozd sami brez odredb odstranili nekatere lesene mostove, da se mitingarji ne bi mogli izogniti blokadi po stranski cestah.

Po namestitvi smo enoto v skladu z usmeritvami zadrževali v telovadnici šole in prav tako vozila na manj vidnih mestih, kar so omogočali stavbe šole in veliko dvorišče. Pritisk novinarjev in drugih oseb je bil namreč močan, vse pa so najbolj zanimali številčno stanje, posebna oprema in oborožitev. Zunaj je bilo vidno samo zavarovanje šole in voznega parka. Po poveljniškem poizvedovanju sem s komandirjem čete in vodov še pozno v noč razdeloval načrte delovanja z oblikovanjem enot in skupin za neposredno izvajanje nalog v blokadi, pri pregledu avtobusov, oseb in prtljage ter skritih mest v več variantah. Za nas je bilo tovrstno ukrepanje novo in morali smo upoštevati različne situacije, predvsem konflikte, izzvane z možnostjo prihoda večjega števila oboroženih mitingarjev.

Ker smo imeli na razpolago dva svoja avtobusa, smo postopke variantno 30. novembra urili na dvorišču in igrišču osnovne šole. Popoldan tega dne smo izvedli turnir v odbojki med vodi. Nagrada za zmagovalce je bila kratek izhod na pijačo v bližnji bife. Zmagovalci so bili seveda iz Murske Sobote oz. Lendave. Lendavčani so še posebej zmedli ekipo Krškega, ker so med seboj komunicirali v madžarščini. Vedno, ko so vpili "vidžas - hatra" (pazi nazaj), so ti zastrmeli, kaj bodo naredili.

Istega večera smo pripadnike takoj po večerji napotili k počitku, kajti po načrtu delovanja bi moral del enote ob 24. uri zasesti blokadno mesto in začeti kontrolo. Istega večera smo prek republiške koordinacije sprejeli obvestilo, da mitinga v napovedanem obsegu ne bo, vendar naj ostane pripravljenost enaka, kar je bilo pravilno, saj je bilo treba pripadnike držati budne, ker bi lahko izbruhnili konflikti na tem specifičnem območju Krškega in Brežic. Ko

je bilo končno ugotovljeno, da mitinga ne bo, je bilo čutiti pri pripadnikih rahlo razočaranje. Ves čas pripravljenosti za izvedbo odrejenih nalog je zelo dobro potekala koordinacija z operativno skupino UNZ Krško in z vodstvom republiškega poveljstva predvsem z Jožetom Kolencem. Informacije sem izmenjeval tudi v komunikaciji s poveljnikom mariborskega bataljona PEM Bojanom Lunežnikom v Dobovi in Leskovcu, kjer nas je obiskal.

Pri vsem navedenem moram še enkrat izpostaviti oskrbo enote, ki je potekala zelo dobro. Zlasti moram pohvaliti ravnatelja osnovne šole Leskovec, ki je k nam prihajal dnevno, in njegovim delavkam, ki so poskrbele za delitev hrane, pomivanje posode in vzdrževanje prostorov, kar pri 200 ljudeh ni bilo lahko.

Čeprav mitingarjev ni bilo, smo si pridobili nove koristne izkušnje, ki smo jih upoštevali pri nadaljnjem delu. Kljub vsej resnosti in odgovornosti sem med pripadniki ves čas opazal umirjenost, visok prag medsebojne tolerantnosti in smisel za humor.

Tako sem zvečer 30. novembra, ko bi morala prva enota začela delati ob 24. uri na blokadnem mestu iz poveljniške pisarne v šoli opazil na hodniku pred telovadnico večjo skupino miličnikov s strnjenimi glavami. Občutek sem imel, da se je nekaj zgodilo, ker so bili vsi tiho, samo eden je krilil z rokami. Neopazno sem se približal skupini in ugotovil, da je razpravljalec naš, poslušalci pa v glavnem krški miličniki. Vodja varnostnega okoliša iz Murske Sobote, ki je pokrival romsko naselje Pušča pri Murski Soboti, je razlagal svoje dogodivščine pri delu z Romi pol v prekmurščini, pol v romščini. Razlagal je, kako je poleti pred žetvijo na poljski cesti med pšeničnimi polji opravljal razgovor z Rominjo, ki je z njim sodelovala, ga je zelo rada videla in bila njegova zaupnica. Razgovor je opravljal v službenem vozilu. Ko je razgovor opravil in se ji zahvalil, ga je prijela za roko in rekla: "Znaš, Mirko, tak me drži, ka bi te najrajši odnesla v pšenico." On se je prestrašil izziva in ni vedel, kako bi se umaknil, nakar je sprožil alarm na UKV zvezi za nevarnost in ji povedal, da se je zgodilo nekaj hudega ter da mora biti v najkrajšem času na miličniški postaji. Pustil jo je med njivami in s plavo lučjo »junaško« odpeljal.

No, prišel je 1. december, enote smo še vedno držali v pripravljenosti do obiska republiškega podsekretarja Leopolda Jesenka, poveljnika poveljstva PEM RSNZ Tomaža Časa s spremstvom. Najprej se je zahvalil naši in krški enoti ter drugim delavcem ONZ (kriminalistom, vezistom, oskrbi) v šoli Leskovcu, nakar smo skupaj odpotovali do Dobove, kjer se je v nagovoru zahvalil še mariborskemu bataljonu in nas seznanil, da se mobilizacija preklicuje in da se v večernih urah vračajo vse enote na matične UNZ.

Glede beleženja in dokumentiranja vseh dejavnosti moram izpostaviti vestno delo dokumentarista v Pomurskem bataljonu Štefana Abrahama, ki je z video kamero vse dokumentiral - vsi video-dokumenti v Krškem in Brežicah so rezultat njegovega dela.

In naj zaključim z odhodom iz Krškega. Tiho in neopazno smo 1. decembra 1989 ob 21. uri zapustili Krško, ob 1. uri pa prispeli v Mursko Soboto. Ko se danes po 13 letih ozrem na preprečitev mitinga resnice in skupaj s TO ter slovenskim narodom izbojevano osamosvojitveno vojno, s ponosom gledam na to obdobje in z nostalgijo ugotavljam, da je bilo takrat lepo biti slovenski miličnik. Pa vendar bi spet, če bi bilo treba, zastavil življenje za svojo domovino.

Znak policijskih veteranov Slovenije.

*V osnovni šoli v Dobovi je bil nastanjen bataljon milice med akcijo Sever.
Foto: Ludvik Divjak.*

Pogled iz zraka na železniško postajo v Dobovi. Foto: Anton Preskar.

Ivan Mirt

Ravnateljevi spomini na čas velikih sprememb

Vpliv političnih sprememb na življenje in delo šole

Nekaj vznemirljivega je bilo v zraku v tistih letih. Na vseh področjih delovanja. Prvič smo začeli okušati demokratičnost življenja. Posebno pri političnem in strokovnem delovanju. Pogumno so se začele širiti nove ideje in uresničevati novosti, vendar ni nihče za to »odgovarjal«. Hkrati so se ukinjale že zdavnaj preživete oblike dela, ki niso imele ničesar skupnega z demokratičnimi pogledi. Enostrankarstvo se je umikalo večstrankarstvu. Govorili smo o pluralizmu.

Od prvega januarja 1989 do zadnjega decembra v letu 1999 sem bil ravnatelj Osnovne šole Leskovec pri Krškem. Polnih enajst let. Zanimiva leta. Kot ravnatelj sem lahko spremljal in spodbujal spremembe na družbenem in strokovnem področju. Z ene strani so prihajale ministrove okrožnice, ki so odzvanjale ideje prihajajočega časa, na drugi strani so bili učitelji, učenci in njihovi starši, ki naj bi te nove pobude razumeli in sprejeli. Z najbolj svežimi in pogumnimi posegi se je odrezal dr. Slavko Gaber – naš šolski minister, ki je s tem sprožil korenito šolsko prenovo. Z njegovim delovanjem se je odprlo polje avtonomije šolskega prostora, avtonomije učiteljevega in ravnateljevega dela. Še danes ga razumem kot osebnost, ki je pomagala razrešiti dotedanje spone, v katerih smo delali šolniki. Nenadoma smo si v šolah upali več, celo

spodbujali smo se, da bi preskušali nove strokovne oblike, načine in metode dela. Za uvajanje novosti je bil pomemben strokovni argument in ne idejna naravnost enopartijskega sistema.

Titova štafeta je že pred tem časom izgubila ves smisel. Kar naenkrat je izginila do tedaj nepogrešljiva Pionirska organizacija in z njo svečane zaobljube generacij cicibanov, ki so leto za letom na dan republike postale del socialističnega sistema ... Rdeča pionirska rutica, pionirska čepica s pionirsko značko, rdeča izkaznica in zastava so bili predmeti, do katerih smo vzgajali spoštljiv odnos, so ostali v šolskih kabinetih in shrambah. Vsakoletna prireditve Kurirčkova pošta je kar naenkrat dobila neustrezen predznak. In ni je več bilo. Preprosto. Ukinili smo jo. Zanimivo. Nihče se ni zato razburjal. Nekateri so se iskreno oddahnili, saj je bilo težko vsako leto pripraviti originalno in svežo šolsko proslavo. Pri razdeljevanju dodatnih obveznosti učiteljem smo zato ravnatelji imeli lažje delo.

Čeprav nas je najbrž večina verjela v dotedanje ideale, bili smo člani partije, smo postopoma izgubili vero v »svetlo prihodnost«, v kateri naj bi vsi imeli, kar potrebujemo, po enakih merilih.

Do tedaj tako nepogrešljiv naziv »tovariš – tovarišica«, s katerim smo popolnoma nedvoumno in enoznačno poimenovali učitelja – učiteljico, se je zamajal v temeljih. Zdi se mi, da se je ta navada najtežje uveljavljala. Še danes in po tolikih letih je v določenih okoljih učitelj ostal »tovariš«. Kdo bi si mislil, kako se besede globoko zarišejo v narodovo dušo. Priznam, da se je bilo treba zelo potruditi za izgovorjavo »zahodnjaškega in kapitalističnega« izrazoslovja. Gospod, gospa. Gospodična. In kako izreči, da se bo slišalo naravno. In kako k tej besedi dodati: učitelj, učiteljica. Preprosto. Med besedama gospod in učitelj nismo čutili naravnega sozvočja. Ko smo začeli s temi poimenovanji, smo pri poslušalcih tvegali posmeh ali vsaj spogledovanje. Vrsto let se tega nismo navadili. Vsaj intimno ne. Ljudje so se počutili nelagodno. Tisti, ki so bili tako imenovani, in tisti, ki so tako imenovali.

In potem so prišle na vrsto ikone. Titove slike. V vsaki učilnici je morala biti. Obvezni del opreme. Kot tabla in klopi. Kako odstrani nekaj, kar nas je

spremljalo desetletja? Huda dilema. Vsi smo vedeli, da bodo sledovi na steni odstranjenih slik še bolj kričeče opozarjali, da manjka nekaj običajnega. No, najlepša priložnost se je ponudila čez počitnice. Po mojem navodilu je hišnik slike snel, steno prebelil ali namestil stensko učno sliko. To, da si je eno sliko obesil v svoj skrivni kotiček, kjer je preživel intimne trenutke, je seveda popolnoma razumljivo ...

Kaj pa imena šol? Imena, ki so spominjala na revolucionarno preteklost? Navodila šolskega ministrstva so bila zelo jasna. Šole in drugi javni zavodi naj bi, če že, nosili imena, ki predstavljajo dolgotrajno narodovo vrednoto, ne le časa določene dobe. Primerna so torej imena umetnikov, znanstvenikov, športnikov, ne pa osebnosti in pojmi, ki izražajo in sporočajo konkretno izpostavljeno ideologijo. Tudi pot spremembe imena šole je bila jasno nakazana in logična. Poleg obveznega sklepa članov sveta šole je bilo modro pridobiti soglasje najvišjega organa lokalne skupnosti – sveta krajevnne skupnosti. Tako je bilo iz naziva šole umaknjeno ime heroinje Milke Kerin – partizanke. Ob vsem tem je bilo zanimivo dejstvo, da sprememba ni povzročala pomislekov in vprašanj šolskega okolja in druge javnosti. Tudi mediji niso temu posvečali nobene pozornosti. Kot da so ljudje razumeli, da je šola javna in kot taka ne more s svojim imenom poudarjati ideologije enega časa, enega dela naroda. Kot da so razumeli, da mora biti javna šola odprta za različne razmisleke in poglede.

Uvajanje vsebinskih (strokovnih) sprememb

Nekaj podobnega se je dogajalo z uvajanjem sprememb na strokovnem področju. Najprej plaho in z veliko mero nezaupanja v lastno razmišljanje, nato pa vedno pogumnejše in bolj prepričljivo. Iz današnjega zornega kota, ko program 9-letne osnovne šole trka na velika vrata, jasno vidim, da smo takrat usmerjali prve korake v šolski prenovi. Kot ravnatelj sem imel srečo, da so mi vzgojiteljice, učiteljice in učitelji nekako verjeli in zaupali, hkrati pa je bilo v kolektivu dovolj posameznikov, ki so sami od sebe želeli delati drugače. Imeli so odprte oči in ušesa za novosti, ki so jih uvajali na drugih šolah, ideje so jim bile všeč, ker so bile blizu njihovem razmišljanju, zato so

tudi sami želeli spremeniti svoj dosednji način dela. V takih primerih sem svojo vlogo videl v ustvarjanju priložnosti, možnosti, da so se njihove pobude začele uresničevati. Strokovnim delavcem je bilo treba omogočiti, da so imeli ustrezno literaturo in drugo učno gradivo, udeležili so se lahko seminarjev in ekskurzij, na katerih so doživeli novosti na pedagoškem področju, vključili so se v projekte, ko so se srečali z drugimi šolami v slovenskem prostoru, in prenova se je začela.

Tokrat naj navedem le nekaj primerov, ki so v naslednjih letih v temeljih spremenili dotedanjo šolsko razmišljanje in prakso:

- uvedba trimesečnih ocenjevalnih obdobj namesto dotedanjih četrletij;
- uvajanje skupinskega preverjanja znanja na zaključku osmega razreda;
- opisno ocenjevanje v prvem razredu osnovne šole;
- medpredmetno (celostno) povezan (integriran) pouk v razredni stopnji;
- zgodnje poučevanje tujega jezika na razredni stopnji;
- nivojski pouk na predmetni stopnji;
- oblikovanje športnih oddelkov;
- uvajanje projektnega načina dela;
- tedenski programi šole v naravi od prvega do osmega razreda;
- otroški parlament kot oblika vzgojnega delovanja;
- dnevi odprtih vrat kot oblika odpiranja šole in vrtca svojemu okolju.

Poznavalci vedo, da vsaka od naštetih novosti zahteva posameznike z idejami in pogumom. Samo eno od tega ni dovolj. Kako vzpodbuditi, nagraditi strokovne delavce, ki znajo in zmorejo iskati sodobne načine vzgojno-izobraževalnega dela? Do tedaj ravnatelj ni imel veliko uradnih možnosti za kaj takega.

V tistih letih pa so se pojavile vsaj tri možnosti. Uveljavila sta se pravna modela napredovanja v nazive in napredovanja v plačilne razrede ter mesečno nagrajevanje uspešnosti. Ravnatelji smo tako dobili nekaj povsem otipljivih instrumentov, s katerim smo lahko pokazali, da vidimo in cenimo prizadevnost ter sposobnost posameznikov v šolskem kolektivu.

Skratka, vse te novosti na političnem in strokovnem področju so v šole vstopale hkrati. Člani kolektiva so vse te novosti doživljali vsaj na tri načine. En del, ki bi najraje delal tako kot do tedaj, je bil nejevoljen in se je težko vključeval v spremenjene načine dela. Drugi del se je čutil nekako osvobojenega in je uporabil vsako priložnost za izhod iz sivega vsakdanjega povprečja. Tretji del je dogajanje raje opazoval z varne razdalje, kot pa soustvarjal nove trenutke šolske prakse. Veliko jih je tudi čakalo na prve občutke v šolskih okoljih, rezultate, odzive strokovne in laične javnosti. Vodenje šole v tistih letih je bilo torej posebej vznemirljivo. To delo je imelo svoj čar, ker si lahko vzporedno spremljal napeto politično dogajanje ob tem, ko nam je tako rekoč dotedanja domovina razpadala pred očmi ...

Mitingi resnice

Zborovanja srbskih ljudskih množic, ki smo jih spremljali v medijih, so milo rečeno vnašala začudenje in zmedo v našem okolju. Nekako nismo mogli razumeti, da se lahko ob koncu dvajsetega stoletja še pojavljajo ideje, ki so jih izražali na teh množičnih pohodih. Nekako so bile za nas žaljive in stopnjevane tako, da smo se množično obračali v drugo stran. Kot da so hoteli kolo zgodovine zavrteli nazaj. Tako nazadnjaški prizori. Vzhodnoevropski narodi so drug drugega prehitevali pri iskanju bolj demokratične državne forme za svoja ognjišča, Balkan pa se vse bolj pogreza vase. Kam spadamo prebivalci Slovenije? Ali ni to sedaj edinstvena priložnost, da si ustvarimo državo po svoji meri? Pogumne misli za leto, ko so se srbski protestniki namenili organizirati prvo decembrski miting resnice v Ljubljani, da bi nam od blizu razložili, kako živimo v zmoti, če podpiramo besede z zasedanja v Cankarjevem domu in ne razumemo, kar nam vелеva Veliki brat ...

Nekaj dni pred tem napovedanim dogodkom me je obiskala skupina miličnikov. Med njimi sem poznal Miho Molana s Postaje milice Krško, ki je predstavil preostale obiskovalce iz drugih okolij. (Kot ravnatelj šole sem od časa do časa sodeloval s Postajo milice Krško, če ne drugače, že zaradi težav z romskimi učenci.)

Sedeli smo v moji pisarni in dobro se spominjam, da je bilo kljub občutljivi vsebini pogovor prijeten. Vladalo je vzdušje vzajemne pripravljenosti, da jasno pokažemo, kaj si mislimo o nepovabljenih protestnikih in njihovih idejah. Ta občutek, da končno delamo nekaj v našo skupno korist, ta občutek je bil nekaj posebnega. Razložili so mi, da bi se radi od petka do nedelje nastanili v naši športni dvorani, da bi bili tako blizu prehodov in poti, po katerih naj bi prihajali nezadovoljneži iz Srbije. Bilo je razumljivo, da te nastanitve ne bomo obešali na veliki zvon in da bomo vsi poskrbeli za čim manj opazne priprave, da z njimi ne bi povzročali zmede pri otrocih, zaposlenih in pri krajanih. Pogovor je bil kratek. Morda je trajal le pol ure. Pomembnejši je bil ogled razpoložljivega prostora, ki je temu sledil. Pokazal sem jim veliko športno dvorano, ki meri dobrih 1000 kvadratnih metrov, manjšo telovadnico in velik večnamenski prostor oziroma jedilnico. Obiskovalci so bili vidno zadovoljni z možnostjo nastanitve še posebej zato, ker so imeli možnost vhoda z zadnje strani šole, saj je bilo tako gibanje manj opazno. Hkrati je tik ob šoli veliko parkirnega prostora in tudi sama lokacija šole je zelo ustrezna: odmaknjena od občinskega središča in glavnih komunikacij, a vseeno v neposredni bližini. Želeli so ostati čim manj opazni.

Res je. Malo so bili začudeni učitelji športne vzgoje. Tistega petka niso imeli svojega običajnega delovnega prostora. Ko so videli, da prihajajo ekipe miličnikov, ki so bile dodatno opremljene z orožjem in opremo, so situacijo razumeli brez dodatnih vprašanj. Pouk športne vzgoje so organizirali na prostem ali v običajnih učilnicah in nihče se ni zato posebej pritoževal. Navsezadnje je šlo le za en dan pouka v manj neobičajnih razmerah.

Miličniki so se namestili v oba prostora za športno vzgojo, uporabljali so tudi jedilnico. V soboto, ko naj bi preprečili mitingarjem pot do Ljubljane, sem jih obiskal. Preprosto sem želel na lastne oči videti razmere v šoli. Pred šolo miličnikov ni bilo videti. Športna dvorana je bila po sredini popolnoma prazna, ob vseh stenah pa je bila spravljen oprema. Očitno so spali v vrsti ob stenah. V tistih dopoldanskih urah ni bilo prisotnih veliko miličnikov. Enega od vodilnih sem vprašal, če jih je zelo zeblo, saj so bile noči v tistih dneh že hladne. Odgovorili so mi, da mraza niso čutili, da se dobro počutijo in da imajo zelo dobre pogoje. Znova sem opazil, da ni bilo prisotne nobene nadutosti.

Nasprotno. Bili so skromni in umirjeni. Človek bi pričakoval določeno vznemirjenost, saj so opravljali dokaj neobičajno nalogo. Pripravljene so se bili postaviti zoper državljane iste države ...

Tako kot so prišli, so tudi odšli. Tiho in skoraj neopazno za učence, zaposlene in krajane. V ponedeljek zjutraj jih ni bilo več v šoli.

Šola in osamosvojitvena vojna

Dogodki so se v mesecih zatem, vrstili z bliskovito hitrostjo. V evropskem in balkanskem prostoru. Zanimivo. V šoli o teh dogodkih sploh nismo veliko govorili in razpravljali. Morda v manjših skupinah in v dvoje, a tudi v teh primerih bolj mimogrede. Na sestankih pa sploh ne. Šolsko okolje je morda v tem pogledu nekaj posebnega. Vedno imamo dovolj opravka s samim seboj oziroma z vsakdanji reševanjem strokovnih vprašanj. O političnih stvareh se je v šolskih prostorih govorilo v obdobju, ko je komunistična partija še delovala. Informiranje in diskutiranje na partijskih sestankih. Novi časi so vnesli v šole nov odnos do vpliva posameznih strank. Pravzaprav sem nenehno pazil, da strankarskega delovanja, prireditev in akcij v šolskih prostorih nismo dovolili. Avtonomija šolskega prostora.

Tako nas je dokaj nepripravljene presenetila tudi vojna za Slovenijo. Pouk se je končal, za učence so nastopile počitnice. Vedno sem prve dni, ko ni bilo več dela z učenci, doživljal kot zelo prijetno sprostitev. Čutil sem se osvobojenega, saj sem lahko delo, ki mi je preostalo, svobodno načrtoval in izvajal. Tudi kot ravnatelj sem imel enake občutke. V šolo mi ni bilo treba prihajati prej kot ob osmi uri. Z zadovoljstvom smo izklopili šolski zvonec. Vse v šoli je nenadoma utihnilo, tu in tam je šolski mir zmotil kakšen obiskovalec, od časa do časa so odmevali le glasovi čistilk in hišnika.

Tisto leto je bilo vendarle drugače. Po večjih in manjših krajih smo se zbrali na skupnih prizoriščih, da bi praznovali rojstvo samostojne države Slovenije. Jaz sem se z ženo in hčerko udeležil proslave na Trgu Matije Gubca v Krškem. Zasadili smo lipo in se čudili svojim očem, saj je bil

prisoten tudi videmski gospod župnik, ki jo je blagoslovil. Na proslavi državnega praznika. Res je. Nakazovali so se novi časi, ki smo se jih morali šele navaditi. Na prizorišču so bile postavljene tudi klopi in mize, kamor smo lahko sedli, da smo ob pijači lažje poklepetali s prijatelji in znanci ter nazdravili novemu življenju in novim časom v novi državi. Z mešanimi občutki smo ob video projekciji spremljali slavnostni govor predsednika Kučana in zrl v mogočno zastavo, ki je plapolala pred parlamentom v Ljubljani. Potem, ko smo omotični od vznesenega občutja doživeli osamosvojitve in prespali kratko noč, smo se zbudili v vojnem stanju z JLA. Bilo bi prelepo, da bi bilo res ...

V naslednjih dneh sem v svoji pisarni v šoli delal stvari, ki spadajo v čas po koncu pouka; zbiral sem podatke, pisal poročila, načrtoval podrobnosti za naslednje šolsko leto ter pripravljal zaključno konferenco učiteljskega zbora, ki smo jo vsako leto imeli zadnje dni junija ali prve dni julija. (Na njej smo običajno predstavili izvlečke iz učiteljevih letnih poročil ter razdelitev vseh mogočih delovnih obveznosti za naslednje leto.)

Zadnji junijski dnevi tistega leta so bili vendarle drugačni, saj so nas mediji dobesedno zasuli s podatki o neverjetnem dogajanju po Sloveniji. Na pisalni mizi je bil vključen radijski sprejemnik in poslušal sem poročila ter prenose dogajanj v živo. Npr. napete situacije v Mokronogu. V sosednji pisarni je delala računovodkinja Stanka Ogorevc in od časa do časa sva komentirala novice. Z vsakim dnem so se dogodki stopnjevali in vojna je bila vse bližje. Zavedali smo se prisotnosti jedrske elektrarne in zbal smo se za naša življenja. Kako je to mogoče? Nenadoma smo začutili življenjsko nevarnost iz prostorov, ki smo jim še včeraj rekli naša skupna domovina ...

Od vseh informacij in dogodkov so nas najbolj streznili in prizemljili preleti letal JLA nad Krško kotlino. Nenadoma smo spoznali, da se lahko grožnje z napadom jedrske elektrarne celo uresničijo. Letala so v nizkem letu resnično krožila nad elektrarno in tovarno papirja. To je bil zadnji čas, da poskrbimo za tiste, ki so nam zaupani, in za lastno varnost. Ker smo imeli v sklopu šole tudi otroški vrtec, smo vsak dan ugotavljali, da vanj prihaja zelo malo otrok. Ogledal sem si zaklonišče, ki je bilo zgrajeno skupaj z vrtcem.

Prostori so bili neuporabni, saj je bilo v njem za približno četrto metra vode. Vsa leta sem opozarjal ustrezne ljudi na občini, da moramo zaklonišče sanirati in ga usposobiti za uporabo. Tokrat sem obvestil odgovorne, da je atmosferska voda zalila prostore zaklonišča in da v njem ni nikakršne opreme (klopi, pogradi). Obiskal sem tudi poslovodjo v bližnjem Nakupovalnem centru Krško. V njihovih prostorih je namreč deloval del našega vrtca. Zanimala me je možnost umika otrok v njihovo zaklonišče. Bil sem prijetno presenečen, saj so bili prostori veliki, čisti in opremljeni.

Šole smo tudi sicer imele navado, da smo ob nastopu poletnih počitnic vprašali starše, če potrebujejo varstvo otrok v vrtcu. No, v tistih kritičnih dneh se je število prisotnih otrok bistveno zmanjšalo. Bilo jih je le približno pet. To je bil znak, da smo lahko vrtec začasno zaprli in vse otroke prepustili v oskrbo staršem.

Potrebna je bila še ena odpoved – zaključna učiteljska konferenca. Po telefonu smo obvestili večino učiteljic in učiteljev, da sestanek odpade iz razumljivih razlogov v zvezi s stopnjevanjem agresije na Slovenijo. Tiste, ki niso bili dosegljivi, so pozneje seznanjali že obveščeni. Tudi za čistilke in kuharice sem se odločil, da do nadaljnjega ne hodijo na delo. V nekem trenutku, ko so nad nami bobnela letala, sem stopil do sodelavke v računovodstvu in ji sporočil, da ne bova sama ostala v prazni, tihi in opusteli šoli. Vsak s svojim avtom sva se odpeljala domov, računovodkinja Ogorevčeva v Brežice, jaz na Videm v stanovanje v bloku pri Hotelu Sremič.

Počitnice med vojno

Nadaljevanje in konec vojne za Slovenijo sem spremljal in doživljal iz domačega zornega kota. Začele so se najbolj drugačne šolske počitnice do tedaj. Seveda, TV sprejemnik je bil nenehno vključen. Radijski prav tako. Sin Matjaž je hodil v službo na domačo banko. Ker so uvedli dežurstvo tudi v nočnih urah, je prihajal domov zaspan in utrujen, a zaradi nenehnega pritiska dogodkov se tudi naspati ni mogel. Iz Ljubljane je prišla domov tudi hčerka Alenka – študentka novinarstva.

Z ženo Valerijo sva po navodilih, ki smo jih prejeli, pripravila potovalko z najnujnejšo opremo za odhod v zaklonišče. Odeja, baterijska svetilka, prepečenec, voda. Tja smo dvakrat ali trikrat tudi šli, ko smo zaslišali alarm. Tam nas je čakalo dodatno neprijetno spoznanje. Prostori so bili zanemarjeni, umazani in vlažni. Občutki, ki sem jih imel, ko smo nemočno sedeli drug ob drugem v prostorih, za katere sploh nismo bili prepričani, če so varni predvsem glede zračenja, so bili zelo obremenjujoči. Pravzaprav smo imeli vrata odprta in na ploščadi pred vhodom so se zadrževali nekateri sostanovalci. Med njimi je bil tudi sin, ki je v skupini z nekaterimi sosedi »pregledoval«¹ prezračevalne naprave in polnil posode s svežo vodo ... Ljudje v zaklonišču smo bili vsaj na videz mirni in tihi. Kot da bi nas bilo sram drug pred drugim, saj smo bili vsi nekako ponižani, razžaljeni, degradirani. Nenadoma sploh ni bilo več pomembno, kdo je kaj v življenju. V tistem trenutku na tistem mestu smo bili vsi na istem. V popolni nemilosti. Brez sporočil o tem, kaj se resnično dogaja. Vsak s svojimi vprašanji. Se bomo lahko branili? Kdo nam lahko pri tem pomaga? Nam sploh kdo hoče pomagati? Komu kaj pomenimo, da bi se zavzel za nas? Svetovna javnost se do dogodkov pri nas odziva zelo mlačno. Nekateri celo odklonilno.

Iz stanovanja v četrtem nadstropju smo svojo stresno situacijo dodatno stopnjevali s prizori, ki smo jih videli skozi okno. Prelete letal, s katerimi nam je grozila jugo vojska, je žena celo posnela z video kamero. Razumljivo, da posnetki niso najboljši, saj ni šlo za pripravljeno snemanje letalskega mitinga ... Opazovali smo tudi dolge kolone tovornjakov, ki so se valile po Cesti 4. julija mimo hotela v smeri proti Stari vasi in Brežicam. Iz medijev smo zvedeli, da gre za sodelovanje v sestavi barikad, ki bi preprečile napredovanje tankom po hitri cesti. Opazovali smo tudi prevoz hrane za naše enote, ki so jo pripravljali v Sremiču. Seveda, hrano so prevzemali skozi stranski vhod, ki ga ima hotelska kuhinja. Ob tem smo na video posneli prizor stražarjenja. Ko so hrano nalagali v terensko vozilo, je stražar stal zamaknjen ob vrtno ograjo v bližini glavne ceste.

Vojno si bo naša družina zapomnila še po nečem, kar predstavlja pogosto temo obujanja spominov. Okrog prvega maja tega leta sem na hčerkino in ženino prigovarjanje pristal na sprejem mucka v stanovanja. Sam imam

živali zelo rad. Posebno mačke. Moja mama je v tej ljubezni in skrbi že kar pretiravala. Toda ona je živela na vasi. Odločitev imeti mucka v stanovanju je bila vredna dobrega razmisleka. Seveda, maček Gašper je postal naš novi sostanovalec. V dneh, ko se je odločala usoda samostojne Slovenije, se je odločala tudi njegova usoda. Hudo je zbolel in veterinar je naročil, da ga treba pripeljati k njemu. Seveda smo bili v dilemi, saj smo vsak čas pričakovali naslednjo nevarnost letalskih napadov. Ni preostalo drugega. Mucka sem dal v manjšo potovalko, mu pustil odprtino z dihanje in se sredi popoldneva z avtom odpeljal v Brestanico. K sreči je živinozdravnik hitro opravil pregled, mačku dal zdravilo in že sem se peljal proti domu. Izbral sem pot skozi Sotelsko. Ko sem peljal po lokalni cesti ob železniški progi Ljubljana – Zagreb, sem v zraku zagledal vojaška letala, ki so krožila nad mestom. V dilemi, ali nekje obstati ob cesti ali se čim hitreje odpeljati k domačim, je obveljala druga misel. Ko sem pripeljal do bloka, se je sirena še vedno oglašala in pozivala v zaklonišča. Sosedje so tja že tekli, in ko sem mucka Gašperja oddal v stanovanje, smo v zaklonišče odhiteli tudi mi. Vse se je odvijalo hitro kot v filmu in danes se seveda vprašujemo, koliko modro je bilo v tistem času reševati zdravje hišnega ljubljenca ...

Vojna mora se je končala

Neverjetno, kako se ljudje hitro vključimo in sprejmemo novo situacijo. Občutja so bila enkratna. Spoznali smo, kaj pomeni zmagati na nivoju države. Opazna so bila naša evforična razpoloženja. Ponos.

Nečak Silvo Mavsar, ki se vrsto let ukvarja z različno publicistično dejavnostjo, je v tem letu začel izdajati časopis SRŽ. K sodelovanju je povabil tudi mene in mojega sina. Jaz sem prevzel nalogo novinarja, Matjaž je bil fotoreporter. Dobila sva nalogo, da poslikava in popiševa vidne vojne sledi na hitri cesti Obrežje – Drnovo. Dela sva se lotila z velikim zadovoljstvom.

Bilo je vroče julijsko popoldne in najprej sva si ogledala in poslikala mejni prehod na Obrežju. Na bližnjih njivah in travnikih so bili vidne sledi po vsej verjetnosti tankov in drugih vojaških vozil. Dalj časa sva se zadrževala na

delu ceste na Prilipah. Ožgan in uničen tank je stal na izogibališču ter privlačil najine poglede in fotografski objektiv. Obnemogel stroj je pritegnil pozornost tudi mimo vozečim potnikom. Nekateri so se tudi ustavljali, da bi si tako kot midva s sinom ogledali dokaze in ostanke pravkar minule vojne. Z nekaterimi sem opravil tudi razgovor, ki sem ga zapisal, sin pa jih je fotografiral ob uničeni vojni trofeji.

O vojni so ob hitri cesti pričali tudi drugi ostanki. Betonski elementi, s katerimi so postavljali cestne barikade, so stali ob cestišču in nemo spominjali na dogodke minulih dni. V misli sem si priklical prizore letalskih pohodov, ki smo jih videli na televiziji in na katerih sem prepoznal hribovje nad Čatežem. Priznati moram, da kakor sem želel videti to cesto, tako sem hotel čim prej od tam. Teren je bil še vedno vroč. Občutil sem nelagodje, kajti dogodki so bili časovno še preveč blizu. Od nekod se je prikradla zoprna misel, kaj če se iznenada zopet pojavijo z vso svojo predrznostjo in enoumjem. Komaj sem čakal, da sva lahko sedla v avto in se odpeljala proti domu.

V osnovni šoli v Leskovcu pri Krškem so bili nastanjeni prekmurski miličniki med akcijo Sever. Foto: Ludvik Divjak.

Vlado Zakšek

Sodelovanje s Teritorialno obrambo

Sem Vlado Zakšek, rojen v Brežicah leta 1937. Oče je bil doma iz Sel pri Dobovi, mati pa iz Mihalovca pri Dobovi. Od leta 1940 sem živel s starši v Selah, potem pa smo se preselili na Hrvaško v Zagreb, kjer je oče dobil službo na železnici za sprevodnika na potniških vlakih, na Zagrebškem glavnem kolodvoru. Do 1941. sem ostal še v Selah pri starih starših. Da smo se izognili prisilni selitvi v Nemčijo, ki so jo izvajali nemški okupatorji leta 1941., smo vsi ponoči prehodili reko Sotlo v vasi Rigonce in pobegnili na Hrvaško, ki je bila takrat samostojna država (Nezavisna država Hrvatska). Čas druge svetovne vojne in po njej sem preživel v Zagrebu, kjer sem naredil tudi vse šole. Po poklicu sem strojni tehnik, v mladih letih sem bil tudi elektromehanik. Leta 1955 smo se vrnili v Slovenijo na domačijo očetovih staršev v Sela. Po poroki z Zdenko Lubšina, ki je tudi doma iz Sel, sva živela v Brežicah. Zaposlen sem bil na Agroservisu kot elektromehanik, potem na Komunali kot šef strojnega parka in delavnice, nazadnje pa v Čateških toplicah kot vodja toplotne postaje in preostale energetike. Po upokojitvi leta 1988 sem nekaj časa živel v Brežicah, sedaj pa z ženo največ časa preživiva v Selah, nekaj v Istri na morju, uradno pa še vedno v Brežicah.

Sem zelo zaveden Slovenec, mogoče še bolj zato, ker sem veliko časa preživel na Hrvaškem. Še kot mladenič sem sanjaril o samostojni slovenski državi, kar je bila za tiste čase nemogoča fantazija. Zato sem 1991 leta želel čim

več pomagati pri osamosvojitvi Slovenije. Ko je Jugoslovanska ljudska armada zagrozila, da bo s silo prevzela orožje tisti slovenski teritorialni obrambi, ki ne bo orožja prostovoljno predala, sem po telefonu poklical na sedež Teritorialne obrambe v Brežice mojega dobrega nekdanjega sodelavca iz Čateških toplic Viktorja Pšeničnika. Vedel sem, da brežiška Teritorialna obramba ne misli orožje prostovoljno oddati, zato sem ga vprašal, če rabijo kakšno pomoč. Odgovoril mi je, da je za zdaj ne potrebujejo. Takrat sem bil pripravljen organizirati napad na jugoslovanske vojake, če bi prišli na silo odvzeti orožje naši Teritorialni obrambi. V načrtu sem imel zbrati prostovoljce lovce, iz lovske družine Sela in Dobova z lovskim orožjem. Sam nisem lovec in za to nimam primerne orožja, vendar sem mislil na hitro izdelati 4 rakete kratkega dosega z vodoravnim poletom. Na dve bi namestil glave z eksplozivom, na dve pa vžigalne snovi. Da ne bi kdo mislil, da z izdelavo raket pretiravam, moram povedati, da sem v mladih letih izdeloval rakete, s katerimi sem dosegel višine čez dva kilometra. Bil sem tudi član raketnega društva iz Celja, ki ga je vodil Kerštajn. Za pogon prvih manjših raket sem uporabljal črni smodnik, ki sem ga izdeloval sam, in sicer po formuli $2\text{NaNO}_3 + \text{S} + 3\text{C}$, torej $\text{NaNO}_3 = 72\%$, $\text{S} = 13\%$ in $\text{C} = 15\%$. To so bile snovi, ki sem jih lahko dobil v kmetijskih trgovinah. Za ogljik sem uporabljal lesno oglje, zmleto v prah. Pozneje sem za pogon večjih raket uporabljal mešanico 67 % cinka v prahu in 33 % žvepla v cvetu.

Sam sem izdeloval tudi eksploziv, nitrocelulozo iz koncentrirane žveplene kisline H_2SO_4 in kadeče dušikove kisline HNO_3 , s katerim sem napojil naravno vato. Več o tem ne bom pisal, saj je to zadosten dokaz, da sem z raketami mislil resno.

Nitrocelulozo sem mislil uporabiti za eksplozivno glavo rakete, s katerimi bi napadli vozila Jugoslovanske ljudske armade pri odvzemu orožja naši Teritorialni obrambi. Ker prisilnega odvzema ni bilo in ker mi je Viktor povedal, da pomoči ne rabijo, se tega načrta nisem lotil. Čez nekaj dni me je po telefonu poklical Viktor Pšeničnik in mi povedal, da bi zdaj TO potrebovala mojo pomoč, in sicer, da bi pri meni skrili nekaj orožja. Seveda sem na to takoj in brez pomisleka pristal. Naslednji dan so pripeljali z avtomobilom zaboje z orožjem in strelivom. Koliko je bilo zabojev, se ne spominjam, saj so jih fantje, ki so prišli z avtomobilom, sami znosili na podstrešje naše hiše.

Z njimi sta prišla Viktor Pšeničnik in Vojko Kovačič, slednjemu sem osebno podpisal sprejem orožja v nekakšen zvezek. Čez nekaj dni sta prišla k meni v Sela dva teritorialca in mi osebno izročila vojaško pištolo CZ kalibra 7,62 mm z nekaj zavojčki streliva. Orožje so mi prinesli zaradi čuvanja in obrambe skritega orožja pri meni doma. Za to orožje so vedeli moji domači, žena in sin, mogoče tudi bližnji sosedje, ker so lahko videli, kaj se je dogajalo na našem dvorišču. To so bili časi, ko sem bil pripravljen dati svoje življenje za našo slovensko državo. V tem času je prišel k meni na obisk še Mitja Teropšič s sodelavci. Sedeli smo v kuhinji naše hiše v Selah in se pogovarjali o situaciji v Jugoslaviji in o slovenski osamosvojitvi. Pokazal sem jim osebno malokalibrsko pištolo, ki jo imam uradno še danes. To je malokalibrska pištola, ki ni primerna za vojaško uporabo, zato sem bil vesel, da so mi zaupali vojaško pištolo, saj sem se na uporabo tega orožja zelo dobro spoznal.

Sreča je bila, da so se stvari odvijale tako, da JLA ni iskal skritega orožja Teritorialne obrambe niti ni dal ultimata za dostavo ali prijavo skritega orožja. Jasno je, da se na tako zahtevo JLA ne bi odzval, saj je bilo to orožje naše slovenske vojske. Nekaj časa po tem se je Slovenija osamosvojila, JLA pa je napadel našo novo ustanovljeno državo. Med tem časom so prišli z avtomobilom k meni teritorialci, med njimi tudi Viktor Pšeničnik, in odpeljali orožje ter strelivo, pustili pa so mi vojaško pištolo. Moj sin Roman je takrat delal pritisk na teritorialce, da ga vzamejo kot prostovoljca v oborožene enote Teritorialne obrambe, na kar so ga tudi poklicali in je bil ves čas vojne v enotah Teritorialne obrambe. Bil je v Globokem in na položajih v Krakovskem gozdu. Med osamosvojitveno vojno so me samo enkrat poklicali na varovanje radijske postaje v Brežicah. Ker pri tem varovanju nismo dobili orožja, sem imel pri sebi pištolo Teritorialne obrambe. Po pištolo so prišli naši vojaki šele ob koncu leta 1991, ko so delali inventuro.

Zelo sem vesel, da so se mi sanje iz mladosti o samostojni Sloveniji leta 1991 uresničile. Na koncu bi rad še povedal, da sem zaveden Slovenec. Pri meni v Selah na številki 48 a ob vsakem državnem prazniku visi naša slovenska zastava. Drugje jo malo kje zasledim.

S ponosom reči smem – Slovenec sem.

V hiši Zakškovich v Selah pri Dobovi je bilo tajno skladišče MSNZ in TO občine Brežice. Foto: Ludvik Divjak.

Vhod na podstrešje hiše Zakškovich, kjer sta bili skriti orožje in strelivo. Foto: Ludvik Divjak.

Martin Kolar

»Došao sam, da vidim,
kako ti misliš.«

Meseca januarja leta 1990 je bil v Beogradu 14. kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Spominjam se poteka zveznega kongresa, predvsem odnosa do slovenske partijske delegacije in pritiska na njih. Zaradi vsega tega je končno delegacija Zveze komunistov Slovenije zapustila kongres. Dobro se spominjam tudi pritiskov jugoslovanske vlade na Republiko Slovenijo in tihega zaostrovanja med Jugoslovansko ljudsko armado in Slovenci.

V tistem času sem bil načelnik Narodne zaščite Krajevne skupnosti Brežice. Napisati sem moral obrambne načrte, ki so morali biti usklajeni z načrti Teritorialne obrambe občine Brežice in milice. Načrti so vključevali tudi skrb za javni red in mir, varovanje družbenega in zasebnega premoženja ter skrb za varnost ljudi. Izdelavo in ažuriranje obrambnih načrtov so preverjali. Razne kontrole, ki so prihajale na sekretariat za ljudsko obrambo občine Brežice, je sekretarka Rumica Topić vedno pošiljala na KS Brežice. Ob neki taki kontroli s fakultete za obramboslovje so ob pregledu naših načrtov, opazili zapise o varovanju družin vidnih starešin JLA z vojaškega letališča v Cerkljah ob Krki ob napadu zunanjega sovražnika. Z vsebino sta bila kontrolorja zadovoljna. Pripomnila pa sta, da iz obrambnih načrtov ni bilo razvidno ukrepanje ob morebitnem napadu notranjega sovražnika. Nato sta me povabila, da grem z njima še v kontrolo Narodne zaščite na Sromlje, v Pišece in na Bizeljsko.

Med potjo sta mi zaupala, da sta z notranjim sovražnikom mislila na JLA. Hkrati sta mi omenila, da je to strogo zaupni podatek.

Konec aprila leta 1988 sem bil izvoljen za predsednika občinskega odbora Zveze borcev narodno- osvobodilnega boja v Brežicah. Kmalu po propadu zveznega kongresa in s tem ZKJ, so začeli ustanavljati novo politično stranko z imenom Zveza komunistov – Gibanje za Jugoslavijo, katere glavni cilj naj bi bil, da se z demokratičnimi sredstvi postavi po robu kaosu, sovraštvu, socialni bedi in da se bojuje za jugoslovansko federacijo – skupno, demokratično, kulturno in gospodarsko močnejšo domovino enakopravnih državljanov, ki živijo v miru. Člane so nabirali v vrstah JLA, zato se je neuradno govorilo o ustanavljanju vojaške partije. JLA je v Brežicah imela sestanek še z vojaškimi upokojenci glede ustanovitve t. i. vojaške partije. Člani OO ZB NOB Brežice so bili tudi Neslovenci, ki so me nagovarjali za vstop v novo vojaško partijo. Ustanovili naj bi jo skupaj s člani zveze borcev. Nek tak član me je v času, ko so se odnosi na političnem področju čedalje bolj zaostrovali, večkrat obiskal v pisarni zveze borcev in me povpraševal o tem in onem. Tako me je nekega dne vprašal: »Došao sam, da vidim, kako ti misliš,« in mi dal pristopnico za vstop v Zvezo komunistov – Gibanje za Jugoslavijo. Moj odgovor je bil kratek: »Razmišljam tako kot vsi Slovenci.« Pogovor se je hitro končal z njegovimi besedami: »Potem tu nimam kaj delati.« Kmalu zatem sem pripravil vse potrebno za sejo OO ZB NOB Brežice in razposlal vabila. Vabilo sem poslal tudi že omenjenemu Neslovcu, članu odbora ZB. Vrnil mi ga je osebno s pripombo, da se seje ne bo udeležil in da ga naj tudi v bodoče ne vabim več na borčevske seje.

V dneh pred vojno je JLA s transportnimi letali dovažal na vojaško letališče v Cerklje ob Krki vojaško opremo in moštvo; Brežice pa so z veliko hitrostjo preletavala vojaška letala. Nenadoma so se po vsej občini »pojavele« barikade iz kamionov, betonskih tetraedrov in tudi vreč s peskom. V Rigoncah je s hrvaške strani vdrla čez državno mejo oklepno mehanizirana enota JLA. Pred pisarno zveze borcev (v prostorih stare lekarne, na Cesti prvih borcev 15) v Brežicah sem srečal nekdanjega uslužbenca milice Jožeta Finka. S solzami v očeh mi je dejal: »Jernej Molan, bojevnik TO je mrtev, moj sin Robi pa ranjen. V Rigoncah je JLA iz oklepnikov streljala na bojavnike TO.« To me je

zelo prizadelo. Odšel sem na sekretariat za ljudsko obrambo občine Brežice. Želel sem se pogovoriti s sekretarjem Stanetom Zlobkom. Sprejel me je in med pogovorom sem mu ponudil pomoč članov zveze borcev. Odgovoril mi je, da situacijo za zdaj še obvladujejo, če pa bo potreba, se priporočajo za pomoč organizacije zveze borcev. V tistem času je naša organizacija štela 667 članov in v nekaterih krajevnih skupnostih so borci NOB že aktivno sodelovali s Teritorialno obrambo in milico.

V občini Brežice so se odnosi med občani zrahljali, zbledelo je dotedanje sožitje. Drug drugemu nismo več zaupali. Dogodki v Brežicah in okolici so se tako naglo odvijali, da jim je bilo težko slediti. A kljub temu, mi je v spominu ostalo granatiranje letališča JLA v Cerkljah. Teritorialci so z dvema minometoma izstrelili nekaj granat na letališče. Posledica je bila, da so še isti dan v mraku letalske in helikopterske enote JLA v nizkem letu zbežale proti Zagrebu.

Zveza borcev in Teritorialna obramba sta od vsega začetka dobro sodelovali – tudi na varnostnem področju. Takrat sem zvedel, pa tudi po Brežicah se je govorilo, o predvidenih letalskih napadih na mesto Brežice. Letalstvo JLA naj bi v treh naletih močno prizadelo prebivalstvo Brežic. Prvi nalet naj bi bil na Tovarno pohišstva in občinsko stavbo, drugi na stavbo TO in milice, podjetje Prevoz Brežice in upravno stavbo Gozdnega gospodarstva, tretji nalet pa na železniško postajo in skladišče Petrola. To se k sreči ni zgodilo tudi zaradi hitro razvijajočih se dogodkov.

Konec oktobra 1991 je JLA zapustil letališče Cerklje ob Krki. Teritorialna obramba je zasedla vse dotedanje vojaške objekte. Oddahnili smo si in zadihali s polnimi pljuči. Organizacija ZB NOB pa je sodelovanje nadaljevala z milico, ki se je preimenovala v Policijo, in s Teritorialno obrambo, ki se je preimenovala v Slovensko vojsko. Sodelovanje smo še nadgradili z dogovorom o sodelovanju, ki so ga 9. aprila 2003 v prostorih Posavskega muzeja Brežice podpisale oz. sklenile veteranske organizacije Brežic: Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Brežice, Policijsko veteransko društvo Sever Posavje, Pododbor Brežice ter Zveza združenj borcev in udeležencev narodnoosvobodilnega boja, območna organizacija Brežice.

Pogled iz zraka na staro mestno jedro Brežic. Foto: Anton Preskar.

*Podpis dogovora o sodelovanju veteranskih organizacij občine Brežice.
Posavski muzej Brežice, 9. 4. 2003. Foto: Tomaž Teropšič.*

Pavle Čelik

Prometna milica v Krškem

Od leta 1980 je bilo v Sloveniji 13 Uprav javne varnosti, in sicer Celje, Koper, Kranj, Krško, Ljubljana mesto, Ljubljana okolica, Maribor, Murska Sobota, Nova Gorica, Novo mesto, Postojna, Slovenj Gradec in Trbovlje. Za varnost cestnega prometa na njihovem območju so praviloma skrbela postaje prometne milice; izjemi sta bili UJV Krško in Trbovlje, ki sta bili brez takih enot. Za te naloge je na posavskem območju skrbela enota iz Novega mesta, na zasavskem pa enota iz UJV Ljubljana okolica. UJV v Mariboru je imela dve taki enoti, v okviru Zaščitne enote milice v Ljubljani je delovala republiška postaja prometne milice, ki je bila pristojna za delovanje na celotnem območju republike. Tedaj je bilo pri nas torej 13 enot prometne milice.

Uprava milice RSNZ SRS je 22. januarja 1990 predlagala, da bi število sistemiziranih delovnih mest na prometnih enotah povečali za 136 oseb. Te bi razporedili na obstoječih prometnih postajah in jih tako okrepili, 22 pa bi jih razporedili na postajo prometne milice Krško, ki bi jo na novo ustanovili.

Zakaj so predlagali povečanje moštva in zlasti novo prometno enoto v Krškem? Pri tem so upoštevali nekaj razlogov.

1. Magistralno cesto od Obrežja do Biča je nadzorovala postaja prometne milice Novo mesto. Tamkajšnja patrulja je imela mnogo opravka z reševanjem

prometnih nezgod, zato ji je primanjkovalo časa za redno nadzorovanje in urejanje prometa.

2. Na začetku marca 1989 je Zvezni sekretariat za notranje zadeve "odprl" dve novi zvezni varnostni akciji, ki sta po tedanji praksi nosili skrivno ime. Prva se je imenovala Prehod in se je nanašala na ukrepe organov za notranje zadeve pri preprečevanju ilegalnih prehodov tujih državljanov čez območje Jugoslavije v Italijo in Avstrijo oziroma dalje na Zahod. Šlo je za osebe, ki so iz daljnih dežel Azije, Afrike in tudi iz dežel Vzhodne Evrope skušale pobegniti na Zahod; za to so obstajali gospodarski, politični, varnostni in drugi razlogi, ki so jih navajali ob prijetju. V Slovenijo so prihajali iz Hrvaške, bodisi peš, z avtobusi, vlaki in v osebnih vozilih. Nemalokrat je to potekalo organizirano, kjer so tudi naši državljani nastopali kot organizatorji ali soorganizatorji, prevozniki, vodniki itd. Posavje je bilo opazno prehodno območje.

3. Druga zvezna akcija z imenom Ren je zadevala jugoslovanske državljane. Kriza na Kosovu in vse bolj tudi v celotni zvezni državi je bila vse bolj jasna. Zlasti Albanci s Kosova so se odločali, da bodo pobegnili v Zvezno republiko Nemčijo, kjer bodo zaprosili za politično zatočišče, prosili za zaposlitev ali se preprosto pridružili sorodnikom in znancem, ki so že uživali prednosti tedaj še razdeljene Nemčije. Tudi ta ilegalni tok je v dobršni meri potekal čez Posavje in dalje na Zahod. Za obe navedeni akciji je bilo treba izdelati republiški načrt pa tudi pokrajinske in navzdol za vsako enoto milice. Tako sta akciji postali varnostnega pomena za celotno Slovenijo in v prvi vrsti v našo korist.

4. Poleg tega je slovenska akcija Sever-89, ki je obsegala ukrepe organov za notranje zadeve za preprečitev napovedanega mitinga Srbov in Črnogorcev 1. decembra 1989 v Ljubljani, pokazala, kako velik pomen dobiva ustrezno nadzorovanje dogajanja ob naših rekah Kolpi in Sotli. Tedaj je naša milica prvič praktično zaprla mejo s Hrvaško.

Vsi ti in še drugi razlogi so pripeljali do tega, da je novo vodstvo notranjega resorja 1. marca 1991 ustanovilo postajo prometne milice v Krškem. To je bilo še zgolj na papirju in treba je bilo pripraviti vse, da ta enota res začne delovati. Začeli so iskati primerne prostore, moštvo, opremo, vozila in drugo. Moštvo je moralo imeti ustrezne izkušnje in poiskali so ga med miličniki postaj milice s splošnim delovnim področjem v Posavju, ki so ali prej službovali na

prometnih enotah ali so pri opravljanju splošnih miličniških nalog pokazali veselje in nagnjenost do urejanja in nadzorovanja cestnega prometa ali jih je bilo treba premestiti iz drugih prometnih postaj, če so bili doma iz Posavja. Večina teh zagat je bilo kmalu rešenih in 7. junija 1991 je bilo uradno odprtje te enote. Prostore je dobila v stavbi tedanje Uprave za notranje zadeve Krško, zato je slovesnost potekala pred tem poslopjem. Odprtje je bilo združeno tudi s krajšim kulturnim programom.

Za prvega komandirja te enote je bil imenovan Ivan Plohl, ki je svoj mladi kolektiv, zbran tako rekoč z vseh vetrov, uspešno usmerjal v reševanje postavljenih nalog.

Ko je bilo slovesnosti ob odprtju konec, smo se starešine milice iz Ljubljane in iz Krškega podali na manj uradno srečanje v prostorih UNZ Krško. Pogovor je nanesele tudi na manj znano plat delovanja prometnih miličnikov. Ti so svoje kolege, ki so delovali na območju sosednjega pokrajinskega organa za notranje zadeve, včasih namočili tako, da so truplo ponesrečenega v prometni nezgodi, ki je ležalo tik ob meji delovnega območja, enostavno premaknili kakšen meter stran in naloga reševanja prometne nezgode je prešla z njihovih pleč na grbo sosedov. Od ljubljanskih miličnikov sem za nekaj takih dogodkov slišal prav na meji med ljubljansko in celjsko prometno postajo na Zajasovniku, kjer še danes stoji deželni mejnik med nekdanjo deželo Kranjsko in Štajersko. Tako "reševanje" bi prišlo v poštev tudi ob koncu Krakovskega gozda, saj so razmere za to ugodne, zaradi česar smo starešine spomnili, da takih neustreznih primerov raje ne izvajajo.

Okoliš te enote je namreč obsegal magistralno cesto od Obrežja do konca Krakovskega gozda, gledano iz Posavja proti Novemu mestu. Tam je najbližja vas Grmovlje. Drugače rečeno, nadzorovala je tisti del te ceste, ki je potekal po območju UNZ Krško.

Enota je opravljala vse naloge v zvezi z urejanjem in nadzorovanjem cestnega prometa na omenjenem odseku. Med osamosvojitveno vojno je sodelovala v obrambnih in varnostnih dejavnostih posavske milice, pri varovanju potovanj republiških in zveznih osebnosti v Ljubljano ali v Zagreb

in Beograd itn. Njeno delovanje je dobilo delno oporo 25. junija 1991, ko je na Obrežju začela delovati mejna nadzorna točka; ta je tri dni opravljala vlogo vsaj delnega filtra za vstop v Posavje oziroma v Slovenijo, nato pa se je umaknila. Še bolj se je oddahnila po 8. oktobru 1991, ko je bila na Obrežju vzpostavljena enota mejne milice, največja med tovrstnimi posavskimi enotami, ki so opravljale naloge vzdolž nove meje.

Po osamosvojitvi Slovenije smo obe zvezni akciji razveljavili glede imena, vsebina nalog pa je postajala še bolj pereča. Sprva zaradi beguncev iz republik nekdanje SFRJ, ki so bežali pred vojnimi požari na Balkanu, pozneje pa zaradi prebežnikov iz Azije, Afrike in Vzhodne Evrope; tudi to pot je bilo Posavje pomembno ozemlje za skriven vstop v Slovenijo, od tod pa dalje proti Italiji in Avstriji.

Pokazalo se je, da je bila odločitev o oblikovanje prometne milice v Krškem povsem na mestu in je doslej v celoti opravila svojo vlogo.

Slovesnost ob odprtju Postaje prometne milice v Krškem v juniju 1991.

Foto: arhiv Naš glas.

Boštjan Golob

Vojakov pobeg iz JLA

Sredi novembra leta 1990 sem prejel poziv za služenje vojaškega roka v Dugem selu. Na zemljevidu Jugoslavije sem našel dva kraja s takim imenom. Eden se je nahajal v Makedoniji, drugi pa pri Zagrebu. Dražil sem svojo mater, da grem na služenje vojaškega roka proti Makedoniji. Takrat še nisem vedel, kaj se bo dogajalo po Sloveniji in preostali Jugoslaviji. V vojaško suknjo naj bi se oblekel 16. decembra, ker pa je bil pred nami plebiscit, se mi je začetek prestavil na 24. december 1990. Ko sem prišel v vojašnico, so bili vojaki drugih republik že nastanjeni in zadolženi z opremo. Ko sem čakal na striženje in zadolževanje opreme, sem prejemal prva vprašanja, kaj pomeni ta slovenski plebiscit. Vsem sem odgovoril, da hočemo biti sami za sebe. Ko so me dodelili v enoto sem opazil, da je poleg mene še dosti Slovencev, Hrvatov in Bosancev. Sprva mi je bilo vse skupaj malo čudno, a sem si mislil, da je tudi pri drugih republikah tako kot pri nas (služenje vojaškega roka v svojem armadnem območju). Sprejemal sem tudi vprašanja o reviji Mladina in o Janši. Do zaprisege smo se učili predvsem korakanja in hoje v postroju, nekaj malega pa tudi spoznavali osebno oborožitev. Učili so nas tudi zaprisego. V glavi mi je ostal zadnji stavek zaprisege »... za domovino dat ču i svoj život.« Zaprisego sem imel 12. januarja 1991, to pa je bilo tudi prvo srečanje z domačimi. Tudi naslednji dan smo dobili izhod, a moj dom je bil v bližini in sem tako prvič pobegnil domov. V popoldanskih urah mojega bivanja pri domačih nas je obiskal moj stric in ves preplašen povedal, da se v Dugem

selu streljajo. Nemudoma smo prižgali TV in radio, a o tem ni bilo slišati ničesar. Bilo je streljanje med vojaki in pripadniki MUP Republike Hrvaške v Borovem naselju. Po pričanju sorodnika smo vsi doma otrpnili, a se po novicah iz medijev oddahnili.

Proti koncu januarja oz. začetku februarja so vsi Hrvatje dobili nepričakovano premestitev v Sombor v Vojvodini. Imeli so zelo malo časa, da obvestijo svojce. Ko so ti odšli, so prišli v naše enote vojaki srbske in albanske narodnosti, nekaj pa je bilo tudi Romov in Bošnjakov. Začeli so se alarmi in spoznavanje transporterjev BVP. Bili smo razdeljeni v posadke. Te transporterje so pripeljali iz skladišč, tako da je vsaka posadka zadolžila svojega. Začela so se požarstva pri vozilih. Kmalu smo dobili prve alarme. Sprva so bili ti med popoldanskim počitkom, kmalu pa tudi ponoči. Med enim izmed teh sem bil na straži. V nočnem času je prišlo še nekaj vojakov, tako da smo imeli namesto štirih stražarskih mest sedaj sedem. Takšna straža je bila cel teden. Stražili smo orožje Teritorialne obrambe Republike Hrvaške. Ko se je straža zaključila, sem izvedel, da naj bi ta skladišča obkolili pripadniki MUP Republike Hrvaške. Na obisku, ki sem jih imel redno, tudi ko sem bil na straži, sem od svojcev izvedel, da to ni dezinformacija in da je bil pri MUP tudi moj sorodnik Željko Kihalič, stanujoč v Zagrebu. Bil sem šokiran, saj nisem mogel verjeti. V glavi so se mi porajale misli, kaj bi bilo, če bi se vneli boji. Sorodnika, a vsak na svoji strani.

Po teh dogodkih je bilo vedno več alarmov. Vedno manj je bilo spanja in učenja. Vedno bolj smo pripravljali transporterje in jih postavljali v bojne položaje. En večer, ne vem točnega datuma, smo vojašnico tudi res zapustili. Odpravili smo se proti Zagrebu. Tam naj bi navijaška skupin Dinama Bad blue boys s še nekaj vandali napadla komando 5. vojaške oblasti. Ta večer smo dobili prvič osebno oborožitev s strelivom. V transporterju smo bili vsi tiho. Nihče se ni pogovarjal. Vsak v sebi je verjetno premleval, kaj narediti, ko pridemo do kraja neredov. Nismo dobili nobenega ukaza. Vse, kar je bilo slišati, je bilo: »Ajde idemo!« Na srečo so našo kolono ustavili preko radijskih zvez v Sesvetah in nam ukazali, naj se vrnemo v vojašnico. Vsi smo se oddahnili, saj nas je bilo veliko takih, ki nismo še nikoli streljali z orožjem. Po tem dogodku smo imeli streljanje na strelišču. Takrat sem prvič videl in preizkusil, kako strelja avtomatska puška. Stanje v vojašnici se je

umirilo. Minili so trije meseci služenja vojaškega roka, ko sem tudi sam dobil premestitev. Prestavljen sem bil v drugo četo. Pri nastavitvi v sobo sem izvedel, da je to četa, iz katere bodo prišli deseterji. Tu nas je bilo večina Slovencev. Tudi na tečaju se nismo veliko naučili, saj smo bili vsake štirinajst dni na straži. Pri koncu aprila smo se odpravili na teren na Slunj. Tam smo vadili streljanje iz transporterja BVP, streljanje z 20 mm topom in mitraljezom, ki je bil nameščen na njem. Vsak izmed nas ga je tudi vozil.

V spominu mi je ostal dogodek pobega iz enote na pijačo v bližnjo vas. Ta je bila manjša, a brez asfaltirane ceste. Bilo nas je več vojakov, med njimi pa tudi srbske narodnosti. Ti so nas opozorili, naj se ne pogovarjamo z domačini. Ni mi bilo jasno, zakaj. Ko smo prišli v gostilno, mi je takoj postalo jasno. Na stenah so visele slike Draže Mihajlovića in Radovana Karadžića, vsi gostje pa so imeli brade in malo daljše lase. V pogovor z njimi se res nisem spuščal, a pijačo so nam vsem plačali oni. Bili so pristaši vojske. Na prvi pogled sem dobil občutek, kot da se nahajamo med izgubljenimi četniki iz druge svetovne vojne.

Na terenu sem spoznal, kaj lahko naredi težka oborožitev. Imeli smo skupno vajo z vsemi rodovi vojske (topništvo, oklepne enote in letalstvo). Imel sem srečo, saj sem se lahko peljal tudi s helikopterjem. Po prihodu s terena pa spet straža in obisk s pobegom domov. Po opravljenem izpitu za deseterja sem dobil premestitev. Premeščen sem bil v vojašnico Maršala Tita v Zagreb. Tu so me razporedili v komando bataljona. Poveljevala sta mu kapetana 1. klase Begić in Hajrić. Bil sem dodeljen v BVP, ki mu je poveljeval kapetan 1. klase Begić. V posadki so bili še vojak šofer, vojak operater in drugi vojaki junijske klase. Čeprav so bili to stari vojaki in vsi srbske narodnosti, nisem imel problemov. Vsi so kmalu odslužili vojaški rok. Dobili smo nove vojake srbske in makedonske narodnosti. Z menoj v komandi so bili še vojaki za zvezo, med njimi tudi desetar Dejan Filipović. Ta je bil nečak generala Uzelca. Oba sva bila iste klase. On je bil edini vojak hrvaške narodnosti in stanujoč v Vojvodini.

Začetki mojega bivanja so potekali kar mirno. Imel sem tudi možnost preizkusiti, kako plava transporter na vodi. V vojašnici je bilo umetno jezero,

namenjeno za take vaje. Pri prvem potovanju čezenj me je bilo malo strah, saj nisem verjel, da kup železa res lahko plava. Preizkusil sem tudi, kako je slišati ropot tanka nad menoj. Posadili so nas v nekakšne luknje, čez katere je vozil tank. Vse se je močno treslo in ropotalo, ob-enem pa je bilo zelo razburljivo.

V začetku junija so se spet pričeli alarmi. Opremljali smo transporterje s strelivom. Poleg vseh nabojev za top in mitraljez smo bili opremljeni še z vodenimi raketami in zoljami. Okrepila se je straža. Prepovedani so bili izhodi iz vojašnice za vojake in oficirje. Onemogočeni so nam bili telefonski razgovori, pisemske pošiljke pa niso potovale. V tej vojašnici je bila pošta, a je prenehala delovati. Ostali so nam le obiski svojcev. Imel sem srečo, da sem imel svojce blizu. Sorodniki iz Zagreba so me obiskovali, kadar je bilo to le mogoče. Ker starši niso več prihajali, sem imel prek njih edino zvezo z zunanjim svetom. V tem času nam je bilo onemogočeno gledanje TV in poslušanje radia. Časopisi so prihajali bolj redko, pa še ti niso bili slovenski. Na enem izmed obiskov me je obiskal sorodnik Željko s prijateljem. Bil je oblečen v jeans jakno in hlače. Na jakni je imel pripeto priponko rdeče bele šahovnice. To je bil grb Republike Hrvaške. Opozoril sem ga na priponko, saj se je nahajal v vojašnici jugo vojske, a on mi je dejal, da ga varuje devetka. Odgrnil je jakno na levi strani in mi pokazal pištolo. Postalo me je strah. Po hitrem sva se poslovila in zaključila obisk.

Med enim izmed alarmom smo postavili vozila v vrsto za izhod iz vojašnice na stanskih vratih. Vsa vozila so imela razobešene jugoslovanske zastave. Vozilo, v katerem sem bil jaz, je bilo drugo v vrsti. 26. junija je bila razglašena samostojnost Republik Slovenije in Hrvaške. Prišlo je do alarma najvišje stopnje. S seboj smo morali vzeti vso bojno in osebno opremo. Čakali smo pri vozilih. Bila je že tema. Iz vojašnice so odšla prva vozila (kampanjola Fiat za vezo, tank za izvlačenje, policijsko oklepno vozilo in tank). Pri domačinih in ljudeh, ki so se zbirali okoli vojašnice, je bilo slišati negodovanje. Začeli so nas obmetavati s kamenjem in steklenicami. Zaradi bližine našega transporterja ograji smo se vsi skrili vanj. Močno je ropotalo po oklepu. Ko se je stvar malo umirila, smo dobili ukaz umiku vozil v notranjost vojašnice. Voznik BVP in jaz sva vozilo odpeljala na poligon, preostali vojaki pa so tekli za nami. Tam

smo bili nastanjeni celo noč. Ko se je zdanilo, smo lahko v manjših skupinah zapustili položaje in se odšli umiti v paviljon. V jutranjih urah so se vrnili tudi konvoji. Pozneje smo izvedeli, da je voznik tanka sredi Zagreba pri vrnitvi povozil počitniško prikolico poljskega turista.

Čez dan smo zakopavali transporter. Iz ukaza je bilo razvidno, da obstaja možnost napada na vojašnico, nihče pa ni vedel od koga. Ker je bilo v naši bližini tudi oklepno vozilo za zveze, sem dobil tudi občasno možnost poslušanja slovenskega radia, če v bližini ni bilo oficirjev. To mi je omogočil desetar Filipović. Tako sem slišal za spopade JLA in slovensko TO. Pogovorov o tem med nami ni bilo. Vsi smo bili v strahu, če bomo tudi mi zapustili vojašnico.

Ker je bilo stranišče v paviljonu, smo na potrebe lahko hodili vanj. Šel sem tudi sam in pri vrnitvi na položaj, v bližini slišal streljanje. Nisem vedel, kaj naj storim. Skril sem se v sobo, s TV. Prižgal sem ga in videl grozljive reči. Na Mladinskem mostu v Zagrebu v bližini vojašnice so se začeli spopadi. Tam sem videl, da so se iz vojašnice podala nova oklepna in tovorna vozila. Eno izmed oklepnih vozil je tudi gorelo. Odšel sem obvestit preostale vojake, kaj se dogaja v neposredni bližini. Med potjo do položaja transporterja sem spoznal, kako je dobro poznati plazenje, saj so naboji prileteli tudi proti nam. Skril sem se v luknjo, kjer je bil zakopan transporter. Kmalu sem slišal vpitje nadrejenega, naj se umaknem. Skril sem se za drevo. Streljanje je bilo čedalje močnejše, prav tako pa tudi kričanje ljudi. Ta ropot je trajal v nedogled. Pozneje pa je nastala mrtva tišina. Lahko sem povedal, kaj sem videl po televiziji. Mene in še nekaj vojakov je gnala radovednost na stranišče: namesto na potrebo smo gledali TV. Po prvih podatkih je bila tu v bližini smrtna žrtev pri civilistih. Takrat se je slišal tudi ropot tankov po pisti. Pogledali smo skozi okno in opazili, da »šlepajo« ožgani tank in tovornjak. V tovornem vozilu je bil videti vojak, prvo steklo pa je bilo prestreljeno. Pozneje smo izvedeli, da je ta vojak oz. voznik podlegel strelni rani.

Ves ta čas smo imeli v popoldanskem času politično predavanje. Nadrejeni so nas obveščali, kaj se dogaja, in nam govorili, da je Slovenija ogrožena s strani sosednjih držav. Na meji naj bi se zbirali vojaki za napad na Slovenijo. Nekaj časa smo to le poslušali, ko pa sem izvedel, da so letala napadla

Kum in Krvavec, se mi je postavilo glasno vprašanje, če so meje na tem področju. Te politične ure so se končale, saj se je videlo, da kljub prepovedi in onemogočanju spremljanju medijev, nismo bili brez informacij o dogodkih v Sloveniji. Res, da so bile bolj skope, a nekaj je le bilo.

Po končanih spopadih v Sloveniji se je tudi pri nas situacija umirila. Obveščali so nas o pobeglih vojaki, ki so bili zunaj vojašnice. Ker so se tudi pri nas začeli prvi pobegi, se je tudi meni v glavi začel prepletati plan o pobegu. Prvi pobeg iz vojašnice Maršala Tita je bil neuspešen. Zbrali so se vojaki iz Ljubljane in okolice. Med njimi je bil tudi Tone Barbič iz Most. Njihov načrt je bil nočni skok čez ograjo pri sadovnjaku, kjer na dolgi razdalji ni bilo stražarja, do najbližje hiše. Uspeli so priti do hiše, kjer pa so stanovali svojci oficirjev - namesto civilne obleke so dobili vojaško policijo. Privedba teh vojakov, vklenjenih v lisice, nam je preostalim vlila strah. Kljub temu sem si še vedno želel priti ven. Koval sem bolj varnejši načrt. Vse se je malo otežilo zaradi trikratnega štetja in vsakodnevne raporta pri oficirju za varnost. Dobili smo tudi vsak svojo senco; zame je bil zadolžen desetar Filipović. Zaradi pobegov se je minirala tudi vojašnica. Ob ograji so postavili protipehotne mine.

Sprostil se je tudi dnevni režim. Spet smo dobivali obiske svojcev. Sorodniki iz Zagreba so me obiskovali vsak dan. Dobival sem hrano in informacije o dogajanjih zunaj. Ena izmed teh je bila, da so slovenske vojake, ki so pobegnili iz vojašnic in so se javili pri hrvaški policiji, ti odpeljali na Sljeme in jih tam zadrževali. Tako so se oni ponudili za pomoč. Načrtovali so zunanji del pobega; čakali bi me z avtom nekje pri ograji in me pri večkratnem presedanju odpeljali k njim domov. Tam bi se preoblekel, nakar bi me skrili pri njihovih sorodnikih in počasi spravili čez mejo do doma. Zunanji načrt je bil dodelan. Sam sem moral načrtovati le uro in kraj skoka čez ograjo. To je bilo zame težje, saj je bila vojašnica minirana, straža pa okrepljena.

Imel sem srečo, da so me dodelili v skupino, zadolženo za kontrolo stražarjev. Bil sem v skupini s še enim desetarjem in mlajšim vodnikom iz drugih enot. Lahko sem opazoval, kje je kopano okoli ograje. Nekje okoli 10. julija sem moral v kontrolo straže s kapetanom 1. klase Hajrićem. Vse

skupaj se mi je zdelo čudno. Ko sva se peljala okoli ograje, se mu je razvozlal jezik in mi je pokazal, kje so mine. Povedal mi je tudi, da so nekatere mine s polovičnim eksplozivom. Posledica te detonacije je odtrganje noge. Med drugimi je bil miniran tudi botanični vrt, s katerim se je hvalila vojašnica. Tako sem že vedel, kje lahko bežim, a še vedno nisem bil povsem prepričan o dani informaciji.

Pri enem izmed večernih obhodov straže, vozili smo se z avtom, sem pri komandi stavbi vojašnice opazil, kako na pol v uniformi na pol v civilni obleki bežita dve osebi. Nisem bil prepričan, kdo naj bi to bil. V rahli svetlobi se mi je zazdelo, da bi bila to lahko moja oficirja. Za njih je tudi še veljala prepoved izhodov. Naslednji dan sta me poklicala na raport. Vprašala sta me, če je bilo kaj sumljivega med obhodom straže. Odgovoril sem, da nisem opazil ničesar sumljivega. Bal sem se o svoji zmoti, saj bi me lahko kaznovala, če bi bil kdo drug. Povedala sta mi, da imajo tudi oni prepoved izhodov in da sta doma v bližini. Oba sta mi spet pokazala, kje so minska polja.

V petek, 12. julija, sem dobil prvo pismo staršev. Bilo je kratko. Obvestili so me, da prihajajo na obisk v soboto, 13. julija. Prišli so. Ker je bil ob meni desetar Filipović, se nismo pogovarjali o mojem begu. Bilo je nekaj malih trenutkov o tej temi. Med obiskom, je k meni pristopil neki vojak in mi dejal, da me kličejo na raport. Odpeljal me je v komandno stavbo vojašnice. Tam sem imel intervju z novinarki Mladine. Bil je kratek, saj so namesto nas govorili oficirji. Nihče izmed nas si ni upal povedati kaj bolj zanimivega za javnost. Ta intervju je bil kratek. Starši so me ves čas čakali. Ko sem se vrnil, sem bil sam z njimi in tako je pogovor potekal o pobegu. Ko se je moja senca začela približevati, sem mami odgovoril, da ne bom bežal. Kmalu sta nas zmotila novinarja in prosila, če lahko naredita kakšen posnetek. Prosila sta Filipovića, če se lahko odstrani, kar je tudi storil. Naredila sta nekaj posnetkov slovenskih vojakov in njihovih staršev. Ker sem bil sedaj sam s svojimi, sem jim dejal, da bodo o mojem pobegu obveščeni. Takrat še sploh nisem vedel, kako bom pobegnil.

Za 17. julija sem imel najavljen obisk sorodnikov iz Zagreba. Dejal sem si, da bo to moj dan. Načrtoval sem, kako jih bom obvestil. Na manjši listek

bi napisal kraj in čas pobega, oni pa bi me čakali zunaj in odpeljali. Zunanji del pobega smo imeli že načrtovan.

V vojašnici je 16. julija spet začela delovati pošta. Imeli smo možnost telefoniranja. Ker je bila gneča pri telefonu velika, sem se odločil, da pošljem telegram staršem. Napisal sem jim, naj pridejo na obisk. Bil je torek, nenavadni dan za obisk. Ta dan sem se trdno odločil, da krenem. Upal sem, da bodo pravilno prebrali telegram. V soboto sem jim dejal, da jih bom obvestil o dnevu mojega pobega. Preden so prišli starši, sem iz četrtega skladišča vzel svojo vojaško knjižico, vojaško zdravstveno izkaznico in še nekaj manjših kartonov z mojim imenom. Spakiral sem si pisma, ki sem jih prejel, slike domačih in tistih, ki so bile narejene med mojim služenjem v vojašnici. Med ta pisma sem pomešal dokumente. Poiskal sem Tonija Barbiča. Povedal sem mu o svoji nameri in ga povabil, če gre z menoj. Ker je on že poizkusil in bil prijet, mi je negativno odvrnil. Prišli so tudi moji starši. Ko sem dobil poziv za obisk, sem s seboj povabil tudi Tonija. Mojo senco sem prosil, naj me pusti samega s starši. Z menoj je odšel do prostora za obisk, potem pa v stavbo, kjer so bile radijske postaje. Tu sem ga tudi videl zadnjič. Med obiskom sem povedal staršem, kje bom preplezal ograjo. To je bilo pri stavbi komande vojašnice. Tonija smo še skupaj pozvali k pobegu. Ker ni bil za to, smo se dogovorili, da gre z menoj do ograje. Če bi šlo kaj narobe, bi moji starši prijavili obisk pri njem, on pa bi vrnil moje papirje. To, da bi najavili obisk zanj, je bilo mogoče, ker sta mati in očim imela različna priimka, na »kapiji« pa se je prijavljaj vedno samo eden. Poslovil sem se od staršev in zaželeli smo si »srečno.« S Tonijem sva odšla mimo komande po poti ob ograji. Iskal sem malo manj zaraščeno ograjo. Preden sem prišel do mesta, sva zagledala stražarja, kako se nama umika. Verjetno je mislil, da prihaja kontrola straže in se šel uredit za grm. Tako ni imel pregleda nad ograjo. Splezal sem na ograjo in skočil čez. Na drugi strani sem padel v nekakšno luknjo. Robidovje in ostalo grmičevje mi je segalo skoraj do vratu. Nekako sem se priplazil iz te gošče. Tu sem opazil očima, kako me išče. To mesto pobega je bilo malo višje od predvidenega, zato so bili starši v strahu, da se mi ni kaj zgodilo. Še enkrat sem se ozrl, če si je Toni premislil. Ni se. Skočil sem v avto in se odpeljali proti domu. Med potjo sem se na zadnjem sedežu preoblačil. Imel sem namero vreči skozi okno vso uniformo. Začel sem z nogavicami. Ti so

prileteli na prvo steklo vozila na sosednjem voznem pasu. Ustrašil sem se, da se bo šofer močno razburil, ko pa je to vozilo začelo prehitevati naše, se je slišal zvok avtomobilske hupe, iz vozila pa je mlajši par začel ploskati. Bila sta navdušena, da je zopet nekdo pobegnil iz vojašnice. Zaradi nogavic na steklu drugega avta sem opustil metanje skozi okno.

Med vožnjo skozi Zagreb se nismo pogovarjali o ničemer. Mati in jaz sva bila vsa iz sebe, očim pa ni imel časa, saj je vozil hitro, povrh tega pa je tudi v semaforjih prevozil kakšno rdečo luč. Pri prehodu meje pa so le stekli pogovori. Prvo je izgovoril očim. Uffff! Pa smo doma! Mati mi je razložila, da je vedela za mojo namero. Na obisk je prihajala v sredo ali soboto, sedaj pa sem jo povabil v torek. S seboj je vzela civilna oblačila za pet ljudi, pozabila pa je obutev. Kot izgovor za pozabljenost je omenila pisanje listka bratu, ki ga ni bilo doma, da bo vedel, kje sta. Takrat smo ugotovili, da smo postali tudi malo žejni. Odločili smo se, da odidemo k teti na Mali Kamen pri Senovem. Ustavili smo se pri njej, se odžejali in poklicali sorodnike v Zagreb, da sem doma. Moje slavlje ob pobegu je trajalo še ves večer. Dobil pa sem drugo senco. Brat Bogomir me ni izpustil izpred oči. Dejal je, da me bo čuval kot kakšnega predsednika.

Naslednji dan sem se javil na sekretariatu za obrambo v Sevnici. Pustili so me do četrтка doma, da sem se lahko najedel. V četrtek so prišli k meni in me odpeljali. Domačim je bilo rečeno, da v neznano in da se bom že sam lahko javil, kje sem. Smeli me bodo tudi kdaj obiskati. Odpeljali so me v srednjo šolo v Sevnici, kjer je bil zbirni center za pobegle vojake. Naslednji dan so nas odpeljali na Lisco, kjer smo stražili pobegle oficirje JLA.

24. julija sem slekel tudi to uniformo. Dejal sem si, da uniforme ne bom nosil več. Prijavil sem se pri svojem delodajalcu v Novem mestu. Zaposlen sem bil kot pomočnik strojevodje. Opravil sem srednjo šolo za strojevodjo. Po vnovičnem opravljanju izpita za pomočnika, sem odšel še za pol leta v šolo in nato opravil tudi izpit za strojevodjo. Leta 1993 sem postal presežni delavec, tako sem se v začetku leta zaposlil kot paznik na ministrstvu za pravosodje. Spet sem dobil uniformo, čeprav sem si dejal, da je ne bom nosil več.

*Boštjan Golob na služenju vojaškega roka v JLA leta 1991.
Osebni arhiv Boštjana Goloba.*

*Telegram Boštjana Goloba iz leta 1991.
Osebni arhiv Boštjana Goloba.*

Magda Kerin

En slovenski vojak več

Čakam v ljubljanski porodniški sobi. 3. avgusta 1971 smo, moj dojenček bo prišel na svet. V sobi poleg mene jih je kar precej v belem. Eden je bil »glavni«, drugi so bili še študentje. Bila sem potolažena.

»Gospa, imate fantka,« reče »glavni«. Krasno, saj me doma čaka moja deklica, ki je dobila bratca. Kakšno naključje. Eden od študentov reče svojemu kolegu: »En vojak več.« Smešno, tako je dejal tudi moj pokojni ata, ko je dobil vnuka.

Kako hitro je moj dojenček zrasel v vojaka, ne bom opisovala. Mnogo prehitro! Nič več mi ni bilo tuje, zakaj je mama tolikokrat dejala: »Majhni otroci, majhna skrb. Veliki otroci, velika skrb.« Moja skrb in strah sta bila toliko večja ravno, ko je sin odšel na služenje vojaškega roka. Hudo mi je bilo, ker je prvič odšel od doma in nisem vedela, kaj ga čaka. Še dobro, ker bi ga sicer skrila v mišjo luknjico.

Na pozivu je pisalo: Đakovo. Aha, Hrvaška. No, saj ni tako daleč, me tolaži mož in velikokrat ga bomo obiskali. Vesela sem bila, da je v isti kraj odšel tudi njegov sošolec in prijatelj Matjaž Jurečič. Samo da ne bo sam, spet pomislim. Res ni bil sam. Ob njegovi »zakletvi« sem prvič videla koliko peterokrakih zvezd je prišitih na kapah vseh teh fantov. Ponosno so stali in

ubogali na vsak ukaz. Mene je bilo že takrat strah. Slovenski referendum za osamosvojitvev je uspel in odnosi med republikami so postajali vse bolj napeti.

»Sedaj sem že star vojak,« nam je napisal v enem izmed pisem. »Kmalu bo minilo leto in bom doma.« Saj res, čas hitro mineva in še vsak mesec smo ga obiskovali. Pot v Đakovo mi je bila že povsem poznana. Enkrat je šel mož in še kdo z njim, drugič sama s svojimi. Nekoč mi reče brat, ki je sedel poleg v avtu: »Magda vozi bolj počasi, da vidim, če raste trava ali pšenica.« Tudi v »kasarni« smo bili že vsem poznani. »Opet ovi Slovenci,« so nam rekli. Bili so prijazni in nasmejani. Tudi naš Uroš je bil zadovoljen in se ni pritoževal nad služenjem vojaškega roka. Včasih mu je bilo kaj nerazumljivega – »najbrž mora tako biti,« je dodal.

Kot strela z jasnega je prišla nerazumljiva vojna. Takrat ob prvem vnovičnem obisku, ko so bile že izredne razmere, je dejal: »Ne sme biti tako.« Kaj vse se je dogajalo v naših glavah, tistih, ki smo ravno takrat imeli svoje sinove pri vojaki, vemo posamezniki, zato bom svoje spomine priklicala nazaj.

Skrb, žalost, jeza in včasih obup. Zakaj je moral ravno on v to zadnje služenje domovini? Zakaj si ni zlomil roke, noge ...? Zakaj, zakaj? Kdo lahko tako kruto vlada, da se dogaja kaj takega? V 20. stoletju ob vsej civilizaciji trepetam za sina, ko so mi že ob njegovem rojstvu rekli »En vojak več.« Nešteta poročila so me begala vsak dan bolj. Stike z njim smo še povečali. Vedeli smo, da trpi tudi on, saj niti on, niti drugi fantje niso točno vedeli, kaj se dogaja. Nastale so spremembe. Izhod iz »kasarne« ni bil več mogoč. Nič več ni smel sam sedeti z nami za mizo. Prej nasmejani gospod s čini na rami (nanje se ne spoznam), je postal zdaj veliko bolj mrk in strog. Vsak naš in sinov gib je »posmatral.« Tudi mi smo se počutili ujeti kot v kletki. Zadovoljni smo bili le, da smo ga lahko videli in bili vsaj malo z njim. Vedeli smo, da bi bil lahko pobeg najbolj usoden, zato smo mu dejali, naj ne poizkuša. V moji glavi so se kar vrteli »filmi«, kako ga dobiti domov. Po telefonu sem hotela dobiti vse odgovorne v Sloveniji. Mislila sem, da mi bo lažje, če jih bom zmerjala, da naj gredo oni namesto naših sinov v boj, če je treba. Naj ne

sedijo na foteljih in ležijo v toplih posteljah, ker naši otroci niso prišli na svet, da bi se bojevali proti domačemu sovražniku. Kaj vse sem rekla, a to je bila le trenutna tolažba in jeza hkrati. Iz medijev sem izvedela, da bodo z avtobusi pripeljali v Ljubljano srbske matere, ki imajo svoje sinove na služenju JLA v Sloveniji. Tudi sama grem tja, je bila moja takojšnja odločitev. In res. Prišel je ta dan. Hčerkin mož me je peljal. Skoraj vso pot sem pisala na liste, da ne bom kaj pozabila povedati. Kot da je za množico, ki prihaja v Ljubljano, pomembno, kaj mislim jaz. Smešno. Nihče me ni poslušal. Matere svojih srbskih sinov sploh niso smele iz avtobusov. Že od daleč sem videla, kako v vsakem avtobusu na »izrednem« sedežu poleg šoferja sedi gospod s čini. Zakaj? V Hali Tivoli je bilo pripravljeno za shod vseh mater, ki smo prišle, a zaman. Iz avtobusov ni prišel nihče. Moja narava mi ni dala miru. Skočila sem v en avtobus in začela vpiti, naj gredo ven, razmahovala sem pred gospodom s čini, kot bi ga hotela pokončati. Nisem vedela, da je to »mojo energijo« posnel novinar in da me je sin pri poročilih isti dan zagledal na TV ekranu.

»Moja ...« je skočil pokonci, več si ni upal, ker so se bali eden drugega, mi je dejal. Vsak dan so jim dovolili gledati poročila iz Slovenije. Tisti dan sem še govorila s Spomenko Hribar, ki sem ji očitala, da je ona nesposobno organizirala ta shod. Ni bila užaljena, saj je videla moje oči. Tam je bil tudi Jelko Kacin, ki nas je tolažil, da bomo kmalu dobili sinove domov. Bila je lepa tolažba.

Iz dneva v dan sem bila bolj zmedena. Saj res, se mi odvrti nov film. Znorela bom. Vsak čas bom od negotovosti res nora. Zakaj mi ne bi znanec napisal potrdila, da sem v bolnici, samo da bi sina pustili na obisk. Nekdo je nad mano, pomislim, bere moje misli, saj je takrat pripeljal k nam zdravnik. Kot naročen! Prosila sem ga, da mi napiše potrdilo, da se mi je zmešalo, da bom poslala sinu. Mogoče ga bodo pustili na obisk.

O, kako se mi je nasmejal. Res si »hečna« Magda, če misliš, da se bodo oni »sekirali« za eno noro babo več, mi pravi. »Veš kaj, eden mora umreti!« »Umreti?« »Takoj!« »Jaz in nihče drug. Piši mi mrliški list,« ga prosim. V eni uri sem imela vse pripravljeno. Na listu je pisalo, da sem se zaletela v barikade.

Hitro tečem k sestri Veri in maham z mrliškim listom. Vsa vesela razglašam svoj načrt, ona pa me prestrašeno gleda misleč, da je nekaj hudo narobe v moji glavi. »Ne, vse je v redu, samo pomagaj mi.«

Še isti dan ob 11. uri so se oblečeni v črnino, s potrdilom v torbi, odpeljali proti Đakovu. Sestra, njen mož Jože in moj zet, ki je dobro poznal pot. Vsi moji preostali smo bili doma, zaprti v hiši čakali na razplet. Vsi tihi, kot da res žalujemo. Vsaka minuta nam je bila ura. Kaj bo? Ga bodo spustili? Bodo verjeli? Kaj če še njih zaprejo? Kakšen strah in čakanje. Vse je minilo, ko so okrog enih ponoči prišli domov. Sin na vratih s čepico v roki. »Mama, moja teta je tako odigrala svojo vlogo, da sem še sam verjel, vse dokler nisem sedel v domač avto.«

Strah in žalost sta v trenutku minila. Tudi od JLA smo se lepo poslovili, saj smo jim bili hvaležni, da so pustili sina domov. Po pošti smo jim vrnili obleko z zdravniškim potrdilom, da so našemu vojaku v bolnici Brežice odstranili noht, ki je bil že 14 dni vnet in so zanj vedeli vsi njegovi nadrejeni. Ravno zadnji čas smo izpeljali našo akcijo, ker bi mu morali sicer odstraniti noht v vojaški bolnici. Kje, ne vem.

Konec dober, vse dobro, pravi star pregovor. Drži, le da včasih ostane spomin, ki ti nehote priključ solze v oči, ko pišeš vrstice. Naj končam z mislimi deklice Nine, ki je napisala: »Če krila bi imela, bi vladati hotela, vladala bi tako, da vsem na svetu bi bilo lepo.«

Uroš Kerin

Spomin vojaka na pobeg iz JLA

Ob koncu leta 1990, točneje 26. decembra, sem z vlakom odpotoval na služenje vojaškega roka v Đakovo, v Slavonijo. Torej, dan po plebiscitu, na katerem smo odločali o samostojni Sloveniji. Tedaj smo bili v veliki večini za Slovenijo kot samostojno in neodvisno demokratično republiko.

A mene je v vojsko gnala neskončna radovednost druženja z vrstniki skupne domovine. Mogoče sem vse skupaj vzel bolj za šalo kot za res. Toda šlo je preklemansko zares. Dodeljen sem bil v vod veze, v komandno četo. Postal sem telefonist elitne enote Đakovačke brigade. Imeli smo pospešeno pehotno urjenje in nato še posebno, za nas veziste. Skupaj je trajala prve tri mesece, ki so prav zaradi šolanja minili precej hitro. Seveda je bilo znotraj devetdesetih dni veliko smešnih situacij in pripetljajev. Najbolj takrat, ko se je soborec Zlatko iz Osijeka zagozdil v 200-litrski sod brez dna in revež ni in ni mogel ven, ker je bil debel in zalit kot čebela. Smeha do solz.

V četrtem mesecu pa se je začelo zares. Začeli smo stražiti komando brigade, ki se je nahajala v stari vojašnici v centru mesta. Od tu smo lahko gledali na cesto, kjer so se pojavljali nekam čudni vojaki, v modri uniformi in z baretko na glavi, na kateri je bila hrvaška šahovnica. Razmere so se začele zaostrovati. Pojavila so se prva izzivanja in nočna zračna streljanja. Vojaki smo postajali napeti in živčni, nekateri celo besni, predvsem pa prestrašeni.

Oficirji so se vidno zresnili. V tistih kriznih dneh sem imel redne obiske svojih staršev. To mi je bilo v največjo moralno podporo, ki je bila pošteno načeta. To je bil tudi moj vir informacij, kaj se dogaja v Sloveniji.

In dogajalo se je marsikaj. Zato mi je v maju postalo jasno le eno, čim prej domov v Slovenijo. V eni od učilnic smo se zbirali slovenski fantje, zadnja generacija, ki smo služili v JLA. Napisali smo odprto pismo, ki je bilo objavljeno v dnevniku Delo. Hoteli smo domov. Čim prej. Razmere so bile vse hujše. Na straži smo vezisti spali le po tri, največ štiri ure na dan. Dobil sem tudi srbskega opazovalca, sledilca. Postal sem jim nevaren za pobeg. Bila je druga polovica junija 1991. V Sloveniji se je začela osamosvojitvena vojna in jaz sem na nasprotni strani. Groza me je. Prvo nedeljo v juliju načrtujem pobeg. Vse je dogovorjeno s svakom. A v soboto popoldan dobim izreden obisk. V vojašnico pridejo trije bližnji sorodniki, oblečeni v črnino. Pokličejo me iz straže. Tesnoba je v zraku, še bolj pa v mojem koraku, ko se bližam obiskovalcem. Bojim se nesreče, a upam na zaroto. Pod pretvezo, da mi je v prometni nesreči umrla mama, dobim kljub vojnemu stanju, kot dober vojak dovoljenje za štiridnevno odsotnost. Ponoči, ob pol treh zjutraj prispemo domov. Vsi smo zbegani. Ženske jokajo, solze sreče. Tudi mene ulovijo solze v vojaško rjavo-zeleni obleki. Še isto dopoldne se javim z vojaško knjižico na sekretariatu za obrambo v Krškem. Sekretar se me ne more nagledati. Dobim novo knjižico in postanem kandidat za vstop v slovensko vojsko. Z vsem srcem sem jim na razpolago.

V dvanajstih urah zamenjam dve vojski. Neverjetno in nepozabno. Za vse življenje.

Zdaj sem odrasel mož, poročen, oče dveh sinov. Želim jima, da ju ne bi nikoli gnala neskončna radovednost druženja z vrstniki, ki so oboroženi.

Toni Koren

Poletje 1991 – dnevniški zapisi

18. september 1990

Sončen dan, le nekoliko oblakov se poigrava s septembrskim soncem. Z ženo spremljava sina Boštjana v Jastrebarsko v sosednjo Hrvaško služiti vojaški rok.

Pozno popoldan na poti v Jasko (Jastrebarsko) nas spremlja tesnoba, ki jo preganjamo s klepetom o vsakdanjih stvareh in pogledom na bežečo pokrajino. Noč vedno bolj zmaguje nad dnevom in nova pokrajina ter stavbe delujejo hladno in stopnjujejo nelagodno počutje. Sprejem v veliki vojašnici – kasarni je prijazen in pravzaprav pomirjujoč.

Pozdrav v slovo sina z materjo in očetom, njegov nasmeh in zamah z roko naju spremljata na poti domov in še dolgo po njej. Res, to je bil nesluten začetek dogodkov, ki so sledili.

Kljub pomiritvi, ki sem jo doživel ob odhodu iz vojašnice, in sinovi brezbriznosti, ki jo je izžareval, v meni odmevajo vprašanja: zakaj zdaj v vojsko?, bodo res spremembe? Še toliko bolj pa so moje misli tavale v popoldanski pogled vojašnice, ki se mi je zdela kot ogromna trdnjava do zob oboroženih prijateljev.

Četrtek, 27. junij 1991

Lepo jutro. Pot od Sevnice do Trebnjega hitro mine. Dolenjka je neverjetno prazna. Pojasnilo zakaj me čaka na Medvedjeku. Tu me nepričakovano ustavi starešina TO. Potem, ko mu pojasnim, da kot podpredsednik skupščine Sevnica potujem v Ljubljano na prvi svetovni slovenski kongres, mi na kratko, kot se spodobi njegovemu položaju, in hkrati prijazno razloži situacijo. Med drugim mi pove, da tej prvi blokadi ceste sledijo še nekatere vse do Ljubljane. Prisluhnem nasvetu in pot nadaljujem prek Litije in za Savo proti Ljubljani. Ko počasi po stranski poti zapuščam živo blokado ceste, opazim ležeče fante v zasedi z nalogo in v pričakovanju, da ustavijo prihajajočo oklepno enoto JLA iz smeri Zagreba. Nehote se sprašujem, kdo in od kod so, kakšne so njihove življenjske poti in načrti, kdo jih čaka doma in ali se dovolj zavedajo resnosti položaja in nevarnih nalog, ki jih čakajo.

Slika življenja na ljubljanskih ulicah je povsem drugačna. Vsakdanja.

V preddverju Cankarjevega doma je živahno kot v mravljišču. Srečanja z znanimi in neznanimi obrazi, skratka, velika množica posameznikov, ki jim je skupna neka notranja energija pripravljenosti, hotenja, pričakovanj, sodelovanja in skupnih ciljev. Vzdušje je prepojeno z vsemi toni, ki jo premorejo raznolike in bogate lestvice človeških čustev. Veselje, zaskrbljenost, navdušenje, previdnost, odločnost, dileme sestavljajo sliko, ki bi jo lahko poimenovali Tu je naša velika priložnost.

Praznično razpoloženje in kulturna obarvanost velike dvorane Cankarjevega doma, ki je nabito polna. Uvodni pozdrav in nagovor Spomenke Hribar, predsednice Konference za Slovenijo Svetovnega slovenskega kongresa.

Slovenci, slovenstvo, Slovenija, preteklost, sedanjost, prihodnost, hotenje usmerjeno v samostojnejše življenje. Rdeča nit razmišljanja, ki je prisotna sicer z nekoliko drugačnimi pogledi in otenki v govorih, ki sledijo.

Po vsej verjetnosti zaradi delovne obremenjenosti vodstva države je

prisotnost predsednika Predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana časovno omejena. In vendar njegovemu nagovoru sledimo z veliko pozornostjo. V vseh prisotnih dodatno prebuja optimizem in krepi verovanje v pravilnost poti, na katero stopamo hitrejših in odločnejših korakov.

V odmoru klepet z Borutom Pahorjem in Emilom Milanom Pintarjem, poslancema skupščine Republike Slovenije. Borut naju seznani z novico, da je na poti iz Niša v cerkljansko letališče enota specialcev kot okrepitev tamkajšnjim vrstam JLA.

Poskus vzpostaviti telefonsko zvezo s sinom, ki je bila v preteklosti vedno mogoča, ne uspe. V prsih me nekaj stisne. Morda se do tega trenutka nisem zavedal, da je vse res. Zdaj sem se.

Sobota, 29. junij 1991

V popoldanskem času obiščeva z ženo Boštjana v Jaski. Lenobnost in utrujenost soparnega poletnega popoldneva dramijo maloštevilni obiski. Opraviva uradno in obvezno prijavo obiska, ki mu sledi daljše čakanje. Razveseliva se njegovega prihoda, bil je seveda za Slovenijo že v uniformi sovražnika. Tesnoba pri srcu, prerivanje vprašanj kaj, zakaj, kdaj in kako. Meglica nasmejanega obraza prikrito, toda zanesljivo, sporoča življenje v kasarni. Pripoveduje nam o prvih pojavih šikaniranja, budnega opazovanja in ostrejšega nadzora njihovega vedenja. Temu sledi pika na i s prvimi sovražnimi dejavnostmi, ki jih počne JLA do Slovenije. Boštjan predlaga tvegano, toda osebno odločitev o zapustitvi JLA, ki to ni bila več. Izhod v mesto ni dovoljen.

Nedelja, 30. junij 1991

V zgornjih dopoldanskih urah sva z ženo na »kapiji« jastrebarske vojašnice. Izhod v mesto razumljivo tudi tokrat ni dovoljen. Boštjan ponovi svojo odločitev in načrt svoje uresničitve. Po krajšem pogovoru se razidemo.

Tokrat v mestu ne obiščeva prijateljev, družine danes žal že pokojnega Janka Lackovića. Ne želiva jih seznaniti, še manj obremenjevati z Boštjanovo odločitvijo.

V dogovorjenem času in na kraju ga čakava, brez besed. Vročina postajala vse bolj neprijetna. Začetna prepričanost, da mu bo uspelo, vse pogosteje moti misel na morebitne težave; nekdo ga bo opazil, ustavil, prijel, prijavil, izročil, skratka, preprečil, lahko bi bilo tudi na tisti najhujši način. Neskončnost negotovosti. Olajšanje in veselje ob njegovem prihodu. Med vožnjo proti Sloveniji – domu se ozirava na zadnji sedež, kjer sedi prepoten, utrujen, zaskrbljen, toda živ in zdrav sin Boštjan.

Njegova osebna pripravljenost sodelovanja v enotah TO se naslednji dan kot vsem preostalim fantom s podobno usodo pokaže kot nepotrebna. Do izгона zadnjega vojaka JLA iz Slovenije živi v Ljubljani.

Ponedeljek, 1. julij 1991

Opravljam dodeljene naloge v vodstvu občine Sevnica, ki deluje med prirejeno organiziranostjo že vse od maja. Organi občine dajo velik poudarek zagotavljanju varnosti prebivalcev. Prav ta močno zaniha ob prihajajoči grožnji iz vojaškega skladišča velikih količin goriva v Puščavi pri Mokronogu. Strah krajanov ožje in širše okolice pred posledicami razlitja ali požiga tekočine je upravičen. Namero izgubljenega razuma, že tako izgubljenega podoficirja JLA, je nujno preprečiti. Nalogo varovati in zmanjšati ogroženost življenj in uničenja narave v veliki meri pod vodstvom občinskega štaba izvajajo člani prostovoljnih gasilskih društev občine. Delo opravljajo odgovorno. Zahvaljujoč številnim dejavnostim in naporom širšega obrambnega vodstva, razlitja in požiga ni bilo.

V tem času je ena izmed prednostnih nalog vodstva občine organizacija sprejetja in zagotavljanje bivalnih pogojev posameznikom, ki so kot vojaki, častniki ali civilisti zapustili vrste JLA. Srečanje na Lisci z nekdanj zaposlenimi možmi na letališču v Cerkljah je prijetno in hkrati žalostno. Mnogi v preteklosti

učenci šole ob delu so mi kot predavatelju stari znanci. Bližina, zaupanje, pogovor, pomiritev. Dragoceno zdravilo, ki je pomirjalo razmišljajoče, v zaskrbljenosti za lastno in usodo družine, sorodnikov. Z veliko pozornostjo se pogovarjam s starši mladeničev, ki iščejo svoje sinove, v bližnji preteklosti pripadnike JLA. V občini tudi tem zagotavljamo začasno varno bivališče. Dejstvu, da je informacija o prisotnosti posameznega mladeniča v centru napačna, sledi veliko razočaranje. In obratno, veliko veselje s solzami in zahvalami v mnogih primerih s pogledi proti nebu, seveda z željo, naj se nikoli ne ponovi.

Zvečer, utrujen, ob prihodu domov iz poročil izvem, da so oklepne enote iz Jastrebarskega na Prilipah doživele poraz. Prizor mladih, razočaranih in objokanih fantov ob vrnitvi v jastrebarsko vojašnico, ki ne morejo razumeti, da so v spopadu izgubili prijatelje, me pretrese. Šele v tem trenutku se zavem, da bi bil med njimi lahko tudi Boštjan.

Grad Sevnica. Foto: Ludvik Divjak.

Kompozicija oklepnikov JLA na železniški postaji med umikom iz Slovenije. Sevnica, 21. 8. 1991. Foto: Ljubo Motore.

Umik vojaške opreme JLA. Sevnica, 21. 8. 1991. Foto: Ljubo Motore.

Ciril Zabret

Ko odpove vojaška logika, si lahko le svoboden strelec

O osamosvajanju Slovenije in vojnah na ozemlju nekdanje Jugoslavije, sem sklepal, da je že veliko napisanega in gotovo ni možno povedati česa novega. Zato sem odločil, da se s tem ne bom ukvarjal. Letos, 2003. pa me je obiskal mag. Tomaž Teropšič in me prepričal, da je še dosti neznanega in da naj napišem spomine o dogodkih v komandi 5. vojaškega območja JLA v Zagrebu pred napadom armade na Slovenijo in med njim.

Spomladi 1991 je bilo vreme čarobno, v zraku pa je lebdelo nekaj težkega, kot da bo vsak čas zagrmelo in se na zemljo zgrnila nevihta. Petega junija sem predal dolžnost komandanta grupacije korpusa, razporejene na območju Like, Plitvic in Korduna, ki je imela nalogo preprečiti spopade med Srbi in Hrvati. Oboji so izzivali in le s težavo smo uspevali, da preprečimo težje izgrede. Ni mi šlo v glavo, od kod toliko sovraštva in nagona za maščevanje. Zato sem komaj čakal, da po treh tednih predam dolžnost drugemu generalu, čim prej zapustim komando na Plitvicah in se vrnem v Zagreb. Pokrajina se je kopala v žarečem soncu, na cesti od Plitvic prek Slunja in vse do Karlovca ni bilo žive duše. Zdelo se mi je, da nebo še nikoli ni bilo tako sinje modro in da še nikoli nisem imel tako grenkega občutka in temnih slutenj. Nihče ne more več zaustaviti prelivanja krvi.

V Zagrebu je bilo vzdušje grozeče nemirno, v komandi 5. VO pa napeto do skrajnosti. Z vseh strani so prihajale samo slabe novice. Vsi so

pričakovali, da se bo vsak čas zgodilo nekaj nepredvidljivega. Eni niso skrivali zadovoljstva, da prihaja čas, ko bo armada lahko pokazala moč in odločnost; drugi so se boječe zapirali vase; tretji pa so enostavno pričakovali čudež in upali, da se vse nekako umiri. Vsi pa so bili utrujeni. Komande in enote 5. VO so bile namreč že od začetka leta stalno v večji ali manjši bojni pripravljenosti.

Vrnil sem se v svojo pisarno in se vprašal: Fant, kaj sedaj? Kaj narediti? Kako naprej? Skozi okno sem gledal kolone ljudi, ki so iz raznih krajev Hrvaške prihajali na trg Bana Jelačića. Od tam pa je od časa do časa odmevalo: »U boj, u boj za narod svoj!«

Kako sem se samo mogel najti na tem mestu, sem se spraševal. Vse okoli mene je postalo tuje in sovražno. To ni več tista vojska v kateri sem bil skoraj štiri desetletja in prišel do čina generala. Vendarle so v njej mnogi ljudje, ki so tako ali drugače navezani na te kraje, kjer so njihove družine, tudi slovenski oficirji in dosti slovenskih vojakov. Z druge strani sem armado dobro poznal in vedel, da se iz trome okorelosti lahko kaj hitro prelevi v nepredvidljivo rušilno silo, če njen vrh ne bo trezno odločal in premišljeno ukrepal. Pa seveda ni!

Že nekaj let sem imel z visokimi oficirji in generali v vrhu vojske grenke izkušnje in hude težave, ker sem se že pred leti zavzemal, da se mora JLA preoblikovati, radikalno zmanjšati in depolitizirati, skratka, prilagoditi novim zahtevam in razmeram. Zato so me v Beogradu 1988 naprej umaknili na nižji položaj, v začetku 1990 pa premestili celo na povsem stransko dolžnost polkovnika v komando 5. VO v Zagrebu. Po vsem tem sem nameraval zapustiti armado. Ko sem se o tem pogovarjal s komandantom generalpolkovnikom Konradom Kolškom in rekel, da bi se predčasno upokojil, mi je povedal, da njegov pomočnik generalpodpolkovnik Ivo Tominc nepreklicno odhaja v pokoj, in če bi še jaz odšel, bo od slovenskih generalov ostal le še on sam, kar v tem času ne bi bilo dobro. To sem razumel kot očitek, češ, tudi ti bežiš sedaj, ko gre zares in se stvari vse bolj zapletajo. Končno, sem si mislil, ima prav. Le kaj bi mogel narediti s svojimi izkušnjami in znanjem kje drugje, če ne prav v armadi, v kateri sem kljub degradaciji še vedno imel ugled in

spoštovanje, ki ga ima general. Človek pač ne more kar tako iz svoje kože. Vendar so stvari šle po svoje naprej.

V Sloveniji in na Hrvaškem je armada postajala bolj in bolj nepriljubljena in osovražena, zato je v njej naraščala moč prav tistih, ki so zastopali trdo linijo. Bolj osveščeni pa smo vedeli, da se z nasilnimi ukrepi ne bo ničesar doseglo. Nasprotno. Sam sem večkrat nedvoumno opozarjal, da vojska, kakršna je JLA, ne more in ne sme »urejati« mednacionalne in medrepubliške nasprotnosti. Vsak predlog, da mora armada ostati nepristranska, spoštovati na demokratičnih volitvah izbrana republiška vodstva in z njimi sodelovati, je naletel na gluha ušesa. Izzival je le jezo in poglobljal nezaupanje tistih, ki so hoteli radikalne rešitve.

Tako sem dočakal usodni 27. junij. Spal sem kot vsi drugi v komandi in vstal že pred peto uro. Kot običajno sem vključil radio in poslušal Ljubljano. Bil sem ne samo malo presenečen, ko je napovedovalec začel poročati, da vojaške kolone iz več smeri Hrvaške prodirajo v Slovenijo, da je že prišlo do spopadov s TO Slovenije ... Po telefonu sem poklical operativni center in vprašal, kaj se dogaja. Nič posebnega, ni se treba vznemirjati, je bil odgovor. Vključil sem še televizor in nestrpno čakal nova poročila.

V meni je zavrelo. Torej so slutnje postale groba resnica. Želim govoriti s Kolškom, vendar adjutant pove, da je zavzet in mi ne da zveze. V meni se je prelomilo, v tej armadi ne smem ostati niti trenutka več! Vendar, kako se iz tega izvleči? Nisem navaden vojak ali nižji častnik, ki lahko kratko malo zbeži in dezertira, čeprav tudi to ni brez tveganja. Na meni je odgovornost generala in vsaka odločitev, prenačljiva ali premošljiva, bo odmevala, imela večstranske posledice za Slovence v armadi, za mojo družino v Beogradu in navsezadnje tudi za Slovenijo. Bil sem v stiski kot še nikoli. To, da armada napade Slovenijo, je samovolja t. i. Štaba vrhovne komande, dejansko svojevrsten vojaški udar. Od sedaj naprej moj vrhovni poveljnik ni več Predsedstvo SFRJ, ki že nekaj časa ni moglo o ničemer odločati, niti Štab vrhovne komande, temveč Predsedstvo Republike Slovenije, ki je vse Slovence in pripadnike drugih narodov v armadi pozivalo, naj ne sodelujejo v agresiji.

Okoli devetih sem v dveh izvodih napisal odstopno izjavo. Napisal sem še listek za Kolška in ga prosil, da me takoj sprejme na razgovor. Ko sem vstal, da to odnesem Kolšku, me obide taka slabost, da se zgrudim nazaj na stol. Oblil me je pot. Pomisleki. Vnovično spraševanje svoje vesti. Nazadnje sem se zbral in z vsem svojim pogumom krenil proti poveljnikovemu kabinetu. Čeprav bi moral zahtevo o odstopu vročiti svojemu prvem nadrejenemu, načelniku štaba generalpodpolkovniku Dobrašinu Praščeviću, sem ga namerno preskočil. Spotoma sem vstopil v pisarno velikokrat mojega somišljenika generalmajorja Petra Stipetića, operativca 5. VO. Seznanil sem ga s svojo odločitvijo. Ni bil presenečen, vendar mi je svetoval, da za kaj takega še ni čas, naj še malo počakam, ker bo tako ali drugače kmalu vse vrag vzел.

Nisem se dal pregovoriti. Preprosto ni bilo več poti nazaj. Ovojnico, naslovljeno na Kolška, sem urno odnesel adjutantu in rekel, naj jo izroči v roke komandanta. Vrnil sem se v svojo pisarno in čakal, da me Kolšek pokliče, in po radiu spremljal dogodke. Minevala je ura za uro, jaz pa sem postajal vse bolj zaskrbljen. Če se bo tako nadaljevalo, bodo velike težave. Dobro sem poznal jastrebe v armadi in 5. VO, ki jim sedaj teče voda na mlin, da bi opravičili uporabo vseh sredstev. Poznal pa sem tudi slovensko trmo in bil prepričan, da kljub žrtvam ne bodo kar tako popustili. Ko je proti večeru javljeno, da je nad Ljubljano TO sestrelila helikopter, sem sklenil, da moram na vsak način do Kolška in zahtevati, da se vse to prekine, še preden bo prepozno.

Vrata v komandantovo pisarno so bila priprta, v prostoru kjer je bil adjutant, sta se zadrževala dva generala, v drugi pisarni načelnika kabineta pa so bila vrata na stežaj odprta. Notri je bil generalpodpolkovnik Andrija Rašeta in se glasno pogovarjal z nekom v Beogradu. S svojevrstnim sarkazmom je govoril, kako gre vse po načrtih in da bo naslednjega jutra udarilo letalstvo z vso močjo kot odgovor na sestreljena helikopterja, kar me je še bolj prizadelo. Hitro sem vstopil v komandantovo pisarno, v kateri se je tudi Kolšek pogovarjal po telefonu. Iz besed sem razbral, da je na drugi stani generalmajor Mićo Delić, komandant korpusa v Mariboru. Pri Kolšku je bil takrat samo še generalpodpolkovnik Mile Ružinovski, načelnik operativne uprave GŠ OS SFRJ. Še preden je Kolšek končal razgovor, so za menoj prišli generalmajor Radko Milićević, pomočnik za zaledje, generalpodpolkovnika

Dobrašin Praščević, načelnik štaba, in Andrija Rašeta, namestnik komandanta, in polkovnika Boško Kelečević, načelnik varnosti, in Vasa Predojević, pomočnik za politično delo in pravne zadeve. Rašeta se je takoj obregnil vame, kaj češ ti tukaj. V tem je Kolšek končal razgovor in takoj posegel vmes z besedami, da je sprejel moje pismo, vendar me ni utegnil poklicati, in da tudi sedaj nima časa za to, bo pa se pogovoril z menoj takoj, ko mu bo čas dopuščal. »Prav sedaj je čas,« sem v veliki razburjenosti odgovoril. Nisem sem prišel zaradi odstopa, marveč zato, da vam povem, da kot slovenski general zahtevam, da se vse to prekine in da se nikoli ne bom bojeval proti svojemu narodu! Ostrmeli so, le Rašeta je zabentel, da naj bom tiho in da ima tudi on svoj narod. Zabrusil sem nazaj, da armada sedaj vendar napada moj narod! Prekinil me je Kolšek z besedami, ki so bile bolj namenjene prisotnim kot meni, da sem občutljiv človek in da se bo jutri pogovoril z menoj. Praščević, ki ni mogel skriti jeze, ker sem ga prezrl in se neposredno obrnil na Kolška, je vzrožil, da je to preveč in da bo to, kar se je pravkar zgodilo, v hipu preplavilo komando, potem pa se obrnil proti Kolšku in ga cinično vprašal, kam zdaj z njim. In da naj kar Kolšek prevzame odgovornost. On pa je ponovil, da bo jutri govoril z menoj, sedaj pa naj grem v svojo pisarno. Stopil je do mene in mi močno stisnil roko.

Odšel sem. Bil sem čudno umirjen in hitro zaspal. Pozneje sem izvedel, da je Praščević zahteval takoj mojo aretacijo, Rašeta pa je menda predlagal, naj me odvedejo v bolnico na psihiatrijo.

Naslednji dan, v petek, 28. junija, Kolšek ni mogel izpolniti obljube, ker je iz Beograda v poveljstvo 5. vojaškega območja prihajal generalpolkovnik Blagoje Adžić, načelnik GŠ OS SFRJ s svojo ekipo. Sporočil mi je, da se umaknem v službeno stanovanje. Sploh še nisem dobro spustil slušalke, ko telefon spet zazvoni. Oglasi se meni nekako znani glas in reče, da »pazim i ne mrdam iz stana«. Ko ga vprašam, kdo je, odgovori, da že sam zelo dobro vem, kdo je. Seveda, da sem in še kako dobro vedel!

Po prihodu v stanovanje sem najprej poklical ženo Radmilo v Beograd, ji povedal, kaj sem storil in jo prosil, naj čim prej pride v Zagreb. Potem sem napolnil rezervoar avtomobila z bencinom, avto pa parkiral na novo mesto.

Mediji so začeli poročati, da sem zapustil armado in stopil v TO. Nekaj pred osmo zvečer je žena že prispela v stanovanje. Telefon je neprestano zvonil. Iz Slovenije so prihajali odobravanja in čestitke, iz Beograda zaskrbljujoča vprašanja. Tam so me že proglasili za izdajalca.

V soboto, 29. junija, me navsezgodaj kliče Rašeta in zahteva, da takoj pridem v poveljstvo, avto je že poslal pome. Ko pridem tja, me vpraša, če sem res prestopil v TO. Odgovoril sem mu, da o tem ne vem ničesar, čeprav mediji tako poročajo. Zahteval je, da to takoj demantiram, sicer bom imel hude posledice. Skratka, dal mi je vedeti, da mi bo huda predla. Lahko sem se vrnil v stanovanje. Po premisleku sem nekje okrog poldneva poklical novoustanovljeno Slovensko tiskovno agencijo v Ljubljani in povedal, da sem v skladu s pozivom Predsedstva RS dal ostavko in zahteval upokojitev. Isto sem čez kakšno uro v živo izjavil po Radiu Slovenija.

Kmalu sem opazil, da se zavese, zdaj na enem, potem na drugem oknu stanovanja, ki je bilo v sosednji stolpnici, nasproti garsonjere, v kateri sva bila z ženo, odmikajo od časa do časa. Postal sem pozoren. Sum, da me opazujejo in nadzorujejo, se je poglobil še zlasti, ker se ponoči tam niso prižgale luči. Podnevi se je z zavesami dogajalo kot prejšnji dan. V nedeljo se po telefonu spet oglasi »znanec« in posmehljivo reče: »Još si tu macane!« in takoj prekine zvezo.

Z ženo sva razmišljala, kako iz te pasti. Nič ne bi bilo čudnega, da vdrejo v stanovanje in naju odvedejo ali likvidirajo. Čeprav sem vedel, da mi prisluškujejo, sem poklical predsednika slovenske vlade Lojzeta Peterleta in ga opozoril, da hrvaški mediji izzivalno poročajo o dogodkih v Sloveniji, in s tem le dolivajo olje na ogenj tistih, ki so za radikalen obračun s Slovenijo.

Nemočno sem opazoval, kako se situacija vse bolj zaostruje in se množijo žrtve. Strah, kaj bo z nama, je zamenjal strah, kaj bo s Slovenijo. General si in ukreni kaj, mi je prigovarjala vest. Ja, kakšen general le, brez vojske in še v odstopu, prepuščen samemu sebi in svoji presoji. Pa vendarle! Ko odpove vsa vojaška logika, ti ostane še tista zadnja možnost, da postaneš svoboden strelec.

V ponedeljek, 1. julija, sklenem, da se vrnem v komando in se ponudim za posrednika med komando 5. VO in vodstvom Slovenije, izključno z namenom, da se preprečijo žrtve in nepotrebna rušenja. Imel sem že stik s slovenskim premierom, v Sloveniji se kot general JLA nisem kompromitiral, v 5. VO poveljuje Slovenec, poznam skoraj vse generale in visoke oficirje. Vse to so bile prednosti, ki bi mi omogočile, da ustvarim svojo namero. Niti pomisliti nisem hotel, da je lahko kaj takega velika iluzija.

V komando me je pripeljala žena z najinim avtom. Ko so me videli oficirji, ki sem jih srečeval po hodnikih na poti do komandantove pisarne, so nekateri strumno pozdravljali kot še nikoli prej, nekateri se obračali vstran ali kar prijemali za orožje. Adjutant pove, da je general Kolšek v Beogradu, v njegovi pisarni pa sta generalpodpolkovnika Praščević in Jevrem Cokić, glavni inšpektor armade. Oba sem dobro poznal, skupaj smo bili v najvišjih vojaških šolah. Ko sem vstopil, sta me presenečeno pogledala. »Kaj hočeš?«, osorno vpraša Praščević. Povedal sem jima, kakšna je moja namera. Potem pa še dodal, da je vse to, kar se dogaja, navadno »sranje« in da je armada največ sama kriva, da je padla v to godljo. Zaradi neuspehov na bojiščih sta bila tako na tleh, da sta molčala in me le topo gledala. Naposled je Praščević skozi zobe stisnil, do bo o moji nameri obvestil komandanta, ko se bo ta vrnil iz Beograda. Takrat še nisem vedel, da so Kolška zamenjali.

Pozno zvečer sem, po radiu slišal, da je za novega komandanta postavljen generalpolkovnik Žika Avramović, imenovani Ledeni. Pred leti sem bil z njim skupaj v službi v komandi prve armade v Beogradu. On je bil načelnik štaba, jaz pa pomočnik poveljnika za politično delo in pravne zadeve. Dobro sva sodelovala in imela korektne odnose. Čeprav ni bil občutljiv do ljudi okoli sebe, do mene je imel celo prijateljski odnos. Tudi ko je prevzel komando 3. VO v Skopju in ko so mene premestili na nižji položaj, je bil vedno, kadar sva se srečala, prijazen. Zato sem takoj zjutraj 2. julija, ko je prišel v štab zahteval razgovor z njim. Vedel sem, da me ne bo odbil. In nisem dolgo čakal.

Bil je resen, ko sva si podala roki, in me povabil v pisarno načelnika kabineta, ki je bila prazna. Zaprl je vrata in vprašal, na čigavi sem strani. Vprašanje me je prešinilo, vendar sem mu zbrano odgovoril, da sem sedaj

tu! Da je to, kar se dogaja, zgrešeno, da zahtevam, da se vse bojne dejavnosti zaustavijo, in ker vem, da nima pooblastil za tako ukrepanje, naj me kot slovenskega generala takoj najavi zveznemu sekretarju generalu armade Veljku Kadijeviću. Odgovoril je, da bo to napravil, ko bo možno, in me odslovil.

Gredoč nazaj v svojo pisarno, naletim na generala Stipetiča, ki mi utegne reči le, da čim prej grem od tukaj! Zavedal sem se, da na Avramovića ne morem več računati, vendar tudi to, da sedaj ne smem odnehati.

Poiskal sem telefonsko številko zveznega sekretarja in poklical v Beograd. Oglasi se njegov adjutant, ki mi pove, da se moram obrniti na načelnika kabineta polkovnika Vuka Obradovića. Ko sem ga le dobil in povedal, da želim takoj govoriti z generalom armade Kadijevičem, me vpraša za razloge. Kot da so mi pregorele vse varovalke, sem začel skoraj vpiti, da kot slovenski general JLA zahtevam, da se takoj preneha z letalskimi napadi in ustavi z vojaškimi posegi v Sloveniji. Bil je presenečen glede tega, obljubil pa je, da bo takoj obvestil zveznega sekretarja, nato pa poklical nazaj.

Čez dobrih deset minut je zazvonil telefon. Vuk Obradović je z uradnim glasom javljal, da Kadijević sedaj ne more govoriti z menoj in da me bo sprejel kdaj drugič, potem pa zdiktiral njegovo sporočilo, ki naj bi ga jaz posredoval slovenskemu vodstvu. V sporočilu je rečeno, da so enote TO Slovenije napadle enote armade, kar je v nasprotju z Ustavo in zakoni, da se z ujetimi vojaki in oficirji postopa nasprotno z mednarodnim vojnim pravom, njihove družine maltretirajo, skratka, da Slovenci uporabljajo fašistične metode ... in če se s tem pri priči ne preneha, bo Slovenija zavržena z zemljo! Bil sem zgrožen.

Zletel sem do pisarne polkovnika Predojevića in z njegovega civilnega telefona poklical predsednika Peterleta. Prenesel sem mu, kaj sporoča general Kadijević. Odgovoril je, da je slovensko vodstvo pripravljeno, da se takoj preneha s spopadi, vendar zahtevajo, da se o tem dogovorijo s tistim v armadi, ki je za kaj takega pristojen in ima pooblastila. Povedal je še, da kolikor on ve, prav sedaj potekajo spopadi na območju Posavja od Čateža do Krakovskega

gozda. Obljubil sem mu, da pri priči stopim do novega komandanta in mu povem njegova stališča, nato pa se bom spet oglasil.

Kar vpadel sem k Avramoviću. Na mizi je bila razgrnjena topografska karta, okoli nje pa generali Avramović, Rašeta in Praščević. Takoj sem povedal, da sem klical zveznega sekretarja in kakšno naročilo sem dobil, da sem se potem pogovarjal s Peterletom in kaj je on odgovoril. Sedaj je potrebno, da se Avramović ali kdo drug z njegovim pooblastilom poveže s Peterletom in se dogovori, kako naprej. Avramović me je mirno poslušal, Rašeta pa je vzrožil, da Peterle laže! Celo noč smo se pogovarjali in dosegli sporazum o umiku naših enot, teritorialci pa so nas spet napadli. Bodo že videli. Letalstvo bo zagotovo naredilo svoje ... Evo depeše in z njo mahal proti meni. Kar vzemi jo in pokliči Peterleta. Avramović tudi sedaj ni črhnal ne ja ne ne. Videl sem, da sem jih zmedel. Pristopil sem k Rašeti, vzel depešo in odšel iz pisarne. Adjutantu sem rekel, naj pokliče kabinet predsednika vlade v Ljubljani.

Ko je vzpostavil zvezo, mi reče, da se lahko pogovarjam iz pisarne načelnika kabineta. Ker nisem za seboj zaprl vrat, so začeli za menoj eden za drugim prihajati oficirji, ki so bili v predsobi pri adjutantu. Ženski glas na drugi strani telefona mi pove, da je predsednik pravkar odšel na neki sestanek, lahko pa me poveže z ministrom Janšo. Ko se oglasi drugi ženski glas, izvem, da je tudi Janša nedostopen, ker je na tiskovni konferenci, povezala pa me bo z ministrom Bavčarjem. Neverjetno, kako dobro so delovale zveze v Ljubljani. Medtem se je skupini oficirjev okoli mene pridružil še Rašeta. Hotel je slišati razgovor.

Končno se oglasi Bavčar. Še preden sem mu do konca povedal, kdo sem in zakaj kličem, mi Rašeta dobesedno izpuli slušalko iz rok in reče, da bo on nadaljeval pogovor. Rašeta se je hitro zbral. Ko sem videl, da je razgovor postal umirjen in konstruktiven, sem oddahnil. Zvalilo se je še eno težko breme z mojih ramen. V sebi sem rekel, z mojim delom v armadi je konec!

Neopažen sem zapustil skupino okoli Rašete in odšel do Stipetića, ki mi je dal službeni avto, da se vrnem v stanovanje. Sedaj je bilo treba razmišljati o svoji koži.

Na televiziji v Beogradu so nastopili z dramatičnimi govori in grozili generalpolkovnik Marko Negovanović, general armade Veljko Kadijević in generalpolkovnik Blagoje Adžić. Zlasti zadnji je bil oster, govoril je o izdaji oficirjev v armadi, posebej je izpostavil Slovence in Hrvate, ter proti njim napovedal stroge ukrepe. To je bilo jasno sporočilo, da je treba čim prej iz stanovanja. Kljub temu sem se moral pridružiti izjavi upokojenih slovenskih generalov, s katero so obsodili agresijo armade na Slovenijo. To sem povedal v živo na Radiu Slovenija.

Preden sva 5. julija zapustila stanovanje, je žena obiskala najina dobra prijatelja, znanega hrvaškega disidenta Miko Tripala in njegovo ženo Vinko. Ta čas sem izkoristil, da iz javne telefonske govorilnice pokličem Andreja Lovšina iz obrambnega ministrstva. Dogovoriva se, da mi bodo pomagali okrog zaščite, čim pridem na ozemlje Slovenije in odsvetoval, da iščem pomoč pri hrvaški policiji. Torej je treba čim prej v Slovenijo.

Ko se žena vrne od Tripalovih, pove, da so ji tudi oni svetovali, da se čim prej umakneva iz Zagreba in Hrvaške. Hitro sva pripravila samo najnujnejše – osebno dokumentacijo, nekaj obleke, topografske karte, orožje. In ko se je začelo temniti, zapustiva stanovanje. Moj avto z zagrebško registracijo je bil še vedno tam, kjer sem ga nazadnje parkiral. Zapeljal sem proti središču Zagreba, mimo 5. VO in naprej proti Zaprešiću. Naenkrat občutim, da nekaj ni v redu z volanom. Zato sem zmanjšal hitrost in počasi sva nadaljevala vožnjo po stranskih poteh skozi Donjo in Gornjo Pušćo do železniške postaje Dubravica, kjer je bil most čez Sotlo.

Na mostu naletiva na barikado. Izstopil sem iz avta in pregledal, če je barikada minirana. Ko se vrnem k avtu, se v nadstropju hiše, pred katero sva se zaustavila, odpre okno in nekdo z rezkim glasom vpraša, kdo je tam. Mirno odgovorim Ciril. Potem avto hitro parkiram zraven drugih avtomobilov. Vzameva tisto malo prtljage, se zmuzneva mimo barikade na most in po nekaj korakih sva končno v Sloveniji. Globoko sem zajel zrak, pred nama je bila bela ravna cesta. Ne tako daleč so se v temi kazale hiše. Nisva se še odmaknila dobrih petdeset metrov, ko do mostu na hrvaški strani pripeljeta dva avtomobila in se zaustavita. Iz njih izstopi nekoliko ljudi. Ženo potegnem

v jarek ob poti in opazujem, kaj bo. Sliši se govor, nekdo pa usmeri žaromete proti mostu in osvetljuje cesto na slovenski strani. Čez nekaj časa se avtomobili obrnejo in odpeljejo. Spet se vse umiri, vendar ostaneva še naprej pozorna. Ura je že ena čez polnoč in kaj lahko naletiva na kakšno nevarnost tudi s te strani. Zato se zavlečeva v goščavje kraj poti, kjer dočakava svitanje.

Okrog sedme nadaljujeva pot proti Stari vasi. Prav ko prideva do križišča, pripelje iz smeri Brežic avto. Zaustavim ga in žensko za volanom zaprosim, naj naju odpelje do Bizeljskega, kar je z veseljem storila. Izstopila sva pred gostilno Šekoranja, kjer najprej pokličem Lovšina in povem, kje sem. Obljubi mi pomoč.

Gostoljubni gostilničar naju je imenitno pogostil in organiziral, da se moj avto pripelje s hrvaške strani. Ugotovili so, da s svojim avtom ne bom mogel naprej. Nekdo je zažagal vzvod mehanizma za upravljanje in se še komaj skupaj drži. Pravi čudež, da sva s takšnim avtom prišla do meje.

Kmalu je prispel oddelek TO, za vsak slučaj zaradi zaščite, za njim pa poveljnik milice iz Krškega. Z njim sem se zmenil, da naju odpeljejo v Kranj k bratu, avto pa v servis na popravilo v Brežice. Pozno popoldne sta z miličniškim osebnim avtom po naju prišla Dušan in Vinko ter naju po zasavski magistrali odpeljala na Gorenjsko. Spotoma smo se zaustavili v gostišču »Tri lučke« nad Krškim, kjer me je čakal uslužbenec ministrstva za notranje zadeve, ki sem mu dal izjavo. Vsi ljudje, s katerimi sva se ta dan srečevala, so bili do naju prisrčni in pripravljeni pomagati. Kaj takega lahko človek le sanja.

Že naslednji dan sem poklical v kabinet Predsedstva Republike Slovenije. Oglasil se je Bojan Ušeničnik in se z njim dogovoril, da 8. julija pridem v Predsedstvo. Sprejel me je član Predsedstva Ciril Zlobec, ki sem mu poročal, da sem zapustil armado, in kako sem pri tem postopal, da me bodo verjetno po hitrem postopku upokojili in da sem, če bo treba, odslej na razpolago Republiki Sloveniji. Ko sem zapuščal predsedniško palačo, je bilo sonce v zenitu. S tem sem izpolnil svojo vojaško in državljansko dolžnost do nove slovenske države.

Slovenski visoki častniki zapuščajo agresorsko JA

LJUBLJANA, 30. junija – Čedalje več slovenskih visokih častnikov zapušča jugoslovansko armado. Tako so jo že zapustili generalmajor Milovan Zorc, generalmajor Ciril Zabret, polkovnik Drago Brenčič in podpolkovnik Alojz Jehart.

Generalmajor Milovan Zorc, ki je donedavna opravljal pomembne dolžnosti v jugoslovanski armadi v Sarajevu, je sporočil, da že od majha letos teh dolžnosti ne opravlja več. Zaprošil je za upokoje in njegovi prošnji je bilo ugodeno.

To pomeni, da nikakor ne sodeluje pri vojaškem posegu jugoslovanske armade v Republiki Sloveniji. Nasprotno, najodločneje obsoja ta poseg kot nelegalno, nelegitimno in nemoralno početje, ki je poleg tega tudi v nasprotju z vsakršno častniško etiko.

Generalmajor jugoslovanske armade Ciril Zabret je v posebni izjavi za STA (Slovensko tiskovno agencijo) razložil, da je kot slovenski general jugoslovanske armade prestopil na stran teritorialne obrambe. V izjavi še piše: »Izjavljam, da sem poveljniku 5. armadnega območja 27. junija tega leta predal pismo zahtevo, v kateri sem ga obvestil, da zaradi nastalih razmer ne morem več opravljati svojih dolžnosti in ga prosim, naj me v skladu z zakonom predčasno upokoji. Moji prošnji je bilo ugodeno.«

Že v petek, 28. junija, pa je vojaško letalstvo in protiletalsko obrambo jugoslovanske armade zapustil tudi načelnik 21. operativnega centra protiletalske obrambe

polkovnik Drago Brenčič. V njegovi izjavi med drugim piše, da ne more več opravljati svoje dolžnosti po tem, kar je storila Jugoslovanska armada v Sloveniji, še posebej z uporabo letalstva.

Napad na civilne objekte, uporaba kasetnih bomb (cluster bombs) britanske izdelave, uničevanje premoženja gospodarstva in države Slovenije ter brezobzirni napadi na civilna tovarna in osebna vozila, ki so se znašla v kolonah na odprtih cestah, so nečastna in barbarska dejanja.

V sestavu Teritorialne obrambe Slovenije bom storil vse, kar je v mojih močeh, da okrepim protiletalsko obrambo Slovenije in onemogočim nadaljevanje barbarskih akcij Jugoslovanske armade in njene letalstva.

Pozivam vse kolege, da ponovno premislijo svojo vlogo pri takih dejanjih in ravnajo po svoji vesti, je sporočil Drago Brenčič.

Podpolkovnik Alojz Jehart je bil doslej načelnik vojaške gimnazije Franc Rozman Stane v Ljubljani.

C. R.

Vladka Kežman

Posadili smo lipo

Triindvajseti december 1990! Plebiscit! Odločitev o samostojnosti Slovenije! Že vnaprej ni bilo dvoma, kakšen bo rezultat odločitve Slovenk in Slovencev glede naše nadaljnje usode. Visoka volilna udeležba in visok odstotek glasov za samostojno Slovenijo sta potrdila naša predvidevanja. Začele so se dejavnosti za resnično osamosvojitve, ki so trajale vse do 25. junija 1991, ko je bila osamosvojitve uradno razglašena.

V teh časih sem bila direktorica Komunalno obrtnega podjetja Brežice, ki se je pozneje preimenovalo v Komunalno stanovanjsko podjetje Brežice, d.d. Prav tako sem bila članica Občinskega štaba za civilno zaščito občine Brežice. Obe organizaciji sta imeli v tem času pomembni vlogi, saj je bilo njihovo osnovno poslanstvo izvajanje nekaterih življenjsko pomembnih storitev za občane (npr. oskrba s pitno vodo, odvajanje odpadne vode, odvoz odpadkov ...) oziroma pomoč ljudem v primerih, ko jih doleti kakšna od naravnih ali drugih nesreč.

V eni od navedenih dejavnosti, v kateri je naša Teritorialna obramba umaknila svoje orožje pred Jugoslovansko ljudsko armado, je uspešno sodelovalo manjše tovorno vozilo v lasti našega podjetja. Orožje, ki je bilo shranjeno v skladiščnih prostorih Teritorialne obrambe, so pripadniki prepeljali

na skrivno lokacijo, saj bi ga v nasprotnem primeru zasegli pripadniki JLA in ga prepeljali v skladišče v Cerklje.

Bližal se je 25. junij 1991, ko je bilo napovedano, da bo Slovenija razglasila svojo samostojnost in postala država Republika Slovenija. Pri vseh nas je bilo opaziti veselje in ponos, da bomo doživeli uresničitev decembrske odločitve. Spominjam pa se, da sem nekje v svoji notranjosti čutila, da je to zelo velik dogodek in da naša, zdaj prejšnja država Jugoslavija, ne bo prijazno gledala na našo osamosvojitve. Ob vsem veselju mi je bilo nekako nelagodno pri srcu, saj si nisem mogla predstavljati posledic naše odločitve. Podobne občutke so doživljali tudi sodelavci in drugi občani, saj smo v medijih stalno sledili raznim negativnim napovedim in propagandam. Ker smo se v podjetju zavedali, da je položaj zelo resen in da lahko pride do neljubih situacij, smo posvetili večji nadzor nad delovanjem vseh oskrbnih sistemov, predvsem nad sistemom oskrbe s pitno vodo.

Končno smo dočakali 25. junij 1991 in razglasitev samostojnosti. V Ljubljani je bila 26. junija organizirana osrednja slovesnost, po preostalih mestih pa je vsaka lokalna skupnost po svoje obeležila ta svečani trenutek. V Brežicah se je slovesnost začela pred cerkvijo sv. Roka, kjer je bila po krajšem govoru simbolično posajena lipa. Vsi, ki smo se zbrali na tem mestu, smo nato krenili proti mestu in osrednjem prizorišču proslave pri spomeniku ob kosah. Kljub slovesnosti trenutka je bilo čutiti tesnobo in zaskrbljenost, saj je bilo iz smeri letališča Cerklje slišati oddaljeno grmenje. Pogledovali smo proti nebu in pričakovali vzlete letal, vendar se ni zgodilo nič. Proslava se je končala, ostali pa smo na zabavi, ki je bila organizirana na prostoru na tržnici in ob njej. Tam se nam je priključil prijatelj, ki je doma na televiziji spremljal osrednjo proslavo v Ljubljani, in nam povedal, da je na proslavi govoril predsednik predsedstva Milan Kučan in da je imel veliko tremo, kar ni bila njegova navada. Pozneje smo šele povezali njegovo tremo z razvojem dogodkov, o katerih je bilo vodstvo Slovenije tedaj že obveščeno. Na proslavi je bilo prisotnih tudi veliko pripadnikov teritorialne obrambe, ki so bili v popolni opremi, saj so bili pripravljeni na morebitno potrebo po obrambi.

Naslednji dan se je začelo. Sredstva javnega obveščanja so objavljala, da

so iz vojašnic na hrvaški strani krenili proti Sloveniji tanki Jugoslovanske ljudske armade. Teritorialna obramba Slovenije je bila že organizirana in pripravljena na odpor. Na ceste, ki so mejile s Hrvaško, od koder so prihajali tanki, so začeli postavljati ovire. Ker v tako kratkem času ni bilo možno postaviti kaj drugega, so pozvali lastnike težkih vozil in gradbene mehanizacije naj postavijo te na določene ceste. Tudi eno od naših tovornih vozil smo vključili v obrambni položaj.

Zavedati smo se začeli, da se je dejansko začela v Sloveniji vojna in da se bomo uprli, čeprav s številčno skromno Teritorialno obrambo in s skromno oborožitvijo, vendar z narodom, ki se je odločil za osamosvojitev in je bil pripravljen braniti domovino.

V podjetju smo analizirali nastalo situacijo in se odločili za določene ukrepe, ki naj bi zmanjšali možnosti zlonamernih posegov v obratovanje komunalnih sistemov. Okrepili smo dežurno službo, vodjo vzdrževalcev Branka Lubeja pa oborožili s službeno pištolo. Službeni avto renault 4 pa je že imel. Uvedli smo pogostejšo kontrolo nad delovanjem vodovodnega sistema, črpališč in vodohramov ter kanalizacijskega sistema, razmišljali o rezervnih lokacijah odlagališča odpadkov, če vozna pot do Dobove ne bi bila možna, ipd. Preverili smo tudi delovanje vseh UKV - zvez, s katerimi so opremljena naša delovna vozila, saj nam je bila vsaka hitra informacija s terena zelo dobrodošla. Naše posredovanje je bilo potrebno pri sanaciji poškodovanega črpališča pitne vode na Prilipah, saj je bilo to ob napadu na tank, ki je prihajal s Hrvaške, poškodovano.

Posebno se spominjam noči 27. junija, ko so v Rigoncah prestopile mejo prve oklopne enote JLA in se jim je v bran postavila Teritorialna obramba. Pozno zvečer me je poklical sekretar Sekretariata za ljudsko obrambo občine Brežice Stane Zlobko in povedal, da je v Rigoncah padel pripadnik TO. Skušamo naj ga prepeljati na pokopališče v Brežicah. Vodja pogrebne službe v podjetju je bil tedaj Jože Žičkar, ki je stanoval v Črešnjicah pri Cerkljah. Ne spominjam se, zakaj so bile tedaj prekinjene vse telefonske zveze z delom občine, ki leži na desnem bregu Save, dejstvo pa je bilo, da ga telefonsko nisem mogla dobiti, zaradi blokad na cestah pa je bil onemogočen tudi prehod

čez mostove. Odločila sem se, da poizkusim dobiti Humka, ki je bil prav tako naš delavec na pogrebni dejavnosti. Imel je ključe in dostop do pogrebnega vozila. Ker je bila noč in so bile razglašene vojne razmere, me je na poti do Humka spremljal mož Mišo. Po obrazložitvi, kaj se je zgodilo v Rigoncah, se je Humek takoj odpravil na pokopališče in nato s pogrebnim vozilom proti kraju dogodka. Dve uri pozneje sva šla z možem spet domov do Humka preverit, kaj se je zgodilo, saj sem dobila obvestilo, da v Rigonce ni prispel nihče. Povedal je, da so ga na poti ustavili miličniki in ga niso pustili dalje z obrazložitvijo, da so na cesti tanki in da vožnja ni varna. Sekretarju Zlobku sem sporočila, da našega šoferja ne pustijo v Rigonce, zato sem mu predlagala, naj padlega pripadnika TO prepeljejo v mrliško vežico v Dobovo, na brežiško pokopališče pa ga bomo prepeljali takoj, ko bo mogoče. Naslednji dan, ko je bilo možno priti do Dobove, saj je bil pohod tankov zaustavljen, smo nalogo opravili. Šele tedaj sem izvedela, da je padel naš dobri znanec Jernej Molan.

Drugega julija, ko je potekal boj v Krakovskem gozdu, je prihajala s hrvaške smeri pomoč – oklepna vozila. Radijska in druga obvestila so to napovedovala, zato sem vse zaposlene, ki niso imeli posebnih obveznosti in niso bili angažirani pri TO, Narodni zaščiti ali Civilni zaščiti, poslala domov, saj je obstajala verjetnost, da bodo blokirane posamezne ceste, predvsem prehodi čez Savo in Krko. Dejansko so iz Jastrebarskega prihajala oklepna vozila JLA, ki pa so jih pripadniki TO zaustavili in onеспособili za nadaljnjo vožnjo. Pri tem sta bila poškodovana vodovodna cev in črpališče pitne vode na Prilipah, ki je oskrbovalo s pitno vodo krajane KS Čatež. Po obvestilu, da je pohod oklepnih vozil zaustavljen in da je gibanje na območju Prilip varno, je naša dežurna vodovodna ekipa pregledala vodovodno okvaro in jo uspešno sanirala.

Prav tako kot pripravljenost v službi, sta bila organizirana pripravljenost in obvezno 24 urno dežurstvo pri Civilni zaščiti. Občinski štab civilne zaščite občine Brežice, ki je v normalnih pogojih deloval na Prešernovi ulici, se je preselil na novo lokacijo v Šentlenart, kjer smo bili pripadniki po razporedu, ki ga je pripravila strokovna služba, dežurni. Dežurali smo obvezno v parih, s tem da je bila vedno dežurna tudi pripadnica službe prve pomoči z najnujnejšo opremo za prvo medicinsko pomoč. Dežurstva sem kot članica

civilne zaščite usklajevala z obveznostmi v službi, zato sem prebedela kar nekaj noči. Ob dogajanjih na Prilipah 2. julija 1991, ki sem jih že opisala, je bil v roko poškodovan tedanji poveljnik Občinskega štaba civilne zaščite Tone Preskar. Ko smo ga obiskali v brežiški bolnišnici, nam je povedal, da leži v sobi skupaj z vojakom, ki je bil v enem od oklepnih vozil in je bil prav tako ranjen. Mislim, da je tedaj poveljnik omenil, da mladi vojak sploh ni vedel, kaj se dogaja.

Zaradi navedene odsotnosti poveljnika CZ me je predsednik Izvršnega sveta Občine Brežice Ciril Kolečnik imenoval za namestnico poveljnika, zato sem morala prevzeti tudi vodenje CZ. Ker smo bili že uigrana ekipa in ker nihče ni odklanjal opravljanja svojih obveznosti, smo skupaj z Zdenko Močnik, ki je bila tedaj načelnica občinskega štaba za CZ Brežice, dokaj uspešno vodili delo OŠ CZ.

Tretja naloga oziroma funkcija, ki sem jo usklajevala, je bila skrb za družino, saj je imel mož, zaposlen v IGM Sava kot direktor, prav tako službene obveznosti. Ker so tudi oni razpolagali z gradbeno mehanizacijo in imeli gramozne ter kamnolomske materiale na zalogi, so bili zadolženi, za izvedbe cestnih ovir, če bi bilo treba.

Najtežje mi je bilo torej pustiti doma sama sina Tomaža in hčerko Petro, ki sta sicer imela vsa navodila, kako se obnašati v posameznih primerih. Z njima in s starši sem skušala imeti stalno telefonsko povezavo, kar je bilo težje kot danes, saj še ni bilo mobilne telefonije. Živo se še spominjam noči, ko so poklicali moža in mu sporočili, da se pripravlja zračni in kopenski napad na Slovenijo in da je treba pripraviti vse za obrambo in cestne ovire. Tisto noč sama k sreči nisem imela dežurstva, prebedela pa sem ob spremljanju radijskih sporočil, ki so dejansko napovedovala napad. Pomislila sem, kaj storiti, saj so bile Brežice zaradi bližine letališča Cerklje dejansko v nevarnosti. Razmišljala sem, da bi bilo dobro odpeljati otroke, starše in bratovo družino iz mesta na neko varnejšo lokacijo. Poklicala sem brata in mu povedala o svojih razmišljanjih. Takoj sva se dogovorila, da vzamemo najnujnejše stvari in jih odpeljemo v počitniško hišico pri cerkvi sv. Barbare. V tistem trenutku se je vrnil iz službe tudi mož, saj so zadane naloge opravili, po radiu pa smo

zaslišali glas vladnega predstavnika za stike z javnostjo Jelka Kacina, ki je sporočil, da so se v Zadru na Hrvaškem že dvignila letala in poletela v napad proti Sloveniji.

Občutki, ki smo jih tedaj doživljali, so bili mučni in jih je zelo težko opisati. Celo družino smo takoj odpeljali na dogovorjeno lokacijo, z možem in bratom, ki je bil tudi pripadnik CZ, pa smo se telefonsko povezali z našimi službami za primer potreb po ukrepanju. Prav tako smo spremljali vsa radijska in televizijska poročila. Ker napada na Slovenijo s strani JLA ni bilo, smo družino naslednji dan pripeljali nazaj domov.

Dogodki, ki se jih prav tako dobro spominjam, so se zgodili v začetku julija. Pri nas se je oglasil družinski prijatelj Jože Avšič. Povedal je, da je uspel z območja letališča Cerklje izvleči svaka Zvonka Knafliča in ga prepeljati v bazo teritorialne obrambe. Ker je bil podvig tvegan, mu je svak izrecno naročil, naj skuša odpeljati obe družini od doma in prespati drugje, kjer bi bili varnejši. Knafličeva družina je živela v stanovanju na ulici Veljka Vlahoviča, njegova pa v hiši na Čatežu. Spomnil se je na nas, vedel je, da smo vedno pripravljeni pomagati in da imamo v stanovanjski hiši v Šentlenartu možnost začasno nastaniti obe družini. Tako je tudi bilo. Z veseljem smo ponudili pomoč in se zvečer prešteli. Bilo nas je dvanajst, med nami je bil tudi mladi Avšičev psiček Cac. Zanj smo našli poseben prostor v atriju. Za spanje smo se razporedili po vseh prostorih. K sreči sama nisem potrebovala domačega ležišča, saj sem bila tisto noč dežurna na sedežu CZ v Šentlenartu. Naslednji dan je sledilo preverjanje informacij glede situacije v Cerkljah, Jože je večkrat preveril situacijo v okolici njihove hiše, preverjal podatke pri TO glede svaka in eventualne ogroženosti njihovih družin. Ker ni bilo zaslediti nobene posebne nevarnosti, so se odločili, da se vrnejo na Čatež. Dogovorili smo se, da se ob novi nevarnosti takoj vrnejo.

Vojne dejavnosti so v Sloveniji k sreči trajale le deset dni. Preživela sem jih na svojih dolžnostih tako v službi kot pri CZ in doma. Res ni trajalo dolgo, doživeli pa smo kljub temu grozo, ki jo povzroči vsaka vojna. Doživeli smo, da so padle žrtve, da so bili mnogi ranjeni. Čeprav je bilo vojne konec, nismo opustili vseh preventivnih ukrepov, temveč je ostal okrepljen nadzor nad

delovanjem infrastrukturnih objektov še naprej, saj so na območju letališča Cerklje še vedno ostali pripadniki JLA.

Vojna v Sloveniji se je torej končala. Prestavila se je v druge republike nekdanje Jugoslavije. Razvoj dogodkov smo spremljali prek medijev in bili še vedno pripravljeni na obrambo naše nove Slovenije. V podjetju smo sicer opravljali komunalne dejavnosti nemoteno naprej, v gradbenem sektorju pa smo čutili posledice vojne, saj je bil pri ljudeh in podjetjih še vedno prisoten strah, kaj se bo zgodilo. Iz tega razloga se niso odločali za nove investicije, niso se odločali za naročila gradbenih niti vzdrževalnih del. Pravega dela tako nismo imeli, zato smo poslovanje podjetja zaključili z negativnim rezultatom. Tudi v prihodnjem letu smo pri poslovanju čutili posledice vojne in vojnih razmer v sosednjih republikah nekdanje Jugoslavije, čeprav smo si kljub temu uspeli pridobiti toliko dela, da smo preživeli, nato pa se je stanje izboljševalo iz leta v leto.

*Slovesnost ob Lipi slovenske državnosti ob deseti obletnici.
Brežice, 25. 6. 2001. Foto: Tomaž Teropšič.*

Častni oddelek Teritorialne obrambe na pogrebu padlega bojevnika Jerneja Molana. Brežice, 29. 6. 1991. Osebni arhiv Mitje Teropšiča.

Vojaška knjižica Jerneja Molana.

Jože Baškovič

Skoraj osumljen vohunstva

V letu 1990 sem bil na prvih večstrankarskih volitvah izvoljen na neprofesionalno funkcijo podpredsednika skupščine občine Brežice. Predsednik skupščine občine je bil Ivan Tomše, drugi podpredsednik pa Marjan Gregorič. Te funkcije smo navedeni opravljali tudi med razglasitvijo samostojnosti Republike Slovenije in med poznejšo vojno za Slovenijo. Želel bi poudariti, da je sedaj, ko skušam preliti del spominov na papir, slika dogodkov v zvezi z osamosvojitvenimi aktivnostmi, pri katerih sem sodeloval, že delno zbledela.

V Brežicah smo se skrbno pripravljali na osamosvojitveno proslavo, ki je potekala v dveh delih: prvi je bil pri Rokovi cerkvi s posaditvijo lipe in nato pri spomeniku »kose«. Ivan Tomše in Ciril Kolečnik sta bila kot poslanca republiške skupščine na proslavi v Ljubljani in sta se prireditvi v Brežicah pridružila pozneje, zato je bil slavnostni govornik moj kolega Marjan Gregorič. Na proslavi je bilo veliko ljudi, vzdušje je bilo izjemno in se je tako tudi nadaljevalo na zabavnem delu, na tržnici v Brežicah. Osebo sem prepričan, da tudi aktivni člani TO niso pričakovali takšne reakcije JLA na razglasitev samostojnosti Slovenije, zato je bilo jutro 27. junija 1991 prava travma, ki je sledila nepozabnem predhodnem večeru.

Člani Izvršnega sveta Skupščine Občine Brežice pod predsedstvom Cirila Kolečnika in ožjega vodstva skupščine občine Brežice smo 27. junija 1991 na sestanku analizirali nastalo situacijo. Težko je opisati takratne občutke, vsekakor pa smo se zavedali, da imamo v Cerkljah ob Krki vojaški kompleks, ki je zelo pomemben za JLA, to pa posledično pomeni, da je samo vprašanje časa, kdaj se bodo začele izvajati dejavnosti z njihove strani. Dopoldan in zgodnje popoldne je v brežiški občini vladal relativni mir. Oklepna enota JLA je bila na hrvaški strani pri Rigoncah ustavljena s strani domačinov in prepričani smo bili, da bo tam tudi ostala. Kolikor se spomnim, je hrvaška policija pozno popoldne zahtevala od domačinov, ki so postavili ovire, da jih odstranijo, in oklepna enota je nadaljevala pot na slovensko ozemlje. Takrat pa so se začele odvijati stvari z bliskovito naglico.

Prav gotovo je veliko pisnega in slikovnega gradiva v zvezi s spopadom pri Rigoncah, jaz pa bi želel navesti nekaj dejstev o aktivnosti dela članov takratnega IS občine in vodstva SO Brežice. Po prestopu meje s strani oklepne enote pri Rigoncah smo ocenili, da je realna možnost, da enota nadaljuje pot do Brežic ob pomoči drugih enot JLA. Zaradi navedenega smo se odločili, da iz prostorov stavbe Občine Brežice, predvsem iz oddelka za notranje zadeve, odstranimo določene dokumente, za katere smo ocenili, da bi v nepravih rokah povzročili neprijetne posledice. Vzeli smo službena vozila Občine Brežice, ki so bila na razpolago in vanje prenašali prej navedene dokumente. Jaz sem zadolžil vozilo lada niva, ki ga je uporabljala geodetska služba. Še pred odhodom nas je večina šla domov, da smo vzeli najnujnejšo opremo in oblačila. V tistem trenutku namreč nihče ni vedel, kako dolgo bo tako stanje trajalo, poznali nismo niti razsežnosti, ki jih bo vojna imela. Spomnim se zelo tesnobnega trenutka, ko sem se poslovil od hčera in žene. Slovo je potekalo skoraj brez besed in s solzami v očeh. Že med pripravami na evakuacijo so nas dosegle novice o začetku spopada pri Rigoncah in o tem, da sta dva udeleženca TO težko ranjena.

Z vozili in opremo smo se odpravili v večnamensko dvorano pri osnovni šoli v Globokem, kjer smo preživeli noč. Kolikor se spomnim, je bil na tej lokaciji nekaj časa tudi štab TO, ki pa se je pozneje prestavil na drugo lokacijo. Žal smo izvedeli, da je en ranjenec, Jernej Molan, podlegel ranam, drugi,

Robert Fink, pa je težko ranjen okrevail v brežiški bolnišnici. Ves čas smo bili v stiku s takratnim neprofesionalnim članom IS dr. Andrejem Zidaričem, ki nas je obveščail o zdravstvenem stanju Roberta Finka. O dogodkih v Rigoncah in pozneje okoli železniške postaje v Dobovi smo dobivali telefonske informacije od domačinov tako, da smo bili o stanju dokaj dobro informirani. Zgodaj naslednje jutro se nas je nekaj odpeljalo na prostor pri železniški postaji v Dobovi, kjer se je ustavila oklepna enota. Noč s 27. na 28. junij je bila tudi edina, ki smo jo predstavniki vodstva tedanjega IS in SO Brežice preživeli zunaj občinske stavbe. V poznejših dneh smo organizirali stalna 24-urna dežurstva v občinski stavbi. Spomnim se, da je bilo kar nekaj groženj o nevarnosti bombardiranja občinske stavbe.

V spopadu pri Rigoncah je torej ranam podlegel Jernej Molan. Ta tragični dogodek nas je vse skupaj zelo prizadel, saj si še dan prej nismo mogli predstavljati, da bomo morali tako braniti samostojnost Slovenije. Od Jerneja smo se predstavniki Občine Brežice poslovili na njegovem domu. Jernej Molan je bil pokopan na brežiškem pokopališču nekaj dni po tragičnem dogodku, datuma se žal ne spomnim natančno. Ker sta bila na dan pogreba predsednik SO Brežice Ivan Tomše in predsednik IS Brežice Ciril Kolešnik kot poslanca takratne republiške skupščine zadržana v Ljubljani, sem se kot predstavnik občine Brežice od pokojnega Jerneja Molana poslovil jaz. Govor, ki sem ga prebral ob slovesu, je napisala Milena Jesenko. Spomnim se, da je avtorica govora, ki je že tako zelo večša pisane in govorjene besede, vložila veliko volje in napisala govor z veliko toplih besed, čustev in nacionalnega ponosa. Na pogrebu je bilo kljub zelo napeti situaciji veliko ljudi.

Dogodek, ki se mi je zgodil 2. julija, pa me je pretresel in mi bo ostal dolgo v spominu. Takoj po končanih bojih pri Prilipah sva se z Ivanom Tomšetom odpravila na kraj dogodka. Spomnim se, da je bil ta dan zelo toplel, zato sva bila oba v belih srajcah in brez suknjičev. Na prizorišče sva se peljala v belem golfu. Te podatke navajam, ker so bili pomembni za poznejše dogodke. Z avtom sva se pripeljala na razdaljo približno 50 metrov od tanka, ki je obstal na cesti. Tam sva srečala tudi takratnega tajnika SO Darka Bukovinskega. Po bežnem ogledu tanka smo se začeli pogovarjati in nenadoma opazili, da je v bližini ustavilo vozilo JLA, iz katerega je izstopil kot sovoznik neki zastavnik,

ki nam je takoj pojasnil, da je iz tehnične enote in da je prišel pogledat, kako bi tank odstranili. Kmalu smo se zapletli v pogovor, v katerem smo ga vsi trije opozarjali na nesmiselnost početja JLA. Mislim, da je razgovor trajal od dve do tri minute. Po tem razgovoru smo odšli vsak na svojo stran. S Tomšetom sva se vračala proti Brežicam. Na čateškem mostu sva vozila mimo križno parkiranih kamionov in naenkrat zagledala miličniško terensko vozilo. Iz vozila so nenadoma izskočili miličniki in v naju uperili orožje. Stvar se je odvila bliskovito in priznati moram, da sem osebno obsedel na sedežu kot okamenel. Tistih nekaj sekund se mi je zdelo kot cela večnost. Miličniki so bili v polni bojni opremi, zato tudi ni bilo možno nobenega prepoznati. Kolikor vem, je bila večina miličnikov iz specialne enote iz Ljubljane, eden med njimi pa je bil Igor Petelinc, takrat miličnik na Postaji milice Brežice, sedaj pa komandir Postaje mejne milice Dobova. Petelinc naju je prepoznal, zato je pristopil k avtu in naju vprašal, ali prihajava iz Prilip. Ko sva mu to potrdila, je svojim kolegom povedal, da lahko odložijo orožje. Po tem dogodku so naju obvestili, da so dobili na postajo milice obvestilo, da se dva moška v belih srajcah in z belim golfom pogovarjata s pripadnikom JLA. Posumili so, da gre za vohuna, zato so nemudoma odhiteli proti kraju srečanja. Ko so naju srečali na čateškem mostu, so zaradi prepoznavnih znakov takoj ukrepali, midva s Tomšetom pa seveda o tem nisva vedela ničesar. Želel bi poudariti, da sva pozneje z Igorjem Petelincem velikokrat govorila o tem dogodku. Vedeti je namreč treba, da se je to zgodilo v dneh, ko je vladala največja napetost. Petelinc mi je zatrdil, da bi se ob kakršni koli moji ali Tomšetovi nepredvideni reakciji lahko to najino srečanje z milico končalo tragično.

Klub dejstvu, da nisem bil med osamosvojitveno vojno aktivni član TO, sem zaradi opravljanja funkcije podpredsednika občinske skupščine aktivno sodeloval vso vojno. Že takrat sem bil osebno prepričan o pravilnosti poti, ki smo si jo izbrali državljani Slovenije, danes pa to vem zagotovo.

Franc Černelič

Izvršni svet Občine Krško v obdobju osamosvajanja Slovenije

V prispevku želim prikazati nekaj dogodkov in okoliščin pri delu Izvršnega sveta Občine Krško (v nadaljevanju IS) in mene v času pred osamosvojitvijo Slovenije, med in po njej. V kratkem prispevku sem zajel le po mojih ocenah najzanimivejše delčke sicer kompleksnega dogajanja.

Moja izvolitev za predsednika IS in potem še 19. julija 1990 izvoljen 13-članski IS Občine Krško je bila v času močnih strankarskih dejavnosti v Sloveniji. Te so krepko merile svoje moči v političnih pogledih. Nova hotenja, novi odnosi so kar kipeli. V ustanovi, kot je občina, vendar ni mogoče kar obrniti »stikala« in vse bo drugače. Veliko ljudi je korektno in kakovostno opravljalo svoje delo v korist občanov. IS so poleg mene kot predsednika sestavljali: Bučar Anton, Čuber Stanislav, Glinšek Franc, Jenič Franc, Katič Franc, Koršič Anton, Mlinarič Marjanca, Molan Ivan, Pavlin Franc, Rostohar Boris, Siter Danilo in Stopar Roman. Dana nam je bila naloga, da čimprej stabiliziramo in ekonomiziramo poslovanje Občine Krško.

Z nekaterimi ukrepi smo spodbudili dejavnost političnih strank do tiste mere, da so bile skupščine pod vodstvom Vojka Omerzuja napete in so nam na sejah večkrat grozili z odpoklicem IS. Ta pa je bil dovolj kompakten, da je uresničeval načelo: Pošteno delajmo, skrbimo za razvoj občine Krško, glede strankarskih moči in pogledov pa bo, kar pač bo. Napetosti so povzročile, da

je dala odstopno izjavo Marjanca Mlinarič, preostali smo nadaljevali z delom. Ekonomske razmere so bile kot vedno ob menjavi vodstva občine težke.

V delo IS so spadale tudi obrambne priprave in s tem sodelovanje z letališčem Cerklje ob Krki. Na prvem srečanju s poveljstvom letališča sem doživel nakazano nezaupanje do strank v Sloveniji in bojazen glede dobrih odnosov z JLA. Tudi na občini je bilo zelo prepoznavno, katere politične opcije je obiskovalec, saj je pretežni del nezaupljivih do novega vodstva občine sprejemal predsednik skupščine Vojko Omerzu, drugi so prihajali k meni. V takih pogojih je bilo težko delati, saj sem želel imeti kontakte in najti kompromise z vsemi. Težko je bilo tudi zato, ker so nekateri, ki so sicer podpirali novi IS, pričakovali, da bomo pred občino postavili vislice in odstranjevali nasprotnike. S poizkusi vplivanja na vodenje IS so nekateri mislili, da bodo »lahko lovili kače z drugimi rokami«. Člani IS smo bili dovolj modri, da smo se temu uprli in delali v medsebojnem zaupanju ter svetovanju drug drugemu. Posebej sem bil vesel zaupanja Ernesta Breznikarja, ki je nekega dne prišel po naročilnice za kamionske prevoze. Na grobo mi je povedal, da gre za prevoze orožja TO na skrivne lokacije in da bodo smeri na naročilnicah za prevoz izmišljene. Brez pomisleka sem podpisal zelene naročilnice in obljubil, da bom o zadevi molčal.

Meseci so kar bežali in čutiti je bilo vse večjo napetost v državi. V Brežicah je JLA pripravljala proslavo ob dnevu letalstva. Za sodelovanje so prosili pevski zbor Brestanica. Ta se je pripravljala na to, vendar so se napetosti stopnjevale in zborovodja Janko Avsenak je prišel vprašat, ali naj nastopijo ali naj nastop odpovedo. Dogovorili smo se, da lahko nastopijo s slovenskimi pesmimi in nič več. V delegaciji občine sta bila Miran Resnik in Franc Pavlin. S proslave sta odšla z nelagodnimi občutki.

Tekle so priprave na osamosvojitve Slovenije. Moram priznati, da sem občudoval voljo in izraznost vodstva Republike Slovenije. Tudi v IS Občine Krško je bilo vzdušje optimistično. Pripravljali smo programe proslav in posaditev lip. V vseh krajevnih skupnostih smo posadili lipe kot simbol slovenstva. Sam sem sodeloval pri posaditvi lip v Krškem in v Podbočju. Ko je 25. junija 1991 skupščina Republike Slovenije sprejela akt o samostojnosti, smo bili navdušeni in hkrati zaskrbljeni.

26. junija 1991 smo imeli ob 15. uri sejo IS. Na njej je vladalo posebno vzdušje, saj smo bili zadnje vodstvo prejšnje države in hkrati prvo v novi državi Sloveniji v Občini Krško. Na dnevnem redu je bil pregled priprav za večerna praznovanja z glavno prireditvijo na trgu Matije Gubca. Obravnavali smo tudi variante, kaj vse se še lahko zgodi, ob taki odločitvi Slovenije. Na proslavi pred kulturnim domom Krško je bila zbrana lepa množica občanov. Pri udeležencih ni bilo čutiti zaskrbljenosti. Bilo je res prisrčno veselje. Ob polnoči sem imel kot predsednik IS nagovor občanom, v katerem nisem omenil, da že vemo za vojaške premike in da smo zelo zaskrbljeni. Zjutraj smo bili vsi na Občini Krško in začeli so se ukrepi. Obrambni načrti so bili neuporabni, saj je JLA vse do potankosti poznal. Prav tako so bili neuporabni ukrepi civilne zaščite, ki smo jo vpoklicali. V tem dnevu in v naslednjih dneh smo sproti oblikovali odločitve v skladu s situacijo. Začela se je celodnevna prisotnost skoraj vseh članov IS na občini in še posebej tistih, ki smo bili hkrati tu tudi zaposleni. Prevezeli smo osebno orožje »škorpionjone« z naboji in uvedli 24-urno dežurstvo. Nositi orožje v vojni situaciji je nekaj povsem drugega kot na strelskih vajah. Premišljevali smo, kako bodo reagirali zaposleni Slovenci na letališču Cerklje ob Krki in kako tisti oficirji, ki so si s Slovenkami ustvarili družine. Ocenili smo, da bo noč s 26 in 27. junija 1991 odločilna v smislu miru ali vojne.

Odločitev je bila vojna. Kako dolgo bo trajala? Kakšne bodo žrtve? Kaj se bo dogajalo s civilnim prebivalstvom? Smo se Slovenci sposobni ubraniti? Nas bodo zahodne države pustile na cedilu? Tudi na Občini Krško smo bili prepričani, da moramo zmagati. Kljub vsemu so bili obrazi posameznikov različni. Nekateri so težko razumeli, da je napad znotraj Jugoslavije tu. Padle so prve žrtve. Situacija je postala še težja. Člani IS smo na seji dali na razpolago vsa finančna sredstva za potrebe oskrbe slovenske TO, če bo to potrebno, in za potrebe civilne zaščite oziroma prebivalstva. Odločali smo se sproti na osnovi situacij. Razposlali smo skice in napotke za izdelavo zaklonilnikov in mrzlično pripravljali zaklonišča. Bil sem v kontaktu z milico in s štabom TO. Na osnovi zaprosila Ministrstva za promet in zveze smo določili podjetje Transport Krško za razvoz kovinskih in betonskih ovir po vsej Sloveniji. Delo so vestno opravili. Na lokalni ravni je bilo dovolj informacij za dokaj usklajeno delo. Strankarsko življenje je potihnilo in večina od nas je delala z

enim ciljem in enim srcem. Bili so tudi ljudje, ki so se umaknili, se zaprli kot školjka v lupino in nismo vedeli, ali naj jim zaupamo. Verjetno so tako mislili tudi nekateri o nas. V IS občine Krško smo zelo pogrešali informacije in napotke IS Republike Slovenije in poveljstva TO. Kljub poskusom kontaktov z državnimi organi, nam to ni uspelo in občutek je bil, da smo prepuščeni sami sebi. Ni bilo čutiti nobenega jasnega organiziranega delovanja države po vertikali uprave. Upali smo, da je stanje dobro vsaj v TO. Informacije so bile pogosto drugačne, kot so bila nam znana dejstva. Ob prvem najavljenem letalskem napadu smo bili v občinskem zaklonišču. Neko starejšo Krčanko je bilo v zaklonišču tako strah, da je prosila, naj jo pustimo domov. Bolj jo je bilo strah utesnjenega zaklonišča kot morda smrti v lastni hiši. Osebnost sem jo pospremil proti domu pod Goro. Prav tako so bili z nami v zaklonišču mlajši Romi, ki so hodili na tečaj za voznike motornih vozil. Tudi ti niso dolgo zdržali v zaklonišču. Pozneje smo ugotovili, da so pravzaprav skoraj vsi Romi pobegnili z našega območja.

Preleti letal nad Krškim, še posebej nad Nuklearno elektrarno Krško in Tovarno papirja in celuloze Videm, so bili skrb zbujajoči. V vodstvu občine smo vedeli, da je skladišče izrabljenega goriva v NEK ranljivo, saj je nad bazenom za izrabljeno gorivo le pločevinasti obod stavbe. Še večjo skrb je predstavljal neporabljen klor v Tovarni celuloze in papirja. Prav pred kritičnimi dnevi obrat celuloze zaradi remonta ni deloval in tako ni bilo mogoče v skladu z načrti porabiti klora. Raketiranje rezervoarjev s klorom bi bila prava katastrofa za prebivalstvo Posavja. Z vodstvom Tovarne celuloze in papirja Videm smo se dogovorili, da skladišče zaščitijo z debelo plastjo desk in vsi skupaj smo upali na ugoden razplet. Prebivalcev o teh nevarnostih nismo obveščali, saj jih je že preveč skrbela vojna. S strani TO smo bili obveščeni o zasedi v Krakovskem gozdu. Občinski IS je takoj ponudil kamion piva in potrebno količino časopisov za informiranje. Gesto so na štabu TO gladko zavrnil in pozneje smo doumeli, da je bilo tako prav. Alkohol bi lahko povzročil nepotrebne reakcije in nepotrebne žrtve. Časopisni članki bi bili lahko tudi vzrok za dodatne skrbi, ki jih je bilo že dovolj z nalogo, ki so jo izvajali.

Raketiranje zasede v Krakovskem gozdu sem doživel iz avtomobila na cesti pri Križaju. Bal sem se za naše teritorialce, saj sem vedel, da so tam. Po

prihodu v Krško smo se odpravili na ogled kraja dogodka. Pričakoval sem večje razdejanje, čeprav je bilo dovolj nepotrebne škode. Največjo škodo je utrpelo podjetje Transport Krško, ki je postavilo svoje tovornjake v cestno barikado. Občudoval sem voljo in optimizem ljudi v zdravstvenem domu Krško, ki so pomagali ranjencem in občanov, ki so sodelovali na različne načine. Neka skupina občanov, ki jih nisem poznal, je pripeljala tankovske mine, ki so jih pobrali na terenu, kar v prikolici osebnega vozila. Napotili smo jih na TO. Pravzaprav so verjetno nevede ogrožali sebe in morda še druge. Obiskovali smo naše teritorialce na zbirnih mestih in skušali ustvariti dobro optimistično vzdušje. Blagi nasmehi znancev in nato takoj zresnjeni obrazi. Logično. Večina je imela doma družine. Poslali smo tudi večje število telegramov v podporo slovenski vladi in TO.

V vozilu sem doživel tudi razstrelitev usmernika poletov pri Velikem Podlogu. Peljal sem se domov v Podbočje preobleč in dobrih sto metrov pred odcepom za Veliki Podlog sem zaslišal eksplozijo ter videl padec antene. Podzavestno sem zavrl in pričakoval še kakšen rafal. Ker ga nekaj sekund ni bilo, sem pritisnil na plin avtomobila in se odpeljal proti domu. Pozneje sem zvedel, da je to miniranje opravila slovenska milica.

Na občini smo sprejemali prebegle vojake in oficirje in jih nahranili. Nekateri so se v naših prostorih tudi naspali. Pogledi in pogovori z njimi so kazali, da nimajo in niso imeli nobene želje izvajati bojnih akcij v Sloveniji. Nekateri so bili skoraj kot otroci: preplašeni in zbegani. Po oskrbi smo jih v skladu z navodili predajali zbirnim centrom. Po navodilu Vlade jih nismo dokumentirali z zapisi ali slikami, ker je obstajala bojazen, da bi na osnovi teh dokumentov morda kdaj pozneje, v njihovi lastni republiki proti njim sprožili sodne procese zaradi dezerterstva.

V dneh od 27. junija do 3. julija 1991 sem doma spal le dvakrat po nekaj ur. Moje domače sem pripravil na to, da me pač ne bodo videli pogosto, dokler se stanje ne umiri. Prav tako so se zavedali, da me še dalj časa ne bodo videli, če Slovenci ne uspemo. 4. julija 1991 smo pričakovali nov napad jugoslovanske vojske. Tega napada ni bilo, ker so matere drugih nacionalnosti po Jugoslaviji začele akcijo proti nadaljnji vojni v Sloveniji. Bale so se za svoje sinove.

Vojnih akcij v Sloveniji ni bilo več.

V IS smo nestrpno čakali politične odločitve, ki so bile vezane tudi na mednarodno skupnost. Bomo ostali samostojni ali bo mednarodna skupnost vsilila vnovično združevanje v Jugoslavijo v neki novi zvezi? V primeru prisilne povezave narodov prejšnje Jugoslavije bi bili lahko vsi, ki smo aktivno sodelovali v minulih dneh, spet ogroženi in sankcionirani.

Obiskali smo tudi prebegle oficirje JLA na Lisci. Pogovori so bili težki, saj so bili v negotovosti, kaj bo z njimi. Kako bodo vključeni v življenje, bodo v slovenski vojski ali drugje? Bodo še kdaj leteli? Še danes ne razumem, zakaj so bili nekateri povsem zavrženi in pozneje s težavo upokojeni.

Stanje napetosti in bojnih akcij se je premaknilo na območje Hrvaške. Občutek ni bil zato nič boljši. Smo mejna občina in na južnem delu se je čez Gorjance kar pogosto slišalo streljanje.

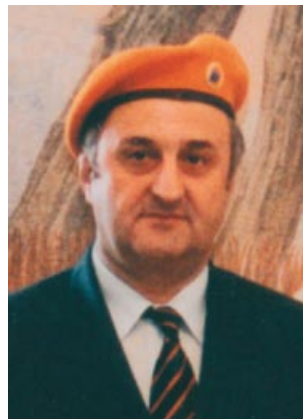
Počasi se je stanje v občini normaliziralo. Pripravili smo posebne spominske listine za vse zaposlene na občini Krško in člane IS, ki so sodelovali v kritičnih dneh osamosvajanja. To je zanje verjetno tudi edini dokument o sodelovanju. Zahvalo so si prav gotovo zaslužili.

Večina je bila listine vesela. Nekateri so jo sprejeli z začudenjem, nekateri pa so menili, da je nepotrebna.

Večina članov IS smo v dneh 3. in 4. septembra 1991 osvojili Triglav in tako simbolično zaključili nevarno obdobje svojega delovanja. Naše delo smo lahko nadaljevali v samostojni državi Sloveniji s programom, ki je bil nasilno prekinjen med osamosvajanjem.

Branko Zuber

Strah je človeški in ga ni treba prezreti

Med osamosvajanjem Slovenije je svojo vlogo v splošnem odporu proti agresorju s strani JLA odigral tudi Občinski štab za civilno zaščito občine Krško.

V občinski štab civilne zaščite Občine Krško je Izvršni svet občine Krško na predlog Sekretariata za obrambo občine Krško s sklepom imenoval naslednje člane:

1. dr. Stanislav ČUBER, Brestanica, - poveljnik štaba
2. Branko ZUBER, inž. varnosti pri delu, Brežice, - načelnik štaba
3. Fedor ŠPACAPAN, dipl. inž. arhitekture, Leskovec pri Krškem
4. Jože KOS, upravni delavec, Krško
5. Jože PISANEC, dipl. veterinar, Senovo
6. Dragoljub KUPIROVIČ, strojni tehnik, Krško
7. Robert HOČEVAR, inž. kemijske tehnologije, Kostanjevica na Krki
8. Jože SEHER, elektrotehnik, Brestanica
9. Boris ROSTOHAR, dipl. inž. strojništva, Krško
10. Milan MATIČ, zdravnik, Krško
11. Alojz FABJANČIČ, dipl. inž. arhitekture, Brestanica
12. Matjaž ŠRIBAR, strojni tehnik, Krško.

Priprave štaba so potekale pod ogromno psihično obremenjenostjo vseh članov. To se je predvsem odražalo v globokem čustvovanju in zavedanju o tem, kakšne žrtve bo sama vojna prinesla s sabo – število civilnih žrtev, materialna škoda ter ne nazadnje razdor in bolečina, ki jo ta pušča v ljudeh samih. Ne glede na okoliščine, ki jih prinaša vsaka vojna in na katere posameznik nima vpliva, je vsak izmed nas v sebi upal, da ne bi bili njegovi svojci žrtev že omenjenih grozot. Kljub napetosti, ki je bila prisotna v vsakem trenutku, smo skušali s šalami, ki redno spremljajo skupinsko delo, omiliti situacijo, pri čemer je bila vedno prisotna velika mera resnosti in odgovornosti. V ozračju je bilo vedno čutiti vprašanja, ki smo si jih vedno znova zastavljali: Zakaj se to dogaja prav nam? Ali bi mogoče obstajala kakšna druga rešitev? Kakšne bodo posledice in ali bo moč z njimi živeti? ter še nešteto drugih neizgovorejenih vprašanj, ki so nam ležala na duši. Odgovore na ta nam bodo najverjetneje podali čas in generacije za nami.

Že v pripravah na morebitne dogodke je občinski štab za Civilno zaščito Krško sprejel naslednje sklepe:

- da bo štab deloval z mirnodobne lokacije, ki je bila v prostorih Sekretariata za obrambo Krško, Cesta krških žrtev 14, dokler bodo razmere to dopuščale;
- da štab deluje v delno operativni sestavi (vsaj trije člani štaba so stalno dežurni);
- v primeru agresije se del štaba z občinskimi enotami civilne zaščite (četa za Radiološko-biološko kemično zaščito in oddelek za uničevanje neeksplozivnih ubojnih teles) preseli na rezervno lokacijo v prostore Temeljne organizacije združenega dela Lisca Senovo, Titova 112, Senovo;
- da se takoj pregledajo zaklonišča osnovne zaščite, pripravijo za uporabo, zagotovijo ustrezne količine vode in razdelijo tablete za dezinfekcijo vode. Vsa zaklonišča naj pregleda skupina v sestavi: član občinskega štaba Civilne zaščite – vodja, predstavnik Zavoda za socialno medicino in higieno Novo mesto, predstavnik krajevne skupnosti in lastnik zaklonišča. Lokacije in dostopi do zaklonišč se morajo takoj označiti;
- da se v vseh 16 krajevnih skupnostih aktivirajo štabi za civilno zaščito in se organizira dežurstvo na sedežih krajevnih skupnosti. Štabi Civilne

zaščite krajevnih skupnosti bodo vsaj delno delovali v vseh pogojih na sedežih krajevnih skupnosti;

- da se takoj začne dopolnilno usposabljanje enote civilne zaščite s poudarkom na usposabljanju enot Civilne zaščite za prvo pomoč in oddelka za uničenje neeksplozivnih ubojnih teles;
- da se zagotovi 24-urna dosegljivost operativnih sestavov štabov in enot civilne zaščite krajevnih skupnosti;
- da se s Poklicno gasilsko enoto Krško in Občinsko gasilsko zvezo Krško določijo način delovanja gasilstva, rezervne lokacije za delovanje obeh in lokacije za umik gasilske tehnike;
- da se Zdravstvenemu domu Krško predajo določene količine sanitetnega materiala (rezervni kompleti) in sredstev za osebno RKB - zaščito (osebni pribor za zaščito prebivalcev), ki so hranjena v skladišču Občinskega štaba Civilne zaščite Krško;
- da se prebivalcem razdelijo otroške maske za RKB - zaščito, ki so bile shranjene v skladišču Občinskega štaba Civilne zaščite Krško;
- da se takoj izdela načrt umika prebivalcev z območja Krškega polja oz. krajevnih skupnosti Krško polje in Veliki Podlog, za katere se ocenjuje, da bi bile najbolj izpostavljene v primeru sovražnega delovanja na vojaškem letališču Cerklje ob Krki;
- da se pripravi seznam zaklonišč in da se z lokacijami zaklonišč seznani prebivalstvo prek sredstev javnega obveščanja oz. Studia D Novo mesto;
- da se v Tovarni celuloze in papirja Videm Krško dodatno fizično zavarujejo rezervoarji klora.

S sklepi občinskega štaba za civilno zaščito je bil seznanim predsednik Izvršnega sveta občine Krško inž. Franc Černelič. Z njimi se je strinjal in ukazal, da se morajo vsi sklepi čim prej realizirati, kar je bilo tudi storjeno.

1. Član Občinskega štaba za civilno zaščito Alojz Fabjančič je kot vodja skupine za pregled zaklonišč na območju občine Krško:

- izdelal terminski pregled zaklonišč,
- organiziral obveščanje lastnikov zaklonišč o pregledu,
- organiziral pregled zaklonišča in ocenil njegovo uporabnost.

- posredoval ustno in pisno poročilo štabu in predsedniku Izvršnega sveta s predlogi za takojšnjo odpravo pomanjkljivosti.
- odpravil kontrolo odpravljanja pomanjkljivosti v zakloniščih.

2. Poveljniki štabov civilne zaščite v krajevnih skupnostih so organizirali dežurstva na sedežih krajevnih skupnosti in dopolnilna usposabljanja pripadnikov enot Civilne zaščite krajevnih skupnosti. Usposabljanja so potekala po navodilih, ki jih je pripravil Občinski štab za civilno zaščito Krško.

3. Dopolnilno usposabljanje pripadnikov občinskih enot civilne zaščite je organiziral občinski štab civilne zaščite Krško. Dopolnilno usposabljanje pripadnikov Civilne zaščite v krajevnih skupnostih in pripadnikov občinskih enot civilne zaščite so neposredno izvajali vodje posameznih enot.

4. Načrt delovanja poklicne gasilske enote Krško in prostovoljnih gasilskih društev na območju občine Krško je pripravil član občinskega štaba Civilno zaščito Matjaž Šribar v sodelovanju z v. d. poveljnikom Poklicne gasilske enote inž. Bogdanom Lupšino in poveljnikom občinske gasilske zveze Krško.

5. Rezerve sanitetnega materiala in kompleta za osebno radiološko, biološko in kemično zaščito je direktorju Zdravstvenega doma Krško zdravniku Rudolfu Ladiki predal načelnik občinskega štaba Civilne zaščite Branko Zuber, ki je hkrati predal tudi zaščitne maske za radiološko, biološko in kemično zaščito za otroke poveljnikom štabov krajevnih skupnosti, ki so jih razdelili prebivalcem ob podpisu.

Ob predaji sanitetnega materiala so iz Krakovskega gozda z vozilom pripeljali prvega pripadnika teritorialne obrambe, ki je kazal znake psihične raztresenosti. Ta dogodek se mi je za vedno vtisnil v spomin, kar je v meni sprožilo bliskovito zavedanje, da gre tokrat zares. To je bilo potrdilo o najbolj črnem scenariju, ki sem ga do sedaj zgolj slutil, a upal, da se ne bo nikoli zgodil. Spet se mi je porodila misel o vojnih žrtvah, ranjencih, ki jih bo terjala vojna in za katere bo treba priskrbeti zdravstveno nego in pomoč.

Sam dogodek ni pretresel le mene, temveč tudi ostale navzoče. V trenutku smo bili tako šokirani, da nismo vedeli, kako bi se primerno odzvali v dani situaciji. Ne zdravniki in drugi zdravstveni uslužbenci, ki so sicer zelo izkušeni in večji v svojem poklicu, niso bili zmožni takoj odreagirati. Trenutek se je vlekel kot cela večnost. Zdramil me je prihod mladega zdravnika, ki je brez oklevanja prevzel pobudo in v hipu nudil strokovno pomoč ranjencu. Ta odločnost me je fascinirala in potrdila, da izjemne okoliščine iz navadnih ljudi delajo velike može.

6. Načrt umika prebivalcev krajevnih skupnosti Krško polje in Veliki Podlog na območje Krajevnih skupnosti Koprivnica in Senovo je izdelal član občinskega štaba za civilno zaščito Dragoljub Kupirovič v sodelovanju s poveljniki štabov Civilne zaščite Krajevnih skupnosti Krško polje Milanom Barbičem, Krajevne skupnosti Veliki Podlog Jožetom Urbančem, Krajevne skupnosti Senovo Francem Gračnerjem in Krajevne skupnosti Koprivnica Alojzjem Vodenikom.

7. Poveljnik Občinskega štaba za civilno zaščito dr. Stanislav Čuber in poveljnik štaba za civilno zaščito Tovarne celuloze in papirja Videm Krško dipl. inž. strojništva Darko Kolšek sta organizirala dodatno fizično zaščito rezervoarjev klora v skladišču klora v Tovarni celuloze in papirja. Potek in način zaščite si je ogledal tudi predsednik Skupščine občine Krško dipl. inž. Vojko Omerzu.

Žal je bilo med pripravami na obrambo pred agresijo zelo neusklajeno sodelovanje med območnim štabom TO Brežice in Občinskim štabom za civilno zaščito Krško, kar se je nadaljevalo tudi med samo agresijo.

Delovanje štabov in enot za civilno zaščito v občini Krško v obdobju agresije lahko ocenimo kot zadovoljivo. Vse strukture civilne zaščite v krajevnih skupnostih so zelo odgovorno izvedle mobilizacijske naloge, organizacijo dopolnilnega usposabljanja, dežurstvo, animiranje in pripravo prebivalcev krajevnih skupnosti za zaščito in reševanje, vse seveda v okvirju svojih zmogljivosti. Vse našteje dejavnosti štabov in enot civilne zaščite krajevnih skupnosti so bile preventivnega pomena. V urbanih centrih, kot so

Krško, Brestanica, Kostanjevica na Krki in Senovo, so štabi za civilno zaščito organizirali pregled, popravo in označevanje zaklonišč in zaklonilnikov za uporabo. Opremo civilne zaščite (zaščitno in sanitetno) so disperzirali po vaseh ter prilagodili delovanje civilne zaščite v krajevnih skupnostih nastalim razmeram. Povezava med štabi za civilno zaščito krajevnih skupnosti, zdravstvenimi ustanovami, krajevnimi organizacijami Rdečega križa in gasilci v krajevnih skupnostih je bila zadovoljiva. Posebne dejavnosti pri odpravljanju posledic bojnih delovanj civilna zaščita v krajevnih skupnostih ni imela.

Štabi in enote za civilno zaščito v podjetjih niso bili posebej angažirani pri izvajanju zaščitnih in reševalnih ukrepov. Nujne dejavnosti so se izvajale z rednim spremljanjem razmer in usposabljanjem zaklonišč za uporabo in stalno mobilizacijsko pripravljenost. Izjema so le štabi za civilno zaščito v tovarni Videm Krško in delno Nuklearne elektrarne Krško. Glede nevarnosti, ki je v Nuklearni elektrani Krško potencialno vedno prisotna, sta bila občinski štab civilne zaščite in odgovorna oseba v štabu za civilno zaščito Nuklearne elektrarne nenehno v neposredni zvezi zaradi izvajanja morebitnih zaščitno reševalnih ukrepov. Zaradi možnosti fizične povzročitve nesreče s klorom v tovarni Videm Krško sta štab za Civilno zaščito Videm v sodelovanju z ustreznimi strokovnjaki iz tovarne in občinskim štabom Civilne zaščite izdelala ukrepe in postopke za preprečitev širjenja nevarnosti.

1. Takoj po začetku agresije je Poveljnik občinskega štaba Civilno zaščito dr. Stanislav Čuber z neposrednim vklopom v radijski program Studia D Novo mesto seznanil prebivalce občine Krško z lokacijami zaklonišč in s postopki v zakloniščih. Med agresijo smo bili v štabu priče dogodka, ki mi je pozneje dal globoko misliti. Eden izmed članov našega štaba je kazal očitne znake živčnosti in zmedenosti, ki so bile odraz nezmožnosti obvladanja strahu pred vojno. Začeli smo zbijati šale na njegov račun, ne da bi vedeli, kaj se dejansko dogaja v samem človeku. Menili smo, da lahko s tem početjem omilimo njegovo zbeganost. Šele čez čas smo ugotovili, da odziv na naše šale ni bil primeren in smo na podlagi tega sklepali, da je dejansko nekaj narobe z njim. Ker ga nismo želeli omalovažiti, smo se odločili, da mu dodelimo funkcijo, ki jo bo zmožen opravljati od doma, ne da bi mu dali občutek nepripadnosti. Nalogo,

ki smo mu jo dodelili, je bila obveščanje prek radijske zveze o dogodkih na letališču Cerklje. To nalogo je vestno opravljal vse do konca vojne. Nauk te izkušnje je bil, da je strah popolnoma normalen pojav v takšnih okoliščinah in da se vsak nanj odziva drugače. Šale v takšnih situacijah pa so se izkazale kot neke vrste uteha oz. kot orodje za normaliziranje psihičnih napetosti.

2. Za pomoč Zdravstvenemu domu Krško smo kot rezervo aktivirali šestčlansko ekipo civilne zaščite prve pomoči krajevne skupnosti Krško. Ekipa je bila stacionirana na sedežu krajevne skupnosti Krško, CKŽ 23. Vodja ekipe je bila Ivanka Zupančič. Za prevoz ekipe je bilo najeto vozilo kombi (turistične organizacije Kompas), ki ga je kot prostovoljec vozil pripadnik občinske enote civilne zaščite za radiološko, biološko, kemično zaščito Božidar Volčanšek.

3. Dne 3. julija 1991 je občinski štab Civilne zaščite po nalogu predsednika Izvršnega sveta Občine Krško organiziral zbiranje orožja in streliva v Krakovskem gozdu ter označevanje s priročnimi oznakami za nevarnost neeksploziviranih ubojnih teles nevarnega območja oz. Krakovskega gozda. O ostanku orožja in streliva v gozdu nas je obvestil območni štab teritorialne obrambe za Brežice. Zbiranje in označevanje so opravili pripadniki občinske enote za uničevanje neeksploziviranih ubojnih teles Stjepan Romarić in Anton Kozole ter načelnik Občinskega štaba CZ občine Krško Branko Zuber. V tej akciji je zbrana polna prikolica vojaških avtomatskih pušk, veliko zabojev streliva, protitankovskih min in strelivo za pištole. V skladu z navodili so orožje oddali teritorialni obrambi oz. Viliju Libenšku, ki je bil v TO zadolžen za sprejem zbranega orožja.

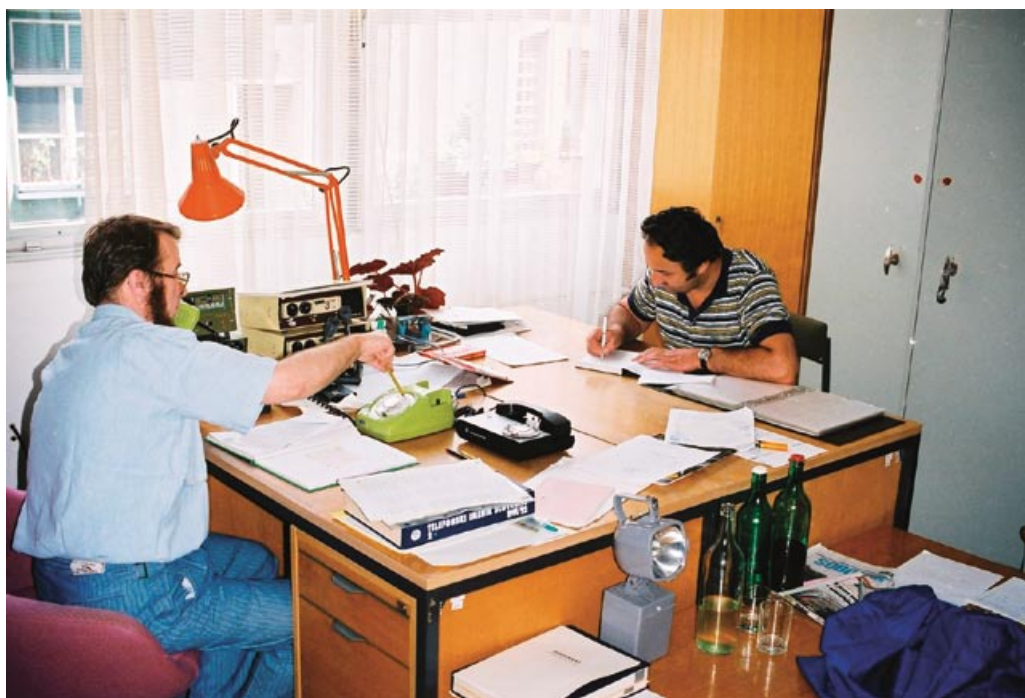
Potek zbiranja orožja je v meni izzval občutek strahospoštovanja do dela, ki smo ga morali opraviti, kajti zavedal sem se, da bomo našli različne kose tako protiletalskih in protitankovskih min kakor tudi druga visoko eksplozivna telesa. V enoto so bili dodeljeni pirotehniki, za katere sem menil, da nimajo zadostnih izkušenj. Skrbelo me je za vsakega od njih, da ne bi naredili usodne napake in s tem ogrozili svoja življenja in življenja drugih. Zavedal sem se, da če se zadeve ne iztečejo dobro, bi lahko imeli žrtve. Ker sem bil odgovoren za celotni potek operacije, bi tudi sam nosil posledice odgovornosti do

morebitnih žrtev in obveščanja njihovih družin o nesreči. Prav tako, kot mi je predstavljala duševno breme morebitna izguba člana štaba, me je težila misel kako objasniti družinam izgubo ljubljene osebe. Čeprav sta me pirotehnika Romarič in Kozole skozi šalo skušala pomiriti in prepričati, da bo vse v redu, se nisem mogel otresti strahu, da vendarle obstaja možnost napake. Ta strah je bil v meni vedno prisoten. Priznati moram, da noč pred tem nisem mogel zaspati in sem potek operacije v mislih nešteto krat podoživel.

4. Dne 5. julija 1991 je Občinski štab civilne zaščite Krško organiziral pregled terena v Krakovskem gozdu pri tankovskih ovirah, ki so bile postavljene za preprečitev gibanja sovražnih tankov po avtocesti Ljubljana-Zagreb. Pregled so opravili pripadniki občinske enote Civilne zaščite za uničevanje neeksploziviranih bojnih teles občine Krško (6 pripadnikov), ki so bili okrepljeni s pripadniki enote civilne zaščite za uničevanje neeksploziviranih bojnih teles občine Brežice (3 pripadniki) in občine Novo mesto (2 pripadnika). Za zavarovanje je poskrbela Uprava za notranje zadeve Krško. Pred odhodom na delo, so pripadnike enot za uničevanje neeksploziviranih bojnih teles pripravili Boris Rostohar, član občinskega štaba civilne zaščite Krško, ki je bil vodja celotnega posega, Janez Nunčič, poveljnik občinske enote civilne zaščite občine Krško in Ivica Božinović, sicer poklicni vojaški pirotehnik, pripadnik enote civilne zaščite za uničevanje neeksploziviranih bojnih teles občine Brežice. Pripadnike milice je pripravil Miha Molan, ki je organiziral zavarovanje posega. Poseg se je začel ob 12. uri, končal pa se je ob 14.30. Ob prepreki niso našli pomembnih količin streliva, preiskali so ves teren. Po končanem posegu je poveljnik enote civilne zaščite za uničevanje NBS občine Krško Janez Nunčič podal pisno poročilo, vodja posega Boris Rostohar pa skico uničevanja oz. pregleda ovire.

5. V tem času so nam nudili pomoč tudi občinski štab za civilno zaščito občine Novo mesto. Načelnik občinskega štaba za civilno zaščito občine Novo mesto Jože Udovič, je 10. julija 1991 poklical po telefonu Branka Zubra, načelnika občinskega štaba za civilno zaščito občine Krško in ponudil pomoč v ljudeh, opremi in drugem. Z Udovčem je bil dogovorjen sestanek poveljnikov in načelnikov občinskih štabov za civilno zaščito občin Krško in Novo mesto. Na sestanku naj bi se dogovorilo o konkretni pomoči. Sešli naj

bi se 11. julija 1991 ob 10. uri pri gostišču Smednik ob hitri cesti Bregana-Ljubljana. Sestanka so se udeležili dr. Stanislav Čuber, poveljnik občinskega štaba CZ občine Krško, Branko Zuber, poveljnik občinskega štaba CZ občine Novo mesto, Janez Štrukelj in Jože Udovič. Ko smo se sestali v Smedniku, je poveljnik Čuber predlagal, da gremo v Kostanjevico in se sproščeno pogovorimo. Nadaljni pogovor je potekal v prostorih gostilne Žolnir (gostilna je bila zaprta) lastnika Otta Sevška, ki je bil tudi član štaba za civilno zaščito Krajevne skupnosti Kostanjevica. Dogovorili smo se, da nam bo občina Novo mesto nudila pomoč v moštvu in tehniki za uničevanje neeksplodiranih bojnih teles in v ustrezni mehanizaciji za tehnično reševanje, če bodo sovražna vojaška delovanja intenzivnejša. Na srečo pomoč ni bila potrebna.

Načelnik OŠ CZ Krško Branko Zuber (desno) in član štaba Jože Kos pri delu v vojnem času. Krško, julij 1991. Foto: arhiv Naš glas.

*Center za obveščanje in alarmiranje občine Krško. Krško, julij 1991.
Foto: arhiv Naš glas.*

*Pripadniki TO in CZ sanirajo območje Krakovskega gozda v začetku
julija 1991. Foto: arhiv Naš glas.*

Venčeslav-Slavko Hočevar

Civilna obramba in Narodna zaščita v krajevnih skupnostih na območju Sevnice

V letih 1990 in 1991 sem bil na Sekretariatu za notranje in obrambne zadeve občine Sevnica po opisu del in nalog odgovoren za področje obrambnih priprav, organiziranje in delovanje narodne zaščite, kamor je spadalo tudi skladiščenje oborožitve predsedstva občine, upravnih organov in narodne zaščite krajevnih skupnostih. Od septembra 1990 sem pokrival še vojaško-mobilizacijske zadeve in delovanje prostorskega dela NZ. Poleg mene so bili na sekretariatu, ki je pokrival obrambo zaposleni še: Samo Hajtnik, odgovoren za civilno zaščito, Ivan Jazbinšek odgovoren za zveze, kamor je spadala tudi služba Centra za obveščanje in enota zvez občine, Anica Ošlovnik je bila odgovorna za naborne zadeve, v letu 1991 pa je poleg teh nalog opravljala še administrativno pisarniško poslovanje UO. Upravni organ za obrambo je do polovice junija 1990 vodil Franc Pavlin. Junija 1990, po konstituiranju novih organov občine, se je upravni organ za obrambo preimenoval v Sekretariat za obrambne in notranje zadeve (v nadaljevanju UO za obrambo), katerega sekretar je postal Branko Derstvenšek.

V svojem prispevku se bom osredotočil le na opis posameznih dejavnosti, pri katerih sem bil med osamosvajanjem osebno udeležen, jih organiziral ali v njih sodeloval. Pri opisovanju ne bom posegal na dejavnosti, ki so jih v tem času izvajali moji sodelavci, saj ima vsak od njih možnost in pravico opisati svoje sodelovanje in videnje takratnih dogodkov. Sam se bom pri

opisovanju dogodkov opiral na spomin, svoje zabeleške iz tistega časa in na nekatere uradne dokumente in evidence, ki so mi na razpolago, ter se potrudil objektivno prikazati posamezne dogodke in dejavnosti ter tako za svoje navedbe tudi prevzeti odgovornost.

Naj takoj na začetku opisovanja posameznih dogodkov poudarim, da je z večino dejavnosti, ki jih bom opisal, soglašal sekretar UO za obrambo Branko Derstvenšek, pri nekaterih operativno sodeloval in številne, ki so jih izvajali delavci UO za obrambo, tudi usmerjal. Prepričan sem, da je sekretar Derstvenšek večino izvedenih dejavnosti uskladił z organizatorjem manevrske strukture narodne zaščite v občini Sevnica Ivanom Božičem ali s komandirjem milice Sevnica Danijelom Doberškom.

Organiziranost Narodne zaščite v krajevnih skupnostih občine Sevnica

Na območju občine Sevnica je leta 1990 delovalo enajst krajevnih skupnostih. V vseh je bila organizirana narodna zaščita, ki so jo vodili načelniki NZ KS. Do leta 1990 je bilo za rokovanje z orožjem (pištolami) usposobljeno več kot osemsto občank in občanov. Usposabljanje je organiziral in v splošnem delu vodil Upravni organ za obrambo z referentom za obrambne zadeve Venčeslavom Hočevanjem. Strokovni del uporabe postopkov in pooblastil pripadnikov NZ je izvajala Postaja milice Sevnica oz. miličnik Anton Vranjek. Uporabo orožja in praktično usposabljanje v rokovanju z orožjem je izvajal Občinski štab teritorialne obrambe Sevnica – poročnik Mirko Ognjenovič in zastavnik Vili Logar. V vsaki krajevni skupnosti so za potrebe NZ hranili po največ tri pištole Berette 9 mm kratki s pripadajočim strelivom. Krajevne skupnosti so iz svojih namenskih sredstev za obrambo prek upravnega organa za obrambo in OŠTO nabavile še 48 pištol M-57 kalibra 7,62, s strelivom v višini treh bojnih kompletov in približno pet tisoč nabojev za urjenje. Oborožitev je bila po sklepu Sveta za LO občine vse od nabave v osemdesetih letih skladiščena v posebnem delu skladišča TO, s katerim je upravljal UO za obrambo.

V vseh krajevnih skupnostih so bili opredeljeni objekti posebnega pomena in izdelani načrti za varovanje teh objektov v primeru vojne. Sveti krajevnih skupnosti so že v minulih letih imenovali načelnike NZ in namestnike načelnikov NZ. V KS Sevnica sta bila imenovana dva pomočnika načelnika.

Narodno zaščito v krajevnih skupnostih so leta 1991 vodili naslednji načelniki in namestniki:

1. KS Blanca: Marjan Gracar in Martin Gorišek,
2. KS Boštanj: Viktor Gole,
3. KS Bučka: Franci Žnidaršič in Mirko Robida,
4. KS Krmelj: Mirko Pelko,
5. KS Loka: Janko Hočevar in Ivan Koncilija,
6. KS Sevnica: Ivan Biderman in Vinko Lekše,
7. KS Studenec: Drago Bizjak,
8. KS Šentjanž: Anton Rupar,
9. KS Tržišče: Ivan Pungerčar, ml.,
10. KS Zabukovje: Jože Trefalt.

Ker se imen vseh namestnikov načelnikov ne spominjam, sem navedel le tista, s katerimi sem sodeloval.

Narodna zaščita je bila aktivirana za zavarovanje pomembnih objektov in za opazovanje prostora s poudarkom na spremljanje prometnih poti v vseh KS v noči na 27. junij 1991 in je v popolnem obsegu delovala do 18. julija 1991, v zmanjšanem obsegu, predvsem z patruljami pa do 26. oktobra 1991. V KS Primož je bil načelnik NZ Ivan Vintar, vendar v tej krajevni skupnosti Narodna zaščita v času osamosvojitvene vojne ni bila aktivirana.

Oborožitev za civilno obrambo in Narodno zaščito

Upravni organ za obrambo je v enem prostoru prve etaže skladišča Občinskega štaba TO Sevnica skladiščil sredstva in opremo občinskega štaba Civilne zaščite, predsedstva občine in upravnih organov ter občinske enote

zvez. Ta prostor je bil ustrezno pregrajen; v ločenem manjšem delu sta se hranila oborožitve in strelivo za organe in enote v količinah, ki so prikazane v naslednji tabeli.

P R E G L E D

oborožitve in streliva, ki je bilo v začetku aprila 1990 skladiščeno v posebnem delu skladišča TO, ki ga uporablja UO za obrambo občine Sevnica.

Zap. št.	ZA UPORABNIKA	Pištola 7,62	Pištola 7,65	AP M-70 AB
1.	Predsedstvo, IS in UO	62	16	15
2.	Občinska enota zvez	30	-	10
3.	NZ krajevnih skupnosti	48	-	-
Skupaj		140	16	25

Za vsako vrsto orožja so bili v skladišču po trije bojni kompleti (BK) streliva, kar pomeni, da je za vsako pištolo zagotovljenih 48 kosov streliva in za vsako AP 450 kosov streliva. Poleg navedenih BK je bilo v skladišču še 12.755 nabojev za pištolo in 2261 nabojev za AP. V skladišču je bila tudi oborožitev enote relejnih kurirskih zvez, v kateri je bilo pet pušk M-48 s pripadajočim strelivom in dva avtomata MP kalibra 8 mm, dolgi, s pripadajočim strelivom.

Za skladiščenje in vzdrževanje navedene oborožitve je bil po sistematizaciji in opisu del odgovoren referent za obrambne priprave in pozneje še za vojaško mobilizacijske zadeve na UO za obrambo Slavko Hočevnar.

V drugi polovici aprila 1990 UO za obrambo prejme dopis takratnega Republiškega sekretariata za obrambo z zahtevo, da se vsa oborožitev, namenjena predsedstvu, upravnim organom, občinskim enotam zvez in narodni zaščiti, takoj odda v skladiščenje občinskemu štabu TO. V tem dopisu je tudi zahteva, da se o izvršeni nalogi obvešča.

Delavec upravnega organa Slavko Hočevar, odgovoren za skladiščenje sredstev oborožitve, nemudoma pripravi odgovor, v katerega zapiše (zabeleženo po spominu): »Na vaš dopis, števil. ..., prejet v zvezi z oddajo oborožitve predsedstva, upravnih organov in narodne zaščite, sporočamo, da se vsa oborožitev za te organe že ves čas hrani v skladišču OŠTO.« Takšen dopis načelnik UO za obrambo Franc Pavlin, zavedajoč se, da naloga ni bila izvršena tako, kot je bilo ukazano, da je dvoumen in da ne izpolnjuje pričakovanj iz ukaza, brez pripombe podpiše. Razlog za neposlušnost je verjetno v tem, da se je nabava oborožitve občinskih organov, NZ KS in občinske enote zvez v osemdesetih letih z velikimi napori zaposlenih na OŠTO in UO plačevala iz prispevkov takratnih OZD sevniške občine in se je za to smatralo, da je to last občine. V dopisu Hočevar ne navede, da se oborožitev nahaja v posebnem prostoru, ki je v uporabi upravnega organa, ta pa je v objektu skladišča OŠTO.

To ravnanje dobi odgovornost in svojo težo že v petek, 18. maja 1990, ko OŠTO Sevnica, na ukaz nadrejenega štaba TO razorožijo in oborožitev odpeljejo na skladiščenje v skladišča JLA v Cerklje. Takrat postane in ostane oborožitev, ki jo skladišči UO za obrambo, pomembna oborožitev, katere nabavo so omogočile sevniške delovne organizacije s financiranjem iz sredstev 0,4 % BOD v minulih letih. Ta neoddana in takratnim nadrejenim organom prikrita oborožitev postane po 18. maju nočna mora Hočevarja in verjetno tudi Pavlina, saj se vsak dan pričakuje razkritje, da ukaz ni bil izvršen tako, kot je bilo zahtevano.

Ko v mesecu juniju 1990 prevzame vodenje upravnega organa za obrambo novi sekretar Branko Derstvenšek, Hočevar kot takratni delavec UO, odgovoren za obrambne priprave in skladiščenje oborožitve, v razgovoru, ki ga imata v sredini julija, seznaniti s stanjem oborožitve v skladišču in med drugim omeni, da bi bilo primerno, če bi se vsaj del oborožitve občinskih organov in predvsem narodne zaščite KS umaknila iz dosedanjega skladišča na varnejšo lokacijo. Ker sekretar s tem soglaša in tega predloga ne ovrže, Slavko Hočevar v sredini avgusta 1990 v večernih urah s sodelavcem na oddelku za gospodarstvo Borutom Simončičem iz skladišča s službenim vozilom lada niva odpeljeta zaboj z 10 avtomatskimi puškami in enim zabojem streliva za to orožje, dva zaboja po 20 pištol M-57 in dva zaboja streliva za to orožje.

Vse to odpeljeta v kurilnico stanovanjske hiše Slavka Hočevarja v Drožanje 15 b. Slavko in njegova žena pripeljane zaboje založita z drvmi, ki jih imata pripravljene za kurjavo.

Zaradi zaostrovanja razmer, verjetno v dogovoru z Ivanom Božičem, organizatorjem MSNZ, ali s komandirjem milice Danijelom Doberškom, predstojnik UO za obrambo Branko Derstvenšek v četrtek, 27. septembra 1990, naroči Slavku Hočevarju, da pripravi 5 avtomatskih pušk in za vsako 150 nabojev za delavce upravnega organa za obrambo, to pa naj ob 22. uri istega dne dostavi v prostore občinskega centra za opazovanje, ki so v enem izmed objektov sevniškega gradu. Slavko Hočevar avtomatske puške in strelivo ob dogovorjenem času v zaboji, ki ga hrani doma dostavi na grad, kjer oborožitev prevzamejo:

1. Branko Derstvenšek, predstojnik UO,
2. Samo Hajtnik, svetovalec za civilno zaščito,
3. Slavko Hočevar, svetovalec za obrambne zadeve,
4. Ivan Jazbinšek, svetovalec za zveze in vodja CO,
5. Florjan Bergant, nekdanji delavec UO, razporejen kot vodja OCZ.

Preostalih pet avtomatskih pušk, ki so ostale v zaboji, in preostalo strelivo za AP Slavko Hočevar še isti večer odpelje v skladišče UO. Vsi navedeni imajo že od prej v svoji oborožitvi vsak po eno pištolo 7,65 s pripadajočim BK. Prav tako je s pištolo oborožena tudi Anica Ošlovnik, referentka za naborne zadeve.

Da je bila navedena dejavnost opravljena v dogovoru z organizatorjem MSNZ Ivanom Božičem, daje slutiti to, da sekretar Branko Derstvenšek takrat Hočevarju še naroči, naj do konca septembra pripravi točen pregled oborožitve in streliva, ki ga hrani UO. Hočevar nalogo izpolni in popis 1. oktobra 1990 odda sekretarju. Nekaj dni za tem sekretar Branko Derstvenšek, ki ima dostop do rezervnih ključev skladišča, skupaj z referentom za zveze Ivanom Jazbinškom na reverz odda iz skladišča referentu za materialno tehnične zadeve OŠTO Viliju Logarju 15 AP M-70 in zaboj streliva za to oborožitev. S tem orožjem OŠTO oboroži del pripadnikov TO Sevnica.

V sredo, 21. novembra 1990 Branko Derstvenšek naroči Hočevarju, naj gre na podlagi obvestila UO za obrambo Brežice, ki ga posreduje Dušan Kerič, takoj v Brežice, kjer naj prevzame del oborožitve nekdanjega Pokrajinskega odbora Posavje, ki je po razdelilniku namenjen Sevnici. Sekretar tudi naroči, da se oborožitev ustrezno shrani. Pod besedo ustrezno je Hočevar ocenil, da je bolje, da jo ne shrani v skladišče UO, zato prejeto oborožitev pet AP M 70 AB in skupaj 10.184 kosov različnega streliva odpelje na svoj dom. Omenjena oborožitev je bila pripeljana nazaj v skladišče UO 27. junija 1991, z njo se je oborožilo pripadnike TO.

Glede na zaostrovanje razmer v zvezi z naborno in mobilizacijsko dokumentacijo je, predstojnik Branko Derstvenšek konec novembra 1990 odločil, da se naborno dokumentacijo umakne na ustrežnejšo varovano lokacijo. Za naborne zadeve odgovorna sodelavka Anica Ošlovnik pripravi naborno dokumentacijo za umik in jo za tem skupaj s sekretarjem odpeljeta na varnejšo lokacijo, ki mi ni znana. Mobilizacijsko dokumentacijo OS, ki je vsebovala celotne postopke aktiviranja pripadnikov TO in JLA, vključno s pozivi, Slavko Hočevar po nalogu sekretarja umakne k svojemu prijatelju Martinu Klemenčiču iz Drožanja, kjer jo v ustreznem zaklenjenem kovinskem zaboju shranita v njegovi zidnici. Klemenčič Hočevarju da ključ od prostora, da sta mu zagotovljena dostop in neovirana uporaba ob vsakem času.

V ponedeljek, 3. decembra 1990, predstojnik Branko Derstvenšek naroči Slavku Hočevarju, odgovornemu za skladiščenje oborožitve, da opravi ustrezne razgovore po lastni oceni s tistimi občani v občini, kjer bi se lahko tajno uskladiščila oborožitev iz skladišča. Hočevar je opravil razgovor z nekaj občani in za tem Derstvenšku predlagal tri lokacije in izdelal razdelilnik razmestitve oborožitve na te lokacije tako, da se je zagotovilo ustrezno skladiščenje na obeh straneh reke Save. V noči, ko je rahlo naletaval sneg, s 5. na 6. december 1990, sta sekretar Derstvenšek in Hočevar s službenim vozilom lada-niva in R-4 opravila premik oborožitve iz skladišča na nove lokacije.

Pregled lokacij tajnega skladiščenja oborožitve NZ krajevnih skupnosti, izvedeno v noči na 6. december 1990 (izdelano po internem zapisku). Na teh

mestih je bilo orožje in strelivo hranjeno do 27. junija 1991, manjše količine streliva pa do sredine avgusta 1991.

1. Anton Rupar, Birna vas, skladiščeno v zidanici na Cerovcu pri Krmelju, 30 pištol M-57 in približno 3000 nabojev za pištole.
2. Ivan Pungerčar, Malkovec, skladiščeno v zidanici na Malkovcu, 40 pištol M-57 in 3000 nabojev za pištole.
3. Imperl Jože, Razbor, skladiščeno v kleti stanovanjske hiše na Razboru, 4 zaboji streliva (približno 6000 nabojev) za pištolo, kalibra 7,62 mm.

Oborožitev, navedeno pod točkama 1 in 2, prevzameta 27. junija 1991 Slavko Hočevar in Borut Simončič ter jo predata načelnikom NZ za oborožitev prostorskega dela narodne zaščite v KS Boštanj, Bučka, Krmelj, Šentjanž in Tržišče. Za KS Studenec oborožitev sprejme Samo Hajtnik in jo izroči načelniku NZ Dragu Bizjaku. Oborožitev pod točko 3 ostane uskladiščena na tajni lokaciji do sredine avgusta 1991, ko je vrnjena v skladiščne prostore UOLO.

Pregled drugih lokacij tajnega skladiščenja oborožitve občinskih upravnih organov in občinske enote zvez izvedenega avgusta, septembra in 27. novembra 1990. Hranjeno je bilo do 27. junija 1991, manjše količine streliva pa do sredine avgusta 1991.

1. Slavko Hočevar, Drožanje, skladišči v kurilnici stanovanjske hiše v Drožanju, od avgusta 1990 do 27. septembra 1990, 10 AP M-72 AB in zaboj streliva za AP, kalibra 7,62, 40 pištol M-57 in 1920 nabojev za pištolo M-57, kalibra 7,62.
2. Od 27. septembra 1990 do 26. junija 1991 ostane pri Hočevarju v Drožanju uskladiščeno 40 pištol M-57 in 1920 nabojev, kalibra 7,62, za pištole.
3. Dne 21. novembra 1990 se pri Hočevarju dodatno uskladišči še 5 AP M-70 AB in 3780 nabojev za AP, 4200 nabojev za pištolo, 9 mm, kratki, in 2004 nabojev za pištolo 7,65 mm, kar je prevzeta oborožitev od nekdanjega PO Posavje v Brežicah, in je uskladiščeno do 26. junija 1991.

Slavko Hočevar in Borut Simončič razdelita 27. junija 1991 iz vseh tajnih lokacij skladiščenja načelnikom NZ vseh KS v občini Sevnica, razen KS Primož, za oborožitev prostorskega dela NZ 40 pištol M-57 s pripadajočimi BK streliva. Prav tako 5 AP M-70 AB s pripadajočim BK streliva odpeljeta v skladišče UO, kjer jih prevzame skladiščnik TO in oboroži pripadnike TO. Preostala oborožitev, predvsem strelivo, ki je ostalo na teh lokacijah, je vrnjeno v skladišče UO za obrambo sredi avgusta 1991.

Pregled prevoza in tajnega skladiščenja večjih količin orožja in streliva za Teritorialno obrambo Občine Sevnica, izvedenega sredi septembra 1990.

1. V sredini septembra 1990 štab TO organizira prevoz iz Kočevske Reke (kamion) in skladiščenje večjih količin orožja in streliva na domačijo Kristjana Janca na Ponikvah pri Studencu. Na tej tajni lokaciji je orožje do junija 1991, ko se z njim oborožijo enote TO Sevnica. (Na tej lokaciji je že spominsko obeležje od junija leta 2006.)

Pregled oborožitve, ki ostane v skladišču Upravnega organa za obrambo po 6. decembru 1990

V skladišču UO je ostalo 5 AP M-70 AB, 2250 nabojev 7,62 za AP M70-AB, 30 pištol M 57, kalibra 7, 62 s po tremi BK za pištolo (1440 nabojev), 5 pušk M 48, 2 MP 9 mm, 2261 nabojev za puško M 48 in 300 nabojev za MP, 9 mm, dolgi.

S to oborožitvijo vodja zvez občine Ivan Jazbinšek opremi vpoklicane pripadnike občinske enote zvez in potem to 1. julija 1991 po nalogu sekretarja Derstvenška del te oborožitve skupaj z oborožitvijo, namenjeno enoti relejnih kurirskih zvez, odstopi za potrebe enote TO, ki varuje zbirni center za osebe, ki so pristopile iz JLA, katerega del se iz Poklicne šole Sevnica premesti na lokacijo Tončkovega doma Lisca, drugi del pa v prostore Kmetijskega kombinata Sevnica v Loko.

Vsa oborožitve, za katero je bil odgovoren upravni organ in je bila pred vojno ali med njo na različnih lokacijah ali podeljena posameznim enotam in posameznikom, je bila po izgonu zadnjega vojaka JLA iz Slovenije v celoti vrnjena UO za obrambo in bila v začetku leta 1995, ko je Slavko Hočevar odhajal na drugo delovno mesto, še v skladišču TO, to je v prostoru, ki ga je UO za obrambo uporabljal za skladiščenje oborožitve.

Opis drugih dejavnosti UO za obrambo, ki so Slavku Hočevarju znane oziroma je pri njih sodeloval, iz česar je razvidno, da so bili posamezni delavci UO za obrambo vključeni v nekatere operativne dejavnosti obrambe in zaščite.

14. junija 1991, ko je bil posredovan ukaz, št. 804-03/143, se je UO za obrambo aktivno vključil v priprave, organizacijo in oblikovanje zbirnega centra za prestopnike iz JLA. Treba je bilo organizirati namestitev in oskrbo za približno 200 oseb, vodenje in zavarovanje centra ter vodenje vpisnika, - registra prebeglih oseb. Zbirni center je nekaj dni deloval na lokaciji Srednje tekstilne šole v Sevnici, za tem se je del centra iz varnostnih razlogov preselil na lokacijo Tončkovega doma na Lisci, drugi del pa na lokacijo Kmetijskega kombinata Loka. Upravni organ je na vseh lokacijah organiziral celotno logistično podporo za delovanje, na lokaciji v Loki pa tudi pomoč prostorskega dela narodne zaščite KS pri varovanju centra s pripadniki NZ KS Loka.

Zaradi ocene varnostno-obveščevalne službe, da obstaja realna nevarnost zračnega desanta in zajetja prebeglih častnikov (v glavnem pilotov), ki so v centru na Lisci, se poveljstvo TO odloči, da je treba center začasno premestiti. Častnik za varnost v TO stotnik Franc Sotošek za pomoč pri izvedbi naloge angažira Slavka Hočevarja, ki predlaga primerno lokacijo za premestitev centra na območju občine Hrastnik. Hočevar nato v dopoldanskem času 5. julija 1991 organizira sestanek s predstavniki občine Hrastnik, ki se ga udeležita Sotošek in Hočevar iz Sevnice, iz Hrastnika pa predstavnik IS občine in varnostni častnik TO. Na sestanku je navzoč tudi oskrbnik Planinskega doma na Gorah nad Hrastnikom. Predstavnik IS Hrastnik in častnik TO za varnost soglašata s premestitvijo centra, zato se Sotošek in Hočevar z oskrbnikom doma na

Gorah dogovorita, da pripravi vse potrebno za namestitvev in oskrbo centra, ki je v nočnih urah premeščen z Lisce. Premestitev centra je bila izvedena v popolni tajnosti ponoči na 6. julij 1991. Center je bil na tej lokaciji le dva dni (čez vikend), nato se je spet organiziral na Lisci.

Delavec na UO za obrambo Slavko Hočevar je na zahtevo TO v razgovoru z Vilijem Logarjem in s privoljenjem sekretarja Branka Derstvenška, dogovoril lokacijo za umik MTS in opreme iz skladišča TO v Sevnici na novo lokacijo v Gasilskem domu Poklek nad Blanco. Zagotovil je še avtoprevoznika Jurija Radenška, ki je prevoz verjetno 5. julija 1991 tudi opravil. S predstavniki KS Blanca Dragom Mirtom, Jožetom Novakom in Marjanom Gracarjem se je dogovoril za 24. urno varovanje tega skladišča s pripadniki NZ KS Blanca. NZ KS je skladišče neprekinjeno varoval deset dni in pripadnikom NZ zagotovil tudi prehrano.

Po naročilu sekretarja Derstvenška je Hočevar že v noči na 27. junij 1991 sklical tajni sestanek vseh načelnikov NZ iz KS, razen KS Primož. Na tem sestanku, na katerem so navzoči načelniki NZ KS ali njihovi namestniki, vodila pa ga Derstvenšek in Hočevar, je bilo dogovorjeno, da načelniki NZ oz njihovi namestniki pripravijo vse potrebno za aktiviranje NZ, zlasti za zavarovanje pomembnih objektov, in izvajajo nadzor nad gibanjem neznanih in sumljivih oseb ter poostrijo nadzor nad infrastrukturnimi objekti na svojem območju, ter da v primeru agresije zagotovijo, da sveti KS sprejmejo odločitev o takojšnjem aktiviranju NZ v KS. Večina predsednikov svetov KS oziroma svetov je takšno odločitev sprejela že 27. junija 1991, ko je bila NZ v KS aktivirana. Čeprav je bila NZ v vseh KS že aktivirana, je sekretar UO Derstvenšek na seji IS občine 3. julija 1991 zaradi poenotenja in pravnih razlogov predlagal, da IS sprejme enoten sklep za vse KS, s katerim se sprejme odločitev za aktiviranje NZ v KS. IS je tak sklep tudi sprejel.

UO za obrambo, ki je od 24. junija 1991 aktiviran v celotni sestavi, mobilizira nekatere enote in vpokliče na dolžnost pripadnike posameznih enot ter nekatera MTS in prevozna sredstva, potrebna za delovanje enot TO. Upravni organ je tudi v povezavi s štabom in izvaja vse ukaze, ki jih štab

posreduje. Sedež UO za obrambo in sedež nekdanjega štaba TO je med vojno varovala nekdanja prostorska enota TO Raka. Ukaze nadrejenega štaba TO tej enoti posreduje UO.

V noči, mislim, da je bilo na 8. julij 1991, vodja dežurstva na UO Hočevar prejme zaprosilo Postaje milice Sevnica. Dežurna miličnica Derstvenškova zaprosi, da se z razpoložljivimi pripadniki enote TO, ki varuje UO in prostore TO, ter s pripadniki NZ KS Sevnica nudi pomoč milici pri zavarovanju transporta z vojnimi ujetniki, ki se bo ustavil na železniški postaji Sevnica, kjer bosta vlakovni kompoziciji transporta dodana še dva vagona ujetnikov, ki so bili nastanjeni na Dobu. Ker je nalogo treba opraviti hitro, z območnim štabom TO pa zveze ni bilo možno vzpostaviti, je Hočevar skupaj z vodjo enote popeljal osem pripadnikov enote TO na pomoč pri zavarovanju transporta. Transport je na ŽP Sevnica stal več kot dve uri, ker se je čakalo na vlak iz Trebnjega, s katerim so bili pripeljani vojni ujetniki iz Doba.

Med vojno je upravni organ opravljal tudi številne druge naloge in dejavnosti s svojega področja, predvsem pa nudil logistično podporo enotam in pripadnikom TO, zlasti zbirnemu centru v Loki in na Lisci, ter enotam TO, ki so se stalno ali občasno zadrževale na območju Sevnice.

Upravni organ je od vodstva NZ v KS prejemal številne obveščevalne in druge zanimive podatke, ki so bili posredovani obveščevalnemu častniku TO Motoretu, varnostnemu častniku TO Sotošku ali neposredno štabu TO ter Postaji milice Sevnica.

Zaključek

Pri opisu dogodkov namenoma nisem navajal številnih dejavnosti, ki so jih med pripravami in osamosvojitveno vojno mimo pooblastil in opisa delovnih nalog izvajali moji takratni sodelavci na UO za obrambo, sekretar Branko Derstvenšek, sodelavka Anica Ošlovnik in sodelavca Ivan Jazbinšek in Samo Hajtnik. Menim, da bi bilo treba tudi širše predstaviti neprecenljiv prispevek, ki so ga v tem času dali delavci UO za obrambo, saj so s svojimi dejavnostmi

nudili logistično podporo v vojni aktiviranim enotam TO, ki nedvomno brez pomoči tako imenovanega civilnega sektorja ne bi bile tako uspešne. V svojem zapisu sem po spominu in na osnovi nekaterih dokumentov opredelil dejavnosti, v katere sem bil vključen, v njih sodeloval ali jih neposredno organiziral in izvajal. Vse zapisane dejavnosti so resnične in točne, dopuščam pa možnost, da je kje za kakšen dan sporen posamezen datum opisanega dogodka.

*Vojni veteran Venčeslav-Slavko Hočevar
z vnukom pred hišo v Drožanju leta
2009. V njej je pred vojno in med njo
skrival orožje in strelivo.
Foto: Ljubo Motore.*

*Veteranska slovesnost pri odkritju spominske plošče na hiši Hočevarjevih.
Drožanje, 27. 6. 2009. Foto: Ljubo Motore.*

*Prevzem državne zastave v zahvalo in spomin. Drožanje, 27. 6. 2009.
Foto: Ljubo Motore.*

Rudi Kos

Spogledovanje z zgodovino ali brežiška četa drugič!

Boji za samostojnost Slovenije so se začeli že veliko prej, preden je »bratska vojska« napadla lasten narod. Kot vsi rezervisti smo tudi mi imeli vsake toliko časa »orožne vaje«, kot smo temu radi rekli. Pozivi za vaje so si sledili v nekem določenem zaporedju.

Konec novembra 1990 smo se zbrali na sedežu Občinskega štaba Teritorialne obrambe v Brežicah in bili smo iz vseh vetrov in rodov. Da je nekaj drugače, sem ugotovil, ko nas je po dolgem uvodnem »pranju možganov« nagovoril pripadnik stalne sestave OŠTO Viktor Pšeničnik. Ustanovili smo Intervencijsko enoto TO Brežice, ki smo jo poimenovali »intervencijska brežiška četa« in takoj so mi misli ušle ne tako daleč nazaj v leta 1941–45. Da so bile moje misli upravičene, sem ugotovil, ko so nas vsakega posameznika začeli spraševati, ali smo pripravljeni sprejet čisto pravo orožje in strelivo v hrambo doma.

Ker smo iz uvodnega govora in razlage ugotovili, da se v Sloveniji oz. Jugoslaviji resnično nekaj pripravlja oziroma da »vrag jemlje šalo«, nas je velika večina ob treznem premisleku orožje tudi sprejela. Seveda je bilo tudi nekaj takih, ki so se ustrašili in orožje odklonili. Spogledovali smo se, komentirali, začele so leteti tudi šale, nekatere smo obsojali, ampak ko smo orožje začeli uporabljati čisto zares, sem jih popolnoma razumel.

Po končanem razdeljevanju orožja smo se razšli, po glavah so nam rojile različne misli in pojavilo se je vprašanje, kam skriti oz. spraviti orožje ter strelivo, da ju ne najde »mulc«, ki je bil ravno dovolj radoveden najstnik, da ušpiči kakšno neumnost.

Po tem dogodku so se vpoklici v rezervno enoto sledili v nekoliko gostejših presledkih in za vsako je bilo treba orožje doma kompletirati, ker sem ga hranil na vseh mogočih koncih in krajih. Politične situacije so se začele drastično spreminjati, na slabše, seveda. »Jugovojska« je začela z odvzemi orožja po celi Sloveniji, ker se je že dalo slutiti, kaj se bo dogajalo, čeprav temu ni hotel nihče resno verjeti.

Na vsakem vpoklicu so nas psihično pripravili na dogodke, ki se naj ne bi zgodili, a so se kljub vsemu.

Sledil je eden od mnogih vpoklicev in tako smo se nekaj dni pred vojno zbrali v osnovni šoli v Brežicah. Urjenje je potekalo po nekem načrtu, predvsem pa smo imeli veliko »politične obuke.« V tem času smo se v Sloveniji pripravljali na razglasitev neodvisnosti in tako je napočil 26. junij 1991, ko je slovenska skupščina razglasila deklaracijo o neodvisnosti. Po vseh mestih in vaseh se je začelo slavlje naroda in tako je bilo tudi na tržnici v Brežicah. Nekaj rezervistov, ki nismo imeli zadolžitev, se je smelo udeležiti tega, za Slovence zgodovinskega dogodka. Veselje ljudstva je bilo nepopisno. Drug drugemu smo čestitali, se objemali, si nazdravljali, rekoč: »Končno smo sami gospodarji na svoji zemlji.«

In tako je napočil 27. junij 1991. Nebo nad Brežicami so preletavali helikopterji in letala jugovojske, nakar pride ukaz, en oddelek »brežiške čete« nemudoma na Prilipe (8 vojakov) z nalogo ustaviti oklepna vozila, ki prodirajo proti Brežicam. Oboroženi z avtomatskimi puškami AP 70 in vsak s po dvema tromblonskima minama, smo se odpravili na nalogo, ki je bila k sreči lažna, kajti oklepniki so prihajali v Slovenijo iz Zaprešica proti Dobovi. Dobili smo novo povelje: »Za vsako ceno zaustavite oklepnike v Rigoncah.« S kombijem, ki ga je vozil Fonzi Komotar, smo se odpeljali usodi nasproti.

Naš oddelek (Fink, Molan, Kos, Kranjca, Horžen, Bradač) je prispel še ravno pravi čas, da smo si izbrali po naši presoji najboljši položaj. Trojka (Kos, Molan, Fink) smo se cesti najbolj približali. Varovali sta nas stara lipa in stanovanjska hiša. V puško smo vstavili naboj za izstrelitev tromblona in čakali na oklepnike, ki smo jih že slišali, videli pa še ne. Drugi del voda se je ravno pripeljal na položaje in so poskakali v koruzo, ki je bila tako visoka, da so jim riti gledale ven, ko smo uzrli ropotajoče pošasti. Predhodnico, vojaško policijo smo na moje pregovarjanje izpustili, nato pa smo vžgali po oklepnikih s tromblonskimi minami mojega letnika (1957). Ko smo videli, da ni nobenega efekta, smo se začeli umikati po dogovorjeni poti. Pred tem sem skušal v cev puške stlačiti še en naboj, vendar se mi je roka preveč tresla od strahu, tako da sem jo potegnil za Finkom in Molanom. V tem trenutku so iz oklepnikov vžgali po nas. Rešili sta me le prisebnost in debela češnja, vsaj tako sem mislil, da sem ostal cel. Nakar zaslišim stokanje Finka. Stečem proti njemu in ugotovim, da je ranjen, pogledam proti Molanu, ki je negibno ležal za plotom z luknjo v glavi. Pozabil sem na sovražnika in strah, s Slemenškom sva Finka naložila v terenca, ki je tisti trenutek pripeljal protioklepna sredstva Zolje. Oklepniki so se odpeljali naprej proti Dobovi nepoškodovani, mi pa smo se umaknili globoko v vas proti železniški progi. Noč smo prebedeli na seniku neke kmetije, da bi se naslednji dan umaknili na Sromlje, kjer je bil naš štab, in tu ostali še 10 –12 dni.

V Sromljah smo dobili nove zadolžitve in orožje. Tu sem se prvič srečal s protioklepnim orožjem z ročnim metalcem in takoj podal željo, da ga hočem tudi dejansko preizkusiti. Moja želja je bila kmalu uresničena. Stotnik Mirko Ognjenovič nas je vse, ki smo zadolžili protioklepna bojna sredstva, odpeljal v kamnolom v Pečice, kjer sem šele videl in preizkusil učinkovitost protioklepnih orožij: ročni metalec, zolja in osa. Kot prvi sem se postavil v strelski položaj in sprožil prvo in edino mino. Cilja (star pokrova od »Dojca«), ki je bil oddaljen 150 metrov, sicer nisem zadel v center, vendar mi je Ognjenovič zagotovil, da oklepnika zagotovo ne bi bilo več med »živimi«. Šele takrat se mi je začel počasi taliti strah, ker sem videl, kaj bi naredili v Rigoncah, če bi imeli to orožje pri sebi.

*Stotnik Anton Marolt (desno) in teritorialec Rudi Kos v pripravi na akcijo.
Osnovna šola Brežice, junij 1991. Foto: videofoto Grajžl.*

*Kraj spopada v Rigoncah, kjer je padel bojevnik Jernej Molan.
Foto: Tomaž Teropšič.*

Krunoslav Filipčič

Slovenski bojevniki Jernej Molan

Rodil se je v brežiški bolnišnici mami Jožefi, Pepci po domače, in očetu Jerneju Molanu 23. oktobra 1951. Starejša sestra Stanka je tako dobila bratca. Otroška leta je preživel v Bukošku 39, tam sva se spoznala že kot otroka. Moj oče je bil rojen v isti vasi. V osnovni šoli, ki sva jo oba obiskovala v Brežicah, sva postala prijatelja. Že takrat sva čutila pripadnost v pravem smislu besede, v dobrem in slabem. Življenje je pozneje pokazalo, da sva skupaj premagovala skoraj vse življenjske težave, ki jih ljudje moramo nekako preživeti.

V osnovnošolskih klopih je bilo zabavno, zblížala sva se še z Marjanom Racmanom in skupaj smo bili nerazdružljivi, »sveta trojica«. Skupaj smo ustvarjali vse mladostniške vragolije. Takrat še ni bilo TV sprejemnikov in avtomobilov, radi smo se zatekali v naravo, živeli smo v nekako bolj umirjenem času. Takrat je bil veliko večji poudarek na družinskem življenju. Vsi smo imeli bistveno manj obremenitev in živeli smo v nekem vzdušju kolektivnega zadovoljstva.

Vas Bukošek je takrat veljala za najbolj složno vas v Sloveniji, vaščani so vse reševali skupno in vsi so pomagali vsem. Tega duha se je navzel tudi Jernej. Kot aktiven član skupnosti je sodeloval v vseh možnih dejavnostih. Ta ga je cenila kot pridnega človeka, zmeraj pripravljenega pomagati in sodelovati.

Po končani osnovni šoli se je vpisal v trgovsko šolo v Brežicah, ki jo je po treh letih tudi končal. Jaz sem uresničeval svoje želje v Celju, v mehanični šoli, nisva se več videvala vsak dan, ampak vez med nama je ostala.

Vojaški rok je Jernej služil v letih 1971 in 1972. Bil je graničar v mestu Struga na jugoslovansko-albanski meji in tudi vodnik službenega psa. Ker se je med služenjem izkazal, je bil nagrajen oziroma odlikovan.

V istem obdobju se je naša družba še povečala. V srednješolskih letih smo v svojo sredino dobili Jožeta Boškoviča in Francija Ogorevca. Vse proste trenutke smo preživljali skupaj. Posebna zanimivost za nas so bili vinogradi in narava. Atrakcija kot so TV in druge zanimivosti 20. stoletja so do nas prišle mnogo pozneje.

V letih po končani šoli smo si vsi počasi ustvarili družine, tudi Jernej, ki je bil med zadnjimi. Spoznal je Olgico in se po nekajletnem prijateljevanju z njo poročil. Civilna in cerkvena poročna slovesnost sta se zgodili v Pišecah, kjer je bila Olgica doma, pogostitev oziroma večerja pa je bila doma v Bukošku. Ker smo bili polni energije, smo poročno slovesnost raztegnili kar na dva dni in dve noči. Seveda ne vsi, pač pa samo najvztrajnejši svatje. Čez nekaj let, julija 1980, se je Jerneju in Olgici rodila prva hčerka Jasmina. Ime za prvorojenko sta izbrali po čudovitem cvetu jasmin.

Poroka, potem otroci, skrb za družino, služba ... Odgovornosti so nas hitro potegnile v skrb za bodočnost. Takoj smo bili zrelejši in resnejši. Vsi iz družbe smo imeli zemljišča z gradbenimi dovoljenji in začeli smo z gradnjami hiš. Temelji, betonski bloki, opaži ... Z Jernejem in še z dvema smo kupili stroj za izdelavo betonskih blokov in se sami zagnali v gradnjo. Zidanje in vsa podobna opravila so postala Jerneju vsakdanjik, saj če ni bil na svoji gradbeni parceli, je zmeraj pomagal pri meni ali drugih. Gradnjo hiše je končal v prvem letu do strehe, v drugem letu je uspel z vsemi obrtnimi deli, v tretjem letu pa se je z družino vselil v novi dom na isti parceli, na domačiji Molan. V vmesnem času mu je umrl stric Franc, na katerega je bil navezan, pozneje še oče Jernej, tako da so se pravzaprav v novo hišo preselili mlada družina Molan in Jernejeva mama Pepca.

Poleg družine, službe in gradnje je vedno našel čas tudi za vse ostale dejavnosti. V Kapelah, kjer je imel vinograd, se je aktivno vključeval v tamkajšnja krajevna dogajanja in bil med drugim podporni član godbe na pihala Kapele.

V gasilskem društvu Bukošek je bil dejaven že kot pionir in pozneje kot mladinec. V vrstah gasilskega društva se je šolal in končal podčastniško in pozneje še častniško gasilsko šolo. Ob svoji smrti je bil predsednik gasilskega društva Bukošek.

Ena izmed njegovih poznejših strasti je bil lov. Včlanil se je v lovsko družino Brežice, opravil vse potrebne izpite, nabavil orožje in aktivno sodeloval v vseh lovskih dejavnostih, ki so jih organizirali v lovski družini. Ob tem smo seveda tudi prijatelji prišli na svoj račun, saj smo večkrat dobro jedli. Jernejeva žena Olgica je pripravljala odlične divjačinske specialitete.

V januarju 1990, deset let pozneje, se je Jerneju in Olgici rodila druga hčerka Jerneja.

V istem letu je Jerneja vpoklicala Teritorialna obramba Slovenije in mu dala polno oborožitev in opremo v domačo hrambo. Jernej je tako postal vojak, ki bi se po potrebi v zelo kratkem času odzval klicu domovine. Ob zaostritvi razmer zaradi slovenske osamosvojitve junija 1991 je bil vpoklican v Teritorialno obrambo Republike Slovenije. Kot pripadnik intervencijske enote je bil v zadnjih dneh junija poslan s svojo enoto na mejni prehod Rigonce.

Tam je bil v spopadu z agresorjem 27. junija smrtno ranjen, njegov sobojevnik poročnik Robert Fink pa težko. Naslednji dan zjutraj smo izvedeli za tragično novico. Že sama misel na vojno pri nas se nam je zdela nemogoča, kaj šele novica o Jernejevi smrti. Nemogoče! Zagotovo so se zmotili! Pa se niso. Pogrebna slovesnost je bila v posebnih razmerah, saj je bila Slovenija v vojni. Posmrtni ostanki pokojnega Jerneja so bili po običajih, ki so veljali na vasi, v njegovi hiši. Tam smo se od njega poslovili njegova družina, prijatelji, znanci, sosedje in drugi. Med pogrebno slovesnostjo je imel na domačem dvorišču govor in obred brežiški župnik, žalno koračnico je zaigrala godba

na pihala Kapele. Na pokopališču v mrliški vežici Brežice so imeli častno stražo nekateri prijatelji in sosedje iz krajevne skupnosti, tudi predstavniki gasilcev, lovske družine in Teritorialne obrambe. Poslovilni govor sta imela podpredsednik skupščine občine Jože Baškovič in predsednik lovske družine Brežice Teodor Oršanič. Njegovemu spominu se je poklonil tudi namestnik poveljnika 25. Območnega štaba Teritorialne obrambe stotnik 1. stopnje Mitja Teropšič. Častni strelski vod Teritorialne obrambe je izstrelil salve v njegovo slovo. Med pogrebno slovesnostjo je TO v neposredni bližini razstrelil letalski navigacijski zabojnik JLA v Trnju.

Vest o njegovi smrti in dejstvo, da ga več ni, je njegovo družino spravila v posebno neprijeten položaj. V hiši v Bukošku je ostala žena z dvema mladoletnima hčerama in taščo Pepco. Preživljanje v tistih težkih časih vojne in po njej ni bilo lahko glede na vse težave, ki jih je prinesla osamosvojitve. Molanovim so ostali dva vinograda, hiša, kmetija, domače živali, njive, sadovnjak ... Žena Olgica je ob pomoči tašče Pepce vso svojo energijo vložila v normalizacijo življenjskega cikla in v kratkem času uspela urediti življenje na normalno raven. Kljub težavam, s katerimi se je srečevala, je premagala vse ovire. Pri tem so ji pomagala tudi brežiška občina, država in Teritorialna obramba. Po nekaj letih je uspela dobiti tudi stipendijo za svoji hčerki, ki se pridno šolata.

Življenje je kruto, preskuša nas in nam zadaja udarce. Jernejeva smrt je za vse nas izguba, ki se ne da preboleti čez noč. Bolečino lahko zmanjša samo čas. V vasi Bukošek, v njegovi hiši in vasi je še danes, po enajstih letih, prisoten njegov spomin in pogovor velikokrat nanese nanj.

Velikokrat se vprašam: ali je bila njegova smrt potrebna ali bi bilo mogoče takrat preprečiti to tragedijo? Ne vem, verjetno je usoda narekovala tak razvoj dogodkov.

Ko se včasih podam na pokopališče, se vedno spomnim napisa z nekega spomenika: »BIL SEM, KAR SI, BOŠ, KAR SEM.«

Nekaj, česar nihče ne more spremeniti.

Branko Zorič

Minometni napad TO na letališče JLA

Zgodba, ki vam jo bom povedal, se je uspešno končala 27. junija leta 1991 ob 20. uri in 35 minut izza pokopališča na Velikih Malencah.

Vojaški rok sem služil od leta 1971 do 1973 v Severni kasarni, v 253. polku pehote v Vipavi. Po prihodu v Vipavo so me dodelili v minometno četo, kjer sem končal »kurs« za desetarja, od tam pa so me premestili v minometno četo za ognjeno podporo 1. bataljona v Vipavi. Imeli smo strokovnjaka, ki nam je pokazal in nas naučil, kako se dela z minometri: dvema, štirimi, šestimi. Na poligonih pod Nanosom smo kot enota streljali šest bojnih streljanj in zelo velikokrat s projektili. Bili smo torej zelo dobro usposobljeni za delo z minometri 82 mm. Po končanem vojaškem roku sem bil kot pripadnik Teritorialne obrambe večkrat vpoklican na vojaške vaje. Ko pa se je 1980 leta ustanovila četa za ognjeno podporo v brežiški TO, sem bil na mnogih vajah in usposabljanjih križem Slovenije.

Popoldan v uvodu omenjenega vročega dne je prišel pome Vinko Čančer in mi povedal, da je padel Molek in da se je začelo zares. Odšla sva na štab TO v Brežice. Vinko je vedel, da dobro poznam teren na samem letališču v Cerkljah in tudi okoli njega. Na štabu smo se dogovorili, da mora krška četa za ognjeno podporo čim prej zapustiti letališču bližnjo vas Skopice, saj sta dva helikopterja vseskozi krožila okoli te enote, jo opazovala iz zraka in se

umaknila proti Senovemu. Naš oddelek je prejel nalogo do večera pretihotapiti se do mlina na Velikih Malencah. Sam sem namreč ves popoldan »iskal gobe« oziroma primerne položaje od Čateža, Malenc do Piroškega vrha in se odločil za tistega izza pokopališča na Velikih Malencah.

Kot smo se dogovorili, je oddelek z voznikom prišel k mlinu, se opremil z minometi in se napotil po gozdu na predvideno mesto izstrelitve. Vseskozi, že med iskanjem primerne položaja in tudi potem, ko se je oddelek namestil, sta nas preletavala helikopterja JLA, ki pa nas k sreči nista opazila. Akcija se je začela. Z Vinkom sva odprla zaboje in glej: v njih so bile mine model M84, ki imajo z novimi, ustreznimi minometi doomet do 6000 metrov, mi pa smo imeli »Dolfekove« minomete model M39, ki imajo doomet samo 3150 metrov. In kaj zdaj? Nemudoma se je bilo treba odločiti, ali prekiniti akcijo ali pa tvegati s temi, novimi minami tako, da jim ne dodamo specialnega polnjenja. Odločili smo se za zadnje. Ko sva z Vinkom oborožila mine, sem oddelku odredil sestavljanje minometov v gozdu, na čistini bi nas namreč prehitro odkrili. Nato smo čakali primeren trenutek, ko sta se helikopterja oddaljila, prestavili minomete iz gozda v zavetje, poravnali minomete in elemente, Vinko pa je izdal ukaz: »Z desetimi minami vžgi po letališču!« Po izstrelitvi pa hiter umik v zavetje gozda na Cirknik. Jaz se nisem umaknil z njimi, temveč se napotil h kolegu, pri katerem sem »uradno popravljaval avto«, od tam pa domov.

Doma so mi povedali, da je tam nekje izza gradu nekajkrat močno počilo, in spraševali, ali sem izvedel, kdo in kaj je napadel. V odgovor sem jim sporočil, da sem precej utrujen od tistega popravila avta, pa žejen in lačen tudi. Ob čakanju na obljubljeni izdatni sendvič in pivo sem z domače terase opazoval kot strele švigajoče »orle« in »galebe«, bežeče nad Savo. Naša akcija je bila torej trenutno uspešna! Tudi operativni štab v Artičah, kamor so me poklicali naslednji dan z namenom s preostalimi komandirji razdelati nove napade v več smereh Štajerske in Kranjske, je oceno akcije potrdil: hitra, učinkovita in k sreči brez človeških žrtev.

Udeleženci minometnega napada na letališče JLA Cerklje si ob 1. obletnici ogledujejo mesta ognjenega udara. Vojašnica Slovenske vojske Cerklje ob Krki, 26. 6. 1992. Foto: Mitja Teropšič.

Skupinska slika udeležencev minometnega napada iz 228. čete za ognjeno podporo TO Krško s poveljujočima. Prvi z leve je stotnik Vinko Čančer, drugi z leve pa višji vodnik Branko Zorič. Vzletno-pristajalna steza letališča Cerklje ob Krki, 26. 6. 1992. Foto: Mitja Teropšič.

Vodnik 1. stopnje Dušan Skočaj in nižji vodnik Zdenko Leskovec nadzirata položaj svoje enote. Globoko, začetek julija 1991. Foto: Milena Skočaj.

Znak bojevnikov iz Krakovskega gozda.

Dušan Skočaj

Vojna za samostojno Slovenijo 1991, kot sem jo spoznal

Čudni spleti dogodivščin spremljajo mojo generacijo 56. Enkrat smo premladi, morda pa tudi prestari, da bi bili vpleteni in bistveno vplivali na razvoj dejstev, ki se skozi zgodovino slovenskega naroda prepletajo. Taki dovtipi so me spremljali na prelomnici desetletja na silvestrski večer 1989/90. Čutil sem v sebi, da zdaj pa bom oziroma bomo soudeleženi v nastajanju nečesa, zdaj pa je naš čas, da od bliže občutimo, kako se vrtijo zgodovinska kolesja.

Vse se je začelo s slovensko pomladjo, ki je nam domoljubom veliko pomenila. Prosrbsko usmerjeni generali so to sprejeli in ukazali vsem občinskim štabom TO odvzem oziroma skladiščenje orožja in MTS v svoje vojašnice – na varno, kot so dejali. Čutil sem, da so se pojavljala trenja, čeprav sem bil na obrobju teh dogajanj, zaposlen v gradbenem podjetju, ki je delovalo na celotnem območju Jugoslavije, pa tudi v svetu.

To poletje sem imel namen dopust preživeti na potovanju po državah Varšavskega pakta, vendar je sla po brezskrbnem poležavanju ob našem Jadranu premagala, čeprav sem čutil tam neke v sebi, da Evrope v taki obliki ne bo več dolgo. In res, zgodilo se je, Sovjetska zveza je umaknila večji del svojih enot iz vzhodne Nemčije ter s tem omogočila padec Berlinskega zidu. Kolesja zgodovine so se začela hitreje vrteti in čutil sem, da sem potovanje v te kraje za vedno zamudil.

Moje podjetje je delovalo po vsem svetu in golo naključje je bilo, da sem bil v teh odločilnih trenutkih poslan na delo v daljno SZ. Slovo je bilo težko, saj se podajam v deželo, ki je bila pred transformacijo, ki je dolgo krojila usodo vzhodnih držav Varšavskega pakta in s svojo močjo vplivala na svetovno politiko, na drugi strani pa so se trendi o samostojnosti Slovenije približevali vrelišču. Že sem do potankosti spoznal državo mojega začasnega bivanja, saj mi je to omogočalo moje delo nabave, sprejel sem pismo iz Slovenije in vabilo na volitve za plebiscit, kjer se bo odločalo o usodi slovenskega naroda. Zaradi oddaljenosti sem ta zgodovinski trenutek zamudil in s skupimi vestmi iz domovine spremljal nastajanje Slovenije. Spomnim se, da smo 26. decembra vsi Slovenci, ko smo izvedeli za izid plebiscita, skupaj zapeli slovensko himno tam daleč od doma med tujimi ljudmi, ki so nas nagradili z aplavzom in odobravanjem, ko smo jim razložili, za kaj gre. Vedel sem, da se bomo najpozneje v šestih mesecih osamosvojili, zato sem zahteval od vodstva podjetja vrnitev v domovino, ki sem ga po dolgotrajnih pregovorih dobil.

Pri vrnitvi v domovino v aprilu se je dejstvo, da se bo Slovenija osamosvojila, že kar dobro prepoznalo na nekorektnem carinskem pregledu na enem od mejnih prehodov v Hrvaški. V mislih sem se tolažil: samo še nekaj ur in kilometrov ter bom doma v svoji Sloveniji. Komaj sem se aklimatiziral, je »počil šiv« v Pekrah, dogodki so se vrstili eden za drugim kot po dobro premišljenem scenariju. Veliko sem razmišljal o usodi nas vseh, ki smo takrat smelo zrli v prihodnost.

Teritorialna obramba je začela z vpoklici, enote so se postavljale na naloge, varovanja pomembnejših objektov, sicer ne javno, ampak prikrito, jaz pa še kar doma. Glej ga zlomka, saj sem se pred odhodom v tujino odjavil na sekretariatu, pa saj sem se tudi prijavil pri prihodu, sem razmišljal v sebi.

Kar malo me je bolelo pri srcu, ko sem videl svoje vojake na enem od objektov varovanja in se pogovarjal z njimi. Odločil sem se in poklical območni štab TO, kjer sem zahteval vpoklic v svojo enoto, mojo zahtevo so izpolnili in me poslali v Globoko. Vstopil sem 24. junija na svoje mesto poveljnika 1. voda 135. protidesantne čete, ki je imela nalogo oblikovanja in pozneje

postavitve blokade komunikacij iz smeri letališča Cerklje proti Brežicam, blokado mostu čez Krko v Krški vasi in mostu čez Savo na Čatežu.

V večernih urah zgodovinskega dne – dneva državnosti – smo prvič na drog pred našo postojanko pri Prosvetnem domu v Globokem dvignili našo slovensko zastavo in prejeli znake naše vojske. Na svečanem postroju smo vsak v sebi preletavali po spominih in bili ponosni, da stojimo kot slovenski vojaki pod našo zastavo, v mislih na naše domače, kateri so ta dogodek doma spremljali na televiziji. Ta večer smo se v poveljstvu čete pozno v noč dogovarjali in načrtovali izvedbo naše naloge, saj naj bi zjutraj naredili premik tja. K počitku smo legli samo zato, da bi bila jutrišnja naloga v redu opravljena.

Zbudil me je kurir ob 5.30 uri 26. junija in me pozval, naj grem takoj k poveljniku čete, kar sem mu, sicer nejevoljen, potrdil in si mislil, ali tudi sanjati v novi državi ni dopustno. Naša četa je dobila nalogo postavitve zasede na avtomobilski cesti pri zaselku Topol v Krakovskem gozdu, napad naj bi pričakovali iz smeri Zagreba. Obenem nas je še seznanil, da je JLA krenila z oklepniki proti mejnim prehodom. Do Krakovskega gozda smo se odpeljali z dvema avtobusoma, po krajšem iskanju smo našli tudi dva kamiona s prikolicami, ki smo jih uporabili za prepreko na cesti.

Pri posedanju položajev sta nas spremljala dva helikopterja z bližnjega letališča, ki sta lebdela nad nami. Del naših enot se je vedel, kot da smo na vaji, nekateri so celo mahali pilotu. Po začetnih trenutkih in hitrem odločanju smo vojake opozorili, da to ni več šala in da naj se obnašajo primerno nastali situaciji, torej upoštevati načela maskiranja in izgradnje varnih zaklonilnikov za bojno dejstvo. Ukaz so vsi sprejeli z mero resnosti in odločnosti. Med tem časom so nam pripeljali še strelivo, bombe, mine in protioklepna orožja. Del vojakov se je prvič srečal z bojnimi sredstvi, tako smo poveljniki na hitro usposobili svoje podrejene v pravilnem in varnem ravnanju tako z orožjem kot s sredstvi. Mislim, da smo bojni nalogi pristopili zelo resno in za ta čas pravilno. Zveze z nadrejenim poveljstvom pa nismo mogli vzpostaviti kljub vsem naporom, zato smo si za ta dan sami določili prepoznavne znake.

V popoldanskem času je prispela inženirska enota in postavila protitankovske mine pod kamione. Na prvi pogled je vse skupaj dobro funkcioniralo, vendar psihično le nismo bili tako idealno pripravljeni sprejeti dejstvo, da bi bilo treba ubijati nasprotnika in navsezadnje tudi biti ubit. Ta učinek se je pokazal tudi tako, da smo zabeležili nekaj epileptičnih napadov in brezglavo odpovedovanje ukazov. Te primere smo takoj rešili z ustrezno napotitvijo v zdravstvene ustanove in odstranitvijo prizadetih vojakov. Pri organizaciji nam je bil v veliko pomoč zastavnik Edi Zanut iz območnega štaba, saj je s svojim profesionalnim vedenjem ustrezno vplival na nas rezervne starešine.

Menim, da v taki bojni situaciji odpovejo tudi razni alkoholiki na način, kot sem ga prej opisal, sicer se del teh po ustrezni terapiji vrne na nalogo s popolnim prepričanjem, da alkohol dejansko v takih situacijah deluje nasprotno in dejansko škodi. Bil je primer, ko je tak vojak s prve bojne linije zapustil na položaju odpeto puško z nabojem v cevi, RB M 57 z izvlečeno varovalko, spravljeno v napol zaprti PVC embalaži za transport, in jo jadorno ucvrl po cesti v Brežice. Po pričevanjih je ta vojak iz ne vem katerih razlogov odšel uniformiran v takratni dom JLA na pivo. Kot poveljnik voda sem s temi vojaki delal na več usposabljanjih, zato sem jih dobro poznal, vendar so me posamezniki v bojni situaciji presenetili tudi v pozitivnem smislu. Zabeležili smo tudi nekaj pobegov domov z namenom poskrbeti za domače. Če združim oceno bojne pripravljenosti naše enote, je bilo približno 20 % osipa oz. razhoda iz kakršnih koli razlogov. Presenetila sta me voznika kamiona, ki sta dejansko kot civilista ostala z nami na položajih kljub nagovarjanju, naj mirno odideta domov.

Koordinacija z milico je bila slaba, saj so vozila namenjena v smeri Zagreba pridvela s polno hitrostjo na našo zaminirano oviro. Da smo se temu izognili, smo z obeh smeri postavili veje na cesto in s tem le delno rešili težavo. Spustila se je noč z dežjem, zavzeli smo položaje po dvojicah, saj smo se le tako lahko zaščitili pred dežjem in mrazom. Naš radioamater je sprejel poročilo, da se približuje kolona oklepnih vozil iz smeri Zagreba. Moj vod je zasedal položaje nasproti ovire, zato nisem imel pregleda, kaj se dogaja po cesti proti Zagrebu ali proti Ljubljani. Nekako okoli polnoči

zaslišim približevanje vozil iz smeri Zagreba, nato nekaj močno zaropota (kot bi nekdo odprl loputo na BOV), ter močan glas: »Odstranite se s prepreke!« Ker sem se z vojaki nahajal oddaljen od tega mesta, sem se prvi trenutek kar prestrašil in v sebi dejal: Pa se je začelo. Takoj sem ukazal: »Nasprotnik z levega boka, pripravi se za boj!« Nakar zaslišim od poveljnika z levega boka: »Saj ni nič, samo miličniki lovijo pobeglega voznika.« Takoj sem preklical ukaz svoji enoti in se sesedel. Po celem telesu sem se začel tresti, morda od mraza, presenečenja ali pa od strahu. To stanje je trajalo nekaj trenutkov, skozi možgane pa mi je samo drvela misel, da ne bi moji vojaki tega opazili. Po tem stanju sem popolnoma mirno vstal in odhitel preverit, kaj se je sploh dogodilo.

27. 6.

Drugi dan smo le vzpostavili zvezo z nadrejenim poveljstvom, pa tudi po prvem dnevu vojne smo se vživeli v svoje vloge. Celo tako, da smo improvizirali kuhalnik za kavo, pri tem smo izkoristili obstoječe kamione in z žico ter vzmetjo ene od stopalk za zavoro in akumulatorja uspeli skuhati toplo črno kavo. Dnevna poročila smo poslušali v kamionu in bili tako točno obveščeni, kaj se dogaja po Sloveniji. Naše poveljniško mesto je bilo v zaledju prve bojne črte v osamljeni hiši, ki je imela tudi telefon. Skušal sem poklicati domov, saj sem bil v skrbeh za bolno mamo in ženo. Zveze nisem dobil, ker je JLA z močnimi elektronskimi sredstvi motil kakršno koli telekomunikacijo. V večernih urah smo izvedeli, da je pri spopadu v Rigoncah s kolono oklepnih vozil padel naš bojevnik Molan in da je Fink težko ranjen. Že tako visoka bojna morala nas vseh se je s to tragično vestjo še okrepila. Celo noč je bilo slišati streljanje s smeri letališča Cerklje in ropot letalskih motorjev, zato smo ukrepe bojnega zavarovanja še poostrili. Pozneje smo izvedeli, da je večji del letal zapustil letališče.

28. 6.

Nov dan se je začel z ropotom letal z bližnjega letališča, slišati je bilo, kot da se cela eskadrilja dviguje, in za nas, ki smo dejansko celo svoje življenje »živeli z njimi«, je bil ta pojav normalen, le smer vzleta ne, saj so vzletali v nasprotno smer (vzhod-zahod). Kasneje smo izvedeli, da so naše enote izvedle minometni napad na vzhodni del letališča. Ta dan se nam je pridružila

še enota z dvema netrzajnjima topovoma, katera smo postavili na položaj v smeri Zagreba in s tem okrepili svojo bojno moč. Obiskal nas je tudi zdravnik Zdravstvenega doma Krško dr. Nemet, ki nam je skušal pomagati v »boju« proti komarjem in klopom, ki so nas neumorno napadali. Bilo je tudi nekaj primerov prehlada, saj so bile nočne temperature za ta letni čas precej nizke (6 °C). Tudi hrano so nam začeli redno dostavljati in, zanimivo, nihče ni užival alkohola, čeprav so okoliški kmetje ponujali in tudi prinašali vino ter žganje.

29. 6.

Drugi dan nas je nenajavljeno obiskal poveljnik pokrajinskega štaba Albin Gutman s svojim spremstvom. Pripeljali so se s vozilom do ovire, ker pa so bili oblečeni v nove uniforme TO, jih nisem prepoznal. Ko se je vozilo ustavilo, so začeli izstopati meni neznani uniformirani vojaki, sem močno ukazal: »Stoj, orožje na cesti odloži, na levo v kolono, po eden naprej na jaso!« Začuda so vsi moj ukaz brez ugovorov izpolnili, tako da so moji vojaki kar z nekim poletom začeli spremljati dogodek in mislim, da bi brez ugovora streljali na njih na moj ukaz, če bi kdo od njih poskušal kar koli. Ko se je skupina razvrstila na jasi oddaljena od nas cca 50 m, sem spet ukazal: »Stoj! Lezi na tla!« Tu je prišlo do posameznih polemik, saj je jasa ležala na delno močvirnatih tleh, sem z močnim glasom ukazal svojim ljudem: »Pripravi se za ogenj!« In prav ta ukaz je še najbolj učinkoval, saj je napenjanje PM M – 53 kar grozeče donelo po gozdu. Potem sem stopil na plan do vodje skupine, kjer sva si izmenjala razpoznavne znake. Tu sem opazil, da je ena od vojaških oseb iz spremstva imela še orožje MG V, za kar sem jo opozoril, da bi lahko s svojo gesto ogrozila vso skupino, če bi jaz MG V zelene barve opazil. Poveljnik Gutman je bil z mojimi ukrepi in razporeditvijo zelo zadovoljen, kar je potrdil z besedami: »Ste pa ostri.« V tem času je prispel tudi že poveljnik čete, saj me je bilo bojda slišati po celem gozdu. Po tem dogodku smo vsaj od bliže spoznali nove uniforme, in kar žal nam je bilo, da so kmalu odšli.

30. 6.

Naslednji dan smo dobili zamenjavo s četo iz Sevnice, saj smo bili vsi skupaj kar precej utrujeni, ponoči smo bili budni, podnevi pa na izmene spali po par ur. Ob primopredaji položajev smo kar z zavidanjem opazovali fante,

ki so bili oboroženi pretežno z avtomatskim orožjem za pasom z lopaticami in zaščitnimi maskami, kar bi za nas veljalo že za prestiž, saj smo imeli od oborožitve le nekaj polavtomatskih pušk, dva PM M – 53 ter mojo avtomatsko pištolo. Lopate nismo imeli, zaklonilnike smo si kopali z noži in rokami, vendar smo kljub temu bili pripravljeni nuditi močan odpor sovražniku.

3. 7. - 18. 7.

Po premestitvi na počitek sem s svojim vodom opravljal v času od 3. 7. – 18. 7. varovanje meje proti Hrvaški na 1. slovenski karavli v Dobovi, kjer smo varovali mejo v razponu 35 km. Tu smo imeli kar precej težav, saj je obstajal ukaz o odpiranju ognja na nasprotnika. Helikopterji z oznakami Rdečega križa so izzivalno preletavali naše območje brez predhodne najave predpostavljenega poveljstva, ki pa je prišla zadnji hip in samo dobra organizacija zvez ter poveljevanja je prispevala, da ni bilo neljubih zapletov.

Po napotitvi iz Globokega, kjer se je nahajala naša 135. pdč na počitku, sem organiziral nastanitev svoje enote v sodelovanju s predstavniki Krajeвне skupnosti Dobova. Tu bi omenil predvsem tajnika KS Dobova Branka Proselca in Regoviča v prosvetnem domu. Tajnik KS mi je dal na razpolago svojo pisarno in mi predal telefonske številke zanesljivih krajanov, prek katerih lahko v začetni fazi organiziram povezavo z rajoni – Loče: Felix Katič in Tone Žibert; Veliki Obrež: Franc Zajc; Rigonce: Franc Bogovič in Rajko Cvetkovič. V pisarni KS sem namestil center zvez, od kjer smo vzdrževali zvezo s poveljstvom, v začetni fazi po telefonu in s pripadajočo radijsko napravo, pozneje pa so mi poslali tudi radijsko napravo, s katero sem organiziral zvezo in povezavo zasedami na terenu. Sredstva zvez mi je dostavil referent iz poveljstva območnega štaba višji vodnik Matjaž Mavsar.

Hrano smo dobivali organizirano z dostavo v prosvetni dom, kjer smo jo delili in konzumirali v improvizirani jedilnici. Tu bi omenil predvsem kuharja Emila Požgaja, ki je prav posrečeno ustvaril glede na svoje bogate izkušnje primerno klimo. Imeli smo na razpolago "bianco" naročilnico, s katero smo v bližnji trgovini nabavljali vse potrebne čistilne in higienske potrebščine za nemoteno delovanje pri organizaciji in izvedbi ukazane naloge. Omenil bi, da smo imeli "proste roke" pri določanju, kaj potrebujemo, tega pa nismo

izkoriščali. V primeru evakuacije ranjencev naj bi se vezali na Bolnišnico Brežice, s predhodno oskrbo z lastnimi silami, saj smo imeli na razpolago celo nekaj sanitetnega materiala, vključno z nosili. Sanitetno postajo je organiziral naš bolničar Miro Bogovič v prostorih prosvetnega doma.

S prebivalci KS Dobova smo vzpostavili vezi, saj smo opravljali nalogo na njihovem območju, bili so navdušeni nad nami, počutili so se varne. Občutili so naš resni pristop, saj smo z našo organizacijo dela tako na počitku kot pri opravljanju naloge dajali videz urejene in disciplinirane vojaške enote - izgrediv in neorganiziranega odhajanja v gostinske lokale nisem zabeležil, tudi pijančevanja ne. Vzpostavil sem tudi kontakte z enotami, ki so bile na našem območju oziroma so se nahajale v naši sosesčini. Tako sem v Lovskem domu na Pistačah vzpostavil kontakt z enoto, ki je bila na počitku po bojnem delovanju na Prilipah. Tudi ti so bili organizirano na počitku z vsemi elementi bojnega zavarovanja. Tudi z milico smo se po ukazu z našega poveljstva seznanili, tako da je stotnik Viktor Pšeničnik, ki je bil zadolžen za koordinacijo z nami, predstavil našo nalogo miličniški patrulji na območju KS Dobova.

Kot poveljnik karavle sem dobil informacije krajanov, ki so bili zaposleni v Remontnem zavodu Bregana, da bi bilo mogoče odpeljati oz. izvzeti določeno orožje (topovi – Bofors). To akcijo sem s svojimi vojaki tudi delno preučil, saj so bili tudi ti domačini iz Bregane, in obvestil svojo nadrejeno poveljstvo, ki pa ni bilo zainteresirano in ni dovolilo izvedbo tega. Pozneje sem izvedel, da so prav tako izginile precejšnje količine orožja na hrvaško stran.

Po politični rešitvi vojne v Slovenji smo bili demobilizirani in poslani domov. Ponosen sem bil, da sem bil soudeležen kot bojevnik slovenske vojske v tistih za nas težkih dneh.

Bojan Flajs

Vojna – velika življenjska izkušnja!

Vojaški rok sem služil v takratni JLA, šest mesecev v Šoli za rezervne oficirje pehote v Bileči in naslednjih šest mesece stažiral v vojašnici v Nikšiču. Glede na to, da sem bil v Bileči, sem temu primerno dobil tudi funkcijo v enoti. Prvič sem bil postavljen pred nalogo, ki ni prav preprosta in prijetna, - to pa je delo z ljudmi. Stažisti so opravljali naloge namestnikov poveljnika voda in tudi poveljnika voda. Poveljnik voda je bil navadno aktivni starešina. Mene je doletela funkcija poveljnika voda. V enoti smo usposabljali vojake, ki so postali po končani prvi fazi graničarji na državnih mejah Jugoslavije. Znanje, ki sem ga dobil v Bileči, mi je odlično služilo pri mojem stažiranju. V vojski je bilo obvezno gledanje večernih poročil, seveda ne slovenskih, zato smo včasih tudi pogledali kakšna poročila v slovenskem jeziku, kajti v tej vojašnici je služilo vojaški rok kar nekaj Slovencev. Že takrat smo ob teh informacijah debatirali o marsičem, kar vse se lahko zgodi pri nas. Leta 1989 sem zaključil s stažiranjem oziroma služenjem vojaškega roka.

Minili sta slabi dve leti in vsa tista ugibanja in debate, ki smo jih premlevali v vojski so se deloma tudi uresničile. Dobil sem poziv, naj se udeležim vojaških vaj. Vse skupaj je bilo malce sumljivo. Zakaj prav v času, ko bo Slovenija razglasila samostojnost? Kmalu sem oziroma smo dobili odgovor na to vprašanje. Ker še nisem bil razporejen v enoto in zadolžen z opremo, so me takoj zadolžili z opremo in razporedili v četo za posebne namene Sevnica

na mesto poveljnika prvega voda s činom podporočnika. Nastanjeni smo bili v samskem domu v Sevnici. Prostori so bili zelo dobro opremljeni. V vsaki sobi so lahko prespali od 2 do 3 vojaki, kar je bilo v tistem času odlična namestitvev. Poleg nas je bilo v tem objektu nastanjenih tudi nekaj delavcev iz naših nekdanjih bratskih republik. Z njimi ni bilo kakšnih večjih težav, le glasba, ki se je razlegala malce preglasno, je bila moteča. Dnevi do 25. junija 1991 so potekali delovno, potekala so vsakodnevna usposabljanja vojakov rezervistov o vojaških veščinah, ki so jih nekateri še znali, saj so bili to večinoma mlajši rezervisti, zato so bila ta usposabljanja malce dolgačasna.

Prišel je dan D: vsi smo nestrpno in s ponosom gledali TV dogodke, ki so se dogajali ta večer. Kmalu je bilo konec tega prazničnega vzdušja. Od stražarja smo dobili sporočilo, da je slišal streljanje v svoji bližini. Nemudoma je bil dan alarm. Zapustili smo stavbo in zavzeli položaje, ki smo jih določili že pred tem dnevom. Vse skupaj je bil lažni alarm in tudi prebivalci Sevnice so bili veseli, zato so nekateri tudi streljali z orožjem, - to so bili predvsem lovci. Ko smo se vračali v stavbo, sem si mislil: »No, lepo se je začelo v naši Sloveniji.« Dnevi so tekli v nekakšnem pričakovanju, še sami nismo vedeli v kakšnem, a vendar. Glasba, ki je bila včasih preglasna, je utihnila in delavci, ki so stanovali v isti stavbi, so zapustili svoja stanovanja. Tudi oni so slutili, da prihaja tisto najhujše - vojna.

Znak za alarm, zračni napad, umik iz stavbe in zavzemanje položajev. To so bili prvi večji znaki, da gre zares. Ko smo se vračali proti nastanitvenemu objektu, je tam že čakal avtobus. Od poveljnika čete stotnika Jožeta Koširja sem dobil ukaz, naj razdelim vojakom zložljive lopatke. Ko sem izvršil dani ukaz, je prišel drugi ukaz, to je premik z avtobusom na drugo lokacijo zamenjat enoto, ki je bila že nekaj časa na tej lokaciji in je branila barikado, postavljeno na cesti Novo mesto - Krško.

Premaknili smo se skozi gozd do položajev, tam smo od enote, ki je bila tam že nekaj dni, prevzeli dva netrajna topova in strelivo. Ob primopredaji so nam govorili, da smo lahko brez skrbi češ da je tukaj zelo mirno. To nas je malce ohrabilo. Ko so se umaknili s položajev, smo zavzeli položaje s tremi vodi. Dva voda sta bila razporejena na strani barikade s strani Krškega,

vod s strani Novega mesta. Dan na barikadi je potekal delovno, treba je bilo izkopati zaklonilnike za posameznika in zaklonilnike za netrzajna topova. Do večera so bili zaklonilniki za osebno zaščito izdelani, brez sramu bi jih lahko poslikali ter dali fotografije v vojaške priročnike. Tako dobro so bili skopani.

Ker je bilo protitankovskih min bolj malo postavljenih, smo še dodatno improvizirali mine, izrezali smo iz travne ruše obliko min ter jih postavili na cesto pred barikado. Glede na to, da smo branili barikado, je bila enota relativno slabo opremljena s pehotnim orožjem. Večina je bila oborožena z M 48, nekaj PAP, zelo redke AP in PM, od protioklepnega orožja dva netrzajna topova, štiri armbruste, tromblonske mine (kumulativne in trenutne) in ročne bombe. Poveljniki smo bili oboroženi s pištolami TT 7,62 mm. Do večera so bile vse dejavnosti, ki jih je bilo potrebno postoriti narejene. Vojaki so bili večinoma na položajih in tam so tudi počivali, poveljniki vodov pa smo imeli šotor približno 100 m oddaljen od položajev, zato smo morali občasno izvajati kontrolo po obrambnih položajih.

Ob prvem mraku so nas napadli komarji, kljub vsem mazilom in preparatom so bili neusmiljeni, brenčali in pikali so nas kot za stavo. Kmalu so se tudi komarji utrudili, zato je prišel trenutek, ko smo se lahko odpočili od boja s komarji. Noč je potekala brez posebnosti, izmenoma smo izvajali kontrolo po položajih, da ne bi bilo kakšnih neljubih dogodkov.

Kmalu je prišla tista ura, ki je marsikateremu spremenila življenje. Iz poveljstva je pritekel kurir z obvestilom, da prihajajo tanki. Vsi trije smo nemudoma zapustili šotor in se v teku odpravili na svoje položaje. Ker je bila tema in s tem tudi vidnost slaba, sem moral zelo paziti, da nisem padel v kak zaklonilnik, a vendar brez padcev pač ni šlo. Na mestu, kjer so izrezali rušo za improvizirane mine, so nastale globoke luknje, ena od teh je bila usodna zame. Padel sem, kolikor sem bil dolg in širok, vojakom sem komaj dopovedal, kdo sem, v isti sapi pa tudi, da prihajajo tanki. Začelo se je ubijajoče čakanje, vendar ne za dolgo, kmalu se je slišalo rohnenje motorjev nekaj sto metrov od nas. Ker sem bil s svojim vodom na drugi strani barikade, nisem videl, kaj se tam dogaja. Slišali smo pok, ki ga je povzročilo prvo vozilo ob naletu v

čez cesto postavljeno oviro. Kmalu smo zaslišali vpitje naših, ki so razorožili prvo vozilo, preostala vozila so se ustavila nekaj sto metrov za prvim vozilom. V tem času smo dobili pomoč, ki je prišla s strani Krškega. Pripeljali so se pred položaje, ki sem jih posedal s svojim vodom. Med njimi in nami je nastala manjša zmeda, ker pač nismo vedeli drug za drugega. Kmalu smo se sporazumeli in se osredotočili na dogajanje na barikadi.

Motorji oklepnih vozil so kmalu ugasnili. Ker sem bil malce radoveden, sem s kurirjem odšel na drugo stran barikade, da vidim, pri čem smo. Niso bili tanki, kot nam je bilo najprej sporočeno, ampak so bila oklepna vozila BOV-3. Ko sva prišla do prvega vozila, so vojaki, ki so bili v vozilu, že stali razoroženi ob cesti. Ker je bila naša pehotna oborožitev bolj slaba, smo predvidevali, da je v vozilu tudi orožje. Res je bilo v vozilu orožje in to ne malo, s kurirjem sva zagrabila vsak po eno avtomatsko puško, občutek je bil takoj boljši, kot je bil prej ob pištoli, ki sem jo zadožil. Orožje, ki je bilo v vozilu, je bilo še konzervirano, zato ga je bilo treba očistiti, da je sploh funkcioniralo. S pridobitvijo orožja in streliva se nam je povečala tudi ognjena moč.

Vojakom JLA, ki so stali na cesti ob vozilu, smo ponudili pijačo, vendar so jo najverjetneje zaradi strahu odklonili.

V dopoldanskem času sem se z vodom prestavil na tisto stran barikade, kjer so bila vozila in zavzel položaje ob cesti. Z vojaki JLA oziroma poveljnikom kolone so potekala pogajanja o predaji, ki pa so bila neuspešna. Ko se je poveljujoči kolone vračal s pogajanj, je šel mimo naših položajev, ki so bili ob cesti, pri tem pa je opazil naša protioklepna orožja armbruste. Enega od namerilcev je vprašal: »Šta vam je to?« Namerilec mu je takoj jasno in jedrnato odgovoril: »E, pa videt češ, šta je to.« Oficir JLA ni bil prav zadovoljen z odgovorom, zato je nadaljeval svojo pot k vozilu.

Dan je potekal delovno, urediti je bilo treba zaklone, kolikor se je pač dalo. Prišla je pomoč še iz drugih enot, ki smo jo bili prav veseli, kajti naša enota ni bila prav številna. Ob vsem tem negotovem čakanju smo se morali enkrat tudi umakniti s položajev zaradi pričakovanega desanta. V bližini je

bila jasa, ki je bila primerna za izvedbo helikopterskega desanta, vendar ga na srečo ni bilo, tako smo se spet vrnili na predhodne položaje.

Spet čakanje in strah pred sovražnikom, s katerim smo se že bojevali prejšnji večer - komarji. Spet vse žavbe na sebe, da smo smrdeli kot dihurji, zato so nas imeli komarji najverjetneje še rajši. No, tudi te nadloge smo se kmalu rešili, prišla je noč, ki je bila prav pošteno hladna. Nekateri so se znašli in so kmalu privlekli vojaške odeje iz vozila, ki je bilo prazno. Čas na položajih je tekel zelo počasi, saj ni bilo nikomur preveč do spanca, čeprav smo bili vsi zelo utrujeni. Tudi pripadniki JLA niso spali, slišati je bilo nenehno ropotanje, najverjetneje so se premeščali po vozilih. V toku noči so bili še enkrat pozvani na predajo, vendar vse zaman, zato je prišel ukaz, da se bo kolona napadla. Vsa protioklepna orožja so bila skoncentrirana, da delujejo po čelu kolone. Tudi jaz sem imel dve protioklepni orožji - armbrusta. Predhodno smo se dogovorili, kdo bo streljal na kateri oklepnik. Moj cilj je bil drugi oklepnik v koloni. Ko se je začelo daniti, jih je stotnik 1. stopnje Mitja Teropšič kot poveljujoči častnik še enkrat pozval na predajo, vendar brez uspeha. Minute pred znakom za napad so bile dolge kot ure, roke potne, pritisk na maksimumu. Prišel je trenutek, ko se moraš sam odločiti, ali boš pritisnil na sprožilec. Ob znaku za napad, šlo je za rafal iz avtomatske puške, ni bilo več časa za razmišljanje in oklevanje. Takoj po rafalu sem sprožil orožje in mina iz orožja je zletela proti vozilu. Videl sem samo temno siv dim, ki se je dvignil iz vozila. Takoj sem odvrigel uporabljeno orožje in zagrabil drugega, da bi nameril še v eno vozilo, vendar so pripadniki JLA odgovorili z ognjem. Proti meni se je vsula toča izstrelkov. K sreči me ni zadelo, saj sem se kar hitro umaknil s položaja. Z naše strani je bilo izstreljenih kar nekaj protioklepnih min, nekatere so zadele cilj, nekatere pa tudi ne. Ko smo se umaknili na varno razdaljo, da ni bilo možnosti, da nas zadenejo, smo se zbrali in razporedili, da bi izvedli še en napad. Preden smo se razporedili, je skupina pod vodstvom podporočnika Kotnika kolono napadla še enkrat. Dal sem mu tudi moj neizstreljeni armbrust. Ko je ta skupina izvedla napad, smo se frontalno premikali k njim, da jim pomagamo, vendar ni bilo potrebno, saj so se že vračali. Prišel je ukaz, da se nemudoma umaknemo iz gozda, da bo verjetno izveden napad na naše položaje. V trenutku smo se umaknili do avtobusov, ki so nas že čakali, da nas odpeljejo nazaj v Sevnico. Vožnja iz

Krakovskega gozda do Sevnice je bila zelo razburljiva, saj je voznik vozil, kot da ne pozna cestno-prometnih predpisov, rdeča luč na semaforju in omejitve hitrosti so mu bile večkrat neznanka. Voznik pa je dobro poznal predpise, samo nas je hotel čim prej pripeljati na matično lokacijo. Bili smo prav veseli, ko smo se pripeljali v Sevnico. Ko smo stopali od avtobusa proti nastanitvenemu objektu, nas je preletelo letalo JLA. Vsi še v žaru pred kratkim končanega boja smo zalegli in polnili svoje orožje, da bi, če bi bilo treba delovali po letalu. Vendar ni bilo treba, saj se je hitro oddaljil.

V vsaki vojni so žrtve in hvala bogu, da tokrat ne na naši strani, saj smo imeli samo enega težje in enega lažje ranjenega.

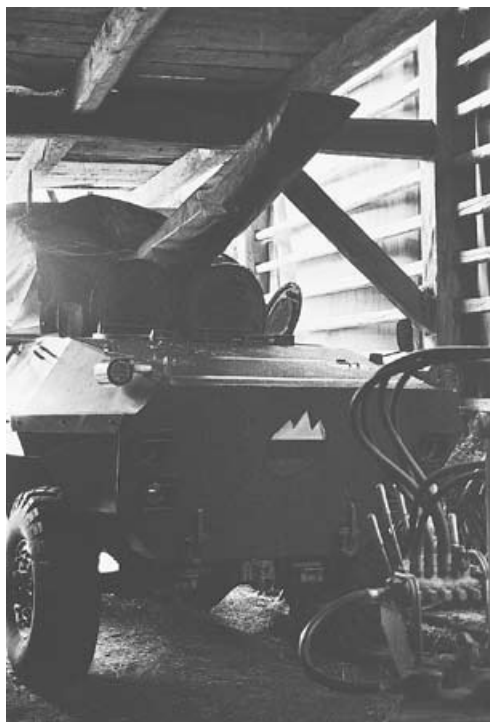
To je bil moj prvi in upam, da tudi zadnji ognjeni krst. Glede na to, da smo se dobro odrezali in da je minilo že kar nekaj časa, kar nismo bili doma, smo izrabili dvodnevno odsotnost iz enote. Razdelili smo se v dve skupini in jo izrabili izmenično. Skupina, ki je bila na dolžnosti, je opravljala stražarsko službo pri objektu naše nastanitve. Po vrnitvi v enoto smo se premaknili iz Sevnice v Čatež, kjer smo dobili nove obrambne naloge (obramba mostov v bližini Čateža). Nastanjeni smo bili en dan v motelu, naslednje dneve pa smo bili nastanjeni v šotorih nad motelom. Kot izkušeni stari mački, kaljeni v boju, smo izvajali vse naloge zelo resno in disciplinirano. V tem času, ki smo ga preživeli v Čatežu, je bilo podpisano premirje, zato ni bilo bojnih delovanj.

Kmalu je prišel dan, ki smo ga vsi najbolj pričakovali, razdolžitev orožja in odhod domov. Pred razdolžitvijo, ki je potekala v Brežicah za postajo milice, so nas obiskali in nagovorili visoki predstavniki naše nove vlade. Prišla sta slovo in obljuba, da se kmalu spet snidemo, vendar brez orožja in v miru. Ker smo med našim vojskovanjem, že bili enkrat doma, so se že takrat širile govorice o našem boju po krajih, s katerih smo prihajali, zato smo v marsikateri gostilni pili zastonj. Moja prva želja je bila, da se pošteno naspim, odpočijem in vrnem v službo, saj naše vojskovanje ni bilo prav bogato denarno poplačano. A izkušnje, ki sem jih dobil, so mi deloma prišle prav na delovnem mestu v Slovenski vojski.

*Uničen BOV - 3 JLA po boju v
Krakovskem gozdu. Foto: arhiv Naš glas.*

*BOV - 3 TO RS, shranjen pod vaškim
kozolcem. Pečice, 9. 7. 1991.
Foto: Črtomir Čargo.*

*Oklepno mehanizirani vozili BOV - 3 v operativni uporabi Slovenske vojske.
Osebni arhiv Mitje Teropšiča.*

*Postrojena oklepno mehanizirana vozila BOV - 3 Slovenske vojske ob odkritju
spomenika v Krakovskem gozdu. Zaloke, 22. 10. 2005. Foto: Foto Rožman.*

Lado Hočevar

Prvi bovisti

V petek, 28. junija 1991, je 21. območni štab TO vpoklical: Lobe Janeza, Može Jožeta, Kastelic Roberta, Duh Staneta, Brulc Milana, Grmovšek Francija, Preskar Vlada, Šmajdek Bojana in še enega Kastelic Roberta in mene. Vsi smo bili v JLA vozniki oklepnih transporterjev in oklepnih transporterjev pehote, zato smo se malo čudno gledali med sabo. Kaj jim bomo mi, smo se spraševali, saj smo vedeli, da Teritorialna obramba nima oklepnikov. Pozneje smo izvedeli, da naj bi sodelovali pri zaplembi in odvozu nekakšnih oklepnikov, ki naj bi prihrumeli v Slovenijo in nas napadli. Na ta dan smo se v glavnem zadrževali okoli stavbe območnega štaba TO in čakali na nadaljnja navodila, vendar nismo dobili uniform niti nobene druge vojaške opreme, popoldne pa smo bili izpušeni domov, vendar nam je bilo ukazano, naj se zadržujemo doma, da se po potrebi v najkrajšem času vrnemo.

V soboto, 29. junija 1991, smo bili vsi zgoraj navedeni rezervisti v jutranjih urah spet vpoklicani, vendar smo tega dne dobili novega rezervista Martina Grubarja, ki se je tej enoti prostovoljno priključil. Za tedanjega poveljnika te enote žal ne vem imena in priimka. Tega dne smo rezervisti prejeli uniforme, razen Grubarja, ki je že prišel v uniformi, vendar ni bilo nobenemu dodeljeno orožje. Okoli poldneva naj bi odšli na Medvedjek, tik pred odhodom pa so ukaz preklicali.

V nedeljo, 30. junija 1991, smo izvajali stražo, vendar nam je bilo orožje dodeljeno samo za čas straže.

V ponedeljek, 1. julija 1991, smo dobili v zgodnjih jutranjih urah alarm (okoli tretje ure). Še pred odhodom nam je bilo sporočeno, da gremo v Krakovski gozd, od koder naj bi odpeljali vozila BOV-3, ki naj bi jih nam JLA mirno predal. Vsi smo od poveljstva zahtevali orožje, vendar nam kljub temu ni bilo dodeljeno, tako da smo potem v Krakovski gozd vseeno odšli brez vsakega orožja, s kombijem, ki je bil last tovarne Labod.

Po maskiranju vozila nas je poveljnik razporedil poleg prve barikade pod nadvozom, na katerem je lokalna cesta Rimš - Zaloke, tako da smo bili oddaljeni približno 200 m od zadnjega vozila JLA. Pozneje nas je poveljnik premaknil bližje koloni JLA, tako da smo bili oddaljeni približno 100 m od njih, ter nas tam tudi pustil brez vsakega obvestila, kam sploh gre. Ker ga dalj časa ni bilo, sva z Grubarjem odšla nazaj proti nadvozu, prečkala avtocesto in se po drugi strani priplazila skoraj na čelo kolone JLA, se skrila pod most poleg potoka pod avtocesto. Od tam sva opazovala, kaj se dogaja na sami cesti, kjer so bila sovražna bojna vozila. Nekaj časa nisva zaznala nobenih premikanj sovražnika, kar se nama je zdelo zelo čudno. Potem pa se je po cesti od zadaj kolone pripeljalo vozilo, v katerem so bili Klisarič in še nekateri naši ter neki major „jugo-vojske.“ Pozneje sva ugotovila, da je to major Prodanović, ki je poveljeval sovražni koloni. Potem, kar sva videla, sva ugotovila, da se verjetno pogajajo o predaji. Pozneje se je major Prodanović vrnil v eno izmed bojnih vozil, kar je dajalo malo možnosti, da bi se sovražnikova kolona predala. Nato sva se z Grubarjem vrnila po isti poti nazaj. Ker poveljnika še ni bilo, sva kontaktirala z Janezom Lobetom, ki je bil takrat tudi najvišji po činu, in mu poročala, kaj sva videla.

V popoldanskih urah se je vrnil tudi naš poveljnik, ki je bil ves živčen, tako da mu vojaki nismo več zaupali, ga imeli za nesposobnega in sklenili, da moramo nekaj storiti. Tik pred večerom smo poveljnika pregovorili in se vrnili na območni štab ter zahtevali orožje. Orožje nam je uspelo dobiti po daljših pregovarjanjih s poveljstvom v poznih večernih urah in takoj zatem

smo zahtevali tudi drugega poveljnika. Tega smo takoj dobili, to je bil Srečko Murn, in se takoj zatem vrnil v Krakovski gozd.

V torek 2. julija 1991 smo se v zgodnjih jutranjih urah vrnil v Krakovski gozd. Da nismo vznemirjali straž v Krakovskem gozdu, smo odšli na Sela pri Raki. Ustavili smo se pod kozolcem pri neki kmetiji. Poveljnik Srečko je strogo prepovedal kajenje, potem smo poplegli pod kozolcem in malo zaspali, poveljnik in Lobe pa sta stražila. Poveljnik nas je prebudil nekaj pred četrto zjutraj. Istočasno se je prebudil tudi gospodar in nas pogostil s kavo, čajem in žganjem. Na prošnjo poveljnika nam je dal tudi nekaj bencina, ki smo ga rabili za dekonzervacijo orožja. Takoj po tem dejanju smo odšli v Krakovski gozd in zavzeli položaje v bližini poveljstva.

Okoli pete ure zjutraj je bil zadnji poziv jugoslovanski vojski, naj se preda in nekaj minut pozneje se je začel močan spopad, ki je trajal slabo uro. Zatem je v gozdu nastala mrtva tišina. Pozneje smo opazili kar nekaj vozil, ki so iz Krakovskega gozda čez Rimš verjetno odpeljala proti Krškemu. Tisti trenutek je naš poveljnik Srečko skušal priti v stik preko radijske zveze s poveljstvom, vendar mu ni uspelo, saj se ni na njegov klic ni odzval nihče. Zato smo se postopoma umikali proti cesti Rimš – Krško, in še preden smo uspeli priti v bližino hiše Račič, so priletela letala JLA. Tisti trenutek je poveljnik Srečko ukazal, naj si vsak najde čim boljši zaklon. Letala so neusmiljeno tolkla po položajih TO in tudi po položaju naše male skupinice. Vsi smo nemo opazovali z griča grozoto, ki se je odvijala pred našimi očmi. V tistem času sploh nismo dojeli, da smo si s tem, ko smo zapustili svoje bojne položaje, rešili svoja življenja.

Po končanem letalskem napadu je poveljnik Srečko, spet skušal priti v stik s poveljstvom prek radijske zveze, vendar mu ni uspelo. Pozneje nas je premaknil do vozila in potem smo se premaknili po cesti čez Sela pri Raki, Rako in Raduljo ter se ustavili v gozdu nad Bučko, v katerem je bila šentjernejska enota, ki je tudi sodelovala v boju. Od njih smo zvedeli, da so vse enote dobile ukaz za umik iz gozda zaradi možnosti letalskega napada. Takrat smo šele dojeli, da za nas nobeden sploh vedel ni in da smo bili prepuščeni

samemu sebi. Tam smo se zadržali uro, potem smo se premaknili v Bučko in se ustavili pri prvi hiši v vasi, od koder je poveljnik Srečko prvič prišel v stik s štabom po telefonu. Po telefonskem klicu smo se premaknili na štab v Novo mesto.

V sredo, 3. julija 1991, zgodaj zjutraj smo se morali spet vrniti v Krakovski gozd. Prišli smo prvi in poveljnik nam je dal nalogo, da preiščemo teren. Pogled je bil grozovit in se ga ne da opisati. Bilo je, kot da se je dogajala kalvarija. Najprej smo naleteli na mrtvega vojaka JLA, ki je ležal ob cesti, nato še na mrtvega oficirja JLA, ki je bil popolnoma izgorel v kupoli prvega oklepnika. V tistem predelu Krakovskega gozda so bila štiri bojna vozila (BOV-3). Bila so videti v zelo slabem in grozljivem stanju. Nekaj minut pozneje so prišli Klisarič in še nekaj vojakov, ki so bili baje specialci in komunalci. Med tistim časom sem skočil v prvo vozilo in ga skušal spraviti v tek. Prvega mi žal ni uspelo, ker je bilo popolnoma uničeno, prestreljeno je bilo s kumulativnim izstrelkom s prednje strani v rezervarje in periskope voznika. Pri drugem vozilu je bilo lažje, saj je imelo samo prazne pnevmatike in manjše poškodbe tako, da mi ga je uspelo zagnati in napolniti pnevmatike. Vozilo sem obrnil in se z njim odpeljal dvesto metrov, kjer so bili ostali. Navdušenje je bilo veliko, vsi so plezali po njem, saj je bil to prvi oklepnik TO. Zapustil sem vozilo in se pognal na tretje vozilo, ki je imelo zgorjeno kupolo in ki se je pri poskusu zagona motorja še vnemala, čeprav je bila že čisto zgorjena. Prestreljeno je bilo tudi z leve prednje strani skozi leva sedeža, poškodovana je bila tudi prednja os. V vozilu je bila prava poplava krvi tako, da je moj želodec komaj zdržal. Nekako mi je uspelo odklopiti napetost v kupoli in vozilo zagnati ter ga odpeljati do naših. Tudi to vozilo sem pustil preostalim in odhitel poskusit srečo še pri četrtem.

Vozilo je imelo prazne pnevmatike, bilo je brez akumulatorjev, prestreljene je imelo hidravlične cevi in na levi bočni steni poškodbe od kumulativnega izstrelka, ki se je odbil. Poklical sem Grubarja, ki je bil v bližini in je pregledoval okolico. Manjkajoče dele mi je pomagal pobrati iz prvega vozila in tako sem uspel zagnati tudi to vozilo. Naredili smo premik s tremi vozili proti Novemu mestu. Ker so bile barikade, smo morali skozi Šentjernej, kjer nas je ustavil Klisarič. Povedal je, da samo zadolženi nadaljujejo pot

proti Novemu mestu, preostali se morajo vrniti z njim v Krakovski gozd. Še posebej je ukazal, da se moram z njim vrniti tudi jaz. Tako sem prepustil vozilo drugemu vozniku.

Prispeli smo v Veliko vas pri Krškem in se ustavili pri nekem kozolcu, od koder smo imeli dober pregled na avtocesto, kjer je bilo tudi kaj videti. Na avtocesti je bilo še osem oklepnikov. Poleg nas so tam bili že tudi drugi pripadniki TO, tako da nas je bilo vse skupaj približno 40. Pozneje nas je Klisarič vse zbral skupaj in nam pojasnil, da bo treba nekako priti do bojnih vozil (BOV-3), ki so bila na avtocesti. Ni pa bil prepričan, ali je še kdo v teh vozilih ali so prazna, saj so bila nekatera celo vžgana, topovi pa so bili obrnjeni na vse strani. Ta bojna vozila so bila del kolone, ki so imela spopad v Krakovskem gozdu in so se prebila skozi barikado. Od vozil, ki sem jih usposobil prej, so bila oddaljena približno 1500 m, na čisto brisanem prostoru ceste (Drnovo).

Vsi skupaj smo se približali bojnim vozilom, vendar smo se zaradi velike nevarnosti in tveganja, pred letalskim napadom, zaradi miniranja vozil in možnosti, da je sovražnik še v bojnih vozilih (improvizacija prisotnosti: delovanje motorjev vozil, kupol, oseb), do vozil pognali le najbolj hrabri: Klisarič, Grubar, Kastelic in jaz. Ko smo se približevali, smo ugotovili, da ni posadk v vozilih.

Znova sem uporabil svoje znanje in vso iznajdljivost ter vozila pripravljaj za pohod. Grubar in Kastelic sta vsa vozila pregledovala. Še preden smo začeli dobro z delom, sta bila dan alarm za zračni napad in informacija, da so se sovražnikova letala že dvignila. Vsi smo se vrnili v zaklon. Ker je bila zračna nevarnost kmalu preklicana, smo se omenjeni vrnili na cesto in nadaljevali z delom, preostalim pa je poveljnik Klisarič ukazal, naj ostanejo v zaklonu, zaradi možnosti vnovičnega napada ter in da zavarujejo prostor.

Vozila na cesti so bila poškodovana največ namerno s strani sovražnika, ki je vozila sabotiral, zapustil in skušal pobegniti peš. Največ poškodb je bilo na upravljalni plošči voznika, kjer je električna napeljava visela vsepopek, pa tudi pnevmatike so bile prazne skoraj na vseh. V notranjosti so bila vozila

okrvavljena, kompleti prve pomoči pa porabljeni. Oprema vojakov je bila vsepovprek, prav tako tudi strelivo, tudi zunanji videz je bil zastrašujoč.

Usposabljal sem vozilo po vozilo, in ko je bilo vozilo usposobljeno za vožnjo, je prišel voznik ter ga odpeljal v zaklon. To je potekalo do poznega popoldneva, ko sem uspel usposobiti sedem vozil, ki smo jih zvečer odpeljali proti Novemu mestu. Osmo vozilo je ostalo na cesti, ker mi ni uspelo napolniti pnevmatik.

Ko smo peljali vozila proti Novem mestu, se je v ovinku v Dobravi na vozilu, ki ga je vozil Grubar, odpela kupola in ga močno udarila v glavo. Zaradi močnega udarca in izgube krvi je Grubar za trenutek onemogel, in ker ni bilo drugega voznika, je čez nekaj časa nadaljeval z vožnjo.

V četrtek, 4. julija 1991, smo bili že kompletnejši, ker smo dobili nove pripadnike oklepne enote, pa tudi novega poveljnika poročnika Branka Urbanča. Že tega dne smo se vsi pospešeno usposabljali v vseh vlogah na bojnih vozilih (voznik, polnilec, merilec in poveljnik oddelka) in že v naslednjih dneh smo predstavljali zelo močno bojno enoto Teritorialne obrambe, ki je sodelovala pri osvobajanju vojašnic Novo mesto in Cerklje ob Krki ter še veliko drugih bojnih akcij in s tem veliko pripomogla za našo lepo samostojno Slovenijo.

Prednja stran veteranskega kovanca.

Zadnja stran veteranskega kovanca.

Valerijan Petan

Dogodivščine civilista na Prilipah in v Dobovi

Med osamosvojitvijo so tudi mene prevzemala domoljubna čustva, še posebej ko je bilo jasno, da brez oboroženega upora izstop iz Jugoslavije ne bo mogoč.

Ko se je začel napad na Slovenijo, sem se želel tudi sam aktivno vključiti v Teritorialno obrambo, vendar so me na Sekretariatu za ljudsko obrambo Občine Brežice na stari postaji milice zavrnili, saj so bile enote že popolnjene in usposobljene.

Prek medijev sem seveda vseskozi spremljal dogodke tako v Posavju kot tudi na širšem območju Slovenije in Hrvaške. Ko so se začeli zaostrovati dogodki tudi v Posavju, sem želel biti v neposredni bližini, zato sem v tem času kot prevozno sredstvo uporabljal kar kolo, saj zaradi raznih barikad prevoz z avtomobilom v bližino spopadov ni bil mogoč. Fotoaparat sem imel vedno s seboj.

Slišal sem, da se Prilipam približuje tankovska kolona in da je že bilo streljanje. Najprej sem dogodke opazoval s hriba v Trnju, kjer je bila večja skupina »firbcev« in nekaj novinarskih ekip. Za TV ekipo iz Francije sem dal intervju in opisal svoj pogled na situacijo v zvezi z osamosvojitvijo. Vleklo me je naprej, zato sem zajahal kolo, si oprtal fotoaparat in urno odpeljal proti

Prilipam. Mislim, da je bilo to 2. julija 1991 okoli treh popoldne. Mesto in cesta sta bila skoraj opustela, na križiščih so bile enote TO in milice, ki so ustavljale tistih nekaj vozil in preverjale prtljago. Na mostu čez Savo so bile postavljene barikade iz dveh tovornjakov, na križišču sem srečal pripadnike milice in TO. Vedel sem, da po glavni cesti dostop do Prilip ne bo mogoč, zato sem zavil proti Čateškim toplicam. Glede na to, da avtocesta vodi v neposredno bližino spopadov, sem zavil kar na njivo in se s kolesom peljal tik pod avtocesto v smeri Zagreba. Nekako v bližini ribnika sem nadaljeval peš do nadvoza. Ocenil sem, da je to dobra pozicija tudi kot zaklonišče, zato sem splezal do avtoceste in zalegel v visoko travo. Od tukaj sem imel pregled do barikad na avtocesti in tankov na stari cesti. Videl sem dim in premike oklepnih vozil.

Po približno 20 minutah tuhtanja, kaj sedaj, ali naj grem še bliže, zaslišim šumenje listja in pokaenje suhih vejic na drugi strani avtoceste. Pomislil sem na divjad, zato temu nisem posvečal posebne pozornosti. Zatopil sem se v svoje misli in razmišljal, kaj mi je storiti. Naenkrat spet zaslišim šumenje, tokrat močnejše in tik za mojim hrbtom. Pogledam nazaj, od presenečenja sem otrpel, za sabo zagledam tri oborožene vojake JLA. Tudi oni so bili šokirani in nagonsko smo vsi dvignili roke v znak predaje. Zamenjali so me za specialca. Hitro sem dal roke v žep, trudil sem se, da ne bi opazili, da je tudi mene strah. Videl sem, da so to mladeniči stari približno 18 - 20 let, preplašeni, objokani in v šoku. Dejal sem, naj se hitro skrijejo pod nadvoz, ker so okoli slovenski ostrostrelci. Ubogali so me in vsi smo stekli v zaklon. Opazil sem, da so živčni in da se tresejo. Skušal sem jih pomiriti. Pojasnil sem jim situacijo, saj sami sploh niso vedeli, kje so, kaj se dogaja, niti kam gredo. Povedali so, da so bili člani tankovske posadke. Predlagal sem jim, da jih odpeljem v hotel Terme Čatež, od koder bomo poklicali TO. Sprva so se temu upirali, saj mi niso zaupali. Komaj sem jih uspel prepričati, da drugega izhoda nimajo. Bali so se predvsem za posledice v primeru dezertacije iz JLA. Pojasnil sem, da niso edini, ki so se tako odločili, in da jih bo TO v najkrajšem času pustila domov. Pristali so na moj predlog.

Ker so bili oboroženi, sem jim pojasnil, da je bolje, če dajo vso oborožitev meni, saj bo videti, kakor da sem jih jaz zajel, na pa obratno. Ker so se

spogledovali, sem podkrepil svoje besede s slovenskimi specialci, ki nas bodo imeli na muhi, ko bomo prečkali 500 m čistine in bodo začeli streljati, če bodo videli, da so oboroženi. No, to je zaleglo in brez besed so mi predali opasače, kalašnikova, dva ali tri škorpijone in tri torbice, polne streliva. Vso to kramo sem si oprtal na rame, vojake postrojil pred sabo, in marširali smo čez pšenico proti Termam. Vojaki kakšnih 5 m pred mano, jaz z vso oborožitvijo za njimi. Videti je bilo, kot da sem jih zajel. V trenutku, ko smo bili na sredini pšeničnega polja, nad glavami vidimo vojaški letali, kako v se v brisanem letu spuščata tik nad nami. Vrgli smo se na tla, letala so začela streljati. Bil sem prepričan, da je to zaradi nas. Mislil sem pač, da je JLA opazil, da so vojaki dezertirali in so streli namenjeni nam. Predlagal sem umik pod nadvoz, predvideval sem, da se bo napad ponovil. Strinjali smo, se da bomo pred letalskim napadom varni samo pod nadvozom. Tekli smo, kolikor smo mogli. Jaz sem jih komaj dohajal, saj so se mi orožje in strelivo zatikali med nogami in sem se spotikal. Končno smo prispeli do mostička in se potuhnil. Vojaki so začeli kar jokati od strahu, tudi meni ni bilo vseeno. Čakali smo na vnovičen napad. Vse naokoli je bila moreča tišina, tako da smo šepetali. Jaz sem jih tolažil. Točno vem, da smo čakali pol ure.

Ker je bila situacija mirna, sem predlagal odhod, tokrat »šprint« do hotela. Pognali smo se iz zaklonišča in stekli. Nismo se ustavljali in zadihani smo pritekli do recepcije. Nikjer ni bilo nikogar, vse je bilo odprto in odklenjeno. Začnem odpirati vrata, kličem. Končno pride neki preplašeni uslužbenec. Prosim za telefon in številko od TO. Pokličem štab TO in pojasnim, da imam pri sebi tri vojake, ki se želijo predati. Iz štaba sporočijo, da bodo poslali nekoga ponje. Rešeni ste, jim pojasnim in začnemo se pogovarjati. Prosili so me, če lahko pokličejo domače. Dva nista dobila nikogar, zato sta mi dala svoja naslova in telefonske številke ter prosila, da obvestim njune starše. Izvem, da je eden iz Šida, drugi iz Makedonije (mislim, da iz Strumice) in tretji s Hrvaške. Čez približno petnajst minut prispe osebno vozilo, v katerem sem prepoznal Cirila Kolešnika in Darka Bukovinskega, tretje osebe nisem poznal. Poberejo mi orožje, naložijo vojake in se hitro odpeljejo. Nihče me ni nič vprašal. Na hitro se poslovim z vojaki. Ostal sem sam. Ni mi preostalo drugega kot, da jo mahnem peš proti Brežicam oz. nazaj na Prilipe, tokrat po glavni cesti.

Že v daljavi sem videl tank brez kupole in M 80 brez posadke. Ker ni bilo nikogar, sem se povzpел na tank in sedel v notranjost. Kupola se je še vrtela, tank je bil v brezhibnem stanju. V notranjosti je bilo veliko granat in osebne opreme posadke (maske, pisma, kozmetika, hladni obroki, obleke). Na tanku je bil protiletalski mitraljez z veliko streliva. Skušal sem ga odstraniti, vendar mi ni uspelo. Pozneje je prišel možakar s traktorjem in ga odpeljal domov. Če bi znal voziti tank, bi ga odpeljal kar v Brežice. Ista zgodba se je ponovila tudi nekoliko naprej, kjer sta bila za avtocesto 2 transporterja (1 uničen in 1 v brezhibnem stanju). Tudi tu je orožje ležalo po tleh, v transporterju sta bila ročni metalec in druga osebna oprema, veliko je bilo krvi, predvsem v notranjosti. Čudilo me je, da ni bilo v bližini pripadnikov TO ali milice, saj je ležalo orožje vseppek. Prihajali so samo civilisti. Žrtve je že nekoliko prej odpeljala pogrebna služba. Kmalu za tem je prišla tudi JLA z vojaki, težko mehanizacijo in »labudicami«. Naložili so oklepnik, ki je zgorel. Nek uslužbenec JLA je sedel v M 80 in se z njim odpeljal na »labudico«. Preostali vojaki so pobirali ostanke (oprema, orožje, odeje ...), ki so ležali vse naokoli.

Mislim, da sem bil že naslednji dan spet na terenu, tokrat v Dobovi. V medijih sem slišal, da se nahaja v Dobovi motorizirana oklepna enota. Seveda sem se takoj odpravil tja. Ko sem prispel do železniške postaje, so oklepniki že zasedli položaje v neposredni bližini. Bil sem obveščen tudi o streljanju in žrtvah na strani TO.

Opazil sem, da vojaki poležavajo okoli oklepnikov, medtem ko oficir sedi v gostilni. Prisedel sem k naslednji mizi in se zapletel v pogovor z naključnimi obiskovalci. Hitro smo vzpostavili kontakt tudi z oficirjem, ki je bil poveljnik oklepne enote. Po činu je bil poročnik. Mislim, da je bil po narodnosti Hrvat oz. vsaj živel je v Zagrebu. Veliko je gledal v specialke in komuniciral prek zveze s poveljstvom. Hitro smo se z njim zapletli v pogovor in ga začeli zafrkavati. Bil je prijazen in verjetno tudi sam v dilemi, kaj mu je storiti. Nagovarjal sem ga, da je bolje, da se preda. On se je na to samo nasmihal. Pozneje sem se zapletel v pogovor tudi z vojaki, ki se niso oddaljevali od oklepnih vozil. Tako sem spoznal vojaka, ki naj bi streljal na pripadnike TO v Rigoncih. V pogovoru sem mu povedal, da je bil eden izmed pripadnikov TO ubit in

drugi ranjen. Ko je to slišal, je prebledel in začel ponavljati: »Pa što su pucali na nas, što su pucali.« Opazil sem, da se sploh ni zavedal, da bi kogar koli poškodoval. Povedal mi je, da je pač nagonsko sprožil rafal s protiletalskim mitraljezom. Seveda tudi ti fantje niso bili obveščeni o dogodkih v zvezi z osamosvojitvijo, bili so v popolni medijski blokadi. Vprašal sem jih, kam so namenjeni, a niso vedeli. Zatem sem jim razložil, da so obkoljeni z vseh strani in da so ceste v smeri proti Brežicam minirane. Seveda so prebledeli in postali nemirni. Tudi njih sem nagovarjal, naj pobegnejo, čez progo, kjer jih bodo sprejeli pripadniki TO in jih vrnilo njihovim družinam. Pozneje, ko sem odšel že domov, sem izvedel, da je eden izmed vojakov pobegnil. Mislim, da je bil slovenski državljani.

Pogled iz zraka na širše območje Prilip. Foto: Anton Preskar.

Ostanki uničenega tanka JLA v Prilipah. Foto: Foto Rožman.

Odkritje spomenika v Prilipah 28. 10. 1996. Osebni arhiv Mitje Teropšiča.

Janko Kržan

Rezervni miličnik v osamosvojitveni vojni

Dejanja živeče generacije ocenjuje poznejši tok dogodkov – zgodovina. Spomini po desetih in več letih zbledijo glede točnih datumov, samo tok dogodkov, ki so del nas, pa se vtisne v spomin, in se jih da priklicati iz spomina.

V letih 1980 in 1981 sem služil vojaški rok v takratni skupni državi Jugoslaviji v Somboru v Srbiji. Čeprav je bil takrat v Jugoslovanski ljudski armadi še močan mit o bratstvu in enotnosti, se mi je zdelo, da je treba previdneje razmišljati o takratnih tako imenovanih »političkih nastavah«, še zlasti po takratnih dogodkih na Kosovu. Glede na to, da so nas vzgajali, da obstaja samo eno pravo razmišljanje, sem si želel neproblematično odslužiti vojaški rok in se vrniti v meni bolj domače in prijazno okolje, kajti miselnost in razmišljanje ljudi v Srbiji sta bili vendarle drugačni kot pri nas.

Nekaj mesecev potem, ko sem odslužil vojaški rok, sem bil vpoklican v rezervni sestav - milice. Sledilo je veliko vojaških vaj, med temi tudi štirinajstdnevno na Jasnici pri Kočevju. Usposabljali smo se v postavljanju zased, izvajanju vpadov v objekte, ustavljanju in legitimiranju sumljivih oseb, varovanju objektov in večjih skupin ob raznih zbiranjih in mitingih. Na poligonih smo veliko vadili streljanje z raznimi orožji, s tem se nam je povečala samozavest, roka je postajala mirnejša in rezultati so bili vedno

boljši. Bolj, ko smo se bližali devetdesetim, bolj je postajalo jasno, da v takšni skupni ureditvi države, kot je bila, ne bo mogoče več dolgo živeti in se bodo prej ali slej zgodile nekakšne spremembe. Čeprav nisem hotel verjeti, da bi lahko imeli oboroženi spopad oziroma agresijo na Slovenijo, sem vzel vsa ta usposabljanja zelo resno.

Nekako proti koncu maja 1991 smo bili rezervisti milice obveščeni, da imamo omejeno gibanje, da ne smemo zapustiti države in da moramo biti dosegljivi ob vsakem času, kjer naj bi sledila možnost vpoklica, kajti pripravljale so se razne dejavnosti za zaščito vitalnih objektov in zgradb. Na drugi strani pa je JLA nenehno grozil in zaostroval že tako slabe odnose.

Spomnim se, da je bila lepa sončna nedelja v začetku junija 1991, ko smo po zajtrku domači urejali okolico z dvoriščem, kosili travo in pometali. Popoldan smo povabili nekaj sorodnikov, pekli smo kotlovino, pili vino in kramljali, ne da bi se zavedali hitrosti poznejših dogodkov.

Bilo je okoli pol polnoči, ko sta naju z ženo Tatjano prebudila nepretrgano zvonjenje zvonca pred vhodnimi vrati in močan jok deset mesecev starega sina Marka. V istem hipu sem planil kar v pižami skozi hodnik na vhodna vrata, jih odklenil in med odpiranjem zarjovel, kateremu hudiču se je zmešalo, da tako noro nepretrgoma zvoni. Šokantno sem pred seboj zagledal aktivnega miličnika Žbulja. Ta je slišal in videl mojo reakcijo, ostal je mirno zbran in mi dal v podpis poziv, da se moram takoj javiti z vso vojaško opremo na Postaji milice v Brežicah.

Ker sem imel vso opremo pripravljeno, nahrbtnik pa zložen, sem se hitro oblekel in se odpeljal na zborna mesto. Na postaji milice je bilo že veliko rezervistov, prihajali so še vedno novi. Občutiti je bilo drugačno vzdušje kot pri prejšnjih zborih, ko je šlo le za vojaške vaje oziroma usposabljanje. Dobro smo se zavedali, da gre tokrat zares. Spomnim se, da nam je komandir postaje Zlatko Pirš razlagal o takratni situaciji, da bomo razdeljeni v manjše skupine, ki bodo imele določene naloge, da bo vsak posameznik dobil pištolo, avtomatsko puško in določeno število bojnega streliva ter da se zahteva maksimalna disciplina, da ne bi bilo nepotrebnih nesreč ali poškodb. Nekje

do tretje ure zjutraj smo že bili oboroženi s pištolami TT 7,62 in avtomatski puškami ter kar zadostnimi količinami bojnega streliva. Nismo dolgo čakali zadaj na dvorišču, ko smo dobili novo povelje: »Rezervni sestav milice v zbor!« Postrojili smo se v dve vrsti in čakali, kateremu vodji in skupini bo kdo dodeljen. Jaz sem bil dodeljen vodji skupine Antonu Žbulju za patruliranje, spremljanje in obveščanje dogodkov na prometni relaciji med Obrežjem in Cerkljami ter preostale intervencije, če bi bile potrebne. V skupino sta bila dodeljena še miličnik Matjaž Kadunc in rezervist Marjan Gramc. Dobili smo civilnega golfa bele barve in naša vojna pot se je v bistvu že začela. Dogodkov je bilo veliko, poskusil pa bom opisati tiste, ki so se mi najbolj vtisnili v spomin.

Na začetku smo v glavnem nadzirali promet mogočih sumljivih vozil ali oseb med Obrežjem in Cerkljami. Spomnim se, da smo veliko patruljirali zlasti v okolici Cerkelj in po okoliških hribih oziroma točkah, kjer je bilo mogoče čim boljše opazovati dogajanje na letališču Cerklje. Spomnim se, da sta med drugimi prileteli na letališče dve letali AN in pripeljali specialce iz Niša. Pozneje, ko so se začeli pobegi vojakov iz vojašnice Cerklje, smo pogosteje patruljirali na relaciji Krška vas – Cerklje in obratno ter pri tem pomagali kar nekaj vojakom, ki jim je uspelo pobegniti. Spomnim se vojaka, ki je neprestano mrmral o nekih teritorialcih in se tresel. Pozneje, ko smo ga pripeljali na postajo milice in je dobil topli obrok hrane in civilno obleko, je prišel k sebi in spregovoril. Povedal je, da je doma iz Makedonije, da služi vojsko komaj nekaj mesecev, da so jim nadrejeni govorili, da jih bodo napadli teritorialci, naj ne skušajo pobegniti, da jih tudi lahko pobijejo, sam pa, da sploh ne ve, kaj točno se dogaja.

Spomnim se zelo napete situacije, ko smo po prenosni radijski postaji dobili nalogo, da se hočeta predati oficirja JLA, ki sta se zatekla v gostilno v Cerkljah. Ravno smo patruljirali v okolici Cerkelj in smo se morali hitro odločiti, kako bomo delovali. Poveljujoči skupine Žbulj nam je na hitro povedal, kako bo potekal vpad v objekt, ki ga je dobro poznal, kako bo potekalo varovanje, itn. Ker smo že prej vadili podobno situacijo, smo hitro razumeli potek seme akcije, vendar nas je skrbelo to, da nismo vedeli, ali gre za oborožena ali neoborožena oficirja. Kljub temu smo pogumno tvegali in

akcijo odločno in dobro izpeljali. Pokazalo se je, da so bili podatki točni in sta bila resnično nižja oficirja JLA že preoblečena v civilno obleko.

Nekega večera smo bili poklicani, da se vrnemo v enoto na postajo zaradi novo nastale situacije: v Rigoncah so namreč prečkali slovensko mejo tanki JLA in samohodka napredujejo proti Dobovi. Bili smo zadaj na dvorišču in čakali na nova navodila. Stavba TO je bila za postajo milice. Mislim, da je bila ura okoli desetih zvečer, ko je častnik TO Mitja Teropšič odprl okno in pretreseno, vendar odločno in glasno povedal: »Tanki agresorske JLA so v Dobovi, prišlo je do streljanja, na naši strani imamo enega mrtvega, pakiramo pomembno dokumentacijo in ostalo ter se selimo na rezervno lokacijo, toliko v vednost!« Okno se je zaprlo in zavladala je grobna tišina, vendar ni dolgo trajalo, ko smo dobili povelje, da pakiramo in se tudi mi selimo na rezervno lokacijo, od koder bomo delovali. Mislim, da je bil dobršen del opreme, orožja, nabojev in preostale bojne opreme preseljen v dopoldanskem času ali kakšen dan prej, tako ni ostalo, razen opreme zveze in postaj zveze, veliko in smo zelo hitro zapustili postajo milice. Tako smo naslednje dni delovali z rezervne lokacije, kjer je skupina počivala, ko ni opravljala patroljiranja ali drugih nalog.

Spomnim se, da so pravočasno prišle informacije, da bodo prišli tanki in dvigalo s Karlovca po magistralni cesti v smeri Prilip, da bodo odstranili barikade in omogočili nadaljevanje poti proti Krakovskemu gozdu. Prišla je tudi informacija o tem, da bo letalski napad, poznejši dogodki so pokazali, da so bile te informacije točne. Naša patroljna skupina je imela nalogo, da v najkrajšem možnem času obvesti in organizira uslužbence motela Petrol in bencinskega servisa, ki je deloval v zelo zmanjšanem obsegu, bile je le nekaj dežurnih, da čim prej zaklenejo in zapustijo delovna mesta. Zavedali smo se, da je motel Petrol z obema bencinskima servisoma zelo ranljiva točka, zato bi bile lahko posledice ob morebitnem napadu strahovite. Počakali smo toliko, da smo bili prepričani, da so vsi zaposleni zapustili kraj. Medtem je priletelo izvidniško letalo od Prilip proti motelu in obrnilo proti Gorjancem. Ker ni delovalo bojno smo vedeli, da gre za predhodno izvidnico. Hitro smo skočili v avto in tudi mi zapustili motel. Odpeljali smo po makadamski poti ob magistralni cesti proti stari gostilni Grič Horvatič, Velike Malence 2, in nato

proti Krški vasi, levo mimo gostilne Prah in spet levo v Malencah do Mrzlave vasi in nato proti Cerini. Spomnim se, da smo šli peš ob robu nekega gozda, s sabo smo vzeli oborožitev, ki smo jo imeli, dve ročni postaji zvez in si našli primerno mesto. Drevesa so bila precej debela, tako da smo se počutili dosti varno, sam razgled pa je bil zelo dober, saj so se videli barikada na mostu magistralne ceste ob stezi za moto-kros na Prilipah in celotni del stare ceste do vasi Dvorce ter tudi dovršen del magistralne ceste. Za barikado na mostu je bil postavljen tovarnjak vlačilec, ki je imel naloženo približno od dvajset do petindvajset ton starega v kose zrezanega železa in je bil postavljen čez cesto tako, da jo je popolnoma zaprl. V tistem času se namreč ni dalo na hitro izdelati dovolj betonskih piramid in železnih prepek za tanke ter druga vojaška vozila in so tudi tako naloženi tovarnjaki z vlačilci kesonarji predstavljali dobro barikado, še zlasti, ko so teritorialci postavili mine na barikadah in ob njih. Ni nam bilo treba dolgo čakati, ko se je pojavil agresorski JLA v koloni pred barikado. Spredaj so bili tanki M 84, za njimi oklepni transporter in pincgaver. Prvi tank je kakšnih petdeset ali več metrov pred barikado streljal s topom na naložen vlačilec in ga delno premaknil. Nato je pred barikado pripeljala vojaška lada karavan, eden je izstopil in nekaj kazal, drugi je med tem obrnil in sta spet odpeljala nazaj. Na čelo kolone je pripeljal oklepnik in skušal, tako je bilo videti, potisniti vlačilec. V tistem hipu je eksplodirala, mislim, da je eksplodirala ena od postavljenih min, oklepnik pa je zdrsnil po nabrežju pod cesto. Po tem dogodku se je začelo vse odvijati zelo hitro. Mislim, da so v tistem hipu udarili tudi naši teritorialci, slišati je bilo precej streljanja, prvi tank je zapeljal čez zaščitno ograjo na staro cesto, nato pa za njim še preostali. Videli smo žareči krog, ki se je pojavil na drugem tanku v koloni, in takoj smo vedeli, da je zadet. Tanka spredaj sta vozila zelo hitro proti vasi Dvorce. Nekako na pol poti med Prilipami in Dvorcami je bil drugi tank že močno v ognju in se je ustavil, prav tako pa tudi tank pred njim, ki je v paniki naredil nekaj krogov na cesti in zapeljal na ječmenovo njivo ob cesti, potem pa ga je posadka zapustila. Da bi bila zmeda še večja, so medtem prileteli jastrebi in raketirali spodnjo okolico steze za moto-kros in okoli barikade odvrgli bombe. Sledil je nov nalet jastrebov, zato smo se umaknili z obrobja gozda, šli do avta in se po gozdni poti odpeljali v prvotni smeri proti Malencam. Poklicani smo bili, da je vzpostavljeno premirje na Prilipah in da je krenilo reševalno vozilo Zdravstvenega doma Brežice pomagat ranjenim.

Zapeljali smo se do vasi Dvorce, kmalu za tem prišel kombi reševalnega vozila. Odpeljali smo se do prvih tankov in se ustavili. Midva z Gramcem sva ostala pri tankih, Žbulj in Kadunc pa sta odšla z ekipo reševalcev naprej proti barikadi na Prilipah. Čeprav pri tankih ni bilo vojakov JLA, se še dobro spomnim, kako neprijetno in tesnobno sem se počutil. Tank, ki sem ga videl še malo prej v ognju, je bil zdaj pred mano in je dajal grozljivo podobo, kajti eksplodiral je z granatami vred, ki jih je imel s seboj. Kupola tanka je ležala za grmom približno dva metra pod cesto na desni strani, gledano proti Dvorcem, valje in zobnike gosenic pa je odneslo desno proti magistralni cesti in levo čez njivo do nabrežine, sredina tanka se je dobesedno stopila od vročine in pod njim ni bilo več asfalta, ampak približno pol metra velika luknja. Tank, ki je bil na ječmenovi njivi, je bil nevozen, saj je bil brez mitraljeza. Pozneje sem izvedel, da so ga sneli in odnesli domačini, nameravali so odpeljati tudi tank, vendar niso hoteli v tistih trenutkih tvegati napada teritorialcev. Z Gramcem nisva veliko govorila, bolj naju je skrbelo, s kakšnimi novicami se bosta vrnila. Žbulj in Kadunc z ekipo reševalnega vozila. Ne vem natančno, kako dolgo je trajalo, zdelo se mi je dolgo, preden so se vrnili. Žbulj je povedal, da je na naši strani za zdaj videti, da ni žrtev niti ranjenih, nasprotna stran pa ne dovoli našemu Rdečemu križu, da se meša, češ da bodo sami poskrbeli za svoje žrtve in ranjene. Povedal je tudi, da je dogovorjeno, da se moramo umakniti, saj pride posebna prikolica z dvigalom, da bodo lahko njihovi vojaki odpeljali ostanke tankov. Pozno popoldne smo izvedeli, da na naši strani ni bilo žrtev niti ranjenih.

Še en dogodek se mi je močno vtisnil v spomin. Specialci JLA iz Niša, ki so bili pripeljeni v Cerklje, so selili del opreme iz Cerkelj na Hrvaško. Kolona s posebno veliko cisterno in prikolico z velikim zložljivim dvigalom se je ustavila na parkirnem prostoru v smeri Zagreba na Prilipah za mostom, kjer je bila prej barikada. Čeprav je bilo premirje podpisano, je bila situacija vse prej kot enostavna. Naša patrolja je šla pogledat, kaj se dogaja, in se odpeljala do stoječe kolone, ki jo je sestavljal še pincgaver, poln niških specialcev. Ustavili smo približno dvajset metrov za kolono. Trije smo izstopili, oboroženi s pištolami ter avtomatskimi puškami, in šli proti parkirnemu prostoru za kolono. Nekako pred nami se je znašel oficir specialcev iz Niša, oborožen samo s pištolo TT 7.62, ki jo je imel za pasom. Žbulj mu je rekel približno

tako: »Zašto ste ovdje stali, tu ne smete, da stojite!« Izstopila sta še dva specialca iz pingaverja. Niški oficir je grdo gledal in ukazal enemu, naj mu prinese avtomatsko puško. Sam sem stopil od dva do tri korake nazaj, da sem imel boljši pregled z obeh strani kamiona. Žbulj je bil še bolj odločen in je rekel oficirju nekako tako: »Nemoj, da praviš probleme, vsi čemo, da poginemo, tu u toj šumi ima vse puno teritorijalaca, zato te upozoravam!« Oficir specialcev iz Niša je dosti nemiren dejal: »Jebem mater svima, samo izpravimo manji kvar i krećemo dalje i nećemo nikakvih problema!« Počasi in previdno smo se s koraki nazaj oddaljili od kolone proti avtomobilu, se nekaj časa peljali vzvratno in nato obrnili.

Opisane dogodke in spomine je že malo oddaljil čas. Čas zabriše ostrino obrisov, a za vedno ostanejo ljudje in njihov pogum. Tudi rožljanje orožja in hrup letal v ušesih nista več glasna, naselila sta se mir in želja, da se ne bi nikoli več ponovilo, da bi moja otroka živela v miru, saj pravijo, da ima mir za svet isto vrednost, kot jo ima kvas za kruh. Nihče pa ne ljubi domovine zato, ker je velika, temveč zato, ker je njegova.

Našitek milice iz osamosvojitvenega časa.

*Miličnik pri varovanju Postaje milice Brežice junija 1991.
Foto: Črtomir Čargo.*

Pogled iz zraka na Postajo milice Brežice. Foto: Ludvik Divjak.

Renato Zorko

Utrinki nekega bojevnika

Pravzaprav sploh še ni tako daleč, ko sta stari oče in stara mama ob nedeljskih kosilih na domačiji v Selah pri Dobovi, kamor smo se vračali skoraj vsako popoldne ali vikend, izpolnjevala mojo osnovnošolsko radovednost o partizanih, izgnanstvu, prisilnem delu, nacizmu, trpljenju, vojni ...

In pravzaprav še ni tako daleč, ko sem očeta spraševal, kako je doživljal izgnanstvo kot triletni otrok, vojno, nacizem ...

A močno sem si zapomnil odgovor ob mojem vprašanju: »Zakaj?«

»Ne vem,« je odvrnil: »A nikar si ne želi vojne!«

In ni tako daleč, ko so, pred očmi vsega sveta, koncem osemdesetih let podirali Berlinski zid, malo proti jugu zemljevida pa je, na videz kar sama od sebe, razpadala država, kar sicer ni vzbudilo naklonjenosti svetovne javnosti, saj nihče ni verjel, da je to sploh mogoče ...

Januarja leta 1990 sem s Telovadnim društvom Partizan Brežice gostoval v Gornjem Milanovcu pri Beogradu na jugoslovanskem gimnastičnem turnirju, kjer ni bilo videti, občutiti ali zaznati kakršnega koli proti-slovenskega razpoloženje med športniki, ki smo se zbrali iz vseh tedanjih republik in pokrajin.

V recepciji sem opazil sliko Miloševića, ki je bila prilepljena na okvir. Receptor tamkajšnjega hotela Šumadija mi je povedal, da so po direktivi uokvirjene slike Josipa Broza Tita morali prelepiti s slikami Slobodana Miloševića, četudi s sliko iz dnevnega tiska ...

Že novembra 1990 in nato marca 1991 sem v 174. protidiverzantskem vođu, ki mu je poveljeval poročnik Igor Prah, sam pa sem bil namestnik poveljnika enote, opravljal nekaj dnevno dežurstvo na štabu TO v namen zaščite skladišča z orožjem na Titovi ulici v Brežicah. Šele štiri leta pozneje sem izvedel, da je bilo orožje že prej odpeljano na tajne lokacije.

Prav na 1. in 2. maj leta 1991 smo na domačiji začeli obnavljati hišo in kot Berlinski zid, skupaj z danes že pokojnim očetovim bratom Stanetom iz Ljubljane, »praznično« podrli nosilni zid hodnika ...

Tako se je začela gradnja novega doma ...

Le nekaj dni pozneje se je pričela »graditi« nova, lastna, samostojna domovina Slovenija.

V letu 1991 je minevalo že kar dve leti, odkar sem honorarno delal na Radiu Posavje - Studiu Brežice, se leto dni pozneje, natančneje 1. oktobra 1992 tudi zaposlil kot voditelj - novinar, in hkrati obiskoval šolo na Oddelku za kulturo govora pri RTV Slovenija. Takrat še nismo poznali mobilnih telefonov, tako da sem med vojno za Slovenijo v juniju, juliju in avgustu kar pogosto s terena poklical na radio, kjer je bil direktor Srečko Zore, tudi teritorialec, in poprosil katerega od radijskih kolegov, da prenese vest do družin, znancev in prijateljev o sobojevnikih v 174. protidiverzantskem vođu, saj svoje lokacije in namestitve nismo smeli izdati, dejansko pa smo bili kar nepretrgoma zdaj tu, zdaj tam.

Tudi sicer sem v enoti skušal poskrbeti za informiranost o dogajanjih v

Sloveniji, zato sem s seboj prevažal črno-bel televizor z ekranom 30 cm, ki mi ga je iz Offenburga ob novem letu prinesel mamin brat Marjan Vala, ki je bil na začasnem delu v tujini. Poročila in predvsem tiskovne konference iz Cankarjevega doma smo skoraj redno spremljali, saj se je lahko televizor priklopil tudi na akumulator ali baterije.

Na dan razglasitve slovenske samostojnosti smo bili nastanjeni v Dijaškem domu Krško, kjer se je v tamkajšnji dežurni sobi zbrala skoraj vsa enota, razen tistih, ki so imeli posebne zadolžitve, in spremljala slovesno dogajanje pred slovenskim parlamentom v Ljubljani. Le nekaj ur pozneje smo v zgodnjih jutranjih urah že bili s kombiji na poti proti Medvedjeku ...

Najbolj nam je prav prišel telefon - slušalka, ki ga je Lovrenc Milavec prinesel s seboj v nahrbtniku in mi ga pomolil: »Na, tu imaš telefon, jaz ga ne rabim. Ti pa se boš prav znašel z njim ...,« mi je dejal in v roko stisnil telefonsko slušalko s tipkami in priključkom za telefonsko vtičnico.

»Kje si pa to dobil?« sem ga vprašal.

»V nekem italijanskem pralnem prašku ... saj veš, tisti ta - poceni z nagradami!«

»Hvala, bo že prav prišlo ...!«

In res je bilo tako! Ko smo se vrnili z bojov na Medvedjeku in Krakovskem gozdu, smo se nastanili na Sromljah v stari brunarici ob domačiji Petanovih v Zgornji Pohanci 48 pri Sromljah. Ob vznožju domačije smo z maskirnimi pregrinjali uredili garažo za kombi, v brunarici pa »spalnico«. Sosed Janko Krošelj, po domače poštar Ivan, nam je omogočil dostop do vode, tako da smo tudi za osebno higieno laže skrbeli. Naša osnovna naloga je bila zaščita območnega štaba oziroma poveljstva, organizacija straže in spremljanje poveljnika Ernesta Breznikarja ali drugih članov štaba, po oddelkih pa smo še dnevno opravljali razne druge operativne naloge.

Prav v omenjeni zapuščeni hiši, ki sem jo obiskal kar skozi odprto okno, najprej iz čisto preventivnega razloga in ogleda okolice, sem naletel na težko

pričakovano prosto telefonsko vtičnico. Ko sem jo preizkusil, sem ugotovil, da je telefonska linija aktivna, le da je bil nanjo že pripet telefon poveljstva, ki je bil nastanjen v počitniški koči novomeškega Labodovega rekreacijskega centra, danes Kmečki turizem Bogolin.

Po prihodu v Sromlje ni imel nihče možnosti poklicati domov, kjer so bili prav gotovo zaskrbljeni. Najbolj se je želel domov oglasiti Roman Preskar, njegova mama Gabrijela Preskar pa je vodila okrepčevalnico Aida v stavbi bivšega Zavoda za kulturo na Trgu izgnancev 12, kjer je imel sedež tudi Radio Posavje - Studio Brežice. Tako sem se s kolegico Suzano Stjepanovič, danes poročeno Petrovič, ki je takrat delala na sprejemu strank, dogovoril, da ob določeni uri pokliče v sprejemno pisarno radia gospo Preskarjevo, da bo lahko poklepetala s sinom Romanom. Dobro delo in potešitev skrbi je bilo opravljeno, nato je bilo tovrstnih kontaktov še več.

Tako smo bojevniki običajno po 22. uri zvečer, ko se je štabno delo umirilo in obremenjenost linije nekoliko sprostila, skoraj vsi telefonirali domov in poklepetali to in ono, predvsem pa umirili domače z vestjo, da smo še živi in da smo uspešno opravili zadane naloge na Medvedjeku in Krakovskem gozdu. Japonska telefonska slušalka iz italijanskega pralnega praška je tako dobila ime »diverzantski telefon«, ki sem ga odstopil v muzejsko zbirko Posavskega muzeja Brežice.

»Diverzantski telefon« pripadnikov 174. protidiverzantskega voda TO Brežice.

Ročni minomet 67 mm armbrust in ročni raketomet 64 mm M 80. Učinkoviti protioklepni orožji iz osamosvojitvene vojne.

Granate 20 mm iz zaplenjenih BOV - 3 JLA v Krakovskem gozdu. Dela rakete NRZ (nevođeno raketo zrno) 128 mm »munja« in tulci topovskih granat 23 mm letal JLA, najdeni septembra 1991 v Krakovskem gozdu.

Čelada JLA M 59 je najdena leta 1991 na letališču v Cerkljah. Na njej je narisani znak padalcev JLA in pomenljiv napis »Born to kill.«

Delo z informatorji na terenu. Pogovor z nekdanjima tankistoma JLA. Mladen Lujić (drugi z leve) je prestopil v Slovensko vojsko, Vukašin Lujić (tretji z leve) pa v Hrvaško vojsko. Brežice, 10. 12. 2007. Osebni arhiv Mitje Teropšiča.

Albin Gutman

Slovensko državo smo obranili z orožjem

Slovenska narodna zavest je skozi stoletja rasla iz ljudi. Karantanija, kmečki panti, Zedinjena Slovenija, boj generala Maistra in slovenskih domoljubov za našo severno mejo, nacionalni in vsesplošni odpor proti fašizmu in nacizmu, upor proti jugoslovanskemu centralizmu in vojna za samostojno Slovenijo leta 1991 so prav gotovo pomembni mejniki našega večstoletnega boja za samostojno državo. So pa tudi naše nacionalne, v preteklost vpete, vrednote. So naša skupna dejanja, ki so preprečevala, da kot narod nismo izginili z zemljevidov svetovne zgodovine.

V razburkanem ozračju razpadajoče skupne države ob koncu osemdesetih let, v vse močnejših demokratičnih procesih po svetu in v Sloveniji, v preoblikovanju nekoč jugoslovanske armade, ki je vse manj postajala ljudska, in ukinjanju Teritorialne obrambe kot nacionalne vojske, so bili ustvarjeni vsi pogoji za slovensko samostojnost.

Razglasitev samostojnosti Republike Slovenije junija 1991 je bil svečan dogodek. Nekako v ozadju vseh dogajanj tistega večera je bila pred stavbo takratne republiške skupščine z vsem spoštovanjem in častjo spuščena jugoslovanska zastava. Tega skoraj nihče ni opazil. Televizija je dogodek, čeprav je potekal nekje na obrobju slovesnosti, posnela. Tudi še danes si ga lahko, sicer redkokdaj, ogledamo na televizijskih ekranih. Tiste minute pa so

bile vse oči uprte v veliko, povsem novo, zastavo države Slovenije. Bil sem v skupini, ki je spuščala zastavo nekdanje skupne države. Nove uniforme, ki smo jih dobili nekaj dni prej in oznake činov na ramenih z lipovimi listi na zlatih ploščicah, so vzbujale precejšnjo radovednost in začudenje mimoidočih, saj so uniforme videli prvič. A tudi kakšne zlobne pripombe smo bili deležni. Zastavo smo spustili in lepo zložili. Le osebe, ki je bila v protokolu določena, da zastavo sprejme, ni bilo nikjer. Pozornost vseh je bila usmerjena na novo slovensko zastavo, ki je zaplapolala nad množico. Vodja skupine se je znašel in jo preprosto predal eni od uniformiranih predstavnic protokola, ki je, ne da bi protestirala, zastavo prevzela. Ni mi znano, kam so jo pozneje spravili, prav gotovo pa danes spada med zgodovinske predmete, če je sploh ohranjena. Po proslavi smo se med seboj na hitro pozdravili in s sodelavci, ki so me spremljali, odhiteli v Novo mesto na sedež 2. PŠTO. Tanki na cestah Primorske, reakcijsko letalo nad prireditvenim prostorom in nezadovoljstvo zveznih oblasti z razglasitvijo slovenske samostojnosti niso bili ravno vzpodbudni znaki prvega dne v samostojni Sloveniji. Pred štabom so bili v postroju skoraj vsi delavci 2. PŠTO. Načelnik operativnega oddelka mi je poročal. To je bilo tudi formalno prvo poročilo, ki sem ga kot poveljnik 2. PŠTO sprejel v novi, samostojni državi. Nekateri se še niso vrnili iz proslave v Novem mestu. Območni štabi TO so poročali, da je v vojašnicah na območju TO Dolenjske nenavadno mirno. Dežurni predstavnik TO v koordinacijski podskupini mi je kot njenemu vodji javil, da ni nikakršnih novih informacij o možnem delovanju JLA niti navodil o spremenjeni ali celo povečani stopnji pripravljenosti. Skušali smo poklicati predstavnike v takratnih upravah za obrambo, a niso bili dosegljivi. V enotah, ki so bile vpoklicane, se je umirilo praznovanje. Do jutra bodo povsem pripravljeni, če bo treba. Bilo je varljivo mirno. Kot ure miru pred nevihto.

Zgodnje jutranje ure komaj prebujajočega se 27. junija 1991 je po desetletjih miru zaznamovala vojna. Kot da sanjamo moreče sanje. Pa niso bile sanje. Začelo se je za res. Vse, kar smo se naučili, vse, kar smo načrtovali, bo preizkušeno v resničnem spopadu. Ta pa ne odpušča. Ko se začne, ni ničesar mogoče ponoviti, ničesar več popraviti.

Teritorialna obramba Dolenjske, ki je vključevala ožjo Dolenjsko z Belo krajino in Posavjem, se je že od prvih ur vojne znašla v središču vojnih

spopadov. Začetno začudenje. Kaj se vendar dogaja? Ali je res vojna? Se bomo z JLA zares udarili? Časa za pojasnjevanje ni bilo. Za trenutek sem se vprašal, kje so vsi tisti Slovenci, ki smo jih leto za letom pošiljali v vojaške akademije po Jugoslaviji. Kako se bodo odločili? Na kateri strani se bodo bojevali? Z mnogimi smo navezali stike v minulih letih, z nekaterimi zaman. »Niso vsi Slovenci v JLA za samostojno Slovenijo,« mi je nekaj mesecev pred vojno dejal eden izmed njih, ko sem ga skušal pridobiti za sodelovanje. »Preveč bi izgubil, zlasti tisti, ki v JLA delajo kariero,« je še dodal. V prvih dneh vojne je njihovo ravnanje postalo prepoznavno. Nekateri so prišli v TO takoj po objavljenem pozivu domovine. Nekateri so prihajali po končanih spopadih, med letnimi počitnicami ali še pozneje, nekateri tudi v letih po vojni. Toda tisti dan, ko so se začeli prvi spopadi, na njihovo pomoč nismo mogli računati.

Ukrepati je bilo treba odločno in takoj. Mnogokrat v prelomnih trenutkih slovenske zgodovine, ko je bila domovina ogrožena, je slovenski človek ostal sam. Moral je in znal je poprijeti za orožje. In tako je bilo tudi tiste vroče junijske dni leta 1991. Nekdanja skupna armada JLA je postal agresor. Delovanje takratne JLA je edinstven primer posredovanja vojske v proces osamosvajanja države, ki se je povsem v skladu s tedanjo ustavno ureditvijo skupne države opredelila za samostojnost.

Ko sem se zjutraj po prvem streljanju poveljujočega v enoti JLA, ki je čez Gorjance prišla iz vojašnice v Karlovcu, odpeljal v Pogance, da bi razrešil situacijo, ki je nastala, sem pred stavbo 2. PŠTO srečal nekaj posameznikov, ki sem jih že prej večkrat videval postopati okoli štaba. Tisti dan so kljub zgodnjemu jutru iz majhnega parka čez cesto grozili: »Sedaj boste pa dobili svoje, Janševa vojska.« »Slovenska vojska smo,« sem odgovoril, dovolj glasno, da so slišali. Še preden sem se odpeljal, so se hitro oddaljili proti centru mesta.

V Pogancih pri Novem mestu je bil naš prvi spopad, ki mu je čez nekaj ur sledil spopad v Rigoncah. Dan zatem spopad na Medvedjeku, zaznamovan z vso neizprosno bitko in krutosti vojne. V naslednjih, sicer sončnih in prav poletnih dneh, so se naše dejavnosti nenehno stopnjevale in postajale

vse bolj odločne. Izkušnost in učinkovitost pripadnikov TO je bila iz dneva v dan večja. Izpolniti naloge državnega vodstva, ohraniti čim več življenj, izogniti se uničenjem so bila naša osnovna vodila pri načrtovanju in izvajanju bojnih dejavnosti teritorialne obrambe Dolenjske. Zavedali smo se, da v boju zmaga, kdor ohrani več življenj, naredi manj napak in jih je pripravljen hitreje odpravljati.

Po neuspelem prevzemu vojašnice v Mokronogu sem po posvetu s posameznimi člani 2. PŠTO sprejel ključne odločitve za delovanje TO Dolenjske v prihodnjih dneh. Spremenili smo taktiko delovanja, enote so bile razmeščene razpršeno, združevali smo jih za posamezno dejavnost. Podrejeni so bili z nalogami seznanjeni le v obsegu, ki je zagotavljal izvedbo nalog. Nič več niso vsi vedeli vsega, ampak le toliko, da so svoje delo opravili učinkovito in pravočasno. Vsako informacijo smo podrobneje preverjali in zainteresirane seznanjali le z vsebinami, ki niso bile odločujoče za izvajanje bojnih nalog. Neposredno na terenu sem začel preverjati načrtovanje, pripravo in izvedbo posamezne naloge enot TO Dolenjske. Uspehi so kmalu sledili. Naša prednost je rasla, čeprav jo je JLA z vsiljevanjem premirja večkrat ogrozil.

JLA je bila vse bolj potisnjen za ograje svojih vojašnic. Spopad v Krakovskem gozdu in zavzetje skladišč v Beli krajini je pomenil postopno prevzemanje iniciative. JLA je izgubljal vso prednost, ki ji jo je omogočala njegova razporeditev po Sloveniji in velika premoč v oborožitvi. Spopad pri Prilipah in zavrnitev vseh ofenzivnih dejavnosti JLA drugega julija sta JLA potisnila v brezizhoden položaj. Bojeval se je proti slovenskemu ljudstvu, ki bi ga pravzaprav morala varovati. 7. julija 1991 je bila na Brionih podpisana deklaracija, s katero so bili oboroženi spopadi končani. S ponosom lahko rečem, da smo pripadniki takratne TO Dolenjske in današnji veterani vojne za Slovenijo vse naloge, ki nam jih je odredilo državno vodstvo Republike Slovenije, uspešno opravili. JLA je na območju TO Dolenjske izgubil vse boje. O tem tudi danes ni nobenega dvoma več in ni mogoče prezreti, da od zmage v vojni za Slovenijo po dolgih stoletjih živimo v lastni državi in imamo svojo Slovensko vojsko.

Za osamosvojitvev in zmago v vojni naj bi bili sicer zaslužni prav vsi. Tako ali drugače. In tu se odpirajo vrata vsem, ki so pred desetimi leti nasprotovali slovenski državi, zlasti pa tistim, ki so se kot pripadniki JLA proti njej bojevali, sejali uničenje in smrt po Sloveniji. Nad nas so poslali elitno enoto, katere čelni del smo ustavili v spopadu pri Prilipah. Nad naše enote TO so pošiljali letala, ki so raketirala in bombardirala Medvedjek, Krakovski gozd, Kočevsko Reko in Prilipe. Grozili so z bombardiranjem slovenskih mest in nuklearne elektrarne. Močne sile so pošiljali nad nas, vendar brez uspeha. Danes pa razlagajo vsem, ki so jih pripravljeni poslušati in jim pritrditi, da so zaslužni za ugoden razplet vojne v Sloveniji, ker niso angažirali vseh uničujočih potencialov, s katerimi je razpolagal JLA. Zaslužni da so, ker niso v popolnosti izvajali ukazov vrhovne komande. Tudi na take razlage je odgovor jasen in nedvoumen, kar sem že nekdaj zapisal: vojak, ki ne spoštuje ukazov, je slab vojak in ga ne ceni nobena vojska, ne naša ne tuja. Vojak, ki se ne odzove pozivu lastne države, ko je obstoj domovine pred ključno preizkušnjo, pa je slab domoljub. Na stran TO in milice niso prestopili. Da so takrat ravnali napak, ne prizna nihče od njih, ki so v JLA ostali vse do njenega neslavnega konca, ne oficirji in ne generali JLA. Pa tudi za gorje, ki so ga povzročili, se do danes niso nikomur opravičili. Danes je prav, da jih poslušamo, kaj imajo povedati, ali da preberemo kaj so zapisali, čeprav najpogosteje obtožujejo in razlagajo, kakšne krivice se jim dandanes dogajajo. Govorijo o tem, da jih je vodila le skrb za Slovenijo. S prepisovanjem definicij vojn iz različnih enciklopedij skušajo dokazovati, da ni šlo za vojno, da ni bilo nobene agresije. Le kaj so potem delale enote JLA izven vojašnic? Čemu so bombardirali enote TO in civilne cilje? Poveljujejo znanje, ki je svojo pravo vrednost pokazalo na Hrvaškem in v Bosni. Predvsem pa poučujejo, kaj vse smo storili narobe, da smo zmagali. O svojih dejanjih, o napačnih osebnih odločitvah in o tem, da bi se v letu 1991 lahko odločali in ravnali tudi drugače ter s tem morda malce več tvegali, pa nič.

Na območju TO Dolenjske nobena enota JLA ni dosegla svojega cilja. Ustavitev oklepne kolone JLA na Medvedjeku je prvi dan vojne predstavljala oporo državnemu vodstvu pri naslednjih odločitvah, saj je bila tisti dan to edina enota JLA, ki je delovala v Sloveniji in svoje naloge ni mogla

povsem izpolniti. Po desetih dnevih vojne na Dolenjskem JLA ni mogel več zmagati.

Enote JLA so bile leta 1991 neučinkovite in neuspešne. Enote iz vojašnic niso mogle nikamor. Bile so v past, iz katere ni bilo izhoda, brez možnosti Slovenijo tudi vojaško pokoriti. Krog se je sklenil. JLA je bil v Sloveniji vojaško poražen. In to je neizpodbitno zgodovinsko dejstvo, ki ga ni mogoče izbrisati. Mit o nepremagljivem JLA še danes ne da miru vsem tistim, ki so ji najbolj goreče služili.

Leta 1991 smo torej uresničili to, za kar so se bojevali, za kar so v številnih vojaških spopadih v različnih vojnah umirali in za kar so živeli naši predniki – Slovenija je postala samostojna in suverena država.

Danes teče drugo desetletje samostojnosti. Spomin na takratna dogajanja počasi blede. Pogosto pozabljamo, da se slovenska država v takratnih viharnih političnih okoliščinah ni oblikovala kar sama po sebi. Nam Slovencem, v katerem koli zgodovinskem obdobju, ni bilo ničesar poklonjeno. Tudi leta 1991 ne. Slovensko državo smo si morali izbojevati. In le nekaj ur po njeni svečani razglasitvi smo jo morali pripadniki Teritorialne obrambe in milice ubraniti z orožjem.

Kokarda bojne uniforme starešin TO iz osamosvojitvenega časa.

Polkovnik Albin Gutman, poveljnik 2. PŠTO Dolenjske, sprejema bojno zastavo. Letališče Cerklje ob Krki, 20. 11. 1991. Foto: Mitja Teropšič.

Postroj pripadnikov TO Dolenjske ob podelitvi bojnih zastav in prvi prisegi stalne sestave TO Republike Slovenije. Letališče Cerklje ob Krki, 20. 11. 1991. Foto: Mitja Teropšič.

*Prvi tehnični zbor vojaške oborožitve, tehnike in opreme TO RS po vojni.
Letališče Cerklje ob Krki, 20. 11. 1991. Foto: Mitja Teropšič.*

*Tank M - 84 na tehničnem zboru v novih maskirnih barvah TO RS.
Letališče Cerklje ob Krki, 20. 11. 1991. Foto: Mitja Teropšič.*

Silvester Jeršič

Obveščevalna dejavnost Teritorialne obrambe med vojno

V Teritorialno obrambo sem vstopil kot rezervni podporočnik, in sicer leta 1968, vojaški rok sem služil v pehotni šoli za rezervne oficirje v Bileči. Najprej sem bil komandir voda v TO, pozneje čete, leta 1980 sem bil poslan iz OŠTO Brežice na dodatni seminar za obveščevalno dejavnost in v OŠTO zasedel mesto referenta za obveščevalne zadeve. Povedati moram, da sem precej noči dežural na OŠTO in bil na vsaki vaji na našem območju. Vaje so bile po letu 1989 vse pogostejše. Nastale so zahteve po demokratični Sloveniji, ki niso bile všečne predsedstvu SFRJ. Zavedel sem se, da bodo prišle težave, še posebej, ko sem bil v maju 1991 štirinajst dni na vojaških vajah; tudi napetosti med JLA in TO so naraščale. Po prihodu z vaje sem domov odnesel orožje, torej smo morali biti pripravljeni na vse.

Prišel je 25. junij 1991 in razglasitev samostojnosti Slovenije. Vsi pripadniki TO, posebej pa štab TO, smo bili v strogi pripravljenosti. Po vseh informacijah, ki smo jih imeli, je bil JLA pripravljen bojno delovati v smislu pokoritve uporne Slovenije, v zgled preostalim narodom v Jugoslaviji.

Te dneve, sem se velikokrat spomnil vaj v OŠTO in si dejal, sedaj gre zares. Moj nadrejeni Anton Čančer nas je spodbujal in dejal, sedaj pa dajmo uporabiti vse tisto, kar smo se v teh letih naučili. Že leta 1981 smo na OŠTO intenzivno razvijali mrežo zaupnikov, ki bodo v primeru potrebe

sporočali podatke o agresorju, takrat smo govorili predvsem o nevarnosti pakta NATO. Po enega iz vsake krajevne skupnosti smo poklicali na tečaj in razlagali pomen obveščevalnih podatkov za pravilno odločitev štaba in ukazov enotam TO. Osnovna zamisel je bila v mreži zaupnikov v občini Brežice, ki bodo sporočali podatke. Najprej se je ta mreža imenovala TIOS (Teritorialna izvidniška obveščevalna služba), pozneje pa MIOD (Masovna izvidniška obveščevalna dejavnost), vse je temeljilo na pritoku informacij iz vse občine na štab TO. Pomembno je bilo, da smo naše sodelavce naučili vsaj v osnovi, kakšni naj bodo podatki. Ni dovolj, da se sporoči na primer: kolona vozil, pomembno je, da se kolona analizira in pove koliko tankov, oklepnih transporterjev, kamionov itn. Do leta 1990 se je koncept zasnove obveščevalne dejavnosti večkrat spremenil. MIOD je bil ukinjen. Zaupniki, ki so sodelovali v ukinjenem MIOD, niso bili pripadniki TO in NZ, saj bi pri mobilizaciji te ljudi tudi vpoklicali. Na napete razmere leta 1990 smo se tudi v TO, obveščevalni dejavnosti odločili, da bomo osnovno zamisel obveščevalne mreže spet oživel, v tem smislu, da bi imeli v samem mestu in na pomembnih smereh zaupnike, ki so bili že delno usposobljeni za to dejavnost na ustreznih dvodnevni seminarjih. Z ozirom na pričakovane smeri delovanja JLA sem imel postavljene svoje zaupnike v vaseh Dvorce, Sela, Čatež, Sromlje, Skopice, Obrežje in Cerklje ob Krki.

Pri dotoku informacij je odigral pomembno vlogo telefon; tik pred letom 1991 je veliko vasi dobilo telefonske priključke. Prav tako smo nekatera podjetja obvestili, da pričakujemo določene podatke, ko bo čas za to. To so bila: Žito Brežice, Petrol Brežice, Železniška postaja Dobova, Prevoz Brežice in Cestno podjetje Novo mesto, poslovalnica Brežice.

V juniju 1991 sem osnovno mrežo za obveščanje že delno aktiviral. Lahko povem, da so podatki po telefonu odigrali določeno vlogo pri zbiranju obveščevalnih podatkov. Telefonski priključek v hiši na Obrežju in direktni pogled na mejni prehod je bil idealen, ker je opazovalec skozi okno videl, kaj se dogaja. Tudi obveščevalec s telefonom v roki v hiši na Dvorcah ob stari cesti Bregana - Čatež, je bil idealen vir informacij. Pri obdelavi obveščevalnih podatkov me niso nikoli vprašali za ime zaupnika, ker je bilo to nepisano pravilo. Pomembno je bilo, da je podatek posredovan in verjetno ali celo točen. Tri dni

je bil štab TO nastanjen v gasilskem domu – stari šoli v Sromljah, spomnil sem se občana, ki je ves zmeden pritekel v štab in dejal, da so v Dobovi četniki, ni videl koliko, vendar da so namenjeni proti Sromljam. Zavladala je napetost tako v štabu kot v enoti, ki je varovala štab. Zaščitni vod se je razporedil okoli štaba, iskali so najboljša mesta za bojno delovanje. Nek pripadnik TO je z ostrostrelnsko puško dežural v cerkvenem zvoniku. Ker ni bilo nobenih znakov o napadu in je telefon deloval, sem poklical mojega zaupnika v Župelevec in vprašal, kaj je s temi četniki, ki so v Dobovi. Odgovor je bil, da je v Dobovo pripeljal avtobus pripadnikov TO in ni nobenih četnikov. Tudi ostali viri so potrdili, da je podatek dezinformacija. Ali je bila dezinformacija namerna ali nenamerna, - to je stvar ocene v tem trenutku.

V štabu TO smo obveščevalci delali po dvanajst ur in si zbrane podatke zapisovali v obveščevalni dnevnik, izmenjevali smo si podatke tudi z milico, ki je bila nastanjena na Silovcu. Ugotovilo se je, da je sodelovanje med TO in milico zelo koristno, zato je tudi UNZ Krško poslal v štab TO predstavnika, tako so se podatki še hitreje pretakali. V štab je bil od milice imenovan Rudi Drganc, kar se je izkazalo za zelo praktično pri koordinaciji dela.

Omenil sem, da je bil telefon en niz podatkov, poleg tega sem imel tudi kurirsko zvezo in osebni stik z obveščevalno točko, kjer so se zbirali podatki, ki jih je bilo nemogoče oddati po telefonu oz. ni bilo telefonske linije. Tako je bila ena obveščevalna točka za desni breg občine na bencinskem servisu Motel, druga obveščevalna točka je bila na upravi Petrola za desni breg občine. Na zelo pomembnih smereh sem imel dva vojaška obveznika, ki sta pred tremi leti prišla iz služenja v JLA in sta oborožitev, vozila in drugo dobro poznala.

Neko jutro me je nadrejeni Anton Čančer seznanil, da je nujno stopiti v osebni stik z njegovim zaupnikom v Slovenski vasi. Vprašal me je, kdaj lahko grem na zvezo. Takoj sem se pripravil in dobil avto zastava 128. Zaupnik se bo pripeljal do mostu na Bregani s kolesom in vprašal: "Ali je brat doma?" odgovor je bil: »Da.« Ni mi bilo prijetno, ko sem se peljal mimo samotnega Remontnega zavoda v Bregani. Moja pričakovanja so bila, da bo JLA izvajal kontrolo tudi zunaj ograje. Bil sem v zmoti, stražarji so le oprezali iz svojih stražarnic čez ograjo zavoda. Pri odhodu v Slovensko vas sem si na Sromljah

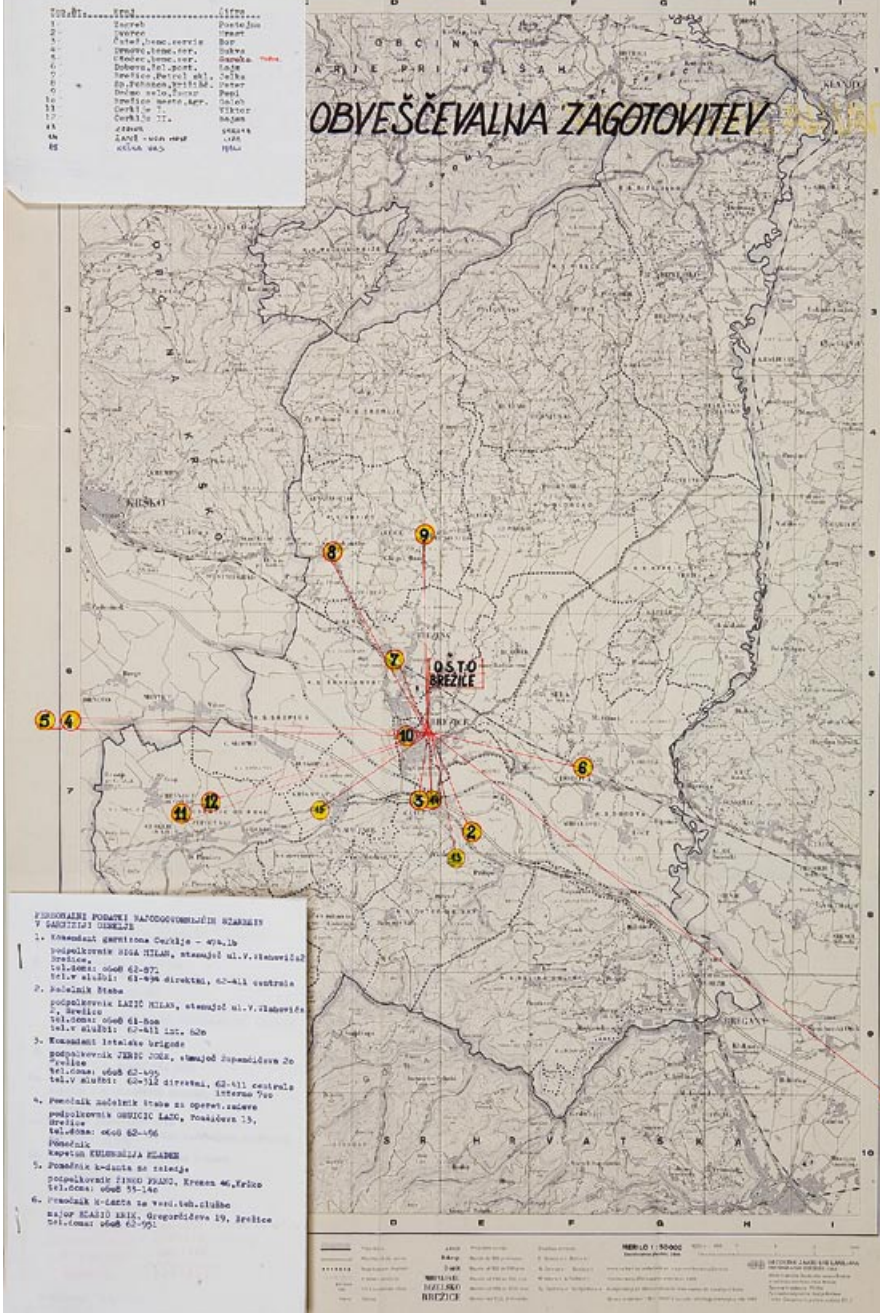
sposodil kavbojke in majico. Bil sem torej civilist, a moje ljubice kalašnikovke nisem pustil v štabu. Spravil sem jo v prtljažnik zastave 128. Srečanje je uspelo, dal mi je popis stanja v Remontnem zavodu v Bregani – t. j. število vojakov in vozil v objektu, ter nam povedal, kakšne imajo namene. Pred vrnitvijo na Okljukovo goro sem se oglasil pri svojem zaupniku v Dvorcah in mu izročil daljnogled za lažje opazovanje hitre ceste Ljubljana - Zagreb in stare ceste proti Prilipam. Prav tako sva določila rezervno lokacijo opazovanja, ki je bila v vikendu njegovih staršev na Cerini. Od tu je bila dobra vidljivost hitre ceste Zagreb - Brežice in stare ceste proti Prilipam. Dogovorila sva se, da bo poročanje še naprej po telefonu, če pa to ne bo šlo, se vključi kurir in prinese podatke do obveščevalne točke oz. do štaba.

Pri pregledu vikendov, ki so bili v bližini štaba, je moj sodelavec ugotovil, da ima najbližji vikend telefonsko napeljavo. Ugotovili smo, da je lastnik vojaška oseba, zaposlena na letališču JLA Cerkljah in da čez dan večkrat v civilni obleki potuje za Brežice in Cerklje. Previdno sva se bližala objektu, ko nama je kurir, ki je prišel za nama, dal signal, da ga počakava, povedal nam je, kdo je lastnik vikenda in nam izročil ključe. Lastnik nam je ponujal objekt za nastanitev. Torej je sum, da imamo ovaduha v bližini, odpadel. Bilo je tudi veliko govora o padalcih iz Niša, ki so bili v Cerkljah, človek si je predstavljal razne scenarije, mogoče tudi delovanje izvidniško diverzantskih skupin na območju Sromelj. Toda posadka na letališču Cerklje je imela določene pomisleke glede bojnega delovanja, najvarnejše so se počutili za minskimi polji in mrežo na letališču, vendar je bilo teoretično možno, da ko odkrijejo pomemben cilj, bo tudi verjetnost organiziranja manjše diverzantske skupine za napad na poveljniško mesto štaba, to so bila moja razmišljanja. Padalci iz Niša so bili posebej izurjeni in se niso smeli podcenjevati. Dvom me je razjedal še posebej, ker smo imeli vsa leta srečanja ob dvaindvajsetem decembru – dnevu JLA na letališču Cerklje, tako da smo se med seboj osebno poznali, presenečenje torej ni bilo čisto izključeno.

Pogajanja na Brionih in načrtovani odhod JLA smo z zadovoljstvom sprejeli. Premirje je bilo treba spoštovati. JLA je intenzivno odvažal vojaško opremo, mi pa smo jih nadzirali. Za vse nas je izgon JLA v oktobru pomenil vrnitev v civilna oblačila in na svoja delovna mesta.

BREŽICE

Order	Name	Phone
1	Varsh	Paste 120
2	Arsh	Paste 120
3	Arsh	Paste 120
4	Arsh	Paste 120
5	Arsh	Paste 120
6	Arsh	Paste 120
7	Arsh	Paste 120
8	Arsh	Paste 120
9	Arsh	Paste 120
10	Arsh	Paste 120
11	Arsh	Paste 120
12	Arsh	Paste 120
13	Arsh	Paste 120
14	Arsh	Paste 120
15	Arsh	Paste 120
16	Arsh	Paste 120
17	Arsh	Paste 120
18	Arsh	Paste 120
19	Arsh	Paste 120
20	Arsh	Paste 120
21	Arsh	Paste 120
22	Arsh	Paste 120
23	Arsh	Paste 120
24	Arsh	Paste 120
25	Arsh	Paste 120
26	Arsh	Paste 120
27	Arsh	Paste 120
28	Arsh	Paste 120
29	Arsh	Paste 120
30	Arsh	Paste 120
31	Arsh	Paste 120
32	Arsh	Paste 120
33	Arsh	Paste 120
34	Arsh	Paste 120
35	Arsh	Paste 120
36	Arsh	Paste 120
37	Arsh	Paste 120
38	Arsh	Paste 120
39	Arsh	Paste 120
40	Arsh	Paste 120
41	Arsh	Paste 120
42	Arsh	Paste 120
43	Arsh	Paste 120
44	Arsh	Paste 120
45	Arsh	Paste 120
46	Arsh	Paste 120
47	Arsh	Paste 120
48	Arsh	Paste 120
49	Arsh	Paste 120
50	Arsh	Paste 120
51	Arsh	Paste 120
52	Arsh	Paste 120
53	Arsh	Paste 120
54	Arsh	Paste 120
55	Arsh	Paste 120
56	Arsh	Paste 120
57	Arsh	Paste 120
58	Arsh	Paste 120
59	Arsh	Paste 120
60	Arsh	Paste 120
61	Arsh	Paste 120
62	Arsh	Paste 120
63	Arsh	Paste 120
64	Arsh	Paste 120
65	Arsh	Paste 120
66	Arsh	Paste 120
67	Arsh	Paste 120
68	Arsh	Paste 120
69	Arsh	Paste 120
70	Arsh	Paste 120
71	Arsh	Paste 120
72	Arsh	Paste 120
73	Arsh	Paste 120
74	Arsh	Paste 120
75	Arsh	Paste 120
76	Arsh	Paste 120
77	Arsh	Paste 120
78	Arsh	Paste 120
79	Arsh	Paste 120
80	Arsh	Paste 120
81	Arsh	Paste 120
82	Arsh	Paste 120
83	Arsh	Paste 120
84	Arsh	Paste 120
85	Arsh	Paste 120
86	Arsh	Paste 120
87	Arsh	Paste 120
88	Arsh	Paste 120
89	Arsh	Paste 120
90	Arsh	Paste 120
91	Arsh	Paste 120
92	Arsh	Paste 120
93	Arsh	Paste 120
94	Arsh	Paste 120
95	Arsh	Paste 120
96	Arsh	Paste 120
97	Arsh	Paste 120
98	Arsh	Paste 120
99	Arsh	Paste 120
100	Arsh	Paste 120

-- 201 --

*Skupina pripadnikov 135. protidesantne čete TO Brežice v zasedi.
Globoko, začetek julija 1991. Foto: Dušan Skočaj.*

*Pripadniki 135. protidesantne čete
TO Brežice v pričakovanju na premik.
Globoko, začetek julija 1991.
Foto: Dušan Skočaj.*

Marjan Tomše

Varnostnik – obveščevalec v četi Teritorialne obrambe

V Teritorialno obrambo sem bil razporejen leta 1985, in sicer v 135. protidesantno četo na položaj častnika za varnost – vohun, kot so mi prijatelji rekli v šali. Med letoma 1985 in 1991 je enota izvajala redna letna usposabljanja, saj je bila četa usposobljena za posebne naloge, kar že samo ime pove – protidesantna četa TO Brežice. Sam sem v tem času imel dvakrat letno posebno usposabljanje za varnostnike na Pokrajinskem štabu Teritorialne obrambe Posavja in opravil 10-dnevni tečaj za varnostnike na Igu. Na teh usposabljanjih smo se dodobra usposobili za varnostnike – obveščevalce in protiobveščevalce. Vso pridobljeno znanje mi je zelo koristilo med osamosvojitveno vojno, saj sem bil usposobljen prav po metodah in študiju nasprotnika – to je JLA.

V marcu 1991 me je po telefonu poklical poveljnik Teritorialne obrambe Občine Brežice Mitja Teropšič in me prosil, da se zglasim na štabu. Čez eno uro sem že sedel v pisarni poveljnika TO občine Brežice. Na hitro me je seznanil s situacijo in vprašal, ali sem za sodelovanje. Brez oklevanja sem odgovoril in sem takoj dobil konkretno nalogo. Pri odprtih vratih je poveljnik ukazal skladiščniku: »Dajte mu pištolo in strelivo, pa naj gre.« Vse do junija 1991 sem tako deloval na terenu, predvsem pa v okolici letališča Cerklje in zbiral razne informacije ter podatke o JLA in jih posredoval štabu TO. V začetku junija 1991 je bila mobilizirana moja matična enota – 135. pdč

in z njo tudi jaz. Enota se je zbrala na svojem mobilizacijskem zbirališču v Mrzlavi vasi, se oborožila in se ponoči premaknila v Globoko. Tu se je enoti priključil še zaščitni vod nekdanjega PŠTO Posavja. Dobili smo nalogo postaviti barikado na avtocesti v Krakovskem gozdu in zasesti položaje za obrambo barikade.

V sredo, 27. junija, smo odšli v Krakovski gozd na izvršitev naloge. Po določitvi mesta, kjer bo stala barikada, so jo postavili vozniki Transportnega podjetja Krško s svojimi kamioni, enoto pa smo razporedili v obrambne položaje ob barikadi. Približno ob 10. uri dopoldne je bilo vse nared, nakar so nas začeli preletavati helikopterji JLA. Preleti in opazovanja so trajali vse do 18. ure, ko se je pooblačilo in so s preleti prenehali. Na obrambnih položajih smo bili vse do nedelje popoldne. V tem času smo izvajali dejavnosti po povelju ObmŠTO. Doživeli smo veliko pretresljivih trenutkov v dežju, vročini, invaziji klopov in komarjev, ob naletih avtomobilov na barikade ... Vse to nam je dvigovalo adrenalin, da smo neprestano čakali, naj že pride do spopada.

Ker smo bili že precej izčrpani, so na ObmŠTO odločili, da enoto zamenjajo in jo pošljejo za dan ali dva na počitek v Globoko. V nedeljo popoldne je prišlo do menjave. Zapustili smo položaje in se z avtobusi odpeljali v Globoko. Sam se odšel pred avtobusom v izvidovanje s svojim avtomobilom. Po prihodu v Globoko se je zgodilo nekaj nepozabnega. Ko so teritorialci stopali z avtobusa, so se okrog nas zbrali vaščani Globokega in okolice – nihče ni imel praznih rok, prinašali so nam hrano – od mesa do toplega domačega kruha, raznega peciva in potice ter zaboje sadja do pijače. Bili so nas zelo veseli in hkrati ponosni, da lahko gostijo fante, ki so pripravljeni braniti Slovenijo.

Ob pogledu na ta pretresljivi dogodek so se nam orosile oči. Sam sem se zamaknil v prostore prosvetnega doma in se izjokal od radosti. Ob tej priložnosti se zahvaljujem vsem dobrim ljudem v Globokem in okolici.

Ta noč je minila veliko mirneje in tudi sam sem po tednu dni spal tri ure skupaj, ne da bi me kdo zmotil s kakšnim podatkom ali ukazom. Da smo mirneje spali in počivali, gre zahvala tudi lovcem iz Globokega in okolice, ki so nam pomagali to noč zavarovati kraj in širšo okolico.

Naslednji dan je 135. pdč dobila ukaz, da se takoj premakne v Dobovo in zasede položaje od mejnega prehoda v Rigoncah do Save ob Sotli. Ukaz smo izvršili istega dne popoldne in ostali na teh položajih vse do odpoklica – do konca osamosvojitvene vojne, ko smo se vsi iz omenjene enote vrnili živi in zdravi k svojim družinam.

Spominski znak 25. območnega štaba TO.

REPUBLIKA SLOVENIJA
REPUBLIŠKI ŠTAB ZA TERITORIALNO OBRAMBO
25. Območni štab za TO
BREŽICE

za 2. PŠTO Novo mesto

ZADEVA: Dnevno bojno poročilo za dan 13.07.1991
s stanjem ob 24.⁰⁰ uri

1. NASPROTNIK - njegove dejavnosti:

Razporeditev in število se ni spremenilo. V zraku je bil pasiven, saj beležimo Le 2 He Mi-8, ki sta priletela iz smeri Zagreba v Cerklje, nato pa iz Cerklj preko gorjancev v smeri Karlovca (prihod ob 16.55 uri, odhod ob 17.50 uri). V zraku je bilo tudi slišati letalo, ki je večkrat preletavalo območje Brežic.

Pričakujemo izvidovanje in preverjanje uresničevanja sklepov predsedstva.

2. STANJE NA DRŽAVNI MEJI:

Izvajala se je kontrola območja v neposredni bližini meje, ni bilo opaziti agresorja ali bilo kakšnih drugih njegovih aktivnosti. Incidentov na karavlah kakor tudi v širšem območju državne meje ni bilo.

3. NAŠE SILE IN AKTIVNOSTI:

Nadaljevalo se je z varovanjem objektov posebnega pomena in usposabljanjem v začasnem UC Pečice. Na strelišču Radna pri Sevnici je MO-JO d izvedel streljanje iz osebne orožja. 229. čop je po končani mobilizaciji razmeščen v Gorenji vasi. Ob 13.30 je v kvakoršem gozdu poveljnik in načelnik pričakal predsednika IS R Slovenije, ob 14.00 uri pa obisk na mirnodobnem sedežu štaba, kjer so bile postrojene enote, ki so sodelovale v kvakovem gozdu. V toku današnjega dne so bile odpuščene naslednje enote: 123. protidiverzantska četa, 125. protidiverzantski vod, 305. odred za posebne namene, 135. protidesantna četa in skupina za protideplni boj. Izvedena je

Prva stran dnevnega operativnega poročila 25. območnega štaba TO
za dan 13. 7. 1991.

Franc Balas

Varnostni organi Teritorialne obrambe v osamosvojitveni vojni

O poteku dogodkov pred vojno in v sami vojni za samostojno in neodvisno Slovenijo je bilo že veliko povedanega. Malo pa vemo o vlogi varnostnih organov, saj že iz vsebine in metod njihovega dela izhaja, da so manj opazni. V tem svojem kratkem prispevku ne nameravam razčlenjevati dela varnostnih organov po posameznih področjih niti njihove organizacije in metod dela. Navedel bom le nekaj utrinkov s ciljem, da nekoliko osvetlimo tudi to področje.

Čeprav smo se v letih delovanja v teritorialni obrambi pred osamosvojitveno vojno na številnih vajah srečevali z namišljenimi situacijami, ki smo jih seveda »uspešno« reševali, je dejanski vojaški spopad nekaj povsem drugega.

Samo delo varnostnih organov, ki smo ga opravljali s pridobljenim znanjem v nekdanji skupni državi, ki je nenadoma postala naš sovražnik, se po vsebini s pridobljenim znanjem ni razhajalo v ničemer. V dobri meri pa je bilo očiščeno ideološke navlake, kar se tiče notranjega sovražnika. S prehodom na sistem parlamentarne demokracije vsak drugače misleči človek pač ni mogel biti uvrščen v skladu z nekdanjimi merili. Poleg tega smo bili takrat vsi tako enotni in prepričani branilci komaj ustanovljene neodvisne države, da nam nekaj redkih posameznikov, ki so delovali proti nam, ni moglo povzročiti večjih težav. Nismo pa smeli tudi teh možnosti podcenjevati ali povsem izključiti. Iz zgodovinskih izkušenj vemo, da je bila včasih cena za

neustrezno ravnanje prav na področju varnosti previsoka in se je odrazila v velikih izgubah, tako materialnih kot človeških. Menim, da smo te probleme v sodelovanju s policijo in drugimi organi uspešno reševali, čeprav je tudi tu včasih prihajalo do napak. Nekatere napake so bile prav zabavne. Navedel bom dogodek, ki je bil posledica ukrepa varnostnih organov na osnovi prejete in z naše strani nepreverjene informacije.

Nekega dopoldneva smo v poveljstvu območnega štaba, ki se je takrat nahajal na vojni lokaciji, ugotovili, da nas s sosednjega hriba nekdo vneto opazuje. Neznana civilna oseba je stala v zavetju velike smreke, v rokah je imela daljnogled, ki ga je pridno usmerjala proti nam. S kolegom, prav tako referentom za varnost, sva hotela stvar preveriti. Neopazno sva se približala kraju, kjer naj bi se nahajala sumljiva oseba. Kolega mi je signaliziral, da je v bližini parkiran osebni avto, povedal mi je registrske oznake, ki sem jih zapisal. Dogovorila sva se, da grem te podatke preverit na štab, saj smo tam razpolagali z registrskimi številkami avtomobilov, ki so jih pri domnevnem opravljanju obveščevalne dejavnosti uporabljale osebe, ki so delovale na nasprotni strani, torej za JLA. Omenjeni seznam sumljivih oseb in registrskih številk osebnih avtomobilov nam je posredovala milica.

Če bo naš sum potrjen, mu bomo poslali v pomoč nekaj pripadnikov naše enote, ki bodo osebo aretirali, potem pa jo bomo izročili milici. Pravkar pridobljenega podatka na našem pisnem seznamu ni bilo, vendar sem za vsak slučaj poklical milico, ki pa je na moje veliko presenečenje potrdila, da je avto last pri njih evidentirane sumljive osebe. Časa za dodatno preverjanje informacije ni bilo, poleg tega pa sem bil tudi prepričan, da so podatki milice popolnoma zanesljivi.

Sledila je hitra akcija, rezultat pa je bil presenetljiv. Aretirana oseba je bila znana občanka, ki se je iz mesta umaknila v varno zavetje počitniške hišice. Lahko si mislite, kaj je doživljala, ko so jo povem nepričakovano in bliskovito obkolili oboroženi vojaki. Daljnogled ji je izpadel iz rok, izjecljala je, da ga noče več niti videti niti imeti. Pobrala ga je s tal in izročila kolegu, ki je nepričakovano »trofejo« prinesel v štab. Seveda smo daljnogled čez nekaj dni vrnili lastnici, ki »grozljivega« dogodka verjetno ni hitro pozabila.

Kar se tiče našega neposrednega nasprotnika, nekdanjo JLA, so bile naloge organa varnosti relativno enostavne. Komuniciranje med njihovimi enotami in poveljstvi je bilo popolnoma odprto kot na kakšni vaški veselici. Še danes mi ni jasno, ali je to bilo posledica popolnega kaosa v vojski, podcenjevanja naše teritorialne obrambe ali nesposobnega poveljstva. Tako stanje je bilo voda na mlin našim obveščevalcem, ki so z lahkoto dobivali pomembne podatke. Te smo tudi mi takoj uporabili pri predlaganju ustreznih varnostnih ukrepov poveljstvu, predvsem glede varovanja, premikov in uporabe enot. Skratka, reagirali smo hitro in učinkovito, za razliko od generalske elite v JLA, ki se je obnašala popolnoma neprofesionalno. Meni osebno se je tako stanje zdelo celo preveč enostavno, pričakoval sem veliko težje delo. Vojaška avantura nekdanje zvezne vojske je tako hitro propadla, da pravega protiobveščevalnega dela, ki predstavlja najzahtevnejše naloge varnostnih organov, ni bilo veliko. Na našo srečo. Zavedali pa smo se, da bi se ob nadaljevanju vojne prave preizkušnje šele začele.

Omenil bom še nekatere druge naloge v pristojnosti varnostnih organov. Na primer naloge vojaške policije, ki takrat ni bila organizirana, ob nadaljevanju vojne pa bi bilo to nujno. Milica v incidentih, v katere so bili kakor koli vpleteni uniformirani pripadniki teritorialne obrambe, ni posredovala, o tem je obveščala naše poveljstvo.

Med veliko napetostjo ob začetku agresije JLA na Slovenijo je bila notranja disciplina v teritorialni obrambi zelo dobra. Ko je napetost začela nekoliko popuščati in se je stanje skoraj normaliziralo, so se vrnili tudi vsakdanji problemi. Nahajali smo se na vinorodnem območju, nekateri pripadniki teritorialne obrambe so bili celo domačini in so ključke svojih zidanic nosili kar s sabo. Posledice takega stanja so bile nedovoljeno zapuščanje enot, pretirano pitje, prepiri in grožnje z orožjem ter celo nasilje v družinah. Teh primerov ni bilo veliko, nekaj pa jih je na našem območju vendarle bilo in smo jih morali reševati. V zvezi s tem je bilo opravljenih kar precej informativnih razgovorov in zaslišanj ter sestavljenih zapisnikov, ki smo jih potem odstopili pristojnim organom. Namesto vojaških policistov so v takih primerih ob varnostnem organu sodelovali za to določeni pripadniki teritorialne obrambe.

Da je lahko pretirano uživanje žlahtne kapljice še kako resen problem, bi skoraj doživel na lastni koži. Neke noči, bilo je nekaj pred polnočjo, sva se s kolegom vračala v poveljstvo. Ustavil naju je stražar, krepko se je zadržal in zahteval, da povem geslo. Dobil je, kar je zahteval, ker pa je bil nekoliko »utrujen« in je geslo enostavno pozabil, ni reagiral, kot bi moral. »Stoj, ali pa streljam!« je zakričal. Obstala sva. »Lezi!« Nisva ga ubogala, kar se da mirno sva zahtevala njegovega poveljnika. Pri tem se nisva počutila najbolje, saj nama je z avtomatsko puško, s prstom na sprožilcu, ves čas meril v trebuh. Končno smo le priklicali poveljnika, zahtevala sva odstranitev stražarja in to je bilo tudi storjeno. Naslednjega dne sem našega nočnega znanca odpeljal k zdravniku. Njemu je bilo takoj vse jasno, sam postopek je bil kratek in slikovit: »Zapri oči! Iztegni obe roki!« Videlo se je, da roki poplesavata kot šiba na vodi. »Kar dobro igraš klavir! Dal te bom za tri dni na opazovanje v bolnišnico,« je dejal zdravnik. S tem pa se prizadeti ni strinjal: »Zakaj pa v bolnico, ko mi pa nič ne manjka?« Zdravnik me je poklical na stran. »Veš kaj, predlagam njegov začasni odpust iz teritorialne obrambe.« Strinjal sem se. Obrnil se je k prizadetemu: »Z današnjim dnem si začasno odpuščen, če pa se bo vojna nadaljevala, boš spet vpoklican. Za »kanonenfuter« boš še kar dober.«

Zapisal sem le nekaj utrinkov, morda bi za konec povedal še to: delo varnostnih organov navzven ni privlačno kot na primer neposredno poveljevanje enotam. Za vsakim uspešnim poveljevanjem pa stoji dobro organizirani varnostno-obveščevalni sistem, katerega niti so globoko vtkane v sleherno pomembnejšo odločitev oziroma povelje. Čeprav smo kot varnostni organi v osamosvojitveni vojni večinoma delovali nepoklicno, smo svojo dolžnost izpolnjevali odgovorno in tudi uspešno.

Zdenko Mohar

Delovanje zaledne službe Teritorialne obrambe med vojno

Leta 1987 sem se zaposlil v Teritorialni obrambi občine Krško kot pomočnik poveljnika za zaledje. V letu 1989 smo v Krškem zgradili novo zgradbo za TO, v sklopu katere je bilo tudi skladišče, zgrajeno po tedanjih normativih in predpisih. V začetku leta 1990 smo imeli pomemben obisk; obiskal nas je poveljnik slovenske TO general Hočevar. Obisk je bil na nek način zelo čuden, saj je ob ogledu skladišča orožja poveljnik Hočevar osebno pregledoval in zapisoval količine orožja. V normalnih razmerah bi takšno nalogo zaupal kakšnemu podrejenemu častniku ali podčastniku.

Šele nekaj mesecev pozneje smo ugotovili namen tedanjega obiska. Čeprav je bilo skladišče orožja prazno, smo organizirali njegovi varovanje skozi celo leto. Zvrstilo se je veliko rezervistov. Organizirali smo notranje in zunanje varovanje. Stražarji niso vedeli, da varujejo prazno skladišče. V skladišču smo pustili samo prazne zaboje, saj smo orožje pravočasno odpeljali na varno v tajna skladišča. Uvedli smo 24-urno dežurno službo, ki so jo izvajali pripadniki stalne sestave. Da je skladišče prazno, se je ugotovilo šele 1. novembra istega leta ob stoletni poplavi. Seveda so prazni zaboji plavali po celem skladišču.

V družbi so se dogajale velike spremembe. Prav tako so se te dogajale tudi na obrambnem področju. V začetku leta 1991 je bilo ukinjen Pokrajinski štab

TO Posavja. Naš štab je bil priključen 2. PŠTO v Novem mestu. Občinski štabi TO v občinah Sevnica, Krško in Brežice so bili združeni v enega samega. V maju je poveljnik 2. PŠTO sklical sestanek vseh zaposlenih, ki se je odvijal na Kmetijski šoli Novo mesto pod Trško goro. Predstavil je reorganizacijo TO in zapovedal, da kdor želi ostati zaposlen v obrambnih silah, naj napiše prošnjo za zaposlitev na delovno mesto, na katero je posameznik določen.

Nekaj dni pred tem smo bili poklicani na razgovor k poveljniku 2. PŠTO, na katerem smo lahko povedali, na katerem področju obrambnega sistema bi želeli delati. Ker sem ves čas zaposlitve v TO delal na področju logistike, sem se odločil, da še naprej delam v zaledju. V prošnjo sem zapisal, da želim delati na delovnem mestu referenta v zaledju, kar se je tudi zgodilo. Tako smo bili po reorganizaciji na 25. ObmŠTO v Brežicah zaposleni v zaledju pomočnik poveljnika za zaledje, referent za zaledje in trije skladiščniki.

V Brežice smo se preselili konec aprila leta 1991 v dotedanje prostore TO Brežice pri milici. Delovni prostori so bili relativno dobri. Zaledniki smo imeli poleg velikega skladišča v spodnjih prostorih zgradbe še eno veliko pisarno nad skladiščem. V naši pisarni je bilo zelo živahno, saj se je kar naprej kaj dogajalo. Ker smo se združili teritorialci celotnega Posavja, se je bilo treba na novo organizirati. Dela je bilo veliko, saj je vsa oskrba poveljstva potekala prek zaledja. V pisarni se je gibalo veliko ljudi, saj je kar naprej kdo kaj potreboval. Posebej živahno je bilo ob začetku vojne, saj so poleg stalno zaposlenih, prihajali še rezervisti s svojimi zahtevami. Prav tako so prihajali pripadniki prostovoljne enote s svojimi zahtevami.

Ker smo imeli še stare uniforme, smo želeli, da bi dobili nove, ki bi se razlikovale od dotedanjih. Kmalu smo dobili kape z novimi oznakami in črne majice, ki smo jih bili še posebej veseli. Dobili smo tudi posebne oznake za pripadnike slovenske vojske. Majice in preostalo opremo so običajno pripeljali kurirji iz Novega mesta v velikih kartonskih škatlah. Seveda smo ves ta material imeli v naši prenatrpani pisarni, saj smo imeli v njej tudi postelje, ker med vojno nismo spali doma. Takoj, ko se je izvedelo, da smo dobili novo opremo, so zaposleni in tudi rezervisti, ki so imeli možnost, trumoma prihajali k nam, da bi dobili novo opremo.

Kmalu so bile mobilizirane prve enote ali deli posameznih enot. Treba je bilo pripeljati orožje s tajnih lokacij. Že v letu 1990 smo organizirali v vseh treh občinah Posavja interventne skupine. V te skupine smo vključili pripadnike TO, ki smo jim najbolj zaupali. Dobili so AP s pripadajočim strelivom. Orožje in strelivo so čuvali doma.

Sam sem bil zadolžen za izvedbo mobilizacije Krške čete. Enota je imela zbirno mesto v OŠ Krško. Enota je bila vpoklicana v poznih popoldanskih urah. Pripadniki enote so relativno hitro prišli na zborna mesto. Ker se je bližala noč, je bilo treba organizirati spanje. Na razpolago smo dobili telovadnico in garderobo. Meni so dodelili pisarno ravnateljice. Za spanje so bile na razpolago blazine in tudi odeje. Seveda je bilo to samo za eno noč. Pri nastanitvi ni bilo posebnih problemov, saj so nam delavci šole, še posebej hišnik, nudili vse, kar je bilo v njihovi moči.

Ko smo bili še na štabu v Brežicah, sem prišel v stik s prvimi prestopniki. To so bili vezisti z letališča Cerklje ob Krki. Še najbolj se mi je vtisnil v spomin Vlado Pucko, saj je bil že na pogled velik in zelo močan in temu primerno tudi glasen. Z radijskimi zvezami je organiziral prisluškovanje 5. vojaškega območja v Zagrebu. Spomnim se, da smo ujeli v eter med drugimi tudi generala Rašeto. Vlado je prisluškoval in glasno govoril, kaj sliši. Takoj smo se organizirali in začeli zapisovati slišano. Ker se je to dogajalo za mojo pisalno mizo, sem bil prvi, ki sem zapisoval, kar je slišal Vlado. Treba je bilo pisati hitro, zato smo se menjavali. Čez nekaj časa smo slišano začeli snemati na avdio-kasete. Zanimivo bi bilo te zapiske in kasete poiskati ter jih objaviti.

Skozi okna smo opazovali nizke prelete vojaških letal. Čeprav so letela nizko in blizu, nas ni zajela panika. Ob prvih dveh naletih smo odšli v spodnje prostore zgradbe, pozneje pa smo ostajali v pisarnah in delali naprej, kot da teh preletov ni.

Pozneje smo se z avtobusi preselili na rezervno lokacijo v staro šolo na Sromljah. Tam je že bila nastanjena enota, ki je zavarovala širšo okolico. Ker je bilo to v popoldanskem času, smo dodatno organizirali zavarovanje okolice

in zatemnitev prostorov, da bi lahko delali v večernih in nočnih urah. Naslednji dan je poveljstvo v celoti odšlo na Rucmanov vrh v zgradbo Laboda, razen zaledja. V zgornjih prostorih stare šole je bila nastanjena enota, zaledniki pa smo v spodnjih prostorih dobili velik prostor, ki smo ga spremenili v skladišče. Na razpolago smo dobili tudi prostore pošte, kjer smo "uradovali". V njej smo se nastanili pomočnik za zaledje, jaz in še en prestopnik iz JLA. Pošta je bila najprimernejša, saj smo potrebovali telefonsko povezavo 24 ur na dan. Vsa zaledna oskrba je bila organizirana iz tega prostora. Kljub naši prisotnosti se je delo na pošti odvijalo normalno. Poštarica je redno prihajala v službo ob sedmi uri zjutraj. Da bi se ji oddolžili, ker smo zasedali njene delovne prostore, smo jo vsako jutro pričakali z vročo kavo. Delo na pošti je potekalo po ustaljenem redu. Stranke so na hitro opravile svoje obveznosti, da nas ne bi preveč motile. Večkrat smo slišali kakšne spodbudne besede, ponujali so nam tudi pomoč, če bi jo potrebovali.

Posebno skrb smo namenili organiziranju prehrane vojaških enot. To smo organizirali prek obratov javne prehrane in gostinskih lokalov. Za nas so kuhali v restavraciji pri blagovnici v Brežicah in v veliki meri v Hotelu Sremič v Krškem. V hotelu je bil nastanjen rezervist - varnostnik, ki je skrbel, da ne bi bilo neljubih dogodkov. To je bilo nujno saj se je v hotelu gibalo veliko ljudi, med njimi tudi uslužbenci JLA. Moje delovno mesto je bilo za pultom ob telefonu na pošti. Med drugim sem bil zadolžen, da sprejemam vsa navodila od poveljstva, ki je bilo nastanjeno na Rucmanovem vrhu. Redno so mi sporočali gibanja in premestitve enot, predvsem zaradi dostave hrane in druge opreme. Prav tako se je menjalo številčno stanje moštva zaradi novih vpoklicev ali zaradi bolezni ter odpustov iz različnih vzrokov. Vse te podatke sem redno sporočal dostavljalcem hrane. Posebej moram omeniti Jelerja, ki je bil odgovoren za dostavo hrane iz Hotela Sremič, saj je bil prek svojih zvez zelo hitro in natančno seznanjen, kje se nahajajo posamezne enote. Dostikrat sem prej od njega zvedel za premik posamezne enote na novo lokacijo, kot od operative v poveljstvu.

Zaradi poletja in velike vročine je bilo treba poskrbeti tudi za hladne napitke. Posamezne delovne organizacije so brez našega posredovanja dostavljale brezplačno hladne napitke in tudi sadje. Znano je, da je celo "jugovojska"

opazila, da imajo naši teritorialci na položajih v Krakovskem gozdu na razpolago celo banane. Ker je bilo med vojaki veliko kadilcev, smo morali poskrbeti tudi za njih. Ko sva s skladiščnikom odšla v eno izmed brežiških skladišč cigaret, sva odpeljala vse cigarete, ki so jih imeli na razpolago.

V priročnem skladišču v šoli na Sromljah smo imeli intendantsko opremo, občasno nekaj rezervnega orožja in nekaj časa celo veliko ročnih bomb, ki smo jih pozneje razdelili enotam, in tudi posameznikom v poveljstvih. Pravzaprav je vsak želel imeti nekaj bomb pri sebi, saj smo se tako počutili varnejše. Vsak je želel biti primerno oborožen. Imeli smo srečo, da smo lahko oborožili vse vpoklicane rezerviste, saj saj sta se TO Občine Krško in Brežice leta 1990 uprla predaji orožja in tega v celoti prenesla na tajne lokacije.

Bilo je tudi veliko zanimivih dogodivščin. Posebej zanimiv je bil Rambo, osebni voznik poveljnika območnega štaba, saj je imel v vozilu toliko orožja in opreme, da skoraj ni bilo prostora za poveljnika. Nekega dne je prišel k nam na pošto, da mu predamo hladilnik, ker ga zahteva poveljnik. Seveda mu nismo ustregli, saj bi tako ostali brez hladnih napitkov v tisti hudi vročini. Povedal je, da mu je poveljnik ukazal, da se ne sme vrniti na Rucmanov vrh brez hladilnika. Ker ga nismo hoteli predati, on pa tudi ni hotel oditi, ne da bi izpolnil nalogo. Začela so se pogajanja. Vedeli smo, da moramo izpolniti ukaz poveljnika, vendar nismo hoteli ostati brez vsega. Ker smo vedeli, da ima poveljnik na Rucmanovem vrhu manjši hladilnik, smo zahtevali, da v zameno dobimo ta hladilnik in ustrezno količino pijače. Ker je Rambo med pogajanja telefoniral poveljniku, da bi preveril, če se lahko vrne brez hladilnika, ker smo bili nepopustljivi, poveljnik pa mu je spet zabičal, naj se ne vrača prazen, je popustil in brez vednosti poveljnika pripeljal manjši hladilnik za nas in zahtevano pijačo. Seveda se nismo mogli več upirati, pa tudi koza je bila cela in volk sit.

V zaledju je bil nastanjen tudi mlad medicinec s Senovega. Ker ni imel svojega "službenega vozila", je bil vedno odvisen od drugih, kadar je moral na teren. Zelo mu je šlo v nos manjše vozilo gasilcev, parkirano ob šoli. Tako dolgo je prepričeval gasilce, kako pomembno je njegovo poslanstvo in kako koristno bi bilo, če bi to vozilo predali njemu, saj ga oni trenutno ne potrebujejo.

Skliceval se je tudi na državljansko dolžnost in igral na domoljubno struno. Nihče ni popustil. Bil je zelo vztrajen, na koncu so gasilci popustili in mu predali ključje avtomobila, ki ga je lahko uporabljal do konca vojne.

Ob koncu lahko ugotovim, da je delo v zaledju potekalo glede na vojne razmere brez posebnih pretresov, saj smo bili uigrana ekipa. Vsak je poznal svoje delo, če je bilo treba, pa smo si medsebojno pomagali. Oskrba z orožjem in preostalo vojaško opremo je potekala po že večkrat preskušanih receptih. Enote smo imeli razmeščene na različnih lokacijah na območju celotnega Posavja. Poleg objektov 25. območnega štaba TO smo uporabljali še objekte starih šol v Artičah, Gorenjem Leskovcu na Bohorju in na Sromljah ter OŠ Brežice, objekt Prosvetnega doma Globoko, Doma Milke Kerin Krško, Cestnega podjetja Krško, objekte Transporta Krško, Samskega doma v Sevnici, objekte ATC postaj Brežice, Krško in Sevnica ter še mnoge druge prostore in objekte. Pri posameznih dejavnostih so pomagala cestna in transportna podjetja, mnogi posamezniki pa so dali na razpolago svoja vozila. Na terenu smo uporabljali še prostore, telefone in druga potrebna sredstva posameznih občanov. Povsod smo bili dobrodošli.

Trak TO RS iz osamosvojitvenega časa.

Branimir Furlan

Poskus prehoda na stran Teritorialne obrambe v Mokronogu

Konec

Kako neumna smrt. Končati življenje v vojaški uniformi pri 28 letih, pri čemer ne gre za kakšen podvig. Nisem padel v boju tako, kot smo se učili v šoli pri zavzetju sovražnega bunkerja, v jurišu ali pri reševanju ranjenca. Nič takšnega. Nobeno plemenito dejanje, ki bi se ga bilo vredno spominjati. Neumen konec pri poskusu prehoda s svojo enoto na stran Teritorialne obrambe, 29. junija 1991. Načrtovanega poskusa, ki ga je s strelom iz pištole okoli 19.30 prekinil starejši vodnik Dragomir Grujović. Brez opozorila je streljal z razdalje kakšne štiri metre. Na srečo ni bil nikoli pretirano dober strelec. Skupaj si deliva srečo tistega dne. On, da me je sploh zadel in mu je to pozneje omogočilo preskok iz podčastniškega v častniški zbor, in jaz, da me je zadelo tam, kjer je najmanj škode v dimlje, v pregib telesa, kjer se začne noga. Naboj je šel skozi mehke dele. Ni se dotaknil nobene kosti in večje žile niso bile poškodovane. Noter in ven. Kot ekspresni vlak. Bog ve, s čim sem si zaslužil to srečo. Če bom še kdaj ustreljen, želim, da me zadene podobno. Dobro uro pozneje je v bolnišnici Novo mesto doktor Morela takoj ugotovil, da njegova ekipa, ki je bila pripravljena na moj prihod, ne bo imela nobenega posebnega dela. Začasno sem sicer pridobil dve novi odprtini v telesu, vendar se je krvavitev ustavila in rani je bilo treba samo očistiti ter pustiti naravi, da

naredi svoje. Nekaj medicine je bilo vseeno potrebne, da se ublažijo bolečine, preprečijo infekcije in nadoknadi izguba krvi.

Na večerni tiskovni konferenci je minister Kacin informiral domačo in mednarodno javnost, da je v Mokronogu podrejeni likvidiral poveljnika. Veliko več domišljije je demonstriral avtor članka v vojaškem političnem informatorju JNA. Njegova »resnica« je zgled vojaške propagande. On ugotavlja, da je »starejši vodnik svojega večletnega sodelavca in nadrejenega skušal prepričati o norosti kakršne koli predaje vojaškega objekta, ko pa je ta še naprej nadaljeval z izsiljevanjem in grožnjami, je stari vodnik Grujović izvil pištolo in s tremi streli težko ranil stotnika Furlana, ki se je ranjen vrnil med svoje teritorialce, kjer je podlegel zaradi ran.«

Prihod v Mirnsko dolino in Teritorialno obrambo

Kri. Topla kri, ki je oblivala mojo nogo in odtekala skozi dve odprtini, je bila prvo, kar sem občutil, ko sem prišel spet k zavesti. Udarec naboja me je vrgel nazaj. Naboj je ob udaru v telo povzročil rotacijo telesa in padel sem na trebuh. Očitno sem za kratek čas izgubil zavest. Ležeč na trebuhu na asfaltu, v popolni tišini poletnega popoldneva, sem tako razmišljal o neumnih in nepotrebnih smrti, ki se mi dogaja. Okoli mene ni bilo nikogar. Pozneje sem izvedel, da je Grujović hitel oboroževati enoto in organizirati obrambo vojašnice, saj je pričakoval skorajšnji prihod enote TO, kot je bilo načrtovano. Precej vojakov je pobegnilo iz vojašnice. Mnogi so za takšne trenutke zapisali, da se jim je odvrtelo celo življenje. Meni se ni nič. S tal sem zrl na polja na Puščavi, v daljavi cerkvice na Žalostni gori nad Mokronogom. Skoraj kičasta podoba poletne pokrajine v eni najlepših dolin naše domovine – v Mirnski dolini. Lahko bi rekel, da me je pot v te kraje zanesla, pa to ne bi bilo res. Sem so me poslali z ukazom za prevzem dolžnosti poveljnika enote v Mokronogu. Vojna pošta 4799 Mokronog. Pred tem sem služboval tri leta v intendantskem bataljonu v Bihaću in dve leti poveljeval enoti za oskrbo z gorivom v Skakavcu pri Karlovcu. Vedno na dolžnostih v enotah za logistično zagotovitev, za katere sem se tudi pet let šolal na Tehnični vojaški akademiji v Zagrebu. Tam sem leta 1986 diplomiral iz kemijske tehnologije.

V Mirnski dolini sem bil pred tem dvakrat. Prvič, ko sva z ženo Danijelo (tedaj še dekletom) raziskovala Dolenjsko in sva se po »bližnjici« vračala domov v Celje. Cesta proti Sevnici je bila še makadamska. Drugič sem bil poročna priča Stevanu Santraču, sošolcu in do leta 1991 prijatelju, po rodu Srbu iz Bugojna. Prav njemu sem januarja 1990 predal dolžnost v Skakavcu pred odhodom na novo dolžnost v Slovenijo.

Odhodu v Slovenijo se seveda nisem upiral. Bila je nepričakovana priložnost nadaljevati vojaško kariero 60 km od kraja, kjer sem bil leta 1963 rojen, kjer sem končal srednjo tehnično šolo. Kar je bilo videti v letu 1990 kot božji dar, je leta 1991 dobilo realno razlago. S perspektive dogodkov, ki so se dogajali pozneje na Hrvaškem, je bilo s stališča srbskih interesov ustrezneje zamenjati poveljnika Slovenca s Srbom. Skladišče goriva oziroma enota, ki sem ji poveljeval, je bila namreč na robu t. i. Republike Srpske Krajine. Tam, kjer so bili utrjeni položaji na obronkih Karlovca in katerih namen je bil po načrtih JLA zaustavitev prodora morebitnega sovražnika v smereh, ki vodijo proti Bosni in Hercegovini. To so bili položaji, s katerih so se umikale zadnje enote v operaciji hrvaške vojske Nevihta leta 1995.

V Mokronog sem prišel 15. januarja 1990. Pomemben dan v moji karieri, ki sem si ga zapomnil tudi po tem, da je na isti dan dve leti pozneje Slovenija postala mednarodno priznana država. Velik dan v zgodovini slovenskega naroda, ki pa ga zanimivo ne obeležujemo tako kot druge, čeprav je bil potrditev vseh predhodnih osamosvojitvenih naporov. Na svetu je precej narodov, ki so se tako ali drugače odločili, da se osamosvojijo. Veliko jih je ali še vedno namenja temu cilju vse svoje potenciale, tudi z oboroženim odporom, vendar še niso dočakali mednarodnega priznanja in njihova država obstaja le v njihovih sanjah.

Prišel po ukazu in ostal po svoji odločitvi. Ni jih veliko, ki so večkrat začenjali vojaško kariero. Najprej v eni državi in vojski, nato v drugi. V avgustu 1991, ko sem se javil na območni štab TO v Novem mestu, da bi začel z vojaško kariero v novi slovenski vojski, sem imel prvič možnost izbire kraja službovanja. In sem se odločil. Bolje rečeno, sva se odločila. Jaz teoretično brez službe in z nekaj stavki na polovici lista, s podpisom ministra

Janše, ki mi je zagotavljal nekakšen status in predvsem plačo, ter Danijela s službo v bolnišnici v Novem mestu. Ni nama bilo težko zaključiti, da je Mirnska dolina tisti košček Slovenije, kjer želiva ostati.

Po opravljenem kratkem razgovoru s poveljnikom majorjem Janezom Butaro sem se odpravil proti Celju. Vsebine razgovora se ne spominjam. Verjetno nekaj vljudnostnih besed in izražena moja želja po delu v območnem štabu. Ne spomnim se, kakšna je bila namera poveljnika Butare. Verjetno ni bilo kaj posebnega, saj me ni poznal in niti ni mogel imeti pojma, za kakšno korist me lahko uporabi. Za razliko od njega je imel poveljnik TO Dolenjske pokrajine major Albin Gutman precej bolj jasno predstavo o meni in me je v območnem štabu »pustil« le do oktobra istega leta, ko sem nastopil dolžnost v operativnem odseku 2. pokrajinskega štaba TO. Poveljnik Gutman je nasploh človek, ki je najbolj odločilno vplival na mojo drugo vojaško kariero. Njemu se imam zahvaliti za zaupanje ob dogodku med osamosvojitveno vojno v Mokronogu. Zaslužen je, da so moja dejanja dobila potrditev tudi v obliki priznanj. On je zaslužen za večino tistega, kar sem dosegel in prispeval pri razvoju slovenske vojske na Dolenjskem in pozneje v Generalštabu Slovenske vojske. In od njega sem se lahko naučil, kako se kadruje, ustvarja in vodi učinkovito vojaško poveljstvo. V šali je večkrat dejal, da bi lahko na stavbi pokrajinskega štaba samo zamenjali napis in bi brez posebnih problemov vodili celotno Teritorialno obrambo. Tako produktivni in ambiciozni smo bili. Nekakšen »dream team« Teritorialne obrambe. Uspešna kombinacija izkušenosti in mladosti pripadnikov TO ter rezervne in aktivne sestave JLA, ki je ustvarjala Slovensko vojsko na Dolenjskem. Različne obtožbe, ki so se periodično v medijih pojavljale na račun domnevnih nasprotij med teritorialci in nekdanjimi pripadniki JLA, so v pokrajinskem štabu v Novem mestu zvene le skrajno neumno. Kot nekaj, kar je prihajalo z drugega sveta. Pokrajinski štab Dolenjske je verjetno dal največ poznejših visokih častnikov in generalov v Slovenski vojski: generalpodpolkovnik Albin Gutman, brigadir Rade Klisarič, brigadir Marjan Grabnar, polkovnik Bogdan Mali, brigadir Alojz Završnik. Sam sem iz te ekipe prav tako napredoval do brigadirskega čina.

Gremo naprej

Človek se bori, dokler živi. Upanje umre zadnje. Lahko bi našteval podobne, že znane misli, ki so jih izrekli pred mano. Nič takega nisem imel v mislih, ko sem ranjen, ležeč na tleh, doživljal verjetno najbolj stresno in travmatično okoliščino v svojem življenju. In spoznal, da vsak strel ni nujno usoden. In ni nujno takoj umreti. Daleč od tistega, kar vidimo v filmih, ko glavni junak s streli potolče vse in zadeti sovražniki večinoma obležijo nepremično na tleh. »Scenarij filma« v Mokronogu, v katerem sem »igral«, je očitno predvideval, da bo imel zadeti še eno priložnost. Odločil sem se, da ne morem končati svoje življenjske zgodbe na tistem asfaltu. Vsaj ne za prazen nič in tako brezzvezno. Po eni strani se je izrazila moja trma, po drugi pa zavedanje, da so v dogodek posredno vpleteni še drugi, ki so bili del celotnega načrta. Vedel sem, da mi v vojašnici ne more ali noče nihče pomagati in da moram ven. Pred tem moram posredovati informacijo o nastali situaciji. Glede na to, da je kri odtekala, je telo počasi izgubljalo življenjsko tekočino, grozili sta slabost in vnovična izguba zavesti. Vedel sem, da imam omejen čas, ki odteka. Zato sem se pobral in »odšepal« v poveljniško stavbo v pisarno poveljnika straže, kjer je bil telefon. V stavbi ni bilo nikogar. Da bi se zaščitil pred streli od zunaj, sem telefon postavil pod mizo in zavzel kritje. Opazoval sem hodnik in okno. V danem trenutku sem videl Grujovića, ki se približuje vhodu. Takoj sem ustrelil. In zgrešil. Nekateri so pozneje govorili, da sem mu prestrelil rokav. Ne vem. Dovolj, da on in drugi nekaj časa niso skušali priti v stavbo. Vsekakor so se prepričali, da še migam. Med telefoniranjem na policijsko postajo v Mokronogu sem periodično preventivno streljal v hodnik. Toliko, da mine vsakogar, ki bi skušal priti v zgradbo. Pri tem sem izkusil tudi težave napenjanja »škorpionja« in menjave okvirjev, če so roke okrvavljene. Konstruktorju avtomatske pištole očitno ni nihče do sedaj povedal, kako neuporabni so lahko tisti lepi »gumbki« na zaklepu.

»Kako si se ti, ki si nič ne zapomniš, spomnil telefonske številke milice v Mokronogu?« bi verjetno vprašala žena. Nimam pojma. V stresu lahko pozabiš kako se pišeš, lahko pa ti možgani delujejo »sto na uro«. Možnosti sem imel za en, mogoče dva poskusa. In prvi je uspel. Dežurna na postaji milice Fani Kovač je iz mojih besed razbrala, da se je načrt ponesrečil, da sem

ranjen in da Grujović kontrolira situacijo. Dovolj, da je bil lahko pokrajinski štab obveščen in je prekinil prihod enote TO v vojašnico. Po opravljenem klicu sem hitro spoznal, da moram čim prej ven, ker se čas izteka. Stekel sem po hodniku in ven skozi zadnja vrata. Pripravljen, da streljam na vse, kar se premika. Zato tudi lahko razumem pripadnike ameriške vojske, ki v Afganistanu ali Iraku povzročajo toliko »stranske škode« med civilnim prebivalstvom in varnostnimi silami teh držav. Ko enkrat doživiš izkušnjo neposredne ogroženosti svojega življenja, nisi pripravljen preveč spraševati. Prst na sprožilcu deluje hitreje od misli. Zapoznala odločitev lahko pomeni konec.

V kritju vrste smrečic sem stekel proti izhodu in pod vrati na cesto. Ker sem po načrtu že prej umaknil celotno zavarovanje, da bi omogočil nemoten prihod enote TO, na prijavnici ni bilo nikogar. Grujoviću pa tudi še ni uspelo ali se ni spomnil zavarovati vhoda. Takoj ob prihodu na glavno cesto me je prehitelo osebno vozilo. Zanimivo, da se nikoli ni nihče pohvalil, da je bil tisti dan tam in je videl okrvavljenega oficirja JLA s »škorpionom« v desni roki, levo pa je pritiskal na rano. Verjetno ni bil iz doline, sicer bi se že razvedelo. Šepajoč sem nadaljeval proti železniškem prehodu na Puščavi. Rana je vedno bolj bolela in me ovirala pri hoji. Zato sem večkrat za krajši čas počepnil ob robu ceste. Tako tudi na polovici poti pri Bevčevi hiši, približno 200 m od vojašnice. Iskal sem pomoč, vendar me niso opazili na njihovi pristopni cesti. Mogoče niso želeli pomagati »okupatorju«, mogoče jih sploh ni bilo doma. Zato sem nadaljeval in kmalu ugledal miličniškega »jugota«. Miličnika Jože Vodopivec in Franc Glušič sta prispela iz Mokronoga v pomoč. Vodopivcu se imam zahvaliti za hitro dostavo do zdravstvenega doma v Trebnjem, ko sem verjetno podrl vse rekorde hitre vožnje na relaciji Mokronog – Trebnje. Glušič je z ognjem kril moj prihod in vkrcanje v vozilo ter blokiral pristop iz vojašnice proti železniški postaji na Puščavi.

Že v Trebnjem je bilo verjetno jasno, da sem se izvlekel. Splet okoliščin? Verjetno. Ravna pot izstrelka skozi nevitalne predele. Verjetno je nekaj prispevalo moje stalno pritiskanje na vstopno rano. Pa tudi trmasta odločenost, da zaslužim bolj »atraktivno« in smiselno smrt.

Odločitev

»Zakaj si čakal tako dolgo? Smo se že spraševali, kaj je s tabo,« me je vprašal 29. junija ob 8.30 komandir Zlatko Zupanek na postaji milice v Mokronogu. Dolgo ali kratko? Sam bi rekel, da ni pomembno, kako dolgo traja proces odločanja, ampak ali je odločitev pravočasna. Moja je vsekakor bila. Vojaška teorija govori o tem, da se poveljnik odloča na podlagi informacij in ocene situacije. Informacije, ki smo jih imeli v Mokronogu, so neposredno pred vojno in med njo prihajale v glavnem iz javnih medijev. V nobenem trenutku nisem omejeval dostopa do informacij vojakom, ki so lahko spremljali »neposredni prenos« vojne na televiziji ali po ozvočenju v vojašnici. Vedeli smo, kaj se dogaja, vendar naša enota, ki je štela šest starešin in približno 60 vojakov, ni imela posebnih nalog. Ohranjali smo nekakšen status nevtralnosti. Vedel sem, da ne bi izpolnil nobenega ukaza, ki bi narekoval drugače. Moji naporji so bili usmerjeni v zagotovitev varnosti vojakov. Najmanj, kar sem si želel, je bilo, da bi nek lovec ali »prosti strelec« po nepotrebnem ranil kakšnega vojaka. In seveda skrbel za kohezivnost enote. Nacionalno mešana sestava, kjer so prevladovali Srbi in Albanci, je narekovala preudarno vodenje, da ne bi po nepotrebnem povzročali razprtij in incidentov v enoti. V svojem majskem poročilu o bojni morali nadrejenemu poveljstvu sem poudaril, da »bo takšno stanje bojne pripravljenosti, ob ne razreševanju krizne situacije in vse več obsodbah postopkov JLA v skoraj vseh republikah v daljšem obdobju nemogoče ohraniti« in »da nočnega zajetja in privedbe poveljnika štaba TO Štajerske brez dodatnih informacij Generalštaba ni možno logično obrazložiti«. Zato sem med drugim že med ukrepi višje bojne pripravljenosti osebno prevzel informiranje vojakov, kjer ni šlo za podajanje vsebin televizijskega dnevnika, temveč sem skušal dati svoje poglede glede razvoja dogodkov v Jugoslaviji ter izvajal ukrepe za ohranjanje kohezivnosti moštva. Zapiske zadnjih informiranj sem si tudi shranil. 28. junija ob 14.20 sem še zadnjič stopil pred postroj in poudaril: "Vojna je tu in vse, kar sem najavil pred dvema dnevoma, se je zgodilo, to je, da smo postavljeni v vlogo agresorja, okupatorja ter ima vsak državljan Slovenije moralno pravico, da nas napade samo zato, ker smo v uniformi. Nikoli do sedaj nismo nikomur povzročili kakšne škode in ne bomo je niti sedaj. Zagotavljam, da ne boste šli

ven. Skladišče bomo še naprej varovali, jaz pa obljubim, da vas ne bom po nepotrebnem izpostavljaj, da ne bi izgubili življenj.«

29. junija sem ob 18. uri zbral v kuhinji celotno sestavo, vključno s stražo, in jih seznanil s svojo namero. Prepričan sem, da je večina vojakov sprejela odločitev o razpustitvi enote in odhodu domov z olajšanjem. To ni bila njihova vojna. Danes vem, da so nekateri iz stikov s starešinami že prej vedeli za odločitev, predvsem od tistih, ki so bili proti, določeni so verjetno imeli posebna navodila od kontra-obveščevalne službe (KOS), nekateri pa so bili vsekakor vrinjeni enoti, da »pazijo« na poveljnika Slovenca.

Moja odločitev ni bila odvisna od časa, ampak načina njene izvedbe. Tako kot mnogi pripadniki JLA bi lahko preprosto odšel iz enote ali pobegnil. Bil sem poveljnik. Lahko bi »spakiral« in se odpeljal ter javil na najbližje poveljstvo TO. Vendar sem imel v glavi načrt. Moja namera je bila prvič, da omogočim vojakom, ki niso iz Slovenije, odhod domov, in drugič, da omogočim pristop TO do zalog streliva in oborožitve, ki je bilo za skoraj cel bataljon. Sam sem takoj želel nadaljevati boj na strani TO. Za svoj načrt sem potreboval pomoč od zunaj.

O odločitvi in načrtu sem seznanil starešine. Tako kot preostali pripadniki JLA so šli skozi enak proces odločanja. Vsak od nas je moral sprejeti odločitev, kako naprej. Ostati v JLA ali ne. Izvajati ukaze vojaškega poveljstva, slediti zahtevam prisege, ki smo jo dali ob vstopu v JLA, ali slediti usmeritvam vodstva slovenskega naroda, ki smo mu nekateri pripadali. Slediti referendumski odločitvi za samostojno Slovenijo. Vložek v tej »igri« je bil velik. Vojaška kariera, pridobljene pravice in položaj, ekonomski status in seveda kazenska zakonodaja »veljavne« države. Nihče ne more trditi, da je 28. junija 1991 vedel, da bo čez deset dni podpisano premirje, da bo oktobra istega leta odšla JLA iz Slovenije in bo Slovenija v začetku leta 1992 mednarodno priznana država. Lahko smo verjeli, nismo pa mogli vedeti. Vsak je za sebe prevzel tveganje. Odločitev je bila individualna. Enako za pripadnike TO in JLA. Vsi smo bili na drugi strani in, če bi se načrti izjalovili, bi delili usodo. Verjetno bi pripadniki JLA zaradi izdaje preživeli dalj časa v zaporu od drugih.

In smo se odločili. Nekateri prej, drugi pozneje. Nekateri prepozno. Nekaj se jih je odločilo, da pač ostanejo. Spet drugi, da zapustijo JLA, vendar jim je bilo fizično onemogočeno. Različne usode različnih osebnosti. Danes vemo za vsakega, kje je bil ter kdaj in kako se je odločil. Zanimivo, da nikoli ni bilo veliko razprav o tem, koliko teritorialcev se zaradi »upravičenih« razlogov ni odzvalo pozivu v enoto. Izkazalo se je, da smo se mlajši in nižji po činu v večji meri odločali za pridružitve k TO. Nekdo bo mogoče rekel, da gre za pomanjkanje preudarnosti, ampak skozi zgodovino se je pokazalo, da so bili mlajši nosilci novih idej, so prej sledili idealom in so bili tudi pripravljeni prej prevzeti odgovornosti in tveganja za spremembe. Nekateri starejši častniki so precej »kalkulirali«. In so se ušteli.

Kako so se odločali pripadniki JLA v moji enoti? Stotnik 1. stopnje Jože Peček. Domačin, doma iz Mokronoga. Odločil se je, da bo ostal v JLA in mi odsvetoval izvedbo načrta, češ »vse se bo kmalu uredilo.« Poročnik Martin Pust, doma iz Muhabra pri Novem mestu. Bil je odsoten in v prepričanju, da ga ne potrebujem, ga nisem poklical v vojašnico. Pridružil se je TO in se takoj vključil v boje. Starejši vodnik Dragomir Grujović. Srb, doma iz Čačka. Izjavil je, da mu je v Mokronogu lepo, ker si je ustvaril dom, in se bo pridružil TO. Vodnik Dejan Kovačević. Srb iz Karlovca. Odločil se je, da bo odšel v Karlovac in se javil na pristojno poveljstvo. Civilni uslužbenec Miran Krmelj, doma iz Mokronoga. Želel se je pridružiti TO.

Sami najbolje vedo, zakaj so sprejeli takšne odločitve, in njihovih razlogov ne morem in ne želim komentirati. Lahko bi samo ugibal. Vsem je bilo skupno, da so sprejeli mojo odločitev in bili pripravljeni realizirati vse moje ukaze za izvedbo načrta. In dejansko so se tega držali vse do trenutka, ko je Grujović s strelom odstopil od prvotne namere. Kaj je spremenilo njegovo odločitev, ve on in verjetno tisti, ki so pozneje z njim ostali v vojašnici. Verjetno tudi njegova žena. In KOS. Ko sem starešine seznanil z odločitvijo, sem jim omogočil, da vzpostavijo stike z ženami. Nekatere so prišle v vojašnico, tudi moja. Tako pomembne odločitve, ki vpliva tudi na družine, ne sprejemaš samostojno. Danes bi verjetno ravnal drugače. Predvsem zaradi varnosti. Komunikacija z družinskimi člani, ki so lahko naprej komunicirali s svojo »žlahoto«, znanci, tudi predstavniki KOS, ki je »pokrival« našo enoto. Veliko možnosti, da se

stvar izve in da lahko ukrepajo tisti, ki so želeli prekiniti načrtovane dejavnosti. Veliko časa za vplivanje na odločitve nas v vojašnici. Na vasi, kjer se po navadi vse ve, bi verjetno nekdo lahko opazil, da Grujovičeva žena naglo pripravlja prtljago in se odpravlja, da še isti dan zapusti Slovenijo. Mogoče je kdo to opazil, a mu ni »kanilo«, kaj lahko to pomeni.

Načrt

Zanimivo je, da z menoj, slovenskim poveljnikom, ni nihče navezoval stikov. Večkrat sem se videval s predstavniki TO, ki so imeli v vojašnici svoje skladišče z orožjem. Nekaj orožja so pripeljali sami ob spomladanskem razoroževanju TO in so ga pozneje ob naši bolj ali manj prikriti toleranci »švercali« iz vojašnice. Ker se o načrtovanem prestopu enote na stran TO nisem mogel pogovarjati po telefonu, sem čakal na ugoden trenutek. Ponudil se je 29. junija zjutraj, ko nam je bila »končno« dostavljena dobava kruha. Takrat sem imel logično razlago, da zapustim vojašnico. Razlog: pogajanje o vnovični oskrbi s kruhom. Ker sem dobro poznal miličnike, se mi je zdelo najbolj logično, da skušam prek njih vzpostaviti stik s TO.

Na postajo milice v Mokronogu sem se odpeljal v spremstvu voznika in vojaka - kuharja, slovenskega rodu. Na poti skozi Mokronog v terenskem vozilu zastava AR-55 ali »kapel'ce«, kot smo mu v šali rekli zaradi njegove škatlaste oblike, sem razmišljal, kako je samo tu možno, da ne naletim na kakšno blokado ali me zaustavijo jezni ljudje. Noben kamen ni priletel. In to v času, ko je bila blokirana kolona JLA na Medvedjeku in so potekali boji na mejnih prehodih. Kot da bi domačini vedeli, da iz vojašnice na Puščavi ne preti nobena nevarnost. Da smo del doline. Kot da se vojna nam ne dogaja.

Postaja milice je bila zavarovana s stražo. Vseskozi so bile v mene bolj ali manj odkrito uperjene cevi avtomatskih pušk. Prav tako tudi pozneje pri kapelici na Bistrici. Tam smo se po dogovoru srečali s patruljo vojaške policije in skupaj krenili proti zaporom na Dobu, kjer je bilo načrtovano srečanje s poveljnikom TO Dolenjske Albinom Gutmanom. V šali sem rekel policistu Andreju Podlogarju, ki je izza kapelice meril vame, kako lahko danes drži

uperjeno puško, še pred kratkim pa sva skupaj igrala karte. Večkrat smo se obiskovali ali šli z družinami na izlete. Vendar so policisti bolje kot mi vedeli o bojih, ki so potekali. Ničesar niso želeli prepustiti naključju. Pozneje sem se lahko tudi osebno, na zelo neprijeten način, prepričal, kako vojna spremeni naravo človeka in da prijateljski stiki v danem trenutku ne veljajo nič. Miličnike sem dobro poznal in sem jim zaupal. Zato se mi je zdelo prav, da sodelujejo pri razgovorih s TO.

S poveljnikom Gutmanom sva se srečala v prostorih uprave zaporov na Dobu. S seboj sem imel na roko napisan koncept načrta. Nekakšno »pogodbo«. Nekaj stavkov, za katere sem želel, da jih skupaj podpiševa. Seznanil se je z mojimi zahtevami in se podpisal. Ne vem, koliko časa sva se pogovarjala, verjetno ne več kot 10 minut. Najin dogovor je temeljil na zaupanju. Vsak je moral prevzeti tveganje, da bo drugi izpolnil svoj del načrta. Osnovni elementi »pogodbe« so bili naslednji: zaupanje je temelj – vojaki in starešine v mene, jaz v TO. Mi nudimo vstop v skladišče in na razpolago, vse kar se tam nahaja. Pogoj je, da bodo vojaki lahko zapustili JLA in se varno vrnil domov, starešine pa po svoji odločitvi; nekateri v uniformo TO, drugi domov ali se bodo predali. Kakor kdo želi. Brez prisile. Ponudil sem možnosti: nočni izvzem materialnih sredstev ali zasedba skladišča. Odločil se je za drugo. Dogovorila sva se, da do večera razorožim enoto in javim, ko bodo pogoji za prihod enote TO za prevzem sredstev, oni pa zagotovijo avtobus za prevoz vojakov do meje s Hrvaško. Kakšna je bila naloga milice, se ne spomnim, saj pri usklajevanju med TO in milico nisem sodeloval. Na koncu sem zapisal tudi, da bomo, če dogovor ne bo izpolnjen, ostali pač tam, kjer smo, in ne bom dovolil nasilnega vstopa. Moj namen je bil prestop z delom starešin in vojakov na stran TO, ne pa predaja. Pripravljen sem bil zamenjati stran in se boriti na strani TO, nikakor pa se predati in »igrati« ujetnika na Dobu.

Preden sem se vrnil v vojašnico, smo morali prepričati še vojaka Slovenca, da ostane z menoj, ker se je med tem odločil, da zapusti JLA. Za svoj načrt sem potreboval čim več takšnih, ki sem jim lahko zaupal. Pozneje mi je bilo zelo žal, ker se je načrt izjalovil in je moral ostati v vojašnici. Vem da je preživel zelo težko obdobje.

Zakaj je šlo narobe

Pravijo, da so po bitki vsi generali pametni. General še nisem. Upam si trditi, da sem, če že ne pametnejši, pa vsaj bolj izkušen. Ne morem pa podati enostavne ocene, zakaj se je načrt izjalovil. Veliko je bilo možnosti, da uspe, in nešteto, da ne. Vojaška teorija govori, da mora imeti vsak načrt rezervne načrte. Govori o pomembnosti zaščite informacij in zaščite sil. Predvsem elementov poveljevanja. Nihče od nas pa se ni učil sodelovanja v državljanski vojni. Nihče nas ni učil, kako bomo prestopili na drugo stran, kako bomo začeli vojno na eni in jo končali v drugi državi. Učili so za nas za boj proti nekemu drugemu sovražniku, za neke druge cilje.

Danes lahko z gotovostjo trdim, da sta na Grujovićevo odločitev, ki je bila ključna za uspeh oziroma neuspeh načrta, vplivala njegova žena in KOS. Lahko v obratnem vrstnem redu. Vendar bi lahko drugi, ki so za to vedeli, s svojimi dejanji nevtralizirali njegove namere. Zato nosijo svoj del odgovornosti.

Danes bi seveda bolje poskrbel za svojo osebno zaščito in se ne bi odrekel pomoči zanesljivega in odločnega častnika, kot je bil Martin Pust. Predvsem bi dal več pozornosti zaščiti informacij. Še bi lahko našteval. Veliko izkušenj. Upam, da jih ne bom nikoli več potreboval. Tako kot pripadniki TO, miličniki in preostali državljani Slovenije, ki so z dejanji pomagali pri oboroženem odporu, lahko s ponosom rečem: bil sem zraven. Takrat, ko se je ustvarjala slovenska država. Takrat, ko je odločala lojalnost narodu in domovini. Takrat, ko je bilo treba uresničiti sanje in se ne spraševati, če uporabim besede predsednika Kennedyja: Kaj lahko naredi domovina zame, ampak kaj lahko storim za njo sam.

Robert Puš

Pobeg dveh oficirjev iz JLA

Že takoj na začetku bi bralce opozoril, da je osebni spomin varljiva in pokvarljiva stvar in da nam možgani delajo medvedjo uslugo, ko naše spomine prilagodijo željam izpovedovalca. Zato so to dogodki, kot sem jih videl jaz, in ne nujno dogodki, ki so se v resnici in v podrobnostih tudi zgodili.

Leta 1989 sem končal šolanje na Vojaški akademiji Kopenske vojske JLA v Beogradu kot bodoči obveščevalec (oklepna specializacija). Za prvo dolžnost sem bil razporejen v oklepno - izvidniško četo v Varaždin, kjer sem služil pod polkovnikom Berislavom Popovom v vojašnici Kalnički partizani. Svojemu komandantu 32. mehanizirane brigade lahko marsikaj očitam kot človeku, kot vojak pa je iz razpuščene »bande« v dveh letih naredil po mojem mnenju elitno brigado JLA. Zato se v mojih spominih marsikje (posebej pred vojno) pokaže kot pozitivna vojaška osebnost, kar pa vsekakor ne pomeni, da odobravam dejanja v vojni, kar sem dokazal tudi s svojim prestopom v Teritorialno obrambo Slovenije.

V dveh letih dela v Varaždinu sem spoznal trdo prakso jugoslovanske armade in njeno naravnost. Pridobil sem si tudi interni nadimek »ludi poručnik«, saj sem ob kontroli GINA zaradi napak po ploščadi s pištolo lovil vojaka - voznika tanka. Samo sreča in razumevanje polkovnika Popova sta me rešila vojaškega sodišča.

Vojna se je v naših glavah začela že novembra 1990, ko so se na Hrvaškem začele priprave na prve demokratične volitve in je srbska manjšina pričela s t. i. balvan revolucijo. Ker je bila 32. mehbr največja enota vzhodno od Zagreba, smo bili stalno vpleteni v incidente (Pakrac) in od omenjenega meseca naprej v polni bojni pripravljenosti (strelivo v tankih, dežurstva). Stanje je bilo skrajno napeto. Orožje in strelivo TO Hrvaške je že bilo v skladiščih JLA, zato razorožitve TO tam nihče ni opazil.

Januarja 1991 je prišlo do vrelišča. Vojski na območju Hrvaške je ukazana polna bojna pripravljenost, kar je v naši brigadi pomenilo, da smo na ozemlju vojašnice postavili topniško oborožitev v pripravljenost, napolnili tanke in preostala vozila z vsem potrebnim in ukazali polno prisotnost na delovnem mestu. Svoje spanje na poveljniškem mestu v tanku PT-76B sem si zapomnil tudi zato, ker sem 24. in 25. januarja 1991 postal stric (sestra je rodila prečudovito punčko), kar sem izvedel pod tušem v stanovanju, ko sem ob 23. uri 24. januarja dobil eno uro prosto iz vojašnice. Najprej sva z »gazdo« spila viski, preostalo noč pa sem preživel v tanku s svojo zvesto posadko in ballantinesom. Napetost se je sprostila 25. januarja, ko je Tuđman na povabilo Markovića odletel v Beograd. Naslednji dan (sobota) je vojska dobila ukaz, da preide v najnižjo stopnjo pripravljenosti in da s polnim izhodom vojakov v mesto civilistom pokaže, da je napetost mimo. To je za brigado pomenilo dobrih osem ur praznenja bojnih vozil, izjemne napore in polno koordinacijo s skladišči. K sebi me je poklical polkovnik Popov, ki mi je ukazal, da svojih vozil (izvidniki) ne praznim, zato sem praktično v vojni psihozi živel vse do vojne v Sloveniji, ki mi je v tem pogledu prišla kot »sprostitev« napetosti. V tem času je tudi celotni sestavi JLA na Hrvaškem ukazano, da tudi v civilnem življenju nosimo osebno oborožitev, kar me je prisililo, da si kupim tok za pištolo za pod pazduho tudi v prostem času.

Neposredne priprave JLA na vojno v Sloveniji so se začele kakšen teden pred 26. junijem 1991, česar pa v brigadi skoraj nismo opazili. V ponedeljek, 23. junija 1991 (če me spomin ne vara), je na informiranje zaposlenih v brigadi v Varaždin prišel celo general Kolšek, ki je v domu JLA na vprašanje, ali bo armada intervenirala, zelo suvereno izjavil, da se ne bomo »vtikali v medrepubliške prepire.« Kakšna laž!

Že naslednji dan smo bili v polni pripravljenosti, v četrtek pa so prve kolone že krenile proti Gornji Radgoni skozi Ormož. Vodja kolone proti Gornji Radgoni je bil Popov in dogodki okoli Ormoža ter Gornje Radgone so znani iz drugih pričevanj. Kot poveljujoči kolone, ki je za nalogo dobila osvojitve mejnega prehoda Dolga vas - Lendava, sem bil poklican na poveljstvo korpusa h generalu Trifunoviću na prevzem naloge. Moj poveljnik čete je bil na bolniški, dva tanka (od treh) pa sem imel na popravilu, zato sem kot namestnika poveljnika oklepne kolone dobil kapetana prve klase, ki je bil Srb, kar pa se mi takrat (o, naivnost) ni zdelo nenavadno. Na sprejemu naloge smo v polni opravi stali v preddverju operativne sobe korpusa, kjer sem prvič skozi priprta vrata videl delo štaba v živo (kot iz filmov o Hitlerjevem volčjem brlogu). Pred nas je stopil sam general Trifunović in nam vročil dokumente ter karte s svojo odločitvijo. Za trenutek je bilo ozračje do skrajnosti naelektreno. Nato je prav mene vprašal: »Vi ste Slovenec. Da li vam to predstavlja problem?« Moj strumni odgovor ga je presenetil in zadovoljil: »Ne, družo generale. Ja sam vojnik i zadatak mi je jasan!«

Med dokumenti je bil tudi list, na katerem je bil »ukaz« predsednika vlade SFRJ Markovića o zagotavljanju federalne kontrole nad mejnimi prehodi, kar naj bi dalo legitimnost našim ukrepom.

Ob prihodu v vojašnico (vse se je dogajalo v petek, 28. junija 1991, okoli poldneva) me je na izhodni cesti iz vojašnice že čakala formirana kolona treh tankov (moj PT-76B in dva T-55 prej omenjenega kapetana), treh BRDM-2 in spremljajočih vozil. Zelo na hitro sem izdal svoja povelja in pripravljeni smo bili za odhod. Ob premiku se je vojaški policaj na prijavnici nekoliko zmedel, kar sem izkoristil za vzbujanje svoje samozvesti in ukazal vozniku (Hrvat iz Dalmacije), da stre zapornico. Policaju jo je le uspelo dvigniti in krenili smo po poti Varaždin - Čakovec - Središče ob Muri - Lendava - Dolga vas. Pred vojašnico so se zbirali civilisti. Med njimi sem zagledal tudi nekdanjo prijateljico (no, morda nekoliko več kot prijateljico), prvič me je prevzel nekakšen nemir in morda me je bilo celo nekoliko sram. Vendar je hrvaška civilna policija razmaknila blokado iz civilnih vozil (menda so imeli navodilo iz Zagreba) in moja kolona je normalno krenila proti Čakovcu. Zanimivo je bilo, da smo se držali cestno prometnih predpisov, saj s Hrvaško

nismo bili v vojni, zato sem celo na nekaj semaforjih stal s tanki na rdeči luči, česar v »normalnih« pogojih gotovo ne bi počel. V moji glavi pa se še vedno ni premaknilo nič, česar me danes ni sram priznati.

Med vožnjo so se začeli problemi. Civilisti ob cesti so nas obmetavali s smetmi in steklenicami, nam pa ni bilo jasno, zakaj nas ljudje sovražijo. Hkrati me je moj hrvaški voznik začel opozarjati na probleme, ki da jih ima pri prestavljanju v prestave. Ob prihodu v Čakovec (industrijska cona na začetku mesta) je dokončno ustavil tank in prijavil okvaro. Takrat sem začel razmišljati, da je vojak ukrepal pred mano in da lahko situacijo izkoristim, saj bi v nasprotnem primeru okvaro verjetno sam odpravil v nekaj minutah. Po radiu sem javil okvaro, tank označil, namestniku ukazal napredovanje proti cilju, sam pa sem ostal na glavni cesti in zahteval, da se tank izvleče in vrne v vojašnico. Kolona se je odpeljala naprej, pustili pa so mi štiri vojake za zavarovanje, ki sem jih takoj razporedil okoli tanka. Potem se je začelo!

V nekaj minutah je bilo okoli tanka po moji oceni približno 1000 ljudi. Privreli so iz tovarn v industrijski coni. Za malico so imeli očitno hrenovke, saj jih je v nekaj minutah bil tank poln. In te preklete stvari obupno drsijo na jeklu! Takoj sem ukazal razdelitev streliva posadki. V nekaj dolgih minutah je do tanka prišla tehnična ekipa iz spremstva kolone. Mojster je šel v tank, vendar mi je takoj povedal, da živi v Čakovcu in da se ne misli več pokazati svojim sokrajanom. Ukazal sem mu, naj napako popravlja skrajno počasi in naj ne hodi več ven, kar je tudi storil. Napako je imel odpravljeno v nekaj minutah, v tanku pa je ostal do vrnitve v Varaždin.

Golgota dogajanja v Čakovcu je trajala tri ure in pol. Vmes sem pokadil dve škatli cigaret. Brigada mi je celo ukazala (podpolkovnik, namestnik poveljnika brigade), da »se probijem vatrom in manevrom,« kar sem odločno zavrnil, saj se je tam nahajala le množica civilistov, besnih na naše početje. Poslali so pomoč vojaške policije, a sem jih zavrnil. Ljudje so mi začeli nositi pijačo in sendviče za vojake, jaz pa sem v dogovoru s šefom civilne policije v Čakovcu dosegel, da jih je prepričal, naj ne odrivajo vojakov in ne izzivajo incidentov. Moja preprosta ocena je, da je bilo okoli tanka zbranih kakšnih 2000 ljudi in da se je v celotni situaciji zgodil čudež, da ni bilo streljanja in

mrtvih. Vmes sem celo ponudil, da jim predam prazen tank (brez streliva in oborožitve), vendar sem bil iz brigade po radiu opozorjen, da »to ni opcija.«

V moji glavi je v tem času zrasla zavest, da moram nekako pobegniti iz te situacije in se bojevat na strani Slovenije. Še posebej me je k temu vzpodbudila vest, da JLA raketira Šentilj, kar sem zvedel po tranzistorju enega od civilistov. Takrat je v moji glavi naredilo »klik«, vendar je do te poteze preteklo še en dan. Proti večeru so me le naložili na vlačilec in prepeljali v Varaždin. Psihično zlomljen sem se ga v vojašnici napil in šel spat, tank pa je šel na popravilo. Naslednje jutro sem izvedel, da je imela moja kolona spopad v Murskem središču in da ima izgube. Umrl je vojak Srdjan Bjelogrić (imena nikoli ne bom pozabil), ranjen pa je bil starejši vodnik Jankovič. V vojašnico me je prišel obiskat podporočnik Vojko Obrulj, ki je delal kot vojaški policist v drugi vojašnici (15. maj). Po kratkem pogovoru je bila situacija takoj jasna: pobegniti bova še isti večer (sobota), saj bodo tank takoj popravili in je možno, da spet dobim nalogo. Dan je tekel zelo počasi!

V teh nekaj dneh smo vsi pokazali, iz kakšnega testa smo. Sam sem bil s sabo kar zadovoljen, saj sem si dokazal, da sem v krizni situaciji miren in fokusiran. Doživel sem izjemne dokaze človečnosti oficirjev srbske nacionalnosti (nekateri so odkrito puščali, da slovenski vojaki dezertirajo), pa tudi oficirja nedostojno obnašanje posameznikov. Časi so bili čudni, mi pa prav tako.

Vojko je bil tisti dan dežurni, zato je bil pod stalnim nadzorom. Dogovorila sva se, da jaz nekako pobegnem iz vojašnice, mu to nekako javim, potem pa počasi pripeljem mimo njegove in ga »poberem« po preskoku ograje. Okoli devetih zvečer sem oblekel civilno obleko, svojemu požarnemu desetarju sem rekel, da se grem domov stuširat, in krenil proti glavnemu izhodu. Vojak na straži me je ustavljal, vendar me je po prepoznavanju in moji pripombi »pa koga ti to zajebavaš!« spustil iz vojašnice. Sedel sem v yugo in se odpeljal direktno domov (podnajemniško stanovanje v hiši). Pred vhod je pritekel lastnik hiše, ki mi je s svojimi tremi sinovi takoj pomagal natovoriti avto z najbolj nujnimi potrebščinami (televizor, video ...). Nato sem se odpeljal pred hišo nekdanjega dekleta, ki je bilo v neposredni bližini Vojkove vojašnice.

Komaj sem priklical njeno mamo in bal sem se njene reakcije, saj sem zvezo z njeno hčerjo prekinil jaz. Odreagirala pa je odlično, sprejet sem bil v hišo, avto pa so skrili v garažo. Ona je (po mojih navodilih) telefonirala Obrulju in ga obvestila, kje ga čakam. Njen mož pa nama je »za žejo po poti« pripravil dvolitrsko plastenko z mešanico viskija in kokakole v razmerju 1 : 1.

Vojka sem čakal manj kot pol ure. V vojaški trenirki (jaz sem bil v civilni obleki) s transportno vrečo je pritekel v stanovanje, po nekaj minutah pa sva že bila v avtu. Sedaj sva že bila videti, kot da se seliva: na zadnjem sedežu moja uniforma, njegova transportna vreča, televizor ... Odpeljala sva proti Zagrebu. Ideja je bila, da se prebijeva do Novega mesta, kjer imam teto, in se tam vsaj začasno skrijeva. Ob izhodu iz Varaždina sem peljal kakšnih 140 km/h na cesti, kjer je omejitev 40 km/h. Začuda je v celotnem vojnem stanju pri motelu Varaždin Breg stala prometna policija in naju ustavila. Nisva vedela, kaj bo, zato je bil dogovor takojšen: jaz bom streljal na policista ob avtu, on pa na drugega, ki je ostal v policijskem avtomobilu. V trenutku, ko je policist ob avtu spregovoril v zagorskem dialektu, sem mu rekel, da sva oficirja na begu. Vrgel nama je moje dokumente nazaj v avto in zakričal: »Vozi, srečno!« Vse do Zagreba naju ni ustavila niti ena patrulja več, kar pripisujem njegovemu pozivu vsem drugim. Še danes sem mu hvaležen.

Pri mejnem prehodu Slovenska vas je stala vojaška tankovska kolona in blokirala prehod v Slovenijo. Še danes nisem popolnoma prepričan, kako sva uspela čez kolovozne poti in polja preiti na staro cesto ob Savi in prispeti v Krško, ne da bi srečala kogarkoli. Mesto Krško ni imelo niti enega smerokaza za Novo mesto. Zato sva se ustavila v Papirnici Krško pri nočnem čuvaju in vprašala za pot. Napotil naju je proti Kostanjevici, potem pa proti Novemu mestu. Nekaj kilometrov pred Kostanjevico naju je na križišču spet ustavila milica. Nisva videla oznak, zato je bil dogovor o streljanju na njih enak, kot v Varaždinu. S srca pa se mi je takoj odvalil kamen, ko sem na miličniku zagledal slovenske oznake. Najprej naju je zaradi vsebine avtomobila skoraj obdolžil, da kradeva po hišah, po kratkem pojasnilu pa smo postali »prijatelji.« Imel je nalogo, da vse dezerterje pripelje v zbirni center v Krško, zato sva mu ubogljivo sledila nazaj.

Na Postaji milice v Krškem sva takoj dobila pivo in izpraševalca (vsak svojega). V treh urah »intervjuja« sem se spomnil takih podrobnosti, kot so frekvence radio-postaj tankov varaždinske brigade. Fenomenalno, česa vse se človek spomni ob pravi vzpodbudi. Proti jutru, 30. junija 1991, sva končno podpisala prestopne izjave. Hkrati sva jih informirala, da sva oborožena, kar jih je spravilo v strah, saj naju tudi vprašali niso po orožju. Zjutraj je na postaji milice nastal preplah. Javili so možnost napada na nuklearko, zato sva bila nenadoma odveč. Poklicali so predstavnika ObmŠTO Brežice, ki naju je odpeljal v Brežice v zbirni center za prebežnike. Tam sva se namestila in končno odpočila, saj nisva spala že dva dni.

Takoj sva postala inštruktorja za oborožitev (armbrust, zolja, osa). Spoznala sva tudi vse prebežnike z letališča v Cerkljah, zato sem še danes v dobrih odnosih s piloti. Končno sem uspel poklicati teto v Novem mestu in oče je prišel v Brežice po avto. Snidenje staršev s sinom, za katerega ne vedo, ali je še živ, je prizor, vreden posebnega zapisa. Mislim, da bolj emocionalnega srečanja s svojimi starši več ne bom doživel.

Čez nekaj dni so nas premestili na Lisco v planinski dom, saj je nekdo predvideval, da je dezerterski center izdan. Na Lisci sva izposlovala, da naju »dajo v uporabo,« saj bi bila drugače vojna končana brez naju. Uspela sva iz vojakov - prebežnikov sestaviti prostovoljni vod in premeščeni smo bili na Pečice, kjer smo izvajali varovanje zajetih BOV in usposabljanje protiklepnih oddelkov v bližnjem kamnolomu. Priznati moram, da je večino posla tam opravil Vojo, ki je bil zaradi vojaško - policijskih znanj za to primernejši od mene.

Vojna je minila v nekakšnem miru in rednih dejavnostih v Pečicah. Prek znancev sem se dnevno trudil priti nazaj v Ljubljano. Nekaj dni po vojni sva oba dobila ukaz, naj se javiva v Ljubljani v poveljstvu MORiS (v objektu vlade RS). Tam sem osebno spoznal Krkoviča, ki mi je deloval kot človek, ki lebdi 10 cm od tal. Njegova izjemna energija je bila nekaj neverjetnega. Obrulj je bil postavljen na delovno mesto poveljnika voda vojaške policije, jaz pa na poveljnika oklepno - izvidniškega voda. Ker sem bil brez vozila in ljudi, sem stalno »težil«, naj mi najdejo delovno mesto, kjer bom koristen.

Začel sem jim iti na živce, zato me je po nekje desetih dneh Krkovič poklical k sebi in mi predlagal, naj se v Ljubljani javim polkovniku Lesjaku, ki mi bo dodelil delovno mesto. Tako se je končala moja kariera pri MORiS. Vojko pa je ostal. V tem času je tudi živel pri nas (mojih starših), kar je posebna zgodba.

Nadaljevanje zgodovine seže že v čas mojega službovanja v Logatcu, dela naprej in nadaljnje kariere. Počasi sem prek poveljnika voda v učnem centru zlezel na poveljnika čete, ob formiranju oklepno mehaniziranega bataljona pa takoj izkoristil priložnost, da se vrnem k osnovni ljubezni: tankom. Bil sem poveljnik oklepno - izvidniške čete, pomočnik poveljnika za operativne zadeve, namestnik poveljnika 54. OKMB, štiri leta poveljnik 54. OKMB, namestnik poveljnika 52. BR, trenutno pa delam kot poveljnik 157. LOGBA v Grosupljem. Kljub pregovoru, da naboj in medalja nikdar ne zadeneta pravega, sem večkrat odlikovan in na svoja odlikovanja ponosen ter prepričan, da sem si jih s svojim delom in pomočjo podrejenih zaslužil. Pomembne naloge v Slovenski vojski me še čakajo, spomine na svojo medvojno pot pa sem strnil v tem dopisu.

Daleč širša in podrobnejša zgodba ter anekdote še čakajo prijeten večer in dobro slovensko kapljico, da se odkrijejo pozornemu poslušalcu.

Vinko Tuljak

Nikoli več - JLA

Konec osemdesetih prejšnjega stoletja so se nad Slovenijo zgrinjali temni oblaki, ki so grozili, da bodo slovenske težnje po samostojnosti zatrte v krvi in ruševinah. Te dogodke sem dočakal na mestu pomočnika komandirja za navigacijo in bojna dejstva v 351. izvidniški (3. ie) eskadrilji 82. aviobrigade (letalske brigade), saj je status oporečnika zaradi navzkrižij s partijo močno zavrl, če že ne ustavil moje vojaške kariere, kljub visoki ravni mojih strokovnih znanj.

Za nas, slovenske oficirje v JLA, ki smo kljub dolgoletnemu »pranju možganov« ohranili svojo slovenstvo in patriotizem, so se začele težave že leta 1987. Od prvih nasprotovanj Mladine nesmiselnim malikovanjem preživelih simbolov (štafete mladosti) do kritike generala Mamule zaradi nezakonitega početja pri gradnji svoje vile v Opatiji ter zahtev po uzakonitvi civilnega služenja vojaškega roka smo bili deležni grobih opazk in žalitev. V začetku so bile zgolj opazke in pripombe na račun slovenskega pomladnega gibanja. Ko pa je JLA izgubil svoje nevtrarno obnašanje ob mitingih resnice v Srbiji, ker ni bilo nobenega odziva s strani vojaškega vrha, do dogajanja v Sloveniji, so letele ostre kritike zaradi tako imenovanih odcepitvenih dejanj. Takrat, smo se znašli v še večji zagati. Proces proti četverici je pokazal, da JLA ne misli stati ob strani.

Stvari so se začele še posebej zaostrovanj po sprejetju ukaza Predsedstva SFRJ o razorožitvi slovenske TO v maju 1990. V drugi polovici leta so se začeli pritiski vojaškega vrha, da bi se oficirji in podoficirji včlanili v na novo ustanovljeno stranko Gibanje za Jugoslavijo. Imeli smo 3 ali 4 sestanke v kino-dvorani na letališču Cerklje. Na zadnjem, ki sem mu prisostvoval, nas je 7-8 oficirjev in podoficirjev demonstrativno zapustilo sestanek. Prvega decembra 1989, ob pripravah na miting »resnice« v Ljubljani, smo prvič ostali za nekaj dni na letališču, v povečani bojni pripravljenosti. Priprave na referendum v Sloveniji so bile v polnem teku, na nas v vojski pa so izvajali pritiske s prepričevanjem o nelegitimnosti slovenskih priprav na samostojnost. Ker sem se bal, da nam bodo med referendumom spet povečali bojno pripravljenost, sem šel v sredo, 19. decembra, na volišče in obkrožil ZA, saj sem se zavedal, da Slovenija nima drugega izhoda, kot da gre iz balkanskega kotla po svoji poti.

Zaradi dogajanj na letališču, ki so bila posledica političnih zaostrovanj, sem bil pogosto slabe volje, vendar o tem nisem govoril nikomur, le enkrat sem dobremu znancu Franciju iz Dobove dejal, da ne bom napadalec svojega naroda. Takrat še ni razumel, za kaj gre, pač pa je to zaslutila moja žena. Za silvestrovo sem ji prvič povedal, da se stvari resno zapletajo in, da me ne bo zraven, če se bomo spopadli s TO. Takoj po novem letu smo spet ostali na letališču v povečani bojni pripravljenosti. Zasedalo je Predsedstvo SFRJ. Predsednik Jović je skušal prepričati preostale člane, da se v Sloveniji uvedejo izredne razmere, vendar pa na naše splošno olajšanje ni pridobil zadostne podpore preostalih članov predsedstva.

V februarju 1991 nas je obiskal komandant vojnega letalstva general Anton Tus. Bil sem dežurni oficir letališča, zato sestanku, na katerem je govoril o aktualnih dogajanjih nisem prisostvoval. Pričakoval sem, da bo spet govoril o nezakonitem početju slovenskega vodstva, vendar pa je, kot me je obvestil mlajši kolega kapetan Hoti, sestanek dobil povsem drugačen tok. General Tus je zatrdil, da letalstvo JLA ne bo sodelovalo v reševanju političnih konfliktov v državi. Hoti mi je še posebej poudaril, da so bili »jastrebi« (tisti, ki so pričakovali odločno ukrepanje JLA v Sloveniji), ki so sedeli v prvih vrstah s komandanti na čelu kot poparjeni. To vest sem sprejel z velikim olajšanjem,

saj sem skoraj naivno želel verjeti, da bo res tako. Situacija se je nekoliko pomirila. Do takrat sta se v enoti že izoblikovala dva tabora: tabor »jastrebov«, ki je bil za to, da se slovenska skupščina zravnava z zemljo, in tabor, v katerem smo se našli tisti, ki smo se različno upirali poletju JLA. Pogosto smo se piloti sestajali v pisarni, kjer sva bila nameščena dva pomočnika komandirja in njegov namestnik. Polemike so se v glavnem vodile na isto temo - Slovenija in njene težnje po samostojnosti. Opazili smo, da je bil vedno prisoten vsaj eden od »jastrebov«, domnevali smo, da so bili povezani s KOS (Kontra-obveščevalno službo JLA), zato smo se temu primerno tudi obnašali. Kljub temu se občasno ni dalo izmakniti ostrejšim debatom o Sloveniji. Odnos do Slovenije in Slovencev je postal enak odnosu do Kosova in Albancev po letu 1981. Do nas slovenskih, a tudi hrvaških oficirjev je bilo čutiti veliko nezaupanje.

Štirinajstega marca 1991 je bila spet ukazana povečana bojna pripravljenost. Ostali smo na letališču. Spali smo na vojaških zložljivih posteljah, ki so bile že celo leto nameščene po pisarnah in učilnicah. Nekako mesec pred tem je komandir dobil nalogo, da naša enota posname območje Kočevskega roga s Kočevsko Reko z letali orel. S kolegom kapetanom I. klase Marjanom sva se na vse pretege izgovarjala, da te naloge ni možno izvesti, saj naj ne bi bilo možno zlepit posnetkov zaradi konfiguracije terena (velikih višinskih razlik) in kota vgradnje osi kamer. Šlo je za fotografiranje z letalskimi kamerami velikega območja, velikosti 25 x 20 km, in lepljenje velikanske sestavljenke iz relativno majhnih fotografij, ki smo ji rekli celina. Po ugotovitvah kolege Marjana iz podatkov v fotografskem dnevniku naj bi jo brez njegove vednosti, čeprav je bil obveščevalni oficir, prek katerega naj bi potekale vse izvidniške naloge, v tajnosti posnel komandir major Vareško, najverjetneje v okrnjeni obliki. Od takrat naju z Marjanom ni pošiljal na nobeno zaupno nalogo več, imel je svoje zaupnike. Posnetki naj bi bili pozneje ob agresiji uporabljeni za določanje ciljev letalstva.

Petnajstega marca 1991 je komandir naše 351. ie (ali 3. izvidniške eskadrilje) poklical v letalsko učilnico nas šesterico pilotov in nam izdal tajno nalogo za izvajanje nizkih preletov čez vsa večja slovenska mesta, z namenom zastraševanja prebivalstva. O nalogi nismo smeli govoriti z nikomer niti s

preostalimi kolegi. Vrstnik, kapetan I. razreda, komandir tretjega oddelka se je nasmehnil in dejal: »Evo vam, Slovenci, dobili boste, kar ste iskali.« Udaril sem po mizi, rekel, da to ni niti malo smešno in demonstrativno zapustil učilnico. Odšel sem v pisarno in ježno risal na letalski karti zadane poti. V glavi pa sem ponavljal podatke za graško letališče: radio navigacijska sredstva, njihovo pozicijo, frekvence oddajanja signalov, nadmorsko višino letališča, smer pristajalne steze, procedure za dolet in pristajanje. Nobene težave ne bi bilo v ugodnih vremenskih razmerah, težje bi bilo v nasprotnem primeru, vendar sem bil pripravljen tudi na to. Čez nekaj trenutkov je v pisarno stopil Marjan, brez besed sedel nasproti za svojo mizo, vzel navigacijsko karto in odprl na avstrijski strani. Kot za šalo je vprašal, kakšna je že frekvenca graškega oddajnika. Vedel sem, da misli enako kot jaz.

Zvečer so na televiziji objavili, da je odstopil predsednik Jović. Nestrpno sem čakal na ukrepe vojaškega vrha, bal sem se, da bo z izgovorom, da država ne deluje izvedel vojaški udar in uvedel izredne razmere. Na moje veliko olajšanje je v vojaškem vrhu prevladal razum in so v prihodnjih dneh zmanjšali bojno pripravljenost, da smo lahko spet šli domov.

Tiste dni nam ni bilo do smeha, vendar vsa se z Marjanom večkrat nasmehnila, ko sva se spomnila na to, kar sem mu zaupno povedal. Nekega dne je namreč moj sin, triletni Grega, kar naenkrat začel preroško prepevati Šifrerjevo pesem Umrla bo država, ki jo je »pobral« na radiu ali TV. Če bi to prišlo na ušesa »pristojnim«, bi jih namreč težko prepričal, da ga nisem te pesmi naučil jaz. Občasno sva tudi midva mrmrala, kdo bo za pijačo dal ...

Čez teden ali dva naju je z Marjanom v pisarno poklical komandir in naju je kritiziral, da kot njegova pomočnika slabo in nezadostno izvajava načrtovani strokovni pouk mlajših pilotov. V pisarni smo bili trije Slovenci. Vprašal sem ga, ali ne vidi, kaj se dogaja. Odgovoril je z vprašanjem, ali naj vse skupaj pusti. Rekel sem mu, naj pusti in naj se ne trudi preveč, ter dodal, da takšnih nalog, kot mi jih zadal zadnjič, ne bom nikoli izvajal. Rajši naj me pelje za hangar in strelja.

Štirinajstega junija smo prišli na delo ob štirih popoldne, imeli smo namreč načrtovano popoldansko in nočno letenje. Na cesti od komande brigade proti letališkemu stolpu sem z avtobusa opazil skupino nižkih specialcev v popolni bojni opremi in tudi pilote, med katerimi sem prepoznal svojega sošolca, pilota iz Beograda, opremljenega, kot da gre za vojaško vajo, z osebnim orožjem in plinsko masko. Bil sem prepričan, da gre res za vojaško vajo. Čez dobro uro sem skozi okno svoje pisarne zagledal najprej eno trojko »jastrebov« in čez nekaj trenutkov še drugo, ki sta prileteli v brisanem letu na točko, ko se avioni razdvajajo, da tako zagotovijo varno medsebojno razdaljo za posamično pristajanje. Pod krili so imeli obešene prave, bojne ne vodene rakete. Temu nisem pripisoval nobenega pomena, saj sem že prej dobil vtis, da gre za vajo. Naslednji dan sem zvedel, da je šlo za pravo bojno akcijo na letališču Brnik, kamor so s helikopterji pripeljali nižke specialce, ki so zavarovali območje akcije, nato so helikopterji pripeljali še pilote, ki so se usedli v že pripravljena letala TO, vrste kragulj, in z njimi preleteli na letališče Cerklje. Iz zraka je celotno akcijo varovalo šest letal jastreb s polnim bojnim kompletom. Sestava posadk jastrebov naj bi bila najstrožja tajna. Čez nekaj dni je komandant brigade postrojil celo enoto in s povišanim tonom pojasnjeval, da se po Brežicah šušlja, kdo so bili piloti letal nad Brnikom. Zagrozil je do bo j ... mater tistemu, ki bo kar koli govoril o tej akciji, saj naj bi bila ogrožena varnost teh pilotov. Takrat še nisem vedel, kdo so ti piloti bili. Ko sem pozneje po pobegu izvedel, da so od šestih pilotov sodelovali trije Slovenci, sem bil razočaran.

Teden dni pred razglasitvijo samostojnosti Slovenije, nas je obiskal GINO (glavna inšpekcija narodne obrambe). Iz poteka kontrole in sestanka na katerem so ocenjevali MPS (moralno politično stanje), je bilo jasno razbrati, kaj je bil osnovni namen obiska: ocena pripravljenosti na bližajoče se dogodke. Potem ko je bilo postavljeno še vprašanje, kaj menimo o stanju v Sloveniji, se je prostovoljno javil komandir prve eskadrilje in med drugim dejal, da je v reviji Obramba prebral načrt razvoja slovenske TO, da v njem ne vidi svojega mesta in, da sta se z ženo pogovarjala o tem, da bi se zaradi razvoja dogodkov v Sloveniji ponovno vrnila v Titograd, kjer je nekdaj služboval. Bil sem presenečen in razočaran nad kolegom, saj iz ust Slovenca, ne glede na funkcijo, nisem pričakoval takšne izjave.

26. junija 1991 ob pol enih popoldne mi je komandir izdal izvidniško nalogo poleteti nad Ig in izvesti izvidovanje razporeda enot TO s poudarkom na odkrivanju protizračne obrambe (PZO). Na hitro sem se pripravil in okoli enih že poletel. Pri vožnji do vzletne steze sem južno od steze opazil 7 ali 8 helikopterjev Mi-8, okoli njih pa so v travi sedeli niški specialci. Spraševal sem se, ali se je že začelo. V meni je zavrelo, najraje bi po vzletu vžgal po letalih in helikopterjih na ploščadi.

Nekako sem se zbral, poletel proti Brežicam in na višini 50 m obrnil proti Višnji Gori. Po preletu Krškega sem se povzpел na višino 300 - 400 m in razmišljal, kaj naj naredim. Spraševal sem se, ali je že napočil čas za pobeg. Po preletu Višnje Gore sem se vzpel na višino 1000 m in neposredno pred Ljubljanskim barjem obrnil proti Igu. Nenehno sem razmišljal, kaj narediti. Nad Igom sem se zadržal skoraj dvajset minut. Razmišljal. V meni se je vse uprlo. Poleg avstrijske variante se mi je porodila še misel o šoštanjskem letališču. Devetsto metrov pristajalne steze med hribi ne bi dopuščalo nobene, niti najmanjše napake, vendar bi z malo sreče pristanek uspel. Niti pomisliti nisem smel na to, da zaviralno padalo ne bi delovalo ... Prekinil sem misel na pobeg, naredil neuporaben posnetek in obrnil proti Cerkljam. Odločil sem se, da se za zdaj še vrnem. Po pristanku sem v vožnji od vzhodnega dela steze pa do ploščadi ponovno, sedaj od blizu, gledal niške specialce, ki so še vedno čakali poleg helikopterjev. Na ploščadi me je pričakala tehnična ekipa. Foto-mehanik je takoj odmontiral kaseto kamere s filmom in jo odnesel v foto-sekcijo na razvijanje. Od orožarja sem, na moje presenečenje, zvedel, da so bili mitraljezi pripravljeni za bojno uporabo. Vrnil sem se v eskadriljo. Posnetki so bili narejeni zelo hitro. Komandir me je vprašal, kaj sem snemal. Odgovoril sem mu, da Ig. Zazvonil je telefon. Komandant je hotel vedeti, kako so posnetki uspeli. Komandir mu je rekel, da nisem posnel ničesar in vprašal, če naj me še enkrat pošlje. Ko je dobil negativen odgovor, je dejal, da potem ne bodo dosegli cilja. Kakšen cilj naj bi dosegli s tem, da bi me še enkrat poslali v zrak, lahko samo ugibam.

Zvečer smo na televiziji spremljali proslavo ob razglasitvi samostojnosti Republike Slovenije. Kučanove besede Danes so dovoljene sanje, jutri je

nov dan, ki so bile spremljane z zvokom migov, v povezavi z dogajanjem na letališču, so najavile, da se je odgovor JLA že začel.

Zjutraj okoli osme ure je komandir prebral načrt letenja. Bil sem eden od redkih, ki ni bil v načrtu. Prav gotovo zaradi včerajšnjega poleta. Kljub temu smo morali vsi piloti eskadrilje v letališko stavbo na zaključno pripravo za letenje. Tam so že bili piloti druge eskadrilje. Pripravo je vodil podpolkovnik Pavlovič iz korpusa. Kolega Marjan se je sporekel z njim. Vprašal ga je, kaj se dogaja, ali sodelujemo v državljanski vojni. Podpolkovnik ga je ostro prekinil in prepovedal nadaljnjo diskusijo.

Po končani pripravi sem se malo sprehodil pred letališko stavbo in si ogledal dogajanje. V garaži gasilcev je bil nameščen celoten sistem zvez za poveljevanje. Letenje je vodil polkovnik Maček iz 5. letalskega korpusa. Pred stavbo je bil splošen vrvež. Opazil sem polkovnika Grahovca iz komande letalstva. On je vodil celotno operacijo. Podpolkovnik Moric, prav tako iz komande letalstva, je hodil okoli z zapečatenimi kuvertami, podobnimi tistim, ki so bile v blagajni dežurnega letališča za izredne razmere. Namestnik komandanta letališča je hitel proti lirdžetu, ki je pravkar pristal in pripeljal letake iz Beograda (propagandni material), ki so jih pozneje metali iz letal.

Odpravil sem se proti eskadrilji in se odločil, da bom poskusil zapustiti letališče in JLA. Za vedno. Zavedal sem se nevarnosti in tega, da to pomeni dezerterstvo. Možnost pobega z letalom, ki bi bila še najlažja, je izpuhtela. Bilo me je strah, vendar mi je moč navdihovala odločitve, da ne bom za nobeno ceno izdajalec svojega naroda. Iz eskadrilje sem krenil proti »kapiji.« Srečal sem mlajšega kolega kapetana Aleša. Tudi on ni bil vključen v dogajanje, saj je že pred mesecem dni oddal prošnjo za demobilizacijo. Rekel je, da je že bil »zunaj« in da naju od tam čaka s katrcio naša kuharica Vera. Počasi sva se približevala »kapiji.« Tam je bil vodnik Sakač iz KOS. Dejala sva mu, da greva po časopis. Odgovoril je, da so vsi izhodi prepovedani in, da ne moreva ven. Nisem vztrajal, ker sem se bal, da bi postali pozorni na naju, kar bi nama popolnoma onemogočilo pobeg. Odšla sva na zajtrk. Ni mi bilo preveč do hrane. Z Alešem sva se tu tudi razšla. Vrnil sem se v enoto. Ob

ograji so bili povsod razporejeni vojaki in niški specialci tako, da je bil pobeg skozi žico skoraj nemogoč. Kot za nalašč je bilo to leto okoli ograje posejano malo koruze, ki bi lahko nudila kritje. V pisarni sem se ulegel na posteljo in razmišljal, kaj narediti. Bil sem v pasti, iz katere skoraj nisem videl izhoda.

Razmišljanje mi je prekinil zastavnik Alojz, ki je vstopil in mi povedal, da je v pilotski učilnici s piloti nek general. Dvignil sem se in odšel na sestanek. General, glavni za MPS v komandi letalstva in protizračne zaščite, je pravkar razlagal, da je Slovenija začela z nezakonitimi secesionističnimi akcijami in da JLA izvaja naloge, ki so nujne, da to prepreči. Ostro sem ga vprašal, da mi pojasni pojem secesionizem. Pojasnjeval mi je, kaj naj bi to pomenilo, nato sem ga odločno vprašal, da mi odgovori, kako bom jaz kot Slovenec videti, v očeh slovenskega naroda, če bom sodeloval teh akcijah. Nisem čakal na njegov odgovor. Sam sem odgovoril, da sem lahko samo izdajalec svojega naroda in da vem, kaj mi je storiti. Bil je zaprepaden. Skušal je pomiriti napeto situacijo, saj so bili prisotni skoraj vsi piloti naše enote, jaz pa s činom majorja najstarejši med njimi. Rekel je, da razume mojo stisko, vendar so akcije JLA v Sloveniji nujne in naj potrpi od 5 do 6 dni. Ni me prepričal. Zavedal sem se svojega početja in bil sem pripravljen na vse. Spet sem v pisarni legel na posteljo. Obdajala sta me bes in obup. General je s komandirjem odšel iz zgradbe. Nekaj sta se pogovarjala, očitno o meni. Čez nekaj trenutkov je v pisarno stopil komandir in dejal, da naj se skušam pomiriti in, da bo vsak trenutek prispel doktor. Poklical je komandant in se drl, zakaj me še niso odpeljali iz enote. Očitno je bilo, da bi bila lahko moja »bolezen« nalezljiva. Res je v kratkem prispel doktor. Poskušal me je pomiriti. Dejal je, da greva v ambulanto in da bom od tam lahko odšel domov. Preoblekel sem se v športno opremo, predal »škorpijona« in odšel z njim. Peljala sva se v rešilcu. Prešinila me je misel, kako elegantno so me razorožili. Vprašal sem doktorja, ali me v ambulantni čakajo kosovci. Zagotovil mi je, da ne. Tam sva odšla v njegovo pisarno. Hotel mi je dati injekcijo, kar sem odbil. Pristal sem le na apaurin, saj sem bil še vedno zelo razburjen. Prepričeval me je, naj se pomirim in potrpi nekaj dni. Rekel se mu, da je za mene stvar dokončna. Čez nekaj časa sta bila privedena tudi Marjan in Aleš. Ostali smo v ambulantni v posebej pripravljeni sobi. Pričakoval sem, da se nam bodo pridružili še drugi Slovenci, saj jih je

bilo v Cerkljah precej, a se to tega dne ni zgodilo. Na tranzistorju, ki sem ga vzel vojaku, sem spremljal razvoj dogodkov. Doktor nas je pustil brez nadzora. Zato sem se na hitro vrnil v enoto in si čez trenerko oblekel letalski kombinezon z opasačem, da ne bi pri gibanju po garnizonu zbujal pozornosti. V žep sem skril lastno pištolo zastava 7,65. Nato sem se vrnil v ambulanto. Na poti nazaj sem dohitel mlajša kolega Hotija in Amirja, ki sta se glasno pogovarjala, da je treba nekaj ukreniti in čim prej priti do avtomobila za žico. Opozoril sem ju, da naj bosta čim manj opazna in naj se pogovarjata potih.

Okoli pete ali šeste ure je v garnizonu zavladal preplah, potekale so pospešene priprave na obrambo pred napadom TO. Skozi okno ambulate sem na cesti videl, kako drvijo vojaška vozila in tečejo vojaki, specialci in zvezni policaji. Nekako ob sedmih je bilo v daljavi slišati pet ali šest eksplozij. Bila je že tema, ko je bilo slišati letala in helikopterje, ki so brez nekega reda odleteli vsak po svoji poti na jug. Nato pa je vse utihnilo. Odleglo mi je, ker nisem vedel, kako bi lahko se ob spopadu živ prebil na drugo stran, saj bi bil lahka tarča enih ali drugih.

Zvečer je Aleš predlagal, da greva skupaj ven. Odsvetoval sem, da se ponoči potika po garnizonu, saj bi bil to najlažji način, da se naju kdo reši, pri tem pa nisem pomislil, da bodo žene prihajale na obiske in da bi bila to najelegantnejša priložnost za odhod skozi »kapijo.« Tako sem ta dan izpustil idealno priliko za pobeg. Ponoči sem spal samo na eno oko. Poslušal sem radio in se veselil vsakega uspeha TO. V desni roki sem pod blazino držal nabito pištolo. V zgradbi nasproti naše so bili namreč nameščeni niški specialci.

Ponoči je bil mir. Zjutraj sem šel na zajtrk. Pred restavracijo sem opazil kamion Dane iz Mirne, ki je pravkar pripeljal sokove. Šel sem ven in razmišljal, kako bi šoferja vprašal, da me skrije med embalažo. Ko sta voznika prišla, sta bila videti preveč južnjaško, zato si ju nisem upal vprašati, saj bi bilo lahko to usodno, pa tudi veliko ljudi je hodilo okoli in bi s težavo neopazno stopil na kamion. Tam, pred restavracijo, sem srečal Sabino, mlajšo delavko iz delavnice. Rekla je, da gre »ven«. Prosil sem jo, naj javi moji ženi, da ne sodelujem v tem s...

Ob poldnevu se nam je v ambulanti pridružilo še šest pilotov na jastrebih iz prve eskadrilje, ki so ta dan odbili nalogo za bojno delovanje. Nekako mi je postalo lažje pri srcu. Po kosilu smo vsi skupaj sedeli na pomožnem vhodu v ambulanto in se dogovarjali, kaj narediti. Zaključili smo, da moramo tega dne na vsak način zapustiti letališče, saj je obstajala nevarnost, da nas vsak čas odpeljejo v pripor v Zagreb.

Nekaj čez tri sem opazil, da v sobi ni Marjana in Tinčeta, ne da bi kaj rekla, sta izpuhtela. Odšel sem ven in ju opazil v bližini vojaške restavracije. Dohitel sem ju in ju vprašal, kam sta namenjena. Rekla sta, da bosta skušala oditi »ven«. Hotel sem se jima pridružiti, vendar sta dejala, da nas bo preveč in bi lahko bilo sumljivo. To me je razjezilo. Obrnil sem proti komandi brigade in razmišljal, kako se prebiti na prostost. Ob ograji so bili na vsakih 10 - 15 m specialci in vojaki, oboroženi z avtomatskimi puškami, ročnimi raketometi in bombami. Nekje na pol poti do brigade sem se obrnil in se odločil, da grem po majorja Janeza v ambulanto, da bi se skušala skupaj prebiti skozi »kapijo.« Ko sva bila nekje 50 m od vhodnih vrat, je iz prostorov dežurnega oficirja letališča prišel kapetan Mladen. Zmračilo se mi je. Mladen je bil bivši KOS-ovec in malo je manjkalo, da se vrneva. Predlagal sem Janezu, da kljub temu poskuša, saj nama je šlo počasi za nohte. Podzavestno sva nekoliko upočasnila korak kot, da se sprehajava. Levo od vhoda sem zagledal zveznega policista in vojaka, ki sta si skozi daljnogled ostrostrelne puške ogledovala okolico. Pozdravil sem Mladena in opazil, da je slabe volje. Povedal je, da je razočaran nad početjem JLA, pridružil se nam je njegov pomočnik zastavnik Ilija, ki se je spraševal, kako bo pogledal v oči sosedom na bližnjem vikendu. Njuno slabo razpoloženje me je navdalo z upanjem. Iz trgovine v Cerkljah je na kolesu prihajal zastavnik Milorad. Vprašal sem Mladena, če se da iti ven. Odgovoril je, da samo z dovoljenjem komandanta letališča. Dejal sem mu, da bi z Janezom rada šla na pivo, vendar če bo vprašal komandanta, ne bo iz tega nič. Zamahnil je nejevoljno z roko in omenil, da če je že pustil Marjana in Tinčeta, lahko greva še midva. Šla sva počasi mimo vojaka na vhodu in obrnila po stezi proti Cerkljam. Tistih trideset metrov do grmovja ob stezi se je vleklo v neskončnost. Bal sem se, da bom slišal komando: Stoj, vrni se. Nisva si upala obrniti niti pospešiti koraka. Ko sva prišla do pol poti

proti Cerkljam in nama je grmovje nudilo navidezno zavetje, sva pospešila. Pomislil sem, kaj če je na križišču v Cerkljah vojaška patrulja. Stisnil sem nabito pištolo v žepu in si dejal: »Za nobeno ceno več nazaj.« Pred cesto proti Črešnjicam sva upočasnila korak in počasi pokukala za vogal. Pot je bila prosta. Na hitro sva prečkala glavno cesto in nadaljevala proti gostilni Račič. Predlagal sem Janezu, da greva v kako hišo in prosiva, da naju odpeljejo na milico v Krško. Kljub mojem nezaupanju, sva na njegov predlog odšla v gostilno Račič. Tam sva se preoblekla v civilno obleko, stari Račič pa naju je odpeljal do naše kuharice Vere Škulj. Trenutek za tem, ko smo prišli do Verine hiše, je z njeno katrco pripeljal podpolkovnik v pokoju Jože Butara. Šele tu sem ugotovil, da nam je pomagal pri pobegu. Na hitro smo sedli v katrco, saj je dobil obvestilo, da se okoli potikajo niški specialci. Takrat sem se spomnil, da sem skozi okno ambulante videl niškega specialca v rdeči ladi, ki je bila last namestnika komandanta letališča, ta pa je verjetno šel iz garnizona. Krenili smo v breg proti Jožetovi zidanci, kjer sta nas že čakala Marjan in Tinče. Od tam nam je bilo letališče kot na dlani. Šele tam gori smo se objeli in si s solzami v očeh rekli: Nikoli več JLA. Začutili smo veliko olajšanje. Po eni uri so gor z »enaindvajsetico« prispeli še mali Vinko, Grega in Rudi. Prijel sem se za glavo, ko so povedali, da sta Vinko in Grega že odšla skozi »kapijo« in ker nista vedela kam, bi šla, sta se vrnila po Rudija.

Bilo nas je sedem pilotov, ki smo tam doli v Cerkljah na letališču pustili vse. Ostali so nam samo spomini. Pripravljeni smo bili na dolgotrajen boj proti svojim do včerajšnjim tovarišem. Prišla sta Jože in Vera ter prinesla domače klobase. Jože je natočil štefan cvička. Okrepčali smo se in nazdravili. Pogovarjali smo se, kako pomagati preostalim pilotom, ki bi želeli zapustiti letališče. Jože je vprašal, kaj menimo o tem, da je naš kolega, ki je prišel na pregovore s TO, na to pa se je le s težavo odločil, da prestopi, za najprimernejšo zvezo z letališčem priporočil prav Vero. Glede na to, da vanj nismo zaupali, saj je do zadnjega zvesto služil JLA, smo pomislili, da gre za past, ki jo je KOS nastavljal Veri. Bili smo odločno proti temu, da gre nazaj na letališče, čeprav je bila pripravljena na to. Potem sta Jože in Vera odšla v dolino. Jože je pripravljaval naš odhod na milico v Krško. Organizirali smo stražo. Stražar je imel pri sebi mojo pištolo, saj je bila edino orožje, ki smo ga imeli.

Okoli enajstih je iz doline prišel Jože. Bil je tako zadihan, da je komaj izustil, kako ne verjamejo, da nas je toliko in da naj pohitimo. Spustili smo se peš proti točki, kjer nas je čakala Posebna enota milice (PEM). Povzpeli smo se v kombi, ki je z veliko hitrostjo odpeljal proti Krškemu. Po radijski zvezi so PEM-ovci kontaktirali s kolegi, ki so bili ob poti do Krškega vključeni v naše varovanje. Na milico smo prispeli zelo hitro. Okrepčali smo se, nato smo podali izjave. Jože nam je povedal, zakaj je bil tako zadihan in prestrašen. S PEM-ovci se je dogovoril za mesto in čas sestanka, vendar se je nekaj zapletlo, zato je zamudil. Ko se je približal dogovorjenemu mestu, ga je naenkrat od zadaj za vrat zgrabila močna roka. Pod grlom je začutil hladno cev avtomatske puške. Slišati je bilo: »Če se premakneš, je po tebi.« Skoraj bi ga kap. Ko je le s težavo dopovedal PEM-ovcem, kdo je, mu niso verjeli, da nas je sedem. Zagrozili so mu, če se v kratkem ne vrne z nami, bo po njem.

Pozneje so se nam na upravi pridružili še piloti Dušan, Djino in Miran. Prišlo je do nekaj iskric, saj je bil Marjan jezen na Djina, kateremu je dan prej moral predati »škorpijona,« preden ga je poslal v ambulanto. Miril sem Marjana in mu dopovedoval, naj ga pusti pri miru, saj je konec koncev tudi on še pravi čas, čeprav precej za nama, spregledal in opravil državljansko dolžnost.

Na upravi v Krškem se nas je tako zbralo deset pilotov. Bili smo del komandnih struktur in drugih pilotov, med najbolj usposobljenimi. Če prištejemo še dva, od katerih je eden odšel na hrvaško stran, drugi pa je ostal pri TO, je to 13 % od 93, kolikor nas je bilo v 82. abr (aviobrigadi), prvi dan po napadu. 27. junija 1991 je imela na razpolago 64 lovskih bombnikov in dve letali za zveze. V enem letalskem vzletu bi lahko ponesla do 70 ton bomb. V začetnih operacijah pa bi lahko poletela 5 – 7 krat. Za razliko od preostalih letalskih enot na zahodni polovici takratne države je bila njena osnovna naloga ognjena podpora iz zraka enotam kopenske vojske, mornarice in (TO). Piloti so večino usposabljanja namenili za bojne naloge bombardiranja, raketiranja in streljanja po zemeljskih ciljih, zato so bili med najboljše usposobljenimi za tovrstne bojne naloge v vojnem letalstvu SFRJ. Bila je najmočnejša, najnevarnejša in najmobilnejša višja taktična enota na slovenskem ozemlju, ki se je lahko v najkrajšem času premestila na drugo

letališče v neposredni bližini Slovenije, od koder bi neovirano izvajala bojne naloge. Dezertiranje 12 pilotov že prvi dan po napadu na Slovenijo, je brigadi zadalo smrtni udarec, od katerega se ni več opomogla. Zaradi nadaljevanja osipa kadra je bila pozneje na letališču Bihać ukinjena.

Pomen razpada ene od najjudarnejših višjih taktičnih enot na ozemlju Republike Slovenije bo ocenila zgodovina. Srečen sem, da sem pomagal spodnesti njene temelje. Hvala vsem tistim, ki so mi v tistih težkih trenutkih pomagali: Jožetu Butari, Veri Škulj, družini Račič, UNZ Krško, UNZ Trbovlje in ne nazadnje svoji ženi Jožici, ki je takrat preživljala težke trenutke z dvema otrokoma: s triletnim Gregorjem in še ne sedemletnim Jernejem. Na žalost se za mene vojna ni končala niti 8. julija niti 25. oktobra 1991. Še danes bijem vojno za priznanje tudi po naši zaslugi za to, kar danes imamo. Žal nekaterim modrim glavam to ni jasno. Dober del nas je postal »tehnološki višek.« Našega znanja in izkušenj država ni znala, ali pa ni hotela izkoristiti.

28. junija 1991 se je za vedno končala moja vojaška in letalska kariera, in ne bi mi bilo niti za trenutek žal, če bi bilo to zares potrebno. Dejstva pa, žal, govorijo drugače. Iz takratne TO se je razvila SV. Število zaposlenih se je od 197 leta 1991 povečalo do danes na 7500. Nekateri, ki bi bili danes lahko pokojni, pa nismo bili vredni, da bi bili v njeni sestavi.

Pomenljiv napis na steni zapuščene stavbe vojašnice v Cerkljah ob Krki iz oktobra 1991. Foto: Mitja Teropšič.

Prevezeta vojaška in civilna vozila JLA na letališču Cerklje, v ozadju je del vzletno-pristajalne steze. Cerklje ob Krki, oktober 1991. Foto: Mitja Teropšič.

*Utrjeni položaj JLA za obrambo letališča. Cerklje ob Krki, oktober 1991.
Foto: Vlado Podgoršek.*

Vlado Šurbek

Oprostite, nekdo je naredil veliko napako

Da demokratične spremembe ne bodo speljane po mirni poti, sem se zavedal po akciji »kraje« letal tipa kragulj z letališča Brnik. Moj gimnazijski in akademski sošolec, ki je bil tedaj komandant šolskega polka v Zadru, je po končani omenjeni akciji prišel v komando naše brigade. Po kratkem srečanju na hodniku sem ga poklical na kavo v pisarno. Po splošnem pogovoru, kako je kaj v Zadru in podobno, sem mu zastavil vprašanje: »Klaso, ti si na visokem položaju in verjetno več veš o tem, kam vse to pelje in kako se bo končalo?« Odgovoril mi je v enem samem stavku: »O tem ti lahko povem samo to, da mi je žal, da jo bo Slovenija tako poceni odnesla«. Ne vem, kaj bi zanj pomenilo »drago«? »Mar jih ni dosti padlo?«

Nadaljevali smo. Kot po starem smo začeli hoditi v službo in domov k družinam, dva ali tri dni pred vojno pa se je vse obrnilo na glavo. Kot po navadi smo se preoblekli in odšli na avtobuse, pripravljeni za odhod v Brežice, ko je bil izdan ukaz, naj se vsi vrnemo na delovna mesta. Tistega dne sem izgubil vsak stik s svojo družino v Brežicah. 27. junija sem zelo zgodaj zjutraj dobil ustni ukaz, naj grem na preverjanje vremena čim bliže meji Slovenije proti Avstriji in Italiji. V letalu je bil poleg mene vedno podpolkovnik Ljubo Mraz. Po končanem preletu širšega območja, sem se vrnil na matično letališče, ki bi ga skoraj ne spoznal. Pod menoj je bilo večje število transportnih letal in helikopterjev, ploščadi za letala pa so bile polne vojakov v uniformah, barva

Vlado Šurbek, pilot

Spominska izjava je nastala marca 2002

katerih so se nam, ki smo delali v letalstvu, zdele precej neobičajne. Vprašal sem Mraza, kaj je zdaj to, on pa mi je samo odgovoril: »Čuti i vozi!« To je bil moj zadnji let v JLA.

V naslednjih dnevih se je moje življenje na letališču spremenilo v nočno moro. Prijatelji piloti so eden po eden odhajali ven, a niso povedali kako. Na žalost se z nobenim od preostalih o nekaterih stvareh ni bilo mogoče pogovarjati. Voda je enkrat bila, drugič spet ne, prav tako kot elektrika. Začelo nam je primanjkovati hrane, noči pa so bile polne nenehnega vznemirjanja. Kljub naporom, da vzpostavim stike z ženo in hčerkama, mi to ni uspelo. Vzeli so nam televizorje in radijske sprejemnike, verjetno po ukazu KOS. Edini televizor, ki je bil lahko vklopljen, je bil pri komandantu, vendar tam nismo mogli gledati vsega, saj so bili nekateri programi cenzurirani. Komendant, kot še edini, ki je bil »normalen« in »fer igrač«, je imel v tistem času obilico uradnih in osebnih problemov, zato je bilo razumljivo, da ni imel časa za vse. Po vsem tem kaosu in zmedi, sem se odločil: napisal sem zahtevo za prenehanje aktivne vojaške službe in jo oddal komandantu.

3. julija dopoldne se je pri meni v pisarni oglasil major pilot Zvonko Knaflič in mi povedal, da gre tistega dne ven. Brez premišljevanja sem se odločil, da grem z njim tudi jaz. Okoli 12. ure sva, vsak oborožen s »šteko« cigaret, počasi odkorakala proti izhodu letališča. Vhod na letališče oziroma izhod z njega je bil strogo zavarovan s specialci - ostrostrelci in zveznimi policisti, celo en top je bil namerjen proti tem delu. Po pogledu na vse to moram priznati, da me je bilo precej strah, ko sem pomislil, česa vsega ni bilo v tistem trenutku pred menoj. Ne glede na vse sem bil odločen, da grem naprej. K moji odločnosti je pripomogla tudi misel, da so bile na izhodu vsaj tri televizijske hiše s snemalno opremo. Tolažil sem se, da če se bo že kaj zgodilo, bo v takem primeru vsaj posneto. V resnici smo vso stvar namignili ekipi TV Slovenije. Kot je bilo pričakovati, se je zapletlo in moral sem poklicati svojega komandanta polkovnika Jožefa Jeriča. Rekel sem mu, da sem na zunanji strani kapije in da sem odločen nadaljevati pot v svobodo. Povedal mi je, kako hude bodo posledice takega dejanja, ko pa je spoznal, da ne bom odnehal, mi je rekel, naj dam slušalko vojnemu policistu. V trenutku, ko je policaj odložil slušalko in zamahnil z roko, češ da lahko gremo, sem bil

verjetno najsrečnejši človek na svetu. Tudi to pot se gospodu Jeriču od srca zahvaljujem za takšno odločitev.

No, zdaj je bilo treba pokazati precej poguma in obrniti hrbet vsem ležečim vojakom z namerjenimi puškami proti Cerkljam, kamor je vodila najina pot. Da sva bila z Zvonkom pripravljena na vse, gre sklepati po tem, ko mi je rekel, naj grem tik za njim, da bo imel drugi v primeru, če prvi pade, več možnosti, doseči želeni cilj. Počasi, a odločno sva nadaljevala pot proti samo nama znanemu mestu, kjer sta naju čakala Zvonkov svak, zdajšnji poslanec Jože Avšič, in žal pokojni dr. Zidarič iz bolnice Brežice. Po hitri in kratki vožnji smo pridrveli do domače hiše Avšiča, kjer smo si prvič od vsega oddahnili. Takoj, ko sem zagledal telefon, sem zavrtel bratovo številko v Hrvaškem Zagorju in vsem sporočil, da sem zunaj. Misel, ki mi jo je brat povedal glede vseh okoliščin, pove zelo veliko: »Končno na pravi strani.«

Po dobrodošlici pri Avšiču so nas odpeljali na Sekretariat za ljudsko obrambo Občine Brežice, saj sem po pogovoru o situaciji na letališču podpisal pristopno izjavo v TO RS. Verjetno zato, ker je manjkalo ljudi, nas je na postajo milice v Sevnico z »marico« peljal sam Stanislav Zlobko. Po prihodu na postajo je rekel miličnikom, da se mu zelo mudi nazaj, jim sporočil, naj nas zaradi najine pomembnosti nujno spravijo na varno in oddrvel. Dva miličnika sta naju naložila v terenca in smo se odpeljali. Po kratkem prijateljskem pogovoru med vožnjo smo spet zagledali kapijo. Nismo vedeli, za kaj gre, niti kje smo, a vseeno je bil odbor za prihod pripravljen. Vedeli so, da prihajamo. Slutili smo, da nekaj ni v redu. Po zelo prisrčnem pozdravu z naše strani nam je glavni tam začel naštevati pravice vojnih ujetnikov po Ženevski konvenciji. S pogledom sem ošvrknil Zvonka, ki je presrečen pozdravljal preostale paznike, ko sem zaslišal, da imamo pravico do izolacije, sem k sreči dvignil roko. Dojeli smo, da smo v zaporu Dob, a vseeno nismo mogli ukrepati. Lepo so nas preoblekli in odpeljali v izolacijo: na razpolago sva imela celo nadstropje. Ko sva ostala sama, preprosto nisva mogla verjeti, da je vse to res. Jaz sem celo tolažil Zvonka, da verjetno na začetku mora biti tako, a da se bo vse to uredilo. To sem sklepal po tem, ker so nam na letališču govorili, da so vsi piloti, ki so odšli ven, na postajah milice v samicah in da jih pretepajo ...

Pozno ponoči sva končno zaspala. Ko sva se zbudila, pogledala skozi rešetke in na dvorišču v vrsti za zajtrk prepoznala prave vojne ujetnike. Med njimi proti-obveščevalca Otaševiča, kolega Baraliča in druge. Takrat sva zagotovo vedela, da nekaj ni v redu. Preko pripadajočega paznika sva zahtevala pogovor z odgovornimi. Okrog poldneva je prišel nek moški v civilni obleki in nas vprašal, kaj hočemo. Lepo sva mu povedala, da sva pilota in da sva pobegnila z letališča Cerklje. Odgovoril je, da je vse to v redu in da ni problema, naju vprašal, če kaj potrebujemo, in odšel. Po kosilu smo bili spet vznemirjeni in smo spet zahtevali pogovor z upravnikom zaporu. Po dveh urah čakanja je prišel v spremstvu paznikov. Spet smo vse ponovili in ni bilo videti, da nam verjame, a naju je po kratkem premisleku vprašal, kje bi lahko vse te podatke preveril. Povedala sva mu, naj pokliče Sekretariat za ljudsko obrambo Občine Brežice in se pogovori s Stanislavom Zlobkom. Kakšnih deset minut pozneje je prišel nazaj nasmejan in rekel: »Oprostite, nekdo je naredil veliko napako.«

Takrat, ko je bilo potrjeno, da sva po krivem pristala v zaporu, pa je bilo treba priti ven - brez težav seveda ni šlo. Ta isti dan, ko se je vse to dogajalo, je imel zapor kontrolo s strani mednarodnega Rdečega križa iz Švice, zato nas nihče tam ni smel videti. Težavo smo rešili tako, da smo območje zaporu zapustili pokriti s ponjavami v enem izmed njihovih avtomobilov.

V Sevnici so naju na Rdečem križu spet preoblekli in odšli smo v zbirni center na Lisci. Tam so se najine, moje in Zvonkove, poti razšle, saj je moj prijatelj odšel v Ljubljano. Te dni so mi prav tako omogočili, da se pri vedno prijaznem Mirku Ognjenoviču dobim s svojo ženo. Nekega dne so nas zaradi varnosti z Lisce premestili na drugo lokacijo, kjer sem se slučajno srečal s prijatelji – pobeglimi piloti, ki so mi ponudili delo v vrstah milice, kar sem tudi z veseljem sprejel. Po prihodu na Upravo za notranje zadeve Trbovlje sem čez kakšno dobro uro postal mlajši inšpektor milice z novo identiteto. Z delom na milici sem bil zelo zadovoljen, ne samo zaradi dinamike dela, ampak tudi zaradi občutka lastne koristi v vojni za osamosvojitve Republike Slovenije. Že prej sem cenil delo miličnikov, po delu na UNZ Trbovlje pa jih cenim še toliko bolj.

Za prisrčen sprejem in dobro počutje na milici se od srca zahvaljujem Bojanu Skočirju in žal že pokojnemu Marku Orožnu, drugim neimenovanim na UNZ Trbovlje pa sem prav tako hvaležen za vse, kar so za mojo varnost in prijetno počutje naredili.

*Znak vojaškega letalstva in zračne obrambe JLA (RV i PVO),
najden na letališču v Cerkljah.*

Reg. broj
Serija

ZAPISNIK MINSKO - EKSPLOZIVNE PREPREKE (MEP)

Karta ZAGREB R I: 25000 list broj 1-1 koordinate X _____ Y _____

Izdavanje _____

A - PODACI O IZRADI

Orijentirne tačke

- SEVEROISTOČNI
UGAO PSS

Raspored MES po redovima - grupama

- 5 MINA U REDU POZNA-
NI KAMPONIRU
- 6 MINA U REDU POZ-
NA ISTOČNE OGRADBE
- 3 MINA UZ SEVERNU
STRANU OGRADBE

1. Vrstu MEP - količina ugrađenih MES: PROTIVPEŠADISKO MINSKO

POLE 14 PRH-2N

2. Način izrade MEP: _____

3. Broj redova (grupa) u MEP - količina ugrađenih MES po redovima-grupama: _____

4. Podaci o prolazima u MEP: _____

Radeno u 3 primeraka i dostavljeno:

1. orig. _____

2. prim. _____

3. prim. _____

4. prim. _____

Datum izrade: 3.7.91.

JEDINICA: _____

Izradom rukovodio PANTIĆ SRĐAN

Izmene i dopune izvršio: _____

i izvestio: 31 dana 37.91.

B - PODACI O RAZMINIRANJU

1. Način razminiranja: ručno

2. Ko je naredio razminiranje: ppr. Đorđević Slavoljub

3. Količina i vrsta MES (izvedeno-uništeno): 4 PMR-2N/2N

4. Kome su predata izvedena MES: arg. Milićević Ivan

5. Jedinica koja je izvršila razminiranje: ppr. Radivojević Jelena

Datum: 24.10.91.

Razminiranjem rukovodio: _____

(ime, prezime i prezime)

Zapisnik z dne 3. 7. 1991 o postavljenem minskom polju na letališču
JLA Cerklje.

Stanislav Zlobko

V zapor namesto v zbirni center

Spomladanski meseci leta 1991 so bili za Slovenijo izrednega in v mnogočem usodnega pomena. Bolj ko se je približeval napovedani 25. junij, dan, do katerega naj bi Slovenija sprejela vse potrebne državotvorne dokumente za svoje delovanje kot samostojne in neodvisne države, večjo živčnost je bilo zaznati v organih zvezne države Jugoslavije. Ta živčnost je bila dnevno prisotna tako v političnih, oblastnih in še posebej v vodstvenih organih armadnega vrha. Ta se z napovedano odločitvijo Slovenije nikakor ni mogel, še manj pa želel sprijazniti. Dnevno je s svojimi izjavami, ki so se vse po vrsti zaključevale z odkrito grožnjo, da bo v primeru uresničitve napovedanega dejanja Slovenija deležna »dobrot« oboroženega napada, želel zastrašiti slovenski narod. Za te namere so imeli izdelane tudi različne variante oboroženega posega, s katerim naj bi preprečili izvedbo načrtovanih slovenskih namer. Tudi slovensko vodstvo je vedelo za te stvari, zato ni stalo križem rok. Z vsemi pristojnimi organi je začelo intenzivne priprave za učinkovito zoperstavljanje takšnim nameram jugoslovanske armade. Tako je bilo na različnih nivojih izdelanih več projektov, ki pa so nastajali v najstrožji tajnosti. Pri njihovem nastajanju in razdelovanju je sodeloval zelo ozek krog ljudi, pa še ti so bili seznanjeni le z vsebino, ki je zadevala njihovo delovno področje. Osnovni namen vseh teh predvidenih ukrepov v posameznih načrtih je bil učinkovito zavarovanje bistva osamosvojitvenih dejanj.

V tistem obdobju sem opravljal dolžnost sekretarja na Sekretariatu za ljudsko obrambo občine Brežice. Ti organi so imeli v vseh občinah odločilno vlogo pri izdelavi in izvedbi načrtov in ukrepov, s katerimi naj bi na območju svoje občine zagotovili preprečitev načrtovanih namer jugoslovanske armade. V vsebino načrtovanih ukrepov in nalog so bili dejavno vključeni celotno občinsko vodstvo, štab TO, milica, organi za notranje zadeve, krajevne skupnosti, še posebej pa podjetja, ki so bila s posebnim sklepom Izvršnega sveta določena za izvedbo konkretnih operativnih nalog. Izdelava tovrstnih načrtov je bila zelo zahtevna. Najprej zato, ker je bilo treba za vsako znano namero JLA najti učinkovite protiukrepe, drugič pa zato, ker so priprave, načrtovanje in izvedba teh ukrepov morali med pripravami potekati v največji tajnosti. V okviru Izvršnega sveta občine Brežice sem bil s posebnim sklepom določen za nosilca in usklajevalca teh nalog. Zato je bilo povsem jasno, da sem večino teh načrtov snoval sam z zelo ozkim krogom sodelavcev in to največkrat ponoči, vsebinske rešitve pa dnevno usklajeval s predstavniki drugih organov (TO, milica, podjetja, krajevne skupnosti in drugi).

Pri tem zahtevnem delu so mi bile v veliko pomoč izkušnje, ki sem si jih do tedaj pridobil z delom na različnih dolžnostih v obrambnih sestavinah. Veliko bolj kot različnost dela me je skrbela vsebina nekaterih načrtovanih ukrepov. Zavedal sem se, da bo lahko dejanska izvedba nekaterih nalog, ki so izhajale iz načrtovanih ukrepov, posledično pripeljala tudi do človeških žrtev, odpovedovanj, nepredvidenih usodnih trenutkov osebnih odločitev posameznikov, pa tudi do povsem drugačnega obnašanja ljudi, kot smo ga bili vajeni do takrat, v povsem mirnem, vsakdanjem življenju. Pri razdelavi posameznih ukrepov sem se nad njihovo vsebino večkrat globoko zamislil. Sam sem se spraševal, ali je sploh v resnici mogoče, da bo prišlo do takšnih stanj in dogodkov, ter ali bodo dogodki resnično potekali tako, kot sem si jih v določenih ocenah izmislil oz. predvidel. Večkrat sem si postavljajl vprašanje, kaj storiti, če ne bo vse teklo tako, kot je v teh načrtih zamišljeno oz. predvideno. Bomo v na novo nastalih situacijah znali ustrezno odgovoriti in tako doseči zahtevane cilje? Takšna vprašanja so se mi vse pogostejše porajala predvsem pri tistih ukrepih, za izvedbo katerih sem bil sam odgovoren. Odkrito moram priznati, da sem se nad njihovo vsebino celo večkrat dnevno globoko zamislil, bil pogosto celo zmeden ali v veliki dilemi, ali se bo to resnično sploh lahko

zgodilo. To se mi je dogajalo predvsem pri stvareh, kjer so ukrepi predvidevali reagiranja, ravnanja in odločitve ljudi, ki so bile usodne za njihovo nadaljnjo življenjsko pot. Med takšne so spadali tudi prestopi pripadnikov JLA v Teritorialno obrambo Republike Slovenije, za kar smo bili odgovorni v našem upravnem organu. Organizirali naj bi varen sprejem teh prestopnikov in njihovo hitro in varno napotitev na lokacije, kjer naj bi nadaljevali delo za potrebe TO, potem ko naj bi takratno predsedstvo Republike Slovenije na te pripadnike naslovilo poseben poziv. V začetku sem si ta ukrep razlagal kot preprosto administrativno opravilo, pri katerem naj bi posamezniki, ki naj bi se po pozivu Predsedstva Republike Slovenije odločili za prestop k TO prišli na naš upravni organ, formalno podpisali že pripravljen obrazec posebne prestopne izjave in bi jih nato napotili v posebej organizirane zbirne centre.

Že prvi dan po objavi navedenega poziva (27. junija 1991) se je v našem upravnem organu zglasilo veliko število predvsem civilistov iz takratne cerkljanske vojašnice in iz Tehničnega remontnega zavoda Bregana. Poleg številčnosti me je najprej presenetila predvsem hitrost njihove odločitve, saj je bila s tem njihova nadaljnja pa tudi življenjska pot povsem neznana, čeprav jim je s podpisom izjave Republika Slovenija jamčila zatečene statusne pravice tudi v prihodnje. Kot posebno zanimivost naj povem, da je bilo med prvimi prispelimi prestopniki največ civilnih oseb, zaposlenih v JLA, in to predvsem nižjih kvalifikacijskih stopenj. To navajam zato, ker so pozneje nekateri visoki oficirji JLA, ki niso pravočasno prestopili v TO, zatrjevali, da tega niso mogli storiti, češ da niso imeli nobenih ustreznih informacij, kaj se pravzaprav dogaja zunaj. Glede na svoje položaje, ki so jih takrat zasedali, bi te podatke lahko dobili veliko prej kot prej naštetih, če bi bila njihova dejanska osebna odločitev resnično iskrena in zavestna.

Tako sem zelo hitro spoznal, da ti prestopi le niso preprosto administrativno opravilo. Bili so veliko več, vsak je bil zgodba zase, trenutek usodne osebne določitve vsakega posameznika posebej. Res je velika škoda, da takrat, v tistem času in tistih okoliščinah nismo uspeli vseh teh zgodb posneti in jih kot takšne ohraniti za poznejši čas. Danes, ko te dogodke in ta dejanja ocenjujemo že z določene časovne oddaljenosti, so videti povsem drugačne od takratnih osebnih stisk, zmedenosti in strahu, ki so spremljali vse, ki so se v tistem

trenutku odločali za takšna dejanja. To so bili zapisi neverjetnih dogodivščin in travm, ki so jih doživljali in o njih pripovedovali vojaki, pobegli iz enot JLA na Hrvaškem, kjer so jih pripadniki posebnih skupin v okviru HDZ na pol gole oblačili v civilna oblačila, poskrbeli za njihov prevoz do naše meje in jih tam predali našim organom milice, ti pa so jih nato prepeljali na sedež našega upravnega organa, kjer smo jih nahranili, vzpostavili telefonski stik z njihovimi starši in jim nato omogočali varne odhode domov.

Ali morda izpoved slovenskega podoficirja iz Dobove, ki je šele po dveh urah in nekaj hladnih napitkih uspel spregovoriti prve besede in ob moji pomoči vzpostavil telefonski stik s svojo družino, ki že nekaj dni ni vedela, kje je? Bile so radost in solze sreče ob njihovem snidenju.

Najbrž bi bil nepozaben tudi filmski posnetek pilota Đina, ki je prišel v mojo pisarno v povsem prepotenem letalskem kombinezonu, neposredno z bojnega položaja in me s tresočim glasom in vidno pretresen najprej poprosil za cigareto in šele, ko je pokadil, sva lahko spregovorila prve besede.

Zanimiva bi bila tudi vsebina posnetkov telefonskih klicev številnih staršev vojakov iz različnih krajev tedanje Jugoslavije, ki so neprestano, podnevi in ponoči, klicali in želeli izvedeti, kakšna je usoda njihovih sinov v cerkljanski vojašnici. Nepozabna bi bila verjetno tudi slika žene, ki je v polivinilasti vrečki prinesla pribor za osebno higieno za moža, ki je bil v zbirnem centru, in hkrati plaho ter s strahom spraševala, ali se bodo še kdaj sploh videli.

Veliko bi povedala tudi izpoved dveh vojakov, ki sta ob pomoči naših občanov uspela pobegniti iz oklepnika v Dobovi. V popolnoma prepotenih in umazanih uniformah sta vidno pretresena pripovedovala, kaj vse so jima predpostavljeni govorili o Sloveniji in njenih prebivalcih, vendar jim nista verjela, temveč sta se odločila, da v takšni armada ne želita več sodelovati in sta se zato tudi odločila za pobeg.

Osebnost mi je iz tega obdobja v najglobljem spominu ostal dogodek, povezan s prestopom dveh visokih oficirjev JLA iz cerkljanske vojašnice. Posebej še, ker sem bil v razplet tega dogodka tudi sam neposredno vpleten.

Nekega popoldneva, datuma se več ne spomnim, se je pri meni v pisarni Upravnega organa za obrambo zglašil Jože Avšič, ki je bil takrat direktor Agraria cvetje na Čatežu. Poznala sva se že dolgo, pa tudi v tistih dneh je večkrat prišel k meni na obisk in me spraševal, če rabim kakršno pomoč, ki bi mi jo lahko nudilo njegovo podjetje. Povedal mi je, da je že nekaj dni v stiku s svojim svakom majorjem Zvonkom Knafličem, ki je bil pilot v letalski eskadrilji, in da sta tega dne popoldan dogovorjena za pobeg iz vojašnice in da ga nato namerava pripeljati do mene. Opozoril sem ga, naj bo pri tem previden, saj so vse visoke oficirje na tem letališču še posebej nadzirali pripadniki specialnih enot iz Niša in bi bilo lahko vsako najmanjše znamenje o pobegu za pobeglega usodno. Čez približno dve uri sta se vrnila. S seboj sta pripeljala še majorja Vlada Šurbka, ki je na letališču takrat opravljal dolžnost obveščevalnega oficirja. Oba oficirja sta bila psihično povsem potrta, dajala pa sta tudi vtis preplašenosti. Postregel sem jima s kavo in cigaretami, nakar sta izrazila željo, da bi čimprej zapustila ta prostor, da ju ne bi morda tu iskali pripadniki vojaške policije. Povedal sem jima, da ju bomo premestili v zbirni center k preostalim prestopnikom in da jih bomo do tja prepeljali z vozilom milice. Bila sta precej nezaupljiva, in ker smo se že prej osebno poznali, sta me zaprosila, če ju lahko na lokacijo javke za zbirni center spremljam osebno. Major Zvonko Knaflič me je še prosil, če bi lahko o njegovem pobegu in prestopu k TO obvestil majorja Janeza Slaparja, ki je tedaj opravljal dolžnost načelnika RŠTO. Obljubil sem mu, da bom to storil takoj, ko ju bom predal na določeni javki za zbirni center. Takoj za tem sem poklical na Postajo milice Brežice komandirja Zlatka Pirša in ga poprosil za vozilo in voznika, ki sta prispela takoj. S seboj sem vzel osebno oborožitev, nakar smo se odpeljali proti Sevnici na sedež postaje milice, kjer je bila določena javka za vse, ki smo jih napotili v zbirni center. Od tu dalje do zbirnega centra so nato prevoze opravljali pripadniki milice iz Sevnice.

Po prispetju na javko sem z omenjenima oficirjema vstopil v prostore postaje milice in takrat dežurnemu miličniku povedal, da sem pripeljal dva oficirja iz cerkljanske vojašnice in da naj poskrbijo za njihovo dostavo v zbirni center, ki je bil tedaj v Tončkovem domu na Lisci. V prostorih Postaje milice je bila tudi javka za vojne ujetnike, ki so imeli svoje taborišče v zaporih na Dobu. Zato se je v teh prostorih zadrževalo tudi nekaj vojnih ujetnikov, ki so čakali

na prevoz v navedeno taborišče. Vsakemu sem dal še en zavojček cigaret, nakar smo se pozdravili. Oba sta se mi zahvalila za nudeno pomoč. Takoj po prispetju na delovno mesto sem obvestil o prestopu načelnika Slaparja in mu povedal, da se oba oficirja nahajata v Zbirnem centru na Lisci in da sta mu na razpolago. Obvestil sem tudi Jožeta Avšiča, ta pa njuni družini.

Naslednje dopoldne so me po posebnem telefonu poklicali iz pisarne načelnika Slaparja in mi sporočili, da imenovanih oficirjev ni v zbirnem centru. Odgovoril sem jim, da je to nemogoče, ker sem ju osebno pripeljal do javke, od tu dalje pa pripadniki milice. Svetoval sem jim, naj poskušajo spet poklicati popoldan, ker je morda šlo za nesporazum, in da če ju tudi takrat ne bo, naj me spet pokličejo. Vnovičnega klica ni bilo, zato sem bil prepričan, da je stvar urejena. Naslednjega dopoldneva pa me je po telefonu poklical namestnik upravnika zaporov na Dobu. Najprej nisem vedel, čemu ta klic, čeprav sem bil seznanjen, da je bilo na tisti lokaciji tudi taborišče vojnih ujetnikov. Vprašal me je, če sem jaz ta in ta oseba in če sem res včeraj na javko v Sevnico pripeljal dva oficirja iz cerkljanske vojašnice. Odgovoril sem mu pritrdilno, še vedno pa nisem vedel, zakaj me sploh to sprašuje, saj v naših načrtih s taboriščem nismo imeli predvidenega nobenega neposrednega sodelovanja. Nenadoma mi je postalo vroče, še posebej, ko mi je v nadaljevanju pogovora povedal, da so včeraj popoldan miličniki v prostore zaporov na Dobu pripeljali dva visoka oficirja iz cerkljanske vojašnice, ki sta naslednje jutro ugotovila, da nikakor ne spadata v družino, ki se je nahajala okoli njiju. Povedala sta mu, da sta onadva prestopnika in ne ujetnik in da sem ju jaz v Sevnici predal miličnikom za napotitev v zbirni center za prestopnike in ne za vojne ujetnike. Takoj sem ugotovil, da je nastala pomota in namestnika prosil, da ju zato takoj napoti v zbirni center na Lisco, ker tudi načelnik Slapar že sprašuje za njiju.

»Ja, ja,« je dejal, »ha, to pa pri nas ni tako enostavno. Ko enkrat postaneš naš, ne moreš kar tako ven,« mi je še na pol v šali, na pol zares odvrnil. »Ja, kaj pa naj sedaj napravimo po vsem tem?« sem ga vprašal. Zahteval je, naj pisno pojasnim, kako se je lahko zgodila taka pomota in šele po prispetju te pisne obrazložitve ju bodo lahko premestili. Seveda sem to takoj storil in nato sta bila še istega dne premeščena na pravo lokacijo. Toda bolj kot pomota

me je grizla predvsem misel, kaj sta si ob tem mislila prizadeta oficirja. To je trajalo več kot 14 dni do našega vnovičnega srečanja na sedežu UNZ Krško. In nisem imel zastonj slabe vesti. Tudi onadva sta najprej, ko sta spoznala, kje sta pristala, pomislila, da ni šlo za pomoto, ampak za moje zavestno dejanje, in da sem ju kot dolgoletna znanca in prijatelja izdal. Šele po mojem dolgotrajnem prepričevanju, tudi ob pomoči Jožeta Avšiča, ki je ta dogodek vseskozi spremljal, mi je uspelo, da smo ta njun dvom pozneje odpravili. Toda še sedaj se ob vsakokratnem srečanju z nasmehom spomnimo tega neljubega dogodka, ki bi se lahko v nekih drugih okoliščinah končal povsem drugače, lahko tudi usodno, da napake ne bi bilo mogoče popraviti.

To je samo drobec iz množice različnih nalog in odgovornosti, ki smo jih posamezniki prevzemali v tistem času, ki so bile posebej težke, predvsem zato, ker se je velikokrat odločalo o nadaljnji življenjski usodi ljudi. To so vedno najtežja opravila.

*Pogled iz zraka na sedež Sekretariata za ljudsko obrambo občine Brežice.
Foto: Anton Preskar.*

Delavnica Tehnično remontnega zavoda JLA Bregana. Foto: Anton Ajster.

Pogled iz zraka na tekstilno šolo v Sevnici, kjer je bil leta 1991 začasni zbirni center za prebegle iz JLA. Foto: Ludvik Divjak.

Tone Vidmar

Na Lisci za samostojno Slovenijo

Ko sem danes prejel vabilo Planinskega društva Lisca Sevnica kot nekdanji upravnik Tončkovega doma na Lisci ob mednarodnem letu gora na osrednjo prireditev dneva planincev na Lisci, ki je tudi prvo srečanje vseh planincev v samostojni Sloveniji, se mi v mislih zavrti čas nazaj, koliko pomembnih stvari se je že dogodilo na tej prelepi posavski planinski točki v zadnjih nekaj desetletjih.

Lisco že omenja razborski učitelj Blaž Jurko v svoji knjigi *Moje dogodivščine*. Med svojim službovanjem je kot vaški učitelj na Razborju zelo rad zahajal na bližnjo planino Lisco in tam leta 1902 postavil prvo planinsko kočo, ki se še sedaj po nekajkratnih prenovah imenuje po njem – Jurkova koča. V neposredni bližini so planinci že pred drugo svetovno vojno postavili nov planinski dom, ki je dobil ime po najbolj zaslužnem članu Tonetu Čebularju – Tončkov dom. Ta je še posebej znan iz leta 1938 po zasedanju politbiroja, ki ga je vodil Josip Broz – Tito in ga znova obiskal leta 1974. Da tudi vojna za Slovenijo ni obšla priljubljene planinske točke, se še živo spominjam, kako sem takrat kot upravnik doma sodeloval in podoživljal našo kratko vojno za samostojno Slovenijo.

Z ženo sva leta 1987 pustila službi v dolini in se kot domačina javila na razpis Konfekcije Lisce iz Sevnice, ki je takrat imela dom v najemu, za

nova upravnika doma, ker je prejšnja upravnica odhajala v pokoj. To je bila kar težka odločitev, saj sva osem-urni delovnik zamenjala za delo, ki ni bilo omejeno na čas, sobote in nedelje ter praznike. Bila pa sva še mlada, polna delovnega elana, predvsem pa se želela dokazati v domačem kraju, kar nama je vlivalo novih moči in Tončkov dom sva sprejela kot drugi dom. Tudi z ostalim osebjem – poleg naju še šest zaposlenih –, smo se dobro uskladili in leta so hitro minevala.

Prišlo je leto 1991 in pojavljali so se vedno večji pritiski na Slovenijo, da ne bi slučajno mislili o kakšni odcepitvi, zato smo še z večjim zanimanjem spremljali vsako novico po radiu ali televiziji. Še posebej so mi v spominu ostale besede predsednika Kučana zvečer, 26. junija 2001, na Trgu republike ob slovesni razglasitvi samostojne Republike Slovenije: »Nocoj so dovoljene sanje, jutri bo nov dan.«

In prišel je ta novi dan, ki se je vidno razlikoval od preostalih. Gostov skoraj ni bilo več, le kakšen domačin se je za trenutek oglasil, vendar pravega vzdušja ni bilo, vsi smo bili redkobesedni in v zraku je bil občutek, da se nam ne piše nič dobrega. Obiskali so nas še samo fantje iz bližnje hidrometeorološke postaje, ki so ob pivu bodrili drug drugega; seveda smo se jim pridružili tudi sami. Ker smo bili v sklopu Konfekcije Lisce iz Sevnice, sem vodilne poklical, kaj storiti, saj gostov ni več. Odgovor je bil, da pridejo iskat terensko službeno vozilo za potrebe rezervne milice, v zameno pa pustijo osebni avtomobil. Za vse drugo nam prepuščajo, da se odločamo po lastni presoji in da jim je hudo, ker nas prepuščajo izpostavljene na takšni za vojsko pomembni točki – bližina radarja, ki je bil namenjen za obrambo pred točo in naj bi se ga dalo v sili preurediti za vojaške namene. Če bi morali na hitro zapustiti planinski dom, smo začeli pospravljati vrtno mize, klopi, senčnike, zapirati okna ter polkne, zaklepali balkonska vrata. Vse pomembne dokumente, arhive, nekaj denarja od dnevnih izkupičkov smo odpeljali na rezervno lokacijo pod Ješivcem (bližnji hrib na nadmorski višini 938 m), kjer je bila že med 2. svetovno vojno partizanska koča pri Brkotu. Tja smo s hidrometeorologi odpeljali nekaj stolov, miz, štedilnik, v glavnem osnovne stvari za hitro preselitev. Večji problem je bil s polnimi skladišči pijače, predvsem pa hitro pokvarljive hrane, saj je bila turistična sezona na višku, kar se je pozneje izkazalo za dobro.

Da smo resnično izpostavljeni, smo takoj občutili. Ko smo se v poznih popoldanskih urah po opravljenem delu posedli pod lipo pri domu še k edini mizi, ki je preostala zunaj, smo v zraku zaslišali hrumenje letal. Kot aktiven lovec sem imel vedno v bližini daljnogled, zato sem takoj ocenil, da sta v zraku vojaški letali in se približujeta lepo vidnemu Kumu, okrog katerega sta naredila krog ali dva ter ga začela raketirati. Spreletelo me je, ker sem bil prepričan, da sta na vrsti Lisca in naš protitočni radar v neposredni bližini. Na hitro smo zaklenili vhodna vrata, poskakali v avtomobil in se skušali odpeljati. Opazili smo dim, ki se je dvignil od pretvornika na Kumu, in da se letali bližata Lisci. Nismo še prišli daleč, ko sta nas v zelo nizkem preletu dohitela. Ob bučnem hrumenju motorjev sem čakal samo še eksplozijo, vendar sta Lisco k sreči pustila nepoškodovano. Ker jih po krajšem času čakanja ni bilo nazaj, smo se vrnili k planinskemu domu. Fantje s hidrometeorološke postaje so se ravno vračali iz bližnjega gozda, kjer so si poiskali zatočišče. Sendviče, ki so si jih prej pripravili za malico, so nekateri med begom izgubili, drugi pa jih še vedno držali v rokah nedotaknjene. Tisti trenutek sta se v terencu milice pripeljala dva miličnika in hidrometeorologom razdelila avtomatske puške in vsakemu trideset nabojev za obrambo njihovega objekta. Ko sta odšla, smo ogledovali orožje in ugotovili, da gre za nemške brzostrelke iz druge svetovne vojne.

Naslednji dan bi se skoraj zgodil prvi incidenta. Ko smo s sosedi spet sedeli pod lipo pred domom, oni seveda oboroženi s svojimi avtomati, jaz pa z lovsko puško in spremljali vsako ropotanje na tleh in v zraku, so se začeli pojavljati vojaški helikopterji jugoslovanske vojske z oznakami Rdečega križa. Eden od njih se nam je prav počasi približal, na naši višini v razdalji približno 100 m, tako da smo razločno videli osebje v kabini. Bili smo v dilemi, ali naj »vžgemo s svojo močno oborožitvijo«. Ker je imel oznako Rdeči križ, smo si premislili in morda je bilo bolje tako.

Po radijski zvezi smo slišali že o prvih pobegih vojakov in starešin na našo stran in da jih zbirajo v šiviljski šoli v Sevnici, potem pa naj bi jih v večernih urah prepeljali k nam na Lisco, kar se je tudi zgodilo. V trenutku so bili dom, sobe v depandansi, skupna ležišča in Jurkova koča v celoti polni in tudi po tleh smo položili dodatne blazine – skupaj za približno 130 ljudi.

Vozili so jih z avtobusi, tovornjaki. Bili so v različnih uniformah od pilotov iz Cerkelj, njihovi mehaniki, starešine, redni vojaki, v glavnem Slovenci, nekaj Hrvatov, tudi Črnogorec, večina s kar visokimi čini, ter sam poveljnik protiletalske obrambe z letališča Cerklje po narodnosti Makedonec, ki je bil še posebej iskan s strani JLA. Njega so morali pozneje zaradi njegove varnosti tudi za kakšen dan odpeljati v bližnjo vas, da so zamešali sledi. Za njihovo varnost naj bi skrbeli na hitro vpoklicani rezervisti TO. Prihajali so tiho, zatopljeni v svoje misli, nekateri v šoku, ki so ga po pripovedovanju doživeli, ko so bežali. Streljali so za njimi, umikali so se položenim minam okoli vojašnic, pa tudi TO ni vedel, s kakšnimi nameni prihajajo. Ko sem se pogovarjal z njimi, me je zanimalo predvsem, zakaj so nekateri prestopili na našo stran, saj so bili drugih narodnosti, vendar so v večini imeli v Sloveniji družine, premoženje, prijatelje.

TO je takoj po prihodu zavzel položaje okrog doma, predvsem so se zavarovali z gosto postavljenimi stražarskimi mesti s po dvema vojakoma. Vendar sem se zamislil nad njihovo oborožitvijo. Večina orožja je bila starega: - od M48 do starih »šarcev« iz 2. svetovne vojne. Po nekaj dnevih so le dobili nekaj sodobnih armbrustov za obrambo pred agresorjevim oklepom.

Za nas zaposlene pa se je začelo delo. Treba je bilo skrbeti za hrano, pijačo, čistočo. Imeli smo srečo, saj so bila naša skladišča dobro založena. Po najnujnejše, kot je mleko, jajca, zelenjava, sem hodil v bližnjo domačo vas. Gibanje okrog doma je bilo omejeno, saj smo vsi morali paziti, da nas ne opazijo iz zraka, ker so prebegle starešine intenzivno iskali. Zato je bil že drugo noč prvi večji preplah. Sredi noči smo po radijskih zvezah dobili informacijo, da so nas odkrili in da nas bodo napadli »specialci iz Niša« v helikopterskem desantu. Brez vsake luči so zapustili dom in se poskrili v bližnjem gozdu, mi zaposleni pa v najtemnejši kletni prostor ter skoraj do zjutraj čakali, kaj bo.

Preplah je bil k sreči lažen, kar se je ponovilo še nekajkrat v prihodnjih dnevih, vendar smo se že navadili in se nismo več skrivali, zato je straža neke noči ročne bombe, ki smo jim dali vzdevek »kinder jajčka« delila kar od vrat do vrat. Spomnim se, da se sam za njih nisem odločil in sem bolj zaupal svoji

lovski puški pod posteljo. Zjutraj se mi je pohvalil kuhar, da se je oborožil kar s tremi in ima skrite pod blazino.

Za nas zaposlene, ki smo imeli veliko dela, so dnevi kar hitro minevali, naši »gostje« pa so igrali šah, karte, se menjavali na straži, predvsem pa spremljali vsaka poročila po radiu, ki nam je bil edini vir informacij, kaj se dogaja drugod po Sloveniji. Kljub velikemu številu ljudi je vladala kar mučna tišina, srečevali smo se brez besed, večina z opaznim strahom na licu, zaskrbljeni za svoje domače, zato razpoloženja seveda ni bilo. Še posebej mi je padlo v oči, da prebeglim pilotom in starešinam, ki so bili druge narodnosti, niso povsem zaupali in so jih neopazno spremljali na vsakem koraku.

Neko popoldne je za manjše razvedrilo poskrbel samski pismonoša iz bližnje vasi, ki je bil v mirnem času naš stalni gost in je rad prihajal pogledat naša dekleta. Znan je bil po tem, da je bil vedno dobre volje in pripravljen ugnati kakšno neumnost. Kakšnih 200 m pred domom na glavni dovozni cesti ga je ustavila straža, saj ni smel nihče do doma. Na veliko začudenje stražarjev je imel v svojem starem fičku poleg sebe še osla, ki mu ga je podaril sosed, in nam ga je pripeljal pokazat. Straža je »ocenila«, da nam ni nevaren, zato ga je spustila naprej. Že pri samem razkladanju je povzročil obilico smeha, nato pa zabavo do pozne ure ob šanku.

To čakanje in spremljanje dogodkov od drugod pa je nekaterim že prekipelo. Dva od prebeglih starešin – prvi tankist, drugi vojaški policist oba Slovenca sta se odločila, da se gresta bojevat in da jima je čakanja dovolj. Bil je dopoldan, še kaki dve uri do kosila, ko sta pred domom na dovoljenje glavnega odgovornega postavila v vrste vse vojake TO in vprašala po prostovoljcih. Javilo se jih je približno 20, vendar še niso vedeli zakaj. Izstopili so iz vrst in se razvrstili v novo skupino. Stopila sta za nekaj stopnic višje pred domom in jim napravila govor, kaj jih čaka. Ko sem ju poslušal, tudi meni ni bilo vseeno in so se mi lasje ježili. Govor se je začel nekako tako: »Odločili smo se, da imamo čakanja dovolj in gremo v boj za samostojno Slovenijo. Zavedajte se, da se boste borili na pravi strani in umrli za pravo stvar. Nad vašim grobom bo plapolala slovenska zastava« Na kraju sta dejala, da počakajo še kosilo, nato pa na tovarnjak in v Krakovski gozd. Opazil

sem, da nikomur od prostovoljcev ni bilo več do hrane in so vsi pustili kosilo ter se začeli pripravljati za odhod. Imeli so srečo, že naslednji dan je bilo vzpostavljeno premirje, vendar varnost za prebegle še ni bila zagotovljena. Spet smo bili obveščeni, da so jih odkrili »specialci iz Niša,« zato so se še isti večer naložili v avtobuse in za teden odšli na Gore nad Hrastnikom, da zmedejo možne zasledovalce.

Ko so se po tednu dni vrnili, so v celoti zamenjali rezerviste TO, pa tudi tisti manj iskani prebegli so lahko odšli domov. Preostale pa so že lahko obiskale žene. Po nekaj dnevih smo planinski dom odprli tudi za druge goste. Življenje se je počasi normaliziralo in po štirinajstih dnevih so nas zapustili še zadnji. »Desetdnevna vojna« za samostojno Slovenijo je na Lisci trajala več kot mesec dni in tudi pozneje so nam pripeljali velike vojaške radarje za pokrivanje celotne Slovenije za kontrolo preleta letal, ki so tu ostali več kot leto.

Po njihovem slovesu sva odšla tudi z ženo in se odločila za bolj umirjeno družinsko življenje ter Tončkov dom prepustila v upravljanje drugim. Žal na takratne odločilne trenutke za našo bodočnost hitro pozabljamo, kar vidim iz lastnih izkušenj, saj se od tistih časov pa vse do danes nismo več srečali s kakšno krajšo spominsko slovesnostjo.

*Tončkov dom na Lisci, v ozadju je radar hidrometeorološke postaje.
Foto: Ljubo Motore.*

*Tončkov dom na Lisci, kjer je bil leta 1991 začasni zbirni center za prebegle
iz JLA. Foto: Ljubo Motore.*

*Napisana zaobljuba iz osamosvojitvene vojne.
Foto: videofoto Grajžl.*

*Mednarodni opazovalci na obisku pri prebeglih iz JLA.
Tončkov dom na Lisci, julij 1991. Foto: videofoto Grajžl.*

Dušan Kerin

Vrnitev domov

Vesti o dogodkih (vojni) v Sloveniji so kljub blokadi informacij in širjenju dezinformacij v vojašnicah po drugih delih Jugoslavije prihajale do slovenskih fantov, ki so vojaški rok služili v teh enotah (predvsem na Hrvaškem in v Bosni). Velika večina jih je zato bežala iz vojašnic in se skušala prebiti do Slovenije, kar je bilo v tistem času zelo težko, saj je vojaška policija ob podpori kontraobveščevalne službe JLA uprizorila pravi lov nanje. Obdolžili so jih dezerterstva in grozilo jim je sojenje pred vojaškimi sodišči, ki so za omenjena dejanja izrekala večletne zaporne kazni. Nekaterim se je uspelo ilegalno prebiti v Slovenijo, večji skupini, ki so pobegnili iz vojašnic v Kninu, Zadru, Šibeniku in neposredni okolici, pa preboj do Slovenije ni uspel. Problem je predvsem v tem, da so bili zelo daleč od doma, brez civilnih oblek in brez denarja. Za posameznike in skupine, ki so se uspešno skrivali na različnih krajih, pri različnih ljudeh smo izvedeli najprej od staršev, ki so jih njihovi otroci poklicali po telefonu.

Reševanje ubežnikov je bilo zelo oteženo, saj so bili tedaj že v drugi državi, uradni stiki s hrvaško policijo pa so bili v precejšnji meri onemogočeni, predvsem zaradi velikih kadrovskih menjav. V tistem času so večino vodilnih delovnih mest v hrvaški policiji zasedli delavci srbske narodnosti, zaradi česar je prihajalo do izdaj in »uhajanja« podatkov. Zaradi omenjenih razlogov je bilo treba načrtovati v strogi tajnosti, zaradi občutljivih političnih dogajanj pa

tudi ni smelo biti »uradno«. To je pomenilo, da »reševalcev« ob morebitnem odkritju na Hrvaškem ne bi mogla zaščiti niti država Slovenija, saj naj ne bi za reševanje uradno vedel nihče. Ob odkritju, aretaciji ali celo oboroženem spopadu, so udeležencem grozile zelo visoke zaporne kazni. Že samo dejstvo, da se do zob oboroženi tujci s ponarejenimi dokumenti »sprehajajo« po občutljivem območju, je pomenilo neizbežne sankcije.

Po krajši analizi opisanega stanja in pridobitvi dodatnih argumentov se je minister za notranje zadeve Republike Slovenije Igor Bavčar odločil, da reševanje načrtuje in izvede kriminalistična služba, neposredno pa je bil zadolžen tedanji pomočnik direktorja Uprave kriminalistične službe Robert Rožaj, ki si je tudi sam izbral sodelavce za omenjeno akcijo. 12. julija 1991 me je poklical po telefonu, mi kratko orisal situacijo in vprašal za pristanek. Poleg mene (Dušana Kerina, načelnika Urada kriminalistične službe Uprave za notranje zadeve Krško) je, že pred tem pristal načelnik Urada kriminalistične službe Uprave za notranje zadeve Novo mesto Zdenko Prizmič. Za omenjeno nalogo je vedel zelo ozek krog ljudi; ožje vodstvo Ministrstva za notranje zadeve in načelniki Uprav za notranje zadeve v Novem mestu ter Krškem. Še istega dne smo se v lokalu Tri lučke v Krškem sestali s predstavnikom Uprave kriminalistične policije MNZ Hrvaške, ki sta bila Rožajeva osebna prijatelja. Dogovorili smo se, da nam bosta skušala čim bolj olajšati delo in nam tudi zagotoviti kontaktno osebo na Hrvaškem (v Dalmaciji). V slednjem primeru je šlo za policista iz Šibenika, ki je bil osebni prijatelj enega izmed hrvaških kolegov. Omenjeni trije delavci hrvaške policije so bili edini policisti na Hrvaškem, ki so poznali našo nalogo in na katere smo se morali zanesti. Po večerji smo se odpeljali proti Šibeniku. V osebni avtomobilu R-19 ljubljanske registracije (tedaj je bila »neprijatelj« v krajih, skozi katere smo potovali) smo imeli opremo za turistični obisk Hrvaške, prav tako pa smo bili dodobra oboroženi (pištole, avtomatsko orožje, bombe) za spodoben spopad ali večletni zapor.

V Novem mestu je Prizmič pri prijatelju Stanislavu Hribarju dobil ključ njegovega apartmaja v Stinici z izgovorom, da se gremo »turizem«, kar pa nam seveda ni verjel. V apartmaju smo imeli namen počakati dan, ker takrat začnejo voziti trajekti na otok Pag. Iz Novega mesta smo pot nadaljevali proti

Ilirski Bistrici, kjer smo se ustavili na našem mejnem prehodu pred Rupo, ki je bil sestavljen iz klopi, na kateri sta sedela policista. Kontejner, v katerem so delali pred tem, so nekaj dni pred tem odpeljali-ukradli vojaki z Reke po ukazu generala Čada. V tej zvezi smo se malo pošalili s policistoma in se nato odpeljali naprej. Malo naprej na hrvaški strani je stal vojaški oklepnik, ob njem pa vojaški policist, vendar nas ni nihče ustavil in kontroliral, zato smo pot nadaljevali bolj samozavestno. Po prihodu v Stinico smo se udobno namestili v Hribarjevem apartmaju, vendar smo kljub prijetnemu sproščenemu počutju »postavili« stražo.

Zgodaj zjutraj naslednjega dne smo se vkrcali na prvi trajekt na otok Pag. Ob vkrcanju smo ugotovili, da je na trajektu razobešena jugoslovanska zastava, posadka pa je bila mrka in neprijazna. Pozneje smo izvedeli, da je bila posadka sestavljena izključno z delavci srbske narodnosti. Vožnja po Pagu je bila nato zelo mirna, saj je bil promet zelo redek. »Idilo« je občasno motilo le streljanje, ki je prihajalo iz smeri Velebita in iz smeri, kamor smo bili namenjeni. To nas je posebej skrbelo. Neposredno pred mostom, ki povezuje otok s celino, nas je nenadoma ustavila skupina oboroženih moških, oblečenih v policijske uniforme, poleg tega pa smo iz vozila videli, da je za bližnjim skalovjem skritih še nekaj oseb. Kljub pičlim možnostim za preživetje smo bili pripravljeni na spopad, dogovorili pa smo se, da skušamo vzpostaviti komunikacijo z omenjenimi, in če se bodo zadeve odvijale ugodno, te tudi v minimalni obliki seznaniti z našimi »nameni«. Po krajšem prepričevanju in pojasnjevanju nam je uspelo prepričati vodjo blokade (identificirali smo se tudi s službenimi izkaznicami), da nam je pustil nadaljevati pot. Še danes si nismo povsem enotni ali ga je prepričala naša odločnost, saj je zdelo zares neverjetno, da bi se normalni ljudje vozili s polnim vozilom orožja po tuji državi, ali čustvena prizadetost vodje blokade, saj so mu nekaj ur pred našim srečanjem Srbi ubili brata, ki je bil prav tako policist in je v neposredni bližini v vasi Posedarje patroljiral s službenim vozilom. Ker smo se nameravali skozi omenjeno vas peljati tudi sami, nam je svetoval varnejšo pot, tako da smo v Zadar prispeli po stranskih in ne po magistralni cesti. Za omenjeni nasvet smo mu hvaležni še danes, saj so takrat Srbi iz zasede streljali na vsa vozila iz slovenskega registrskega območja. Ob rahlem »manevriranju« (izogibanju patroljam policije, predvsem vojaške) smo brez velikih težav prišli v Šibenik,

kjer smo uspeli priti v stik s »kontaktno osebo,« ki sta nam jo zagotovila hrvaška kolega. Pri tem smo bili prijetno presenečeni, saj nas je omenjeni policist odpeljal do hotela, v katerem so zbrali vojaške ubežnike - Slovence, ki so jih »nalovili« v daljni in bližnji okolici.

Da bi fante čim varnejše odpeljali v Slovenijo, smo že pred odhodom iz Slovenije pripravili »legendo« za tovrstno opravilo. Dogovorjeno je bilo, da se jih prepelje v Slovenijo z avtobusom slovenskega podjetja Kompas kot študente na zaključnem izletu. Ker je bilo treba dobiti zanesljivega voznika avtobusa in obenem prepričati vodstvo podjetja Kompas, da na krizno območje napoti svojega voznika in avtobus (vse, kar so vedeli, je bilo zgolj to, da gre avtobus na Hrvaško), smo se odločili, da se vozniku dodeli spremljevalca, ki je opravljal naloge »vodje izleta«. Omenjeno funkcijo je takoj sprejel takratni inšpektor v Upravi kriminalistične policije MNZ RS Žarko Ivanovič. Pripravljena je bila tudi ustrezna dokumentacija, tako da smo s seboj peljali polno vrečko podpisanih in ustrezno žigosanih blanco (praznih) indeksov Višje šole za notranje zadeve v Ljubljani, ki smo jih nato s podatki izpolnili v Šibeniku, ko smo dobili osebne podatke slovenskih vojakov. Prav tako smo poskrbeli za čim manjšo možnost kompromitacije vozil, saj avtobus in naše vozilo nista vozila drugo za drugim, ampak »vsak zase« tako, da v primeru nepredvidenega zasledovanja enega izmed vozil, ne bi bila možna povezava.

Da bi bilo naše potovanje zares videti kot turistično, smo se v eni izmed trgovin oskrbeli s kratkimi hlačami in majicami. Ker je bila zaradi opisanih razmer Dalmacija »prazna«, je enako veljalo tudi za trgovine, tako da smo temu primerno tudi izgledali. Vseeno smo na dejstvo, da smo morali orožje skoraj privezati za kratke hlače, vzeti za šalo, tako da smo v tej zvezi med potjo zbijali neslane šale in »črni« humor, ki nam je pomagal pri realizaciji same zadeve. Zelo kmalu smo dobili namig, da je KOS JLA že »nekaj« zvedel v zvezi z našo akcijo in je bilo treba obdržati potrebno moralo in zbranost. Zaradi omenjenega smo se z našo »zvezo« v Šibeniku dogovorili za »ustrezno spremstvo« avtobusa. Nekaj kilometrov pred našim avtobusom je peljalo vozilo hrvaške policije, ki je pregledovalo teren in bi ob najmanjšem sumljivem obnašanju poskrbelo za ustavitev oz. pobeg vozila (policijsko

vozilo je bilo povezano z avtobusom s prenosno zvezo). Sami smo se z vozilom peljali precej daleč za avtobusom, da bi posredovali, če bi bilo treba. Od Zadra je pred avtobusom vozil še policist prostovoljec, ki je obljubil, da bo poskrbel za varno vožnjo do Reke. Da bi odvrnili pozornost od avtobusa, je le ta ves čas vozil po magistralni ob morju, sami pa smo se z osebnim avtomobilom odpeljali iz vasi Posedarje, kjer so prejšnjega dne ubili hrvaškega policista, na cesto proti Pagu. Da bi pravočasno dohiteli avtobus, smo vozili zelo hitro, pa tudi cesta je bila primerno prazna. Ko smo se na koncu otoka približevali trajektnemu pristanišču, smo že od daleč videli gost in črn dim. Po nekaj trenutkih smo videli, da na cesti proti pristanišču gori tovorni avtomobil. Cesta se na tistem mestu spušča, tako da smo lahko od daleč opazili, da je trajekt ravnokar odpeljal od obale. Takoj smo ugotovili, da bi čakanje na naslednji trajekt pomenilo prevelik rizik za izvedbo naloge, zaradi česar smo na streho vozila pritrdili mobilno, magnetno modro rotacijsko luč in vklopili sirene. Na naše začudenje in seveda srečo smo opazili, da se je trajekt začel obračati in vračati v luko. Ko smo prispeli v pristanišče, je trajekt že začel pristajati in spuščati most. Takoj smo zapeljali na trajekt, k nam je prišel kapitan plovila, s katerim smo v razgovoru ugotovili, da je bil naš »manever« z modrimi lučmi in sirenami tako za njega kot nas prva tovrstna izkušnja (do takrat še nikdar ni obrnil trajekta in se vrnil v pristanišče). V razgovoru smo mu omenili, da smo policisti iz Slovenije in da smo na nujni vožnji, sam pa nam je pokazal na jambor, kjer je vihrala hrvaška zastava. Ob pogledu nanjo smo se spomnili mrke posadke iz prejšnjega dne, nato pa nam je kapitan razložil, da so se posadke na trajekti razdelile po trajekti glede na narodnost. Povedal nam je tudi, da so srbske posadke zelo nestrpne, grobe in nesramne ter nam sprva sploh ni verjel, da smo se prejšnjega dne peljali s trajektom.

Po izkrcanju smo se pozdravili s kapitanom in pot nadaljevali proti Reki in nato proti Rupì, kamor smo prispeli pred avtobusom. Na hrvaški strani smo opazili oklepne transporterje, ob njih pa so bile postavljene kovinske ovire. Pred transporterji so stali oboroženi vojaški policisti, ki so podrobno pregledovali vozila, ki so bila napotena v Slovenijo. Takoj smo ugotovili, da je akcija po vsej verjetnosti kompromitirana. Počakali smo na avtobus in pripravili načrt »preboja« na slovensko stran. Fante v avtobusu smo opozorili, naj ne sedijo preblizu oken, in jim dali še druga potrebna navodila. Ker smo

obljubili, da bomo fante pripeljali v Slovenijo, in glede na to, da smo bili v neposredni bližini ter je koncentracija že vsem malo popuščala (velike težave zaradi prevelikega psihičnega pritiska smo imeli predvsem pri enem izmed staršev, ki je bil v avtobusu skupaj s svojim sinom - vojakom že iz Šibenika; šele z grožnjo nam ga je uspelo umiriti), smo se vsi trije soglasno odločili, da se skušamo prebiti čez mejo. V ta namen smo »razrahljali« varovalke na bombah, prav tako pa smo pripravili avtomatsko orožje in pištole. Načrt smo zaupali policistu, ki je spremljal avtobus, vendar se mu je zdela odločitev dvomljiva in prenevarna. V tistem trenutku se je do nas pripeljal še en policist z Reke, ki nam je obljubil svojo pomoč in pomoč njegovih kolegov, ki so se z vozili približevali proti meji. Neposredno pred državno mejo nas je prehitelo nekaj policijskih vozil, tako civilnih kot službenih, in se ustavilo neposredno pred oklepnimi transporterji ter vojaki vojaške policije, s čimer so omogočili (za svojimi hrbti) prost prehod po cesti. Hrvaški policisti so bili prav tako oboroženi z avtomatskim orožjem, tako da je bilo presenečenje v vrstah vojaške policije zelo veliko. Izrabili smo omenjeni trenutek, tako da se je avtobus odpeljali mimo obeh oboroženih, nasproti si stoječih skupin (policistov in vojakov) in zapeljali v Slovenijo.

Da je bilo presenečenje popolno, pove dejstvo, da niti pri prehodu z osebnim vozilom nismo imeli težav, čeprav so posamezni vojaški policisti že »prebili kordon« policije iz Reke, pa tudi sami v vozilu (oboroženi »do zob«) nismo delovali ravno turistično. Pot smo nato nadaljevali proti Tacnu, kjer so fante - vojake čakali njihovi starši.

Živko Šebek

Življenje v krški občini v vojnem letu

Naj spomine začnem s kratko anekdoto. V nekdanji Jugoslaviji sem kot tajnik Skupščine občine Krško skrbel za opravila, povezana z akcijami Nič nas ne sme presenetiti in bil zadolžen za pripravo ter izvajanje obrambnih načrtov Skupščine občine Krško in njenega predsedstva. Seveda smo takrat kot »možne napadalce« predvidevali ruski vzhod ali evropski zahod. Bilo je kako leto pred začetkom osamosvajanja, ko sem malce za šalo in malce zares v ožjem krogu »opozoril« na možnost, da bi lahko prišel napadalec tudi z območja države Jugoslavije, z njenega vzhodnega dela. In ni minilo veliko časa, ko se je to zares zgodilo, v okoliščinah, ki jih sam takrat niti nisem pričakoval.

Poznejši dogodki so se odvijali z veliko naglico in uresničevanje pomembnih »državotvornih« odločitev je bilo vsaj zame hitro. Prvič sem razpad tedanje države začel sprejemati kot nekaj neizbežnega in samoumevnega v januarju 1990. Na izrednem 14. kongresu ZK Jugoslavije je delegacija slovenske ZK vztrajala pri temeljiti demokratizaciji organizacije na državni ravni, in ker niso upoštevali nobene njene zahteve, je kongres zapustila. Za mene je bil to prvi in hkrati odločilni korak na poti k samostojni Sloveniji. Sledile so volitve v Skupščino republike Slovenije, na katerih so večino dobile stranke Demosa in 12. ter 22. istega meseca (aprila) lokalne volitve v družbenopolitični zbor, zbor krajevnih skupnosti in zbor združenega dela občinskih skupščin. Na volitvah v DPZ SO Krško

so prav tako zmagale stranke Demosa, kljub temu pa je bil za predsednika SO Krško (posredne volitve) izvoljen Vojko Omerzu, sicer na listi SSS. Ta je za tajnika SO predlagal mene in izvoljen sem bil brez glasu proti (a z nekaj vzdržanimi).

V maju 1990 je jugoslovanski vojaški svet sprejel sklep o izročitvi orožja in opreme TO v skladišča JLA. Pri nas (v občini) smo se k sreči temu »izognili«. Predsednik SO Krško Vojko Omerzu je v Krškem najprej sklical posvet članov sveta posavskih občin, na katerem so ga zadolžili za stalno zvezo s takratnim predsednikom predsedstva RS Milanom Kučanom. Omerzu se je večkrat se je sestal s poveljnikom OŠTO Ernestom Breznikarjem. Skupaj sta našla zanimivo rešitev problema. Breznikar je postal za pozive na oddajo »nedosegljiv« in povelja tako nismo izpolnili. Spomnim se tudi, da je prav zato (še pred 19. majem 1991, ko je predsedstvo RS preklicalo sklep o oddaji orožja) prišel v Krško posredovat sam general Kolšek, a pri tem ni uspel.

Po zakonu o izvedbi plebiscita, ki ga je Skupščina RS sprejela 21. novembra 1990, smo ga tudi v naši občini izvajali dva dni pozneje. Udeležba je presegla vsa pričakovanja, za kar lahko vsaj nekaj zaslug pripišemo občinskemu vodstvu, predvsem pa aktivistom vseh strank. Tudi njim se lahko zahvalimo, da je bil delež glasov za morda tudi nepričakovano zelo visok, a je res tudi to, da je bilo nekaj nasprotovanj (za krško občino je bil namreč značilen sorazmerno visok delež prebivalstva neslovenske narodnosti). Poti nazaj tako ni bilo več in vsi smo se pripravljali na dokončno razglasitev slovenske samostojnosti. O posledicah takega akta v glavnem nismo razmišljali, vsekakor dosti manj kot na jugoslovanski ravni. V naslednjih mesecih zato kake »izredne mobilizacije« občinskega vodstva menda ni bilo (vsaj spominjam se ne), je pa bila vrsta sestankov na to temo.

Potem ko je skupščina Republike Slovenije 9. maja 1991 obvestila Skupščino SFRJ, da bo (najpozneje do 29. julija) razglasila slovensko samostojnost, je napetost začela naraščati. Še posebej so nas takrat zanimala reakcije JLA, s katero je krški SO dotlej res dobro sodeloval (skupne proslave dneva JLA, fizična pomoč vojakov pri pomembnejših delovnih akcijah širitve in obnove občinske infrastrukture, organizacija vojaških športnih iger ...), in

reakcije iz naše pobratene srbske občine Bajina Bašta (pobratenje v okviru vlaka bratstva in enotnosti). Prav dobro se spominjam, da so se naši pobratimi v tistih okoliščinah zadržali zelo korektno. Ko smo se namreč pozanimali po drugih slovenskih pobratenih občinah, smo izvedeli, da so prejeli kar nekaj pisanj, s katerimi so jih pozivali k ohranjanju enotnosti Jugoslavije. Mi takih pisanj nismo prejeli in menda je nekaj podobnega prišlo le na naslov krškega šolskega centra, katerega kolektiv je bil pobraten z bajino-baštanskim.

Zanimiva je bila tudi zadeva v okviru sodelovanja z JLA na kulturnem področju. Moški pevski zbor Svobode Brestanica z dirigentom Jankom Avsenakom so namreč iz garnizona Cerklje povabili, da bi kot njihov predstavnik ob koncu maja gostoval v Mostarju. Njihov nastop je bil 23. maja, v sodelovanju s simfoničnim orkestrom JLA iz Beograda. Bil je to dan znanega »incidenta« JLA v učnem centru naše TO v Pekrah pri Mariboru, ki so ga s posredovanjem oklepnihih vozil nameravali zapreti. Brestaniški zbor je o tem dogodku izvedel v Mostarju naslednji dan in zborovodja je o gostovanju pozneje poročal na sedežu predsednika SO Krško. Omenil je tudi to (ob moji prisotnosti), da so o »zadevi Pekre« izvedeli dan pozneje na mostarskih ulicah in da so takrat tamkajšnji sogovorniki predvidevali najprej napad JLA na Slovenijo in pozneje na BiH. Kljub temu so brestaniški zbor iz garnizona v Cerkljah še enkrat povabili na nastop ob koncu junija v dom JLA v Brežicah. Zaradi razmer, ki so že kazale na »najslabše«, smo o tem vabilu na zahtevo zborovodje Janka Avsenaka na predsedstvu SO Krško (skupaj s predstavniki strank) večkrat razpravljali in se odločali, ali ga sprejeti ali zavrniti. Ne spomnim se, ali smo o dokončnem sklepu tudi glasovali ali samo priporočili, da zbor nastop vendarle opravi. Zborovodja in večina pevcev ni bila za to, a so na skupno priporočilo nastop v nekoliko okrnjeni sestavi vendarle (le kak dan ali dva pred 17. junijem) opravili.

Lahko bi rekel, da je med aprilom in koncem junija 1991 življenje v krški občini potekalo povsem »normalno«. O tem priča tudi vrsta pomembnih dogodkov, ki so se takrat odvijali. Spomnim naj na to, da smo aprila promovirali nov časopis Srž in da smo isti mesec v leskovski športni dvorani gostili jubilejno (dvajseto) republiško tekmovanje UNZ v judu. Ustanovili so občinsko obrtno zbornico in zabeležili uvrstitev podboških košarkarjev

v 1. republiško ligo. V maju so bile na Bregah konjske dirke, občinska delegacija pa je obiskala italijansko občino Lonigo. 9. junija sta bila na brestaniškem gradu osrednja republiška proslava dneva izgnancev, redno letno tekmovanje občinske gasilske zveze, podelili pa smo tudi vsakoletna občinska priznanja. Tudi skupščinska zasedanja so potekala redno po prej sprejetem programu, in sicer običajnimi dnevnimi redi. Nemoteno je izhajalo tudi naše občinsko glasilo Naš glas. Obiskal nas je tudi mešani pevski zbor iz nemške pobratene občine Obrigheim. Tudi redna zasedanja delegatov občinske skupščine so potekala z običajnimi dnevnimi redi (14. maja in 20. junija).

25. junija 1991 je Skupščina Republike Slovenije sprejela ustavni zakon za izvedbo temeljne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z deklaracijo o neodvisnosti. Slovenska osamosvojitve je bila nato manifestativno razglašena na ljudskem zborovanju, 26. junija 1991, v Ljubljani. Isti dan so bile enake manifestacije po vseh slovenskih krajevnih skupnostih. V vodstvu SO Krško in političnih strankah smo se na to začeli pripravljati vsaj dva tedna prej, četudi nismo bili povsem prepričani, da ne bo kakega jugoslovanskega posredovanja. Dejavnosti je vodila posebna delovna skupina za pripravo občinskega praznovanja osamosvojitve, ki jo je vodil predsednik SO Krško Vojko Omerzu in v kateri sem opravljal vrsto (tudi koordinacijskih) poslov. Skupščinsko glasilo Naš glas (urednik je bil Ivan Kastelic) je že v redni mesečni številki (z datumom 14. junij 1991) na celi zadnji strani objavilo poseben razglas oziroma poziv z naslednjim besedilom: »Prebivalce krške občine obveščamo, da bomo po krajevnih skupnostih in z osrednjo prireditvijo počastili dan osamosvojitve in samostojnosti neodvisne države Slovenije. Na ta dan bomo slovesno dvignili novo zastavo, zasadili lipo slovenske državnosti in pripravili priložnostne kulturne programe. Slovensko samostojnost bo označilo tudi usklajeno zvonjenje in potrkanje v vseh cerkvah, na večer pa bomo po vseh vrhovih prižgali kresove. Kraj in čas vseh prireditev v naši občini bomo pravočasno sporočili na krajevno običajen način!«

V pripravi naših slovesnosti, bile so 26. junija pod večer, sem bil zadolžen predvsem za njihovo nemoteno in čim bolj svečano izvedbo. Posebno skrb

sem imel seveda za organizacijo osrednje prireditve, ki je potekala na platoju pred Delavsko-kulturnim domom Edvarda Kardelja (pozneje preimenovanim v Kulturni dom Krško). Zaključne priprave na slovesnosti so potekale zadnja dva dneva in zato v dokajšnji časovni stiski. Bil sem v nenehnih stikih z vodstvi krajevnih skupnosti, kjer so se še posebej trudili, da bi dogodek ostal v trajnem spominu. Pojavili so se nekateri problemi. Še največji je bil zagotoviti zadostno število novih slovenskih zastav. Pri znanih izdelovalcih so vse že zdavnaj pošle in vse je kazalo na to, da bomo ostali brez njih. Dvoje ali troje mojih najožjih sodelavcev je dobresedno sedelo na telefonih in moji »desni roki« Milanu Masnecu je tik pred zdajci uspelo najti nekega obrtnika - krojača v Novem mestu, ki je naše naročilo še sprejel in ga tudi pravočasno izpolnil. Zastave smo po hitrih slih 26. junija uspeli dostaviti na prave naslove, a z zaprosilom, naj jih po končanih slovesnostih vrnejo za morebitno nadaljnjo rabo. Ker so po vseh krajevnih skupnostih hoteli zastave shraniti kot najlepši in trajni spomin na ta izjemni dogodek, smo na zahtevano vrnitev rade volje »pozabili«.

Drug problem so bile slovenske lipe oziroma letni čas za njihovo zasajanje. Oskrbel nam jih je podjetnik Nečemer, ki pa je kot hortikulturni strokovnjak močno dvomil, da se bo kaka resnično trajno »prijela«, kot to pravimo. To mnenje smo seveda sprejeli, a od načrta vseeno nismo odstopili, z dogovorom, da bomo vse lipe, ki bi se posušile, pozneje nadomestili. Manjši problem je bila še priprava kulturnih programov. Ker smo jih morali zagotoviti v vseh trinajstih krajevnih skupnostih in to za časovno enake začetke prireditev, je razumljivo, da je bilo potrebnih »kadrov« premalo. V tistih krajevnih skupnostih, kjer so delovala kulturna društva, tega problema ni bilo (Brestanica, Senovo, Kostanjevica, Podbočje in morda še kje), marsikje drugje pa smo tudi improvizirali in časovno zamikali začetke slovesnosti. Pri tem so nosili glavno breme pevci moškega zbora Svobode iz Brestanice, ki so se pod vodstvom dirigenta Janka Avsenaka z lastnimi osebnimi avtomobili »prestavljali« s prizorišča na prizorišče, poleg tega pa nosili tudi večino programa na osrednji slovesnosti v Krškem.

Za osrednjo slovesnost sem scenarij napisal sam, hkrati pa sem bil vodja prireditve in pisec slavnostnega govora. Nepričakovano sem bil odsoten, ker

sem moral nadomestiti slavnostnega govornika, ki je bil določen za Senuše. Tako je moje naloge v Krškem prevzel direktor DKD Edvarda Kardelja Adolf Moškon, ki je že itak sodeloval v vseh pripravah in vse izpeljal brez napake ali zapleta. Ne smem pozabiti niti na to, da je govornike za slavlja po krajevnih skupnostih določilo Predsedstvo SO Krško in da se tej nalogi (z eno upravičeno izjemo) ni nihče odrekel. Ker je krška slovesnost trajala nekoliko dlje, nam je vsem, ki smo ob njenem začetku »nastopili« kot govorci po krajevnih skupnostih, uspelo ujeti še njen konec in seveda tudi družabni del - ljudsko rajanje, ki je trajalo še dolgo v noč. Sicer smo v tistih časih na naši lokalni kabelski televiziji imeli redne programe. Zanje so posneli tudi celotno slavlje v Krškem in dan ali dva po njem sem si njegov potek lahko v miru ogledal.

Splošno ljudsko veselje je bilo kaj kratkotrajno. Že dan pozneje (27. junij 1991) smo v prvih zgodnjih radijskih poročilih in na televiziji slišali, da se je isti dan, ob enih ponoči, začel na ozemlju Slovenije (ne)pričakovani vojaški poseg JLA. Med ljudmi je sicer zavladal strah, kake panike pa vendarle ni bilo. Predsedstvo SO Krško je takoj uvedlo dežurstva za spremljanje razmer in morebitno ukrepanje. Za tiste, ki smo bili dežurni tudi zunaj rednega delovnega časa, je bila dogovorjena prehrana v sosednjem poslopju gostilne Murko. Njena kuhinja je bila poleg tega zadolžena (kot mnoge druge) za pripravo treh dnevnih prehranskih obrokov za enote TO, za katere je bil organiziran odvoz na teren. Zato so imeli veliko več dela, čeprav se je število vsakdanjih obiskovalcev tega lokala med vojno zelo zmanjšalo.

Nekateri člani predsedstva (ožji sestav) so morali biti dosegljivi vseh 24 ur na dan in med njimi sem bil tudi jaz. 28. junija je enako dežurstvo vpeljal tudi takratni izvršni svet, ki mu je predsedoval Franc Černelič. Oba organa sta se po potrebi sestajala tudi večkrat na dan v vedno polnoštevilni sestavi. Ustrezno so se organizirali tudi občinski upravni organi in nekateri med njimi so prav tako vpeljali celodnevne dežurstva. 27. junija je predsednik SO Krško Vojko Omerzu v imenu vseh skupščinskih delegatov naslovil na vodstvo Republike Slovenije pismo v podporo prizadevanjem za ohranitev samostojnosti in neodvisnosti. Podpisnik tega pisma je bil tudi predsednik IS SO Franc Černelič.

Za dežurstvo v okviru predsedstva SO Krško smo imeli na voljo 5 prostorov, povezanih v delovno celoto. To so bili štirje manjši (pisarni tajnika SO in tajnikov skupščinskih zborov, delovni prostor predsednika SO in pisarna tajništva) in en večji, predsednikova sejna soba. V dveh izmed njih smo namestili manjši prenosni televizor in dva radijska aparata, da smo lahko nenehno spremljali »uradna« poročila in obvestila o dogodkih. Z največjim zanimanjem smo čakali na tiskovne konference Jelka Kacina, ki so bile res briljantne in v takratnih razmerah za širok krog prebivalstva tudi pomirjujoče. Vodstvo SO Krško je bilo vse od prvih dni vojne v dogovoru z Radiem Brežice, da sproti in najhitreje objavlja vsa njegova sporočila in napotke občanom. Ta naveza je ves čas dobro delovala, uporabljali pa je nismo niti kdove kako pogosto. Sicer pa so na dežurstva prihajala različna sporočila. Trgovci so nam poročali, da so trgovine dobro založene, čeprav nekateri občani kupujejo več, kot je to običajno. Iz dveh tovarn so nam sporočili, da so prenehali s proizvodnjo (zaradi onemogočene dostave reprodukcijskih materialov) in delavce poslali na kolektivni dopust, krški Transport pa je poročal o razumljivem zmanjšanju števila tovornih prevozov. Vrtci so delovali po ustaljenem urniku, pripravili pa so se tudi na morebitno potrebna stalna dežurstva za otroke staršev, ki so bili vpoklicani v Teritorialno obrambo. 28. junija so nam iz krške nuklearne elektrarne sporočili, da zmanjšujejo proizvodnjo, štiri dni pozneje pa o ustavitvi njenega reaktorja, prejeli smo tudi poročilo naše TO (28. 6.), da so zavzeli vojaško skladišče goriva za cerkljanski garnizon (v Leskovcu).

Ko obujam spomine na prve dni vojne, naj zapišem še dva iz mojih neslužbenih zadolžitev. Tiste čase sem bil tudi predsednik Rokometnega kluba Krško. Skupina naših kadetov je s trenerjem Janezom Simončičem 27. junija potovala na letni trenažni reprezentančni tabor v Izolo. Na poti so se ustavili v neki gostilni na pijači in skozi okno na cesti ugledali vojaško kolono. Za začetek vojaških dejavnosti takrat niti niso vedeli, a so zaslutili najhujše. Pot so vendarle nadaljevali, a tabor v Izoli v teh razmerah ni bil izveden. Zaradi varnosti otrok je njihov trener ob vrnitvi z avtomobilom ubiral stranske poti in vse varno pripeljal domov. V tistih dnevih smo rokometasi imeli tudi vabilo na skupni otroški trenažni tabor v pobrateni nemški občini Obrigheim. Seveda smo se morali zanj zahvaliti in ostati doma. In ko že omenjam pobrateno občino Obrigheim, naj zapišem še, da smo bili vse dneve

vojaških dejavnosti z njenim vodstvom v stalnih stikih. Obljubili so nam, da bodo po svojih močeh »lobirali« za samostojno Slovenijo. Enako podporo smo tiste dni dobili tudi iz italijanske občine Lonigo, s katero smo imeli stike v okviru pobratenih avto-moto društev.

Čeprav sem tiste dneve v glavnem dežural na sedežu SO Krško, sem vendarle skušal zaznati vedenje naših krajanov. Vse dneve je bilo po krških mestnih ulicah, na obeh savskih bregovih dokaj prazno. Ljudje so se držali bolj doma in tudi siceršnje vsakdanje opravke zmanjšali na minimum. Ne bi mogel trditi, da je med njimi zavladal preplah, prej bi lahko rekel, da samo nekaka previdnost. Bali so se pravzaprav le dveh stvari: možnosti napada na krško nuklearno elektrarno in bližnjega vojaškega letališča v Cerkljah, pa tudi »zadržanja« njegovega starešinskega kadra, predvsem tistega, ki je stanovalo na območju krške občine. V takratnih mojih maloštevilnih zasebnih pogovorih s krajanji so bili vtisi močno deljeni. Pri tem mislim predvsem na njihovo dojemanje dogodkov, ki je bilo zelo različno in v veliko primerih pod vtisom govoric z ulice, ki so marsikdaj napovedovale res težke čase. Ob tem moram vendarle dodati, da je bila tudi med vojno podpora slovenski odločitvi enotna, tudi pri večini »neslovencev«, ki jih v krški občini in mestu Krškem niti ni bilo tako malo (med njimi so bile seveda tudi izjeme, ki pa svojih stališč niso upale povedati naglas).

Nekoliko več strahu je prinesel 1. julij, ko je blindirana kolona JLA z Medvedjeka prodrla do Krakovskega gozda, kjer so jo bojovníki 25. ObmŠTO zaustavili in jo dan pozneje (ob 5. uri zjutraj) tudi napadli. Ta vest je do nas prišla kmalu in ta dan so bile krške ulice skoraj popolnoma prazne. Nekaj več preplaha je povzročil letalski prelet čez Krško, ki sem si ga ogledal kar z balkona predsednikove pisarne (nekateri občinski uslužbenci so se takrat zatekli v zaklonišče v kletnih prostorih občinske zgradbe). Krajevna skupnost Krško je med vojno krajanom razdelila 600 kosov zaščitnih mask, o prodaji tega pripomočka občanom je poročalo tudi vodstvo trgovskega podjetja Preskrba (od 12. julija naprej je zaščitne plinske maske občanom prodajal še občinski štab za civilno zaščito). 8. julija so na skupščinskem izvršnem svetu izdelali prvo oceno vojne škode. Tisto neposredno so ocenili na 10,8 milijona dinarjev, posredno pa na skoraj 170 milijonov.

Zapisal sem že, da so se tiste dni občani raje držali doma. To se je poznalo tudi v posloplju krške občinske skupščine, ki je postalo nenavadno pusto. Večina občinskih uslužbencev je bila na svojih delovnih mestih, nekaj pa je bilo tudi takih, ki so si vzeli dopust in raje ostajali doma. Nekaj občinskih uslužbencev je opravljalo svoje zadolžitve v enotah TO, civilne zaštite in po drugem »vojaškem razporedu«. Z občinskega sekretariata za ljudsko obrambo so nam poročali, da so dobili večje število prijav občanov za prostovoljen vstop v enote TO, kar pa po njihovi presoji ni bilo potrebno. Spomnim se tudi, da je neki dan do vhoda v občinsko posloplje prikorakala manjša skupina vojakov JLA (bili so brez orožja), da se je uradno predala. Šlo je za pripadnike stražarske službe, ki je varovala naprave za oskrbo letališča Cerklje.

V prostorih dežuranja skupščinskega predsedstva je bilo vse vojne dneve precej živahno, čeprav obiskovalcev ni bilo kdo ve kako veliko. Predsednika skupščine je najpogosteje »uradno« obiskoval poveljnik ObmŠTO major Ernest Breznikar, da mu je poročal o vseh dogodkih, in se nato vračal na teren. Veliko terenskega dela je opravil tudi sam predsednik, ki si je v spremstvu Franca Glinška (v takratnem izvršnem svetu zadolženega za gospodarsko področje) ogledoval predvsem razmere na stranskih prometnicah oziroma njihovo primernost za dostop do občine iz vseh možnih smeri. Prav tako se spomnim, da je Vojku Omerziju že v prvih dnevih vojnih dejavnosti nekdo prinesel ostanke raznovrstnega streliva in da jih je kot trofeje razpostavil na zgornji rob večje vitrine v svoji pisarni. Te trofeje so tam ostale še nekaj mesecev.

2. julija je izšla redna številka Našega glasa, ki je bila tokrat v celoti posvečena vojnim razmeram, prav tako tudi tista, ki je izšla 17. julija (dan pred sprejemom sklepa predsedstva SFRJ o umika enot JLA z območja Slovenije v 3 mesecih). 18. julija je bilo znova zasedanje delegatov občinske skupščine. Na takratnem sta bila na dnevnem redu tudi »obrambno-razvojni načrt občine« in »odlok o organiziranosti in delovanju občinskega sistema za opazovanje in obveščanje (ki pa je v vojnih dnevih že uspešno deloval).

Med vojno za Slovenijo so bili člani predsedstva SO Krško:

1. Vojko OMERZU (predsednik SO Krško)
2. Stane SUNČIČ (podpredsednik SO Krško)
3. Miran RESNIK (podpredsednik SO Krško)
4. Ivan KOZOLE (član, predsednik zbora združenega dela)
5. Jože MOLAN (član, namestnik predsednika ZZD)
6. Jože ŽABKAR (član, predsednik zbora krajevnih skupnosti)
7. Franc BOGOVIČ (član, namestnik predsednika ZKS)
8. Vida BAN (članica, predsednica družbeno-političnega zbora)
9. Andrej MARTINC (član, namestnik predsednice DPZ)

IZVRŠNI SVET SO KRŠKO je deloval v naslednji sestavi :

1. Franc ČERNELIČ (predsednik)
2. Stanislav ČUBER (podpredsednik)
3. Franc GLINŠEK (poklicni član za gospodarsko področje)
4. Franc JENIČ (poklicni član za področje razvoja in planiranja)
5. Danilo SITER (poklicni član za področje družbenih dejavnosti)
6. Franc PAVLIN (poklicni član za področje državnih organov)
7. Anton KORŠIČ (član, zadolžen za področje kmetijstva in turizma)
8. Romana STOPAR (članica, zadolžena za urejanje prostora)
9. Ivan MOLAN (član, zadolžen za področje obrti)
10. Franc KATIČ (član, zadolžen za področje energetike)
11. Anton BUČAR (član, zadolžen za stanovanjsko in komunalno
gospodarstvo)
12. Boris ROSTOHAR (član, zadolžen za področje ekologije)
13. Marjanca MLINARIČ (članica, zadolžena za področje finančnega
svetovanja).

5. februarja 1991 so v izvršni svet SO Krško izvolili:

1. Andreja KOVAČIČA (za področje kmetijstva, gozdarstva in veterine)
2. Branka KOVAČIČA (za finančno področje)
3. Damjana LAHA (za področje ljudske obrambe)

Za sklep svojih spominov naj dodam še to, da smo lažje zadihali po 7. juliju, ko je bila sprejeta Brionska deklaracija, in po sklepu predsedstva SFRJ (18. julija) o umiku JLA iz Slovenije, ki je bil uresničen že dosti pred takrat določenim rokom treh mesecev (zadnji jugoslovanski vojak je namreč zapustil Slovenijo 25. oktobra 1991). Po teh dogodkih sem ostal tajnik SO Krško do konca mandata (1990 - 1994), na sredini katerega so »zamenjali« skupščinskega predsednika. Vojko Omerzu je namreč odstopil, na posrednih volitvah pa so skupščinski delegati na to mesto izvolili Danila Siterja. Dodam naj še to, da sem v svojem spominskem prispevku »natresel« le nekaj dogodkov, ki so mi resnično ostali v dobrem spominu. V res kratkem času, ki naj bi mu bili okvir zadnji dnevi pred vojno, sama vojna in prvi dnevi po njej, jih je bilo bržčas še več omembe vrednih, a si jih žal v spomin nisem uspel priklicati. Dogodki in naša posledična ukrepanja so si sledili s tako naglico, da smo se njihove resnosti in usodnosti začeli zavedati šele dosti pozneje. Morda je tudi to eden izmed vzrokov, da bo moj spomin na tiste čase »popolnejši« šele čez leta.

*Vodstvo občine Krško pri delu v osamosvojitvenem času. Krško, julij 1991.
Foto: arhiv Naš glas.*

**Prebivalce krške občine obveščamo, da bomo
PO KRAJEVNIH SKUPNOSTIH
in z
OSREDNJO PRIREDITVIJO
počastili
DAN OSAMOSVOJITVE
IN SAMOSTOJNOSTI
NEODVISNE DRŽAVE SLOVENIJE**

**Na ta dan bomo slovesno dvignili
NOVO ZASTAVO,
zasadili
LIPO SLOVENSKE DRŽAVNOSTI
ter pripravili priložnostne
KULTURNE PROGRAME**

**Slovensko samostojnost bo označilo tudi usklajeno
zvonjenje in potrkanje v vseh cerkvah,
na večer pa bomo po vrhah prižgali kresove**

**KRAJ IN ČAS VSEH PRIREDITEV V NAŠI OBČINI
BOMO PRAVOČASNO SPOROČILI NA KRAJEVNO OBIČAJEN NAČIN!**

**Predsednik delovne skupine za pripravo praznovanja
osamosvojitve Slovenije
Vojko Omerzu**

Osamosvojitveni plakat objavljen v časopisu Naš glas junija 1991.

Franc Pavlin

Preleteti čas in se ozreti nazaj

Ni vsak dan dan, ko je dana priložnost, da se spomniš in obudiš spomin. Človek najraje razmišlja o sedanjosti in prihodnosti, o preteklosti pa le o tistem kar je lepo, kar je doživeto globoko in tako obdobje je zame bilo od začetka krize v nekdanji državi Jugoslaviji.

Ne morem pozabiti bojkota, ki ga je uvedla Srbija v zvezi s slovenskimi izdelki niti kongresa Zveze komunistov Jugoslavije v Beogradu, kjer je veljalo preglasovanje kot argument, še pred tem pa kongresov mladine v Novem mestu in Krškem, kjer so se pojavile pobude o civilnem služenju vojske, o ukinitvi štafete in mnogo drugih stvari. Opravljal sem naloge, ki so bile tako ali drugače povezane z varnostjo ali obrambnimi pripravami, na kar je vedno imela vpliv politika. S sodelavci sem se pogovarjal o dogodkih, dobro se spominjam, da se v večini niso opredeljevali, najraje so le poslušali, ko pa se je zgodila »Roška cesta«, so se stvari spremenile. Končno se je potrdilo moje predvidevanje, da bo država razpadla. Pisalo se je leto 1989.

V letih 1986 in 1990 sem opravljal naloge načelnika oddelka za ljudsko obrambo v občini Sevnica. Leto 1990 je zame bilo prelomno, iztekal se je mandat, večstrankarske skupščine so sestavljale nove izvršne svete, izvajal se je varnostni ukrep, kot so ga imenovali v GŠ JLA, in sicer odvzem orožja. To mi je ostalo posebej v spominu, temu ukrepu sem odločno nasprotoval

in zadevo razumel kot razorožitev slovenske Teritorialne obrambe. Trudil sem se in prepričeval funkcionarje in tudi vodstvo TO v Sevnici, naj ne odda orožja. Vodstvo občine je sledilo mojemu prepričanju, komandant TO pa je ravnal izključno po povelju nadrejenega. Takrat sem vedel, kaj se lahko zgodi komandantu, če ukaza ne izvede, zato se je vodstvo občine tudi odločilo, da ga zaščiti, a to ni zaleglo.

Med izvajanjem razorožitve je bil vzpostavljen kontakt z Republiškim sekretariatom za obrambo in Predsedstvom Socialistične Republike Slovenije, kjer so situacijo preučevali, odločitev pa ni bilo oz. so bile za Sevnico prepozne, takrat sem tudi prvič kontaktiral s Krkovičem, ki se je javno uprl oddaji orožja. V občini Krško sta vodstvo in komandant »izmik« oz. oddajo orožja preprečila, o čemer sem bil seznanjen.

Prvič bom tudi javno povedal, da je bil ukaz Republiškega štaba TO generala Hočevarja v 4. točki popolnoma drugačen, kot je bilo zapisano v povelju, ki ga je prejel garnizon Cerklje ob Krki. V prvem povelju je bilo odločeno, da vsi štabi in enote predajo orožje do dneva in ure, v drugem pa, da se enote JLA pripravijo za prevzem orožja, če to TO zahteva. Iz zgodbe orožje sem se naučil in potrdil, da vodstvo slovenske TO ni razumelo trenutka niti ni bilo na nivoju profesionalnega poveljstva, ker ni upoštevalo posledic niti razpoložnosti med ljudmi.

19. julija 1990 sem bil izvoljen za člana Izvršnega sveta Občine Krško, zadolženega za področje državnih organov, in istočasno imenovan za vršilca dolžnosti sekretarja sekretariata za ljudsko obrambo in sekretarja sekretariata za notranje zadeve in občo upravo, občinska skupščina pa je imenovala tudi Svet za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, za katerega sem opravljal tajniške naloge.

Glede na pristojnosti in naloge sem imel dejansko vpogled v vsa dogajanja v zvezi s pripravami, ki so se izvajale. Med pripravami je bilo več dogodkov, ki bi jih morali podrobno razsvetliti tudi drugi udeleženci oz. akterji, jaz pa bom omenil le tiste, ki so mi ostali v spominu.

Z delavci Sekretariata za obrambo smo preverili vse načrtovane naloge v načrtih in ugotovili, da so načrti neuporabni, z delavci sem tako sprejel odločitve, da se naloge izvajajo tako, kot bodo narekovale razmere, predvsem upoštevajoč stroko in zmožnosti ter strogo varovati vse izvedene naloge.

Nekega lepega dne me je poklical sodelavec in rekel, da imamo obisk iz Novega mesta. Delavec mi je rekel, da je prišel komandant vojašnice Novo mesto s starešinami preverit mobilizacijsko pripravljenost in ali bo izvedena mobilizacija rezervne sestave JLA, če bo to zahtevano. Zanki sem se izognil tako, da sem dal napotke delavcu, da sem odsoten, on pa da nima pooblastil, da kar koli izvede ali pove, da pa jih »postrežejo«, in če želijo čakati, naj čakajo. Čakanje je trajalo debele tri ure, odhod sem opazoval iz sosednje zgradbe.

Med pripravami smo bili sekretarji Dolenjske in Posavja poklicani v Novo mesto, sestanek je bil pri Gutmanu in ga je vodil takratni namestnik sekretarja Republiškega sekretariata Kacin. Med sestankom je bil izveden »varnostni trik« in ob odsotnosti enega od udeležencev se je govorilo o glavni temi, spomnim se, da sem postavil vprašanje v zvezi s protizračno zaščito in pokrivanjem zračnega prostora, ki ga je vodja obšel. Med vrnitvijo v Krško sva se z Zlobkom iz Brežic pogovarjala o sestanku in me je malo za šalo malo zares opozoril, da me bodo zaprli, če jih bom preveč spraševal.

Svet za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito je obravnaval vse zadeve, ki so se nanašale na priprave in na eni od sej je bila tudi točka o bojni pripravljenosti Teritorialne obrambe občine Krško. Poveljnik Breznikar je bil previden pri podajanju poročila, izogibal pa se je tudi vprašanjem, ki so mu jih postavljali nekateri člani. Pozneje mi je večkrat rekel, da tudi o meni ni vedel, kam bi me »razvrstil«, takrat smo že izvajali mobilizacijo narodne zaščite in enote TO.

Občinska uprava je v med pripravami izvajala vse naloge iz svoje pristojnosti, intenzivneje pa so bili v priprave vključena Sekretariat za ljudsko obrambo in Sekretariat za notranje zadeve in občo upravo.

Tako se dobro spominjam priprave arhiva za premik na varne lokacije, najprej vojaških evidenc in matičnih knjig oz. evidenc o občanih ter kart za racionirano oskrbo. Pri izvajanju naloge je sodelovala tudi milica, in ko se je ugotovilo, da fizično ni možno vsakodnevno premikati arhiva, se je sprejela odločitev, da se vse računalniške evidence zadrži na sedežu občine, vojaška evidenca v kurilnici, matične knjige in karte pa v privatni garaži.

Med pripravami so se izvajale naloge v Centru za obveščanje in alarmiranje v Krškem, vpoklicana je bila enota za zveze, ki jo je vodil Zorko in se je nahajala na različnih lokacijah, aktiviran je bil operativni del Občinskega štaba za civilno zaščito, pripravljene so bile nove lokacije za organe za primer napada, intenzivirane so bile priprave vodstev ustanov, podjetij in organov na področju vodenja opremljanja, usposabljanja in preverjanja. Tako so bili prebivalci seznanjeni z objekti za zaklanjanje, razdeljenih je bilo več tisoč zaščitnih mask, po dobavi osebne zaščitne opreme pa so jo lahko občani kupili v trgovinah.

Občinski štab civilne zaščite, ki ga je vodil Kalan, je izvajal priprave za izpraznitev največjega skladišča kerozina za letališče Cerklje v Žlapovcu v Krškem. Pri tem so bile sugerirane s strani predstavnikov države tudi rešitve, ki bi pomenile katastrofo za okolje, in sicer izpust kerozina, na srečo je bila načrtovana rešitev drugačna.

Po stopnjevanju zaostrovanja razmer med Ljubljano in Beogradom sem za občinsko skupščino pripravil pismo podpore republiškemu vodstvu, ki je vsebovalo tudi zahteve po razumu in ne uporabi sile za reševanje nastalih razmer. Pismo je bilo obravnavano na skupščini in posredovano IS RS in Predsedstvu RS.

V spominu so tudi priprave novega Zakona o državljanstvu, Zakona o tujcih in Zakona o nadzoru državne meje ter Zakona o prometni varnosti ter podzakonskih predpisov. V zvezi s tem so bili sklicani posveti za izvajalce in funkcionarje, posebej se spomnim tistega na Kotnikovi ulici v predavalnici Višje šole za notranje zadeve. Posvet je vodilo najožje vodstvo Ministrstva za notranje zadeve, vem, da je bil Debelak eden od razlagalcev zakona o tujcih in

zakona o državljanstvu ter da je uporabljal tudi nekatere ocene oz. številke o sprejemu v državljanstvo državljanov drugih republik, ki so živeli v Sloveniji, številka je bila nizka in mi je takoj padla v oči, ker sem opravil preveritev po evidencah v Občini Krško in glede na število občin ter posebnosti vedel, da je ta številka nad 140.000. V zvezi s podano oceno sem večkrat debatiral s posamezniki z namenom, da se čim realneje javnosti posredujejo stvari.

Med pripravami so se oblikovale tudi rešitve za uvedbo novih registracij za motorna vozila, pri čemer sem tudi sam sodeloval in ob podpori vodstva občine posredoval predloge Ministrstvu za notranje zadeve. Dobili smo posavsko registrsko oznake KK, možnosti je bilo več.

Nekaj dni pred začetkom vojne za Slovenijo smo uvedli fizično varovanje objektov občine z narodno zaščito, izvedene so bile tudi priprave za uporabo osebne oborožitve in vzpostavljen je bil režim evidentiranja strank, ki so vstopale v objekte. Danes ne morem z gotovostjo trditi, kdaj je bilo uvedeno fizično varovanje, vem pa, da smo razmere ocenjevali in sprejemali ukrepe glede na dogodke v širšem prostoru.

Ne smem pozabiti in reči, da sem bil določen v delegacijo za proslavo za dan letalcev na letališču Cerklje, z mano je bil Resnik. Na prireditvi se je čutilo zaostreno ozračje, predstavniki vojske so bili zadržani, predstavnikov lokalnih skupnosti pa je bilo na prireditvi manj kot običajno. Skupaj z Resnikom sem bil povabljen na obed h komandantu garnizona Bigi, pri čemer sem doživel izzivanja višjih oficirjev: »Češ, kaj bi pa vi Slovenci radi?« Vem, da sem enemu Črnogorcu rekel: »Če ste vi imeli državo, jo bomo imeli tudi mi.« Vroče stanje je narekovalo umik in to sva tudi storila.

Med pripravami sem odšel v Zagreb k sorodnikom, in ko sem se vračal, je bila v Bregani kolona, obšel sem jo in se mimo gostilne Kalin približal kontrolni točki, ki jo je vzpostavila slovenska milica. Na kraju se je odvijalo pogajanje med JLA in milico, seveda ob prisotnosti tankovske enote JLA in skromne oborožitve milice, ki je prav v tistem času zavzemala obrambne položaje nad kontrolno točko.

Začela se je vojna, motorizirane oklepne enote so iz Hrvaške vstopale v Slovenijo, drugo kolono sva srečala s sodelavcem v Novem mestu pri tovarni Krka. Vem, da sva skupaj s financarjem Kovačičem šla na ogled računalnikov in opreme za shranjevanje podatkov, ki bi morala biti v hotelu Metropol v Novem mestu, a je predstavitev odpadla. Prijetna sta bila le klepet in kava, nato pa sva hitro odhitela nazaj v Krško. Že med potjo sem zaključil, da bo vojaška kolona nekje zaustavljena, ker so imeli napačno smer gibanja glede na Ljubljano, TO jih je namreč usmeril proti Otočcu, enako se je zgodilo tudi na Medvedjeku, kjer je enota TO postavila zasedo.

Med samim potekom vojne smo redno spremljali sredstva javnega obveščanja in se seznanjali, kakšne so razmere v okolici, stanje pripravljenosti in obveščenosti bi bilo veliko slabše, če ne bi TV in radio podatkov o dogodkih posredovala tako hitro.

Tako se je vedelo, kaj se dogaja v neposredni bližini, čeprav me je ves čas skrbelo, kaj imajo v mislih poveljniki JLA na nižjih nivojih, kdaj se bo kateremu »utrgalo« in bo sprejel maščevalno odločitev ter udaril z distance po mestih ali vitalnih objektih.

Obveščevalci KOS JLA so bili zelo aktivni v Krškem, stalno so bili v gibanju in tisti, ki so me pred vojno vabili na pijačo, me niso več pozdravili, dva sem si posebej zapomnil.

Po uspešnem ukrepanju TO na Medvedjeku se je kolona oklepnikov znašla v zasedi TO v Krakovskem gozdu v bližini vasi Velika vas in Mali Podlog. Prvi dan je bilo nekaj klicev s stani občanov z vprašanji, kako naj ukrepajo. Vsem se je iz Centra za obveščanje in neposredno na vprašanja svetovalo, naj se ne približujejo kraju in naj v primerih kakršnih koli zaznav o premikih obveščajo milico ali na center. Okoli 20. ure je bila sprejeta odločitev na IS Krško, da se opravi obisk po krajevnih skupnostih in ugotovi stanje pripravljenosti civilne zaščite, narodne zaščite in vodstev.

Namestnik poveljnika OŠCZ in podpredsednik IS Krško Čuber in jaz sva odšla v Veliki Podlog, Kostanjevico in Podbočje. Med 22. in 23. sva

prispela v Veliki Podlog, kjer je bilo v središču zbranih približno 50 občanov. Vem, da so razpravljali o situaciji - vojni in da so pogumnejši želeli izvesti napad. Uspelo mi je, da sem vse pomiril in da je bil sprejet moj predlog, naj gredo v domove in izvajajo le opazovanje in obveščanje. Takrat so prisotni izpostavili še vprašanja v zvezi z zaščitno opremo, postopki v zvezi z napadom na Nuklearno elektrarno Krško in drugo. Glede na materialne možnosti je bilo za KS Veliki Podlog na razpolago približno 100 zaščitnih mask, nekaj sanitetnega materiala in dve radijski postaji, to je bilo tudi vse. Na drugih lokacijah ni bilo tako burno.

»Hrabra fanta« sva kljub tveganju preizkusila delovanje varovanja letališke steze v Cerkljah in resničnosti miniranja. Tako sva se z vozilom zapeljala čez letališko stezo in preživela, ni bilo presenečenja, narasel je pulz in okoli 3. ure sva prišla na sedež sosednje občine, kjer je bilo vse zaklenjeno. Na sekretariatu za obrambo so se odprla vrata in prišla sva do kave. V jutranjih urah sva odšla še na Postajo milice Brežice, kjer sva srečala Molana, Pečelina in Pirša ter se pozanimala, če kaj potrebujejo.

Po vrnitvi na sedež sta sledila poročanje in dogovor za naprej.

Na sedežu občine smo v sejni sobi A oblikovali sprejemališče za prebegle pripadnike JLA, ki so jih v večini primerov pripeljali miličniki Postaje milice Krško, zadnji pa so bili stražarji iz Žlapovca, ki jih je pripeljal Keše.

Na dan napada na zasedo v Krakovskem gozdu, ki ga je načrtoval JLA, se je na Sekretariatu za obrambo znašel obveščevalec Pirc, ki sem mu svetoval, naj gre v gozd in obvesti poveljnika TO, da se bliža letalski napad. Da se bo napad zgodil, je poročal Kacin, zato smo se odločili in izvedli alarmiranje ter posredovali prebivalcem navodila za zaklanjanje.

Ocenjevali smo, da bo alarmiranje povzročilo večji preplah, bilo je nekaj klicev, nastal je tudi manjši zastoj v prometu na mostu čez Savo, posamezniki so odšli po otroke v šole in vrtce, kar je bila povsem normalna reakcija. V spominu mi je ostalo zaklanjanje IS občine in skupine Romov, ki se je pripravljala na izpit za voznike motornih vozil. Po napadu sem si ogledal

reševanje poškodovanih in ranjenih pripadnikov JLA, ki so ga izvajali delavci Zdravstvenega doma Krško, nato pa smo odredili in poslali na kraj enoto civilne zaščite za uničevanje in odstranjevanje minsko-eksplozivnih sredstev, ki jo je usmerjal Zuber.

Med vojno je Center za obveščanje prejel obvestilo o skupini oboroženih vojaških oseb, ki se giblje v Artičah oz. njeni okolici, podali so tudi njihov videz, podatke se je posredovalo OKC Krško - milici in na sedež 25. ObmŠTO. Miličniške enote so začele preverjati obvestila, vendar potrditve oz. za koga gre, ni bilo kar nekaj ur. Pojavila se je dilema, kaj storiti, skupaj z Lahom sva ocenila zadeve in dala nalogo, da Center za obveščanje o pojavu oboroženih oseb obvesti Radio Brežice z napotkom prebivalcem, da so pozorni in da o zaznavi obvestijo milico ali center. To obvestilo se je nato ponavljalo na radiu dva dni, vmes pa je bilo že ugotovljeno, da gre za enoto TO, v kateri je bil član IS Krško Koršič, ki je nosil brado. Posredovana informacija je delovala učinkovito v smislu odkritja enote in, kot v smislu samozaščitnega ravnanja ljudi. Prejeli smo več zanimivih obvestil.

Med vojno je nasprotnik prek svojih sodelavcev postavil na drogove električnih daljnovodov visoke napetosti na Libni tudi minsko-eksplozivne naprave, ki so bile za strokovnjake do takrat neznanka. Pirotehniki specialne enote Ministrstva za notranje zadeve so izvedli dezaktiviranje, s tem je bila odpravljena tudi posredna nevarnost za NE Krško.

Med pripravami na vojno in med njo je sekretariat imel odprto zvezo za prostovoljce, ki so bili pripravljeni stopiti k oboroženim in drugim nalogam. Spomnim se, da me je odziv presenetil, saj je bil odziv zanimiv zlasti glede na narodnost. Med njimi je bilo veliko Albancev.

TO je postavil zapreke na točkah, kjer bi dosegli najučinkovitejše delovanje, tako se je zgodilo tudi pri semaforju v Krškem. Takoj ko smo zvedeli za to prepreko, smo zahtevali, da se odstrani, in to zato, ker je v bližini zelo ranljivo skladišče klora. Ocenili smo, da lahko spopad na tej točki povzroči veliko ekološko nevarnost, poveljstvo je naše pomisleke tudi upoštevalo.

Med potekom vojne so delovale vse ustanove. Sekretariat za notranje zadeve, ki sem ga neposredno vodil, je v krajevnih uradih krajevnih skupnostih imel delavke, ki so bile neposredna vez z ljudmi in taka organizacija se je izkazala za učinkovito.

Med vojno so bile angažirane skoraj vse interventne službe, ki jih je vodil OŠCZ, PGE Krško je bila skozi v pripravljenosti v objektih, kjer še danes opravlja delo, aktivirana so bila poveljstva Občinske gasilske zveze, PGD in del enot Kostanjevice in Krškega, dežurstvo je bilo na CSDV, Kostaku, Cestnem podjetju Krško, Rdečem križu, da o Zdravstvenem domu Krško ne govorim.

V podjetjih Celuloza Krško, NE Krško, TE Brestanica, Mercatorju in drugih so se izvajale naloge za ukrepanje za primer ustavitve proizvodnje oz. oskrbe enot in prebivalstva. O podjetju Transport Krško, ki je opravljalo prevoze »ježev« za postavitev blokad, lahko povem, da sem le prenesel ukaz z Ministrstva za promet in zveze, ki ga je tudi izvedlo.

Vojna je zame bila tekma s časom in spretnostjo, v prednosti smo bili mi, ker smo imeli cilje in bili na svoji zemlji. Tolažil sem se s tem, da še nobena vojska ni premagala naroda, da pa lahko naredi veliko gorja. JLA sem poznal, možnost milice tudi, kako pa so se dogajale nekatere stvari, kjer sem bil tudi sam udeležen, sem skušal povedati, da ima vsak svojo zgodbo.

Prepričan sem, da smo v občini Krško takrat delovali učinkovito, čeprav so se pojavljali različni pogledi, ki pa niso bili usodni za izvedbo nalog. Živel in delal smo za spremembe in te sedaj uživamo.

*Pogovor Mihe Molana s Francem Pavlinom. Drnovo, začetek julija 1991.
Foto: arhiv Naš glas.*

*Staro mestno jedro v vojnem času. Krško, začetek julija 1991.
Foto: arhiv Naš glas.*

Anton Preskar

Plini! Plini! Plini!

Na majski skupščinski seji občine Brežice je bil izvoljen Izvršni svet občine Brežice. Novo delovno mesto sekretarja Sekretariata IS in SO Brežice sem prevzel 3. junija 1990. Na prvih sejah smo se pretežno ukvarjali z reorganizacijo občinske uprave. Na eni izmed sej se je izpostavilo tudi vprašanje upravitelja obrambnih načrtov občine. Med člani IS se je začela debata, kdo naj to dolžnost prevzame. Po pravici povedano vsakdo se je te dolžnosti otepal z vsemi štirimi. Predsednik IS je predlagal, naj to prevzame Stane Zlobko, ker to tako in tako spada k delokrogu sekretarja za obrambo. Zlobko je predlagal, naj to prevzame nekdo drug, ker on ima že preveč nalog, hkrati pa dodal, da bo rade volje pomagal. Ivan Kapušin je predlagal mene, z obrazložitvijo, da je tako in tako sekretar IS in SO tisti, ki mu pripada to delo. In tako sem bil imenovan za upravitelja obrambnih načrtov Občine Brežice.

Resnici na ljubo sploh nisem vedel, kje se ti dokumenti nahajajo, v kakšnem stanju so in kaj je treba na njih narediti. V poletnih mesecih sem vsako popoldne ostajal v službi, da sem se seznanil z dokumenti. Med vsemi temi silnimi dokumenti in načrti sem našel tudi zapisnik nadzora republiške obrambne inšpekcije. Ugotovitve inšpekcije, ki je bila v jeseni 1989, so bile porazne. Občinski obrambni načrti so dobili negativno oceno. Ugotovil sem, da vsi ti načrti zahtevajo veliko dela znotraj občinske uprave, še posebej z ustanovami (bolnišnica, zdravstveni dom ...) in podjetji v občini.

V nekem razgovoru s stricem (ta čas je bil predsednik IS SO Domžale) sem potarnal glede teh načrtov. Pohvalil se je, da so njihovi načrti zelo dobro ocenjeni s strani republiške inšpekcije, hkrati pa mi ponudil vpogled v njihovo organiziranost načrtov. Ponudbo sem sprejel. Po ogledu me je predstavil takratnemu glavnemu republiškemu inšpektorju Antonu Šoštarcu, ki živi v njegovi neposredni bližini.

V decembru smo celotne obrambne načrte ažurirali in dopolnili tako na nivoju občine in vseh organizacij ter podjetij, ki so bili izvajalci obrambe v občini. Pri tem projektu je tako, kot je obljubil največ prispeval Stane Zlobko.

V marcu 1991 je občina dobila napovedano inšpekcijo s strani republiškega inšpektorata za obrambne priprave. Na občinski upravi in v podjetjih so vztrajali dva dni. Podrobno so si ogledali vsak dokument. Po preteku nekaj dni smo prejeli uradni zapisnik. Naše delo je bilo nagrajeno z oceno odlično.

Poznejši dogodki so pokazali, da vsi ti silni dokumenti in načrti niso imeli ravno velike vloge pri osamosvajanju.

Četrtek, 27. junija 1991, je bil za vse prebivalce občine Brežice velik šok. S cerkljanskega letališča so se celi dan s helikopterji izvajali premiki zveznih policistov na naše zahodne meje, izvajal se je stalni helikopterski nadzor zračnega prostora Posavja, kontrolno točko na Obrežju je zavzel oklepno-mehanizirani bataljon JLA, minometni napad 25. ObmŠTO na cerkljansko letališče in prvi spopad TO z oklepno mehanizirano enoto JLA v Rigoncah pri Dobovi, kjer je padel prvi teritorialec v osamosvojitveni vojni Jernej Molan in bil težko ranjen poročnik Robi Fink.

Okoli 22. ure tega dne smo se na občini zbrali člani IS (Ciril Kolečnik, Stane Zlobko, Tone Podgoršek, Ivan Kapušin in jaz) in predsednik SO Ivan Tomše ter sekretar SO Darko Bukovinski. V danih okoliščinah smo premlevali izključno o dveh temah, in sicer o dokumentaciji sekretariata za obrambo in o obrambnih dokumentih Občine Brežice. Odločili smo se, da dokumentacijo

sekretariata za obrambo premestimo v pravkar obnovljene prostore v mestnem jedru, za katere ni vedel skoraj nihče, razen ožjega občinskega vodstva, občinske obrambne načrte pa začasno prestavimo v prosvetni dom Globoko, ker se tam nahaja enota Teritorialne obrambe.

Med nalaganjem dokumentacije v avtomobile je nad Brežicami besnela močna nevihta. Okoli 23.30 smo v organizirani koloni izvedli premik v Globoko. Ob poti smo pobrali Kolečnika in Tomšeta, ki sta šla pred tem domov k svojima družinama. Ko smo prispeli v Globoko, v tamkajšnjem prosvetnem domu ni bilo žive duše. Na hodniku so ostali le prazni zaboji orožja in streliva. Dokumente smo shranili v prosvetni dom. V Globokem smo ostali do naslednjega jutra.

Še pred sedmo uro zjutraj smo se vrnili v Brežice. Vozila smo parkirali za občinsko stavbo. Opazoval sem naše delavce, ki so prihajali v službo. Razen jutranjega pozdrava ni nihče spregovoril besede. Marsikdo je ostal doma in ta petek ni prišel na delovno mesto. Na občini smo 28. junija 1991 organizirali dežurno službo. V popoldanskih urah tega dne sem bil na Sekretariatu za obrambo (stara milica), ko me je klical predsednik Tomše in zahteval orožje ali vojsko, ker so napadeni s plini. Malo mi je šlo na smeh, Stane me je gledal z začudenjem, mislim sem, no, prav, pa grem pogledat na občino.

Ko pridem v predsednikovo pisarno, ves razburjen pojasnjuje, kaj se je zgodilo. Zahteva oboroženo stražo in za vsak slučaj zaščitne maske. Po ogledu dvorišča v travi najdem pol kilogramsko šolsko pločevinko KODŠ-a (solzivec). Sam pri sebi sem menil, da se milo povedano nekdo dela norce iz nas ali ne ve, kaj počne. Poklical sem našega skladiščnika civilne zaščite Željka Vovka in mu naročil, naj na občino pripelje nekaj zaščitnih mask. In res je Željko v pol pripeljal polno lado karavan zaščitnih mask. Vpraša me, kam naj jih odloži. Rečem mu, da v Tomšetovo pisarno, hkrati pa mu povem, če Tomše, vpraša zakaj v njegovo, naj mu odgovori, da je njegova pisarna največja na občini. Tako je imel naš predsednik celo osamosvojitveno vojno v svoji pisarni približno 60 kosov zaščitnih mask. Oboroženo stražo dveh mož mu je zagotovil Stane.

V soboto, 29. junija 1991, v poznih popoldanskih urah sta se na Sekretariatu za obrambo oglasila pripadnika JLA Ismet Maliči in Thači Baškimi. S Stanetom sva jih sprejela, ponudila kavo in v razgovoru skušala zvedeti kaj več o stanju na cerkljanskem letališču. Oba sta bila zelo prizadeta, delovala sta raztreseno in preplašeno. Uporabnih informacij od njiju se ni dalo izvedeti. Prosila sta le, da še enkrat vidita svoji družini, službovanje v kakršni koli drugi vojski sta zavračala in da sta onadva z vojsko za vedno končala. Stane jima je ponudil v podpis pristopno izjavo, vendar sta odklonila. Dogovorili smo se, naj gresta domov in ko bosta stvari prespala, naj se vrneta. Naslednji dan se nista oglasila, prepričan sem bil, da ju ne bomo nikoli več videli. Toda zmotil sem se. V ponedeljek že pred sedmo zjutraj oba prideta na »staro Policijo.« Znova vztrajata da ne želita prestopiti v TO. Prosita le, če jima lahko izdamo potne liste, ker nameravata oditi k Maličijevemu bratu v Švico. Stane jima kljub temu spet ponudi v podpis prestopno izjavo, čeprav želita zapustiti državo. Kljub nagovarjanju podpis zavrmeta in prosita le za potne liste.

Po telefonu vprašam sekretarja za notranje zadeve Ivana Kapušina o možnosti izdaje potnih listin. Ivan se ne želi izpostavljati, a zaradi mojega vztrajanja pravi: »Pošlji ju k meni in bom zadevo skušal urediti.« Odšla sta na občino. Ivan organizira fotografranje ob steni v pisarni Darka Bukovinskega. Fotografranje izvede Danica Rožman. Fotografinja je prava profesionalka in že v pol ure k Darku prinese slike z negativi vred. Darko jo vpraša za račun, ta pa mu odgovori, da je že v redu in da o tej zadevi ne ve ničesar in naj počne z negativi, kar hoče, ter nato odide. Darko slike preda Ivanu, on pa kot vesten nekdanji kriminalist nemudoma izda potne liste prosilcema. Še isto dopoldne Thači in Maliči skupaj z družinama čez mejni prehod Šentilj zapustita Slovenijo.

Darko kot prekaljeni uradnik z občutkom za varnost in samozaščito takoj pomisli, da je negative treba nemudoma uničiti. Domisli se zelo učinkovite metode, to je sežig negativov. Odide v svojo pisarno. Skupščinske prostore tvorijo tri pisarne, ki so medsebojno povezane kot celota, in sicer predsednikova, tajništvo in sekretarjeva. Darko položi negative v koš in jih zažge. Po skupščinskih prostorih se začne valiti ogaben plin, ki povrh še neznosno smrdi. Prav v tem trenutku v tajništvo skupščine vstopi sekretar

za okolje in prostor Ciril Zupančič. Ko Ciril začuti ogaben vonj in pomisli na petkove dogodke, začne po občinskem hodniku dirjati in kričati: »Plini! Plini! Plini!«

Na-enkrat iz svoje pisarne prileti predsednik Tomše z zaščitno masko na glavi. Zaposleni in stranke na hodniku ne vedo, kaj se dogaja. Vsi so prestrašeni in zbegani, ker ne vedo, kaj se je zgodilo. Nekateri bežijo v pisarne, drugi v paniki zapuščajo občinsko stavbo, tretji na hodniku obstanejo kot vkopani. Naš Darko uvidi, da je vrag vzel šalo, in ve, da mora zadevo nemudoma umiriti, še preden dobi širše razsežnosti. Prileti z vžigalnikom v rokah na hodnik, krili, maha in kriči: »Konec nevarnosti! Konec nevarnosti!«

Tudi v najresnejših in najtežjih trenutkih so se dogajale stvari, ki so danes smešne in hkrati nepozabne.

Osebna vojaška oprema poročnika Roberta Finka, ki je bil ranjen v boju v Rigoncah.

REPUBLIKA SLOVENIJA
Občina Brežice
Občinski štab za teritorialno obrambo

P O O B L A S T I L O

Pooblaščen pripadnika teritorialne obrambe občine Brežice

MOLAN JERNEJ, roj. 22.10.1951

za nošenje orožja TIP AP 762 M2 številka 93850.

KOMANDANT
rez.kapetan I.raz.
Matja Teropšič

Vsi pripadniki Intervencijskega voda TO Brežice so pred vojno prejeli podobna pooblastila.

Vojaški nahrbtnik padlega bojevnika Jerneja Molana.

Goran Rovn

Vojno sem okusil kot dopisnik

Vojno za samostojno Slovenijo sem preživel kot vojni dopisnik, saj sem za RTV Ljubljana takrat poročal iz Posavja in Dolenjske skupaj s snemalcem Mirkom Veselom. O tem sem potem naredil tudi dnevniški zapis za časopis Srž, ki je izhajal takrat in, iz katerega sem za objavo v tej knjigi izbral nekaj po moji oceni najzanimivejših dogodkov. O tej temi sem seveda poročal, že preden se je vojna začela, čeprav vse do zadnjega nisem vedel, kaj se bo res zgodilo in kako se bo končalo. Nikoli pa nisem niti pomislil, da mi tega ne bi bilo treba početi in nositi glave naprodaj, čeprav mi do danes za to še nihče ni rekel niti hvala, kaj šele kaj drugega. Pa kaj zato, saj sem to počel zaradi sebe, zaradi domovine in ne za slavo in odlikovanja.

Sreda, 26. junija 1991
Osvobodili so Slovenijo

Ob razglasitvi suverenosti sem bolj kot praznično vzdušje, ki naj bi ob tem vladalo, spremljal pristajanje in vzletanje letal na vojaškem letališču v Cerkljah ob Krki. Tega dne je bil zračni promet še posebej gost, saj je po mojih opazanjih prispelo deset helikopterjev, osem vojaških transportnih letal in celo eno civilno letalo. Obiskal sem tudi štab TO, vendar mi niso povedali

nič konkretnega, dali so mi le slutiti, da se nekaj pripravlja. Zvečer sem spet dežural ob telefonu, potem sem se pa le odpravil do Trga Matije Gubca v Krškem, kjer je bilo sicer nekaj ljudi, vendar kakšnega posebnega veselja ni bilo opaziti. Na poti do Brežic sem videl skupino ljudi, ki so pred trgovino v Dolenji vasi očitno prepevali, v Šentlenartu pa je kres, ki so ga zakurili v čast razglasitve, že počasi ugašal. Brežice so bile okrašene z zastavami, lipa pred Rokovo cerkvijo pa je samevala. Na brežiški tržnici je bilo precej bolj živahno. Glasba je bila glasna, pijača je tekla na veliko, še posebej pri tistih omizjih, kjer so imeli nekakšne bone. Prevladovali so predvsem mladi, bilo pa je tudi precej lokalnih političnih veljakov in morda kar preveč teritorialcev, medtem ko miličnikov skoraj ni bilo videti. Teritorialci so se obnašali, kot da so pravkar osvobodili Slovenijo. Ponosno so hodili med svojimi meščani, razkazovali orožje, sploh se mi je vse skupaj zdelo kot veselica po dobljenem boju. Takrat seveda nisem slutil, da se bo boj šele začel. Tako sem tudi sam ostal nekoliko dlje, kot sem sprva nameraval. Domov sem prišel okoli poldruge ure zjutraj.

Četrtek, 27. junija 1991
Padli so prvi strelj

Zdelo se mi je, da sem pravkar legel, ko sem zaslišal telefon. Bil je moj urednik, ki me je nekaj pred šesto uro dvignil iz postelje, češ, kako to, da sem doma, ko pa se pri Novem mestu streljajo. Preveril sem na milici, potem pa sem že slišal poročilo studia D o tem, kar naj bi se zgodilo v vasi Poganci. Takoj sem poklical snemalca Mirka, ki je medtem že odhitel k meni. Javil sem redakciji in že sva krenila proti Novemu mestu. Na mostu v Ločni sva že videla barikado vozil, ki je preprečevala dohod do centra, zato sva šla po bližnjici mimo tiskarne in takoj na UNZ. Tu smo se dogovorili, da naju miličniki s svojimi vozili prepeljejo do blokade v vasi Poganci, dlje pa tako ali tako ni bilo dovoljeno. Na blokadi je bilo precej teritorialcev in nekaj novomeških novinarjev. Ko sva se s snemalcem hotela peš približati koloni oklepnih vozil, ki je ponoči prispela iz Karlovca, so naju teritorialci grobo ustavili in naju niso pustili naprej, češ da je že dovolj napeto in naj nikar še midva ne povzročava problemov. Po jutranjem streljanju so namreč odpeljali

enega oficirja JLA v novomeško bolnišnico, trije vojaki, ki so ga spremljali, pa se potem niso več hoteli vrniti v enoto. Pogajanja so trajala že precej časa, naša oddaja pa je bila spet ob desetih. Zato sva posnela pred blokado kratko poročilo in se z vozilom milice vrnila v novomeški UNZ. Tam sva se dogovorila, da nam bodo miličniki skušali spraviti kaseto v Ljubljano, saj je bil ves promet na avtocesti že zaustavljen.

Kmalu zatem je bilo slišati, da bo kolona krenila naprej, do magistralne ceste Zagreb–Ljubljana, vendar so nas odgnali in nam prepovedali snemanje. Kolono sva zato pričakala na vstopu v Novo mesto, posnela njen prihod, potem pred njo peljala čez most, kjer sva jih v križišču spet čakala. Tam je prišla tudi ekipa angleške televizije, ki se očitno ni zavedala, kaj se dogaja, zato so nama sledili, ko sva v vožnji do odcepa v Mačkovcu prehitevala vojaška vozila in jih seveda vseskozi snemala. Na odcepu sva jih pustila mimo in jih na avtomobilski cesti proti Ljubljani še enkrat prehitela. Zatem sva že zagledala nepregledno kolono vozil, ki je bila zaustavljena na klancu. Prebila sva se mimo njih do drugega odcepa za Novo mesto, kjer je bila blokada iz tovornjakov, miličniki pa so naju ustavili in vrnili. Jasno nama je bilo, da tu vojska ne bo mogla naprej, zato sva se po gozdni poti prebila do blokade, potem na magistralno cesto, kjer so nama miličniki povedali, da je cesta na več mestih zablokirana.

Kljub temu sva se po dobrih dveh urah prebila do Ljubljane, in sicer deset minut pred začetkom oddaje. Na TV je bila prava zmešnjava. Rekli so mi, naj napravim prispevek za oddajo ob 15. uri, zato sem začel sestavljati tekst in montirati prispevek v montirnici. Nenadoma sem s hodnika zaslišal svoj glas. Šele ob pol dveh so namreč objavili moje poročilo, ki sem ga poslal po telefonu ob deveti uri zjutraj. Res profesionalno, ni kaj. V jezi sem dokončal montažo prispevka.

Že pred klancem na Medvedjeku, za njegovo ime sem takrat prvič slišal, sva naletela na kolono tovornjakov, peljala sva mimo in prišla do parkirnega prostora pri Velikem Gabru. Nato sva se peš povzpela na bližnji nadvoz. Srečala sva domačina, ki se je ukvarjal s svojo napravo za obrambo proti toči, in ga v šali povprašala, če se pripravlja, da nas bo branil z raketami za točo.

Kaj je odgovoril, se ne spominjam več, vem le, da nama je pokazal pot, po kateri sva najlažje prišla do nadvoza. Pozneje sva izvedela, da je bil to 58-letni Anton Kotar, ki so ga dan pozneje ubili letalski izstrelki, zažgali njegov hlev in kozolec, ob tem pa je zgorelo tudi njegovo truplo. Z nadvoza sva posnela kolono vozil, obenem pa izvedela, da je na drugi strani kolona vojaških vozil. Takoj sva spustila z mostu in se med tovornjaki prebila na drugo stran ceste in nato po travniku ter poljski poti prišla do nadvoza, od tu sva nadaljevala vožnjo do naslednjega mostu, kjer so naju ustavili teritorialci. Most je bil namreč poln eksploziva, prav tako cesta pod njim z obeh strani. Bilo nama je neprijetno, a sva kljub temu posnela tudi to, nato pa zavila na kolovoz, ki pelje proti bližnjim hišam. Od tu sva imela kot na dlani kolono oklepnikov, ki se je očitno prebila iz Mačkovca. Spet so se začela pogajanja med vojsko in teritorialci, ki so zasedli položaje na obeh straneh ceste. Kmalu sta prišla reporterja studia D, nato pa še TV-ekipa munchenskega Tele 5. Ozračje je bilo napeto, čeprav se teritorialci, ki so se opogumljali s pivom, tega najbrž niso povsem zavedali. Vedel sem namreč, da vojaške kolone ne smejo spustiti naprej in, da vojska ne bo kar tako odnehala.

Ko sva oddala Profit, sva odšla proti Posavju in se še zadnji trenutek peljala skozi Mostec, kjer so se iz kombija izkrcavali teritorialci, s kombijem pa so nato zaprli cesto. V Dobovi je bilo polno ljudi, od katerih sva zvedela, da je bilo slišati streljanje in da so nekoga ubili. V tem času so se v daljavi slišale eksplozije, teritorialci naj bi napadli letališče v Cerkljah. Iz bližnje hiše sem nato skušal telefonirati, a nama ni uspelo niti iz železniške postaje, zato sva odšla k staršem radijske dopisnice Irene Majce. Tudi tu je bilo zaman, napotili so naju skozi vas in po velikih težavah sva prišla v Brežice. Pred štabom TO sem srečal zdravnika, ki je povedal, da je v Rigoncah padel en pripadnik TO, drugi pa je bil težje ranjen. Presunjena ob tej informaciji sva se odpravila do hiše Vlada Podgorška, dopisnika Dela, kjer se je nama naposled le uspelo javiti in oddati poročilo, nakar sva odšla domov. Pozno v noč sem spremljal TV in gledal, kaj se je dogajalo minuli dan, in stalno klicaril naokoli. Potem sem s težavo in zaradi utrujenosti le zaspal. Za mano je bil prvi dan vojne.

Petek, 28. junija 1991
Ognjeni krst

Ko sem po nekaj urah spanja zjutraj poklical naokoli, sem izvedel, da ni kaj posebej novega, le na Medvedjeku so vsak čas pričakovali boje. Poklical sem Mirka, s katerim sva se že zgodaj odpeljala skozi Globoko in Kapele do Dobove. Ob železniški postaji se je utaborilo nekaj vojaških vozil. Ko so mi na postaji potrdili, da mirujejo, sva začela snemati. Takoj se nama je približal eden od vojakov in dejal, naj tega ne počneva. Skušala sem mu dopovedati, da le opravljava svoje delo, nakar je prišel še oficir, tako da sva vsaj na videz odnehala. Zatem sva odšla na postajo in v senci tamkajšnjega grmičevja posnela še nekaj kadrov, nato pa se odpeljala skozi Dobovo do vasi Rigonce, kjer je bil dan prej ubit Jernej Molan. Sledov o tem ni bilo videti, na poti nazaj sva se pogovarjala z domačini, ki pa nama niso vedeli kaj dosti povedati. Le to, da je bilo ponoči na tem območju več vojaških vozil, ki so prišla celo do vasi Loče, potem pa so se zjutraj odpeljala proti Zagrebu.

Takoj zatem sva se vrnila do Čateža in potem po stari cesti skozi Prilipe, mimo Mokric do Obrežja, kjer sva že zagledala oklepneke ob glavni cesti, ki so zasedli mejno kontrolno točko. Šla sva nad bližnji nadvoz, od koder sva posnela okupatorsko vojsko, ki je poleg ceste zasedla tudi bližnje njive, nato pa se peljala proti Bregani in po magistralni cesti proti Sloveniji. Iz avtomobila sva posnela tablo z napisom Republika Slovenija, ki je ostala na svojem mestu. Vojsko, ki je zasedla to območje in slovensko zastavo, ki je malo pred tem zaplapolala na nadvozu v posmeh jugoslovanski zastavici, ki so jo vojaki izobesili na anteno vojaškega transporterja.

V Novem mestu je bilo precej panike, pričakovati je bilo, da se bo vojska skušala prebiti iz vojašnice, zato so se teritorialci vkopali. Ob snemanju, ta čas je bil dan tudi alarm za zračni napad, so se na naju spravili teritorialci z lopatami, češ da jih ne smeva snemati. Bili so preplašeni, zato se raje nisva prepirala in jih prepričevala, ampak sva odšla naprej. Kmalu so naju ustavili miličniki, naju legitimirali, nato spustili dalje. V tem času so nad nama preleteli v nizkem letu štirje jastrebi, ki jih zaradi hitrosti nisva uspela posneti. Zato sva nadaljevala do Trebnjega. Na odcepu za Trebnje sva srečala novinarja Janeza

Pavlina, ki nama je svetoval, naj ne nosiva glave na prodaj. Na Medvedjeku je bilo namreč zelo vroče, vojska pa je streljala celo na reševalna vozila, ko so pobirala ranjene teritorialce in civiliste.

Na odcepu je poleg miličnikov stalo tudi nekaj reševalnih vozil. V razgovoru z njimi sva izvedela, da je vojska zaprosila za pomoč novomeško vojašnico, od koder naj bi prišli po njihove ranjene in mrtve. Zato sva sklenila, da se bova skušala priključiti tej miroljubni koloni in kaj posneti, saj sva bila prepričana, da je boj končan. Po tem se nam je pridružil še dopisnik Dela Marjan Bauer, ki je bil že dopoldne na bojišču. Po več kot polurnem čakanju je iz Novega mesta le prišel tovornjak, vendar z vojaki brez sanitetnega osebja. Z avtomobilom sva kljub temu sledila temu vojaškemu vozilu in dvema rešilcema iz novomeške bolnišnice.

Mirko je vso pot snemal, nato smo z glavne zavili na stransko cesto in se približali koloni oklepnih vozil. Tam sva že opazila sledove letalskih in drugih napadov, oklepniki pa so bili vsaj na zunaj videti nepoškodovani. O boju je pričalo tudi precej kosov uporabljenega streliva, ki je ležalo po cesti in luknje na stranski cesti. Vozila pred nami so obrnila, tako sem storil tudi sam. Ker pa nisem želel ovirati reševalcev, sem službeni avto postavil med dve polomljeni drevesi, ki sta padli na cesto. Nato sem izstopil iz avtomobila, se malo razgledal, slišal vojake iz vojašnice, ki so prosili, naj v tem času, ko so tukaj, ne streljajo. Potem sem dejal snemalcu, naj že končno zleze iz avta, da bova prej kaj konkretnega posnela. To je opazil kapetan iz oklepnika, ki je začel kričati, da »nema snimanja«. Nato je cinično dodal, da so naši teritorialci »gadni« in da dobro streljajo. Videl sem, da so vojaki pripeljali tudi vodo. Nenadoma sem zagledal nad sabo dve točki, ki sta se nam približevali. Slišal sem le klic enega od starešin, naj vojska zapre pokrove na oklepnikih, potem pa se je z neba že zasvetilo. Videl sem za trenutek še ognjene strele, nato pa sem se že pogнал v bližnje grmovje nad cesto in se skušal z rokami zadržati, da ne bi padel nazaj. Bil sem nemočen, saj bi nas lahko v takem položaju pobili kot pse. K sreči je padalo nekaj metrov nad nami. Kam točno, nisem skušal niti ugotavljati, saj sem samo čakal, kdaj me bo kaj zadelo. Ko sta letali odleteli, sem skušal prestaviti drevo, ki mi je zapiralo pot. Zakričal sem Mirku, da zbeživa. Ta je res priletel v avto in že sva drvela proti Trebnjemu. Za nama se je spustil tudi kolega

Bauer, naju prehitel, potem pa pred najinimi očmi zletel z makadamske ceste na travnik in izza ovinka spet pristal na cesti s povsem razbitim avtomobilom renault 5. Bilo je kot v filmu. Ustavila sva se ob njem in mu dejala, naj gre naprej z nama, a je očitno še v šoku zatrjeval, da je z njim vse v redu in da bo sam peljal naprej. Ker se ni dal prepričati, sva ga prisilila, da je šel iz avta in z nama proti Trebnjemu. Tam smo se spet ustavili pri miličnikih, povedali, kaj smo doživeli in nadaljevali pot proti Novem mestu. Pred dopisništvom Dela sva odložila kolego, nato pa nadaljevala do bolnišnice, od koder sem naposled priklical uredništvo. Tam mi sploh niso verjeli, kaj sem doživel, vendar so dejali, naj se pazim. Jezen sem odložil slušalko, prijel za mikrofona in pred bolnišnico, kamor so pravkar pripeljali ranjene vojake z Medvedjeka, napravil poročilo. Nato sem odšel v prostore svojega dopisništva in poklical domov. Seveda nisem omenjal, kaj sem doživel, da ne bi bili preveč v skrbeh. Izvedel sem tudi, da so streljali v Cerkljah. Mirko je odnesel kaseto na vlak, jaz pa sem sestavil še eno poročilo in ga oddal po telefonu v prepisovalnico.

Za mano je bil torej ognjeni krst. V kratkem času sem spoznal, kako hitro lahko izgubiš življenje. Bilo je polno doživetij, ki jih ne bom nikoli pozabil, bilo pa je tudi razočaranje, saj nihče od mojih nadrejenih ni znal ceniti tistega, kar sem skušal narediti. Morda bi moral pri tem izgubiti glavo ali biti vsaj ranjen. Ko sem zvečer gledal posnetke Iztoka Aberška, ki se je z ljubljanske strani prebil do kolone tovornjakov in kmetije Kotorjevih, sem spoznal, da bo ta vojna zahtevala preveč nedolžnih žrtev.

Sobota, 29. junij 1991
Štejemo mrtve in ranjene

Kazalo je že, da bo ta dan minil mirno, zato sva se s snemalcem zjutraj odpravila na Obrežje. Medtem sva po radiu poslušala, da se je v Novem mestu zgodil incidenta in da so zasegli vozilo ter nekaj vojakov, ki so prevažali hrano, v avtomobilu pa je bilo tudi precej orožja. Zato sva krenila tja. V Novem mestu je bilo kar živo, na cestah je bilo precej ljudi, ki so očitno debatirali o minulih dogodkih. Pred postajo milice je bilo veliko miličnikov, nekaj teritorialcev in ekipa studia D. Od njih sem izvedel eno različico dogodkov, na novomeškem

UNZ, kjer so me prijazno sprejeli in pogostili s kavo ter sokom, pa še drugo, uradno. Tam sem tudi izvedel, da so zveze z Ljubljano prekinjene, zato sem spet zaprosil za njihove in se javil v uredništvo. Na Medvedjeku je bilo ta dan mirno. Vojska je utaborila malo nižje, zato sva sklenila, da ne greva več tja.

Obiskala sva novomeško bolnišnico. Tam sem najprej govoril z dr. Morelo, ki vodi kirurški oddelek, nato pa so mi na tamkajšnjem patološkem oddelku pokazali mrtvega vojaka albanske narodnosti in šest voznikov tovornjakov. Njihova trupla so bila razcefrana, eden je bil brez glave. Vodja oddelka mi je skušal čim več pokazati in razložiti. Z izgovorom, da me zunaj čakajo, sem pobegnil iz teh prostorov, posnel poročilo in pogovor z dr. Morelo, nato pa sva odšla v mrtvašnico, kjer so vsa trupla že razvrstili po tleh, da bi jih posnela. Ob tem so nama pripovedovali, kam so bili zadeti, od kod so in podobno. Mirko je naredil le nekaj splošnih kadrov in sploh ni hotel več snemati. Bil sem jezen nanj, saj sem imel občutek, da bi lahko ti prizori marsikoga prepričali o nesmiselnosti reševanja zapleta s silo. Šlo je v glavnem za bolgarske državljane, trije pa so bili iz Jugoslavije. Vsi so bili ubiti z orožjem, ki bi moralo braniti to državo pred zunanjimi sovražniki.

Vrnila sva se v dopisništvo, kjer sem dokončal tekst. Vse skupaj je Mirko odnesel na vlak. Sam sem sestavil še eno tonsko poročilo o tragični bilanci bojov na Medvedjeku. Tega sem skušal poslati prek studia D, vendar zaman, zato sem se spet obrnil na UNZ. Ko je bilo poročilo predano, sva odšla nazaj v Posavje. Izvedela sva za streljanje v Skopicah, zato sem oddal še eno poročilo. Telefonirali so mi tudi iz Ljubljane in povedali, da posnetkov iz mrtvašnice ne bodo objavili

Ponedeljek, 1. julij 1991
Preleti letal sejejo strah

Takoj zjutraj sem izvedel, da se je kolona oklepnikov z Medvedjeka prebila do blokade v Krakovskem gozdu. Seveda sva se s snemalcem takoj odpravila po lokalni cesti proti Rimšu, kjer sva zagledala precej reševalnih vozil, ki so tja očitno pripeljala teritorialce. Niso naju pustili blizu, ker so se

v bližnji hiši pogajali z vojsko. Rezultat teh pogajanj je bil meni znan še pred njihovim koncem, saj sem vedel, da ta enota ne bo odstopila od zadanega cilja. In res je kmalu prišla delegacija iz hiše. Od daleč sva jo skušala posneti, nato sva naredila še nekaj korakov, malo počakala, potem pa odšla naprej, saj mi je že bilo jasno, da bo to stanje trajalo še nekaj časa in da bodo prav gotovo izbruhnili boji. V Krškem sva oddala kaseto in se nato še enkrat zapeljala skozi Krakovski gozd.

Odpeljala sva se še do Novega mesta in od tam na Medvedjek, in to po magistralni cesti. Tam so že začeli odstranjevati posledice minulih spopadov. Kombiji in tovornjaki so bili prerešetani, nekateri zažgani, vse naokrog pa je bilo tudi polno stekla, vojske, oblačil, hrane in še česa. Posnela sva ostanke in se nato izmuznila do vrha klanca na Medvedjeku, kjer ni bilo več tovornjakov. Menda naj bi cesto kmalu odprli. Potem sva po nadvozu, ki je bil pred dnevi poln eksploziva, odpeljala na drugo stran, kjer so pod letalskimi izstrelki padle nedolžne žrtve. Oglasila sva se na pogorišču Kotarjevega gospodarskega poslopja. Dim se je še vedno kadil. Približala sva se skupini mladih, in ker so bili nekateri v črnini, sva menila, da so domači. Izkazalo se je, da sva imela prav. Po krajšem pogovoru z enim od njih sva posnela pogovor. Šele na koncu sem izvedel, da je bil to sin. Kmalu se je domačiji približal miličnik, očitno znanec pokojnika. Naredila sva še nekaj posnetkov z opustošenega dvorišča in hleva ter se spustila med ukleščene tovornjake. Na tleh je bilo še polno krvi, ostankov človeških las, kruha, pijače, delov oblačil. Tam so prej ležali vozniki tovornjakov, ki so jih zadela letala. Šest je bilo takoj mrtvih, preluknjana pločevina je nemo govorila o silovitosti tega orožja.

Odšla sva v naselje, ki je oddaljeno kilometer, tam sva bila pred bitko. Ljudje so naju spoznali in pozdravljali, vsi pa so bili še vedno prestrašeni. Hiše imajo obstreljene, okna razbita, kljub vsemu pa so še vsi živi. Občudoval sem jih, kako vse to prenašajo, saj imajo razbito tisto, kar so verjetno leta gradili. Po snemanju sva v Trebnjem na železniški postaji oddala kaseto, nato pa nadaljevala do Mokronoga.

Preletavanje je trajalo pol ure. Vaščani, ki so bili že preplašeni zaradi groženj starejšega vodnika JLA Grujevića, so bili bolj bledi. Krenila sva proti

vojaškemu skladišču. V naselju pred njim sva se ustavila, domačini so naju izzivali, in ko sem videl, da je pred nami odpeljala ena izmed TV-ekip, sem še sam pritisnil na plin, naročil Mirku, naj snema, in počasi vozil mimo skladišča. Vojakov ni bilo nikjer videti, Mirko me je priganjal, naj pospešim, končno je bilo tistih nekaj metrov za nama in lažje sem zadihal. Takoj sva odšla naprej skozi povsem prazen Mokronog do Sevnice. Tam sva se najprej oglasila na železniški postaji, nato pa še na postaji milice, od koder sem oddal poročilo in se javil domov. Potem sem skušal priti do zbirnega centra prebežnikov, vendar so mi odsvetovali, da bi kaj snemal, a tudi kje je center, mi niso hoteli povedali.

Pogled danes

O teh dogodkih tako danes kot leta po njih le redko govorim, saj menim, da nisem takrat počel nič neobičajnega in da s svojim delom nisem opravljal junaških del. Preprosto sem opravljal delo dopisnika, čeprav v tistem času vojnega dopisnika. Vse bi se seveda lahko končalo tudi drugače, saj sem vedno hotel biti na mestu dogajanja, da bi s snemalcem tudi kaj posnela. Če bi se kaj takega zgodilo jutri, bi zagotovo storil enako.

Goran Rován pri novinarskem delu ob otvoritvi Postaje prometne milice. Krško, 7. 6. 1991. Foto: arhiv Naš glas.

Vojni novinar Goran Rován med intervjujem v vojašnici Cerklje. Cerklje ob Krki, september 1991. Foto: videofoto Grajžl.

*Delo poročevalcev je pomembno tudi za ohranjanje zgodovinskega spomina.
Krakovski gozd, začetek julija 1991. Foto: arhiv Naš glas.*

*Irena Majce je pred vojno in med
njo poročala iz Posavja za Radio
Slovenija. Letališče Cerklje ob Krki,
20. 11. 1991. Foto: Mitja Teropšič.*

Pavel Perc

Kaj se prelomi v človeku med vojno?

Zemlja ni žejna vojščakove krvi, ampak človeškega znoja, nekoliko pacifistično zveni brazilski pregovor, pa vendar dobro izpostavlja vprašanje o (ne)smiselnosti sleherne vojne. Dr. Anton Trstenjak pravi, da ne moremo biti srečni in zadoščeni v življenju, če gojimo ljudomrzno miselnost, ki je nasprotna življenju. Človekova življenjska naloga je, po besedah profesorja Trstenjaka, da »goji ljudomilo miselnost in čustvovanje, da uresničuje življenjsko držo, ki mu življenje razvedri.« Kaj je vojna? Kaj se lahko zgodi v človeku, da postane na nek način povsem drugačna osebnost? Kaj se prelomi v njem, da postane prijazen, miren fant, kot je bil Vojko Kotnik, ki ga je z njegovim starejšim bratom Igorjem v otroštvu pazila v naši hiši na Glavnem trgu moja, žal, že pokojna mama, odločen bojevnik, eden junakov vojne za Slovenijo, ko je v Krakovskem gozdu s smrtonosnim orožjem uničeval oklepniške JLA? Je bila Vojkova tragična smrt, v katero je po vojni na Logu potegnil tudi svojo neuslišano, oz. nedovoljeno »Julijo« in njune starše, tudi posledica taiste vojne in strahot, s katerimi se je mladenič moral spopasti? In kaj se lahko zgodi, gledano skozi prizmo spopada med nastajajočo slovensko vojsko in JLA, da dovčerajšnji skoraj naturalizirani Mokronžan, prijazni podoficir JLA Grujović, ki rad pomaga domačinu v avtomehanični delavnici, med taisto vojno postane zadrt, promiloševičevsko indoktriniran srbski vojak, ki grozi, da bo pognal v zrak ogromno vojaško skladišče goriva v Ciganski dolini oz. na Puščavi pri Mokronogu? Grujović je prav zaradi teh groženj prebivalcem

Mirnske doline postal srbski junak in po njem naj bi tudi poimenovali žganje, ki ga je rad pil in se naposled – zapil, morda tudi zato, ker ga je pekla vest, ko se je iz mokronoške »ovčke« čez noč prelevil v volkodlaka. Te vloge pa ni bil vaje ali se z njo vsaj ni dokončno sprijaznil. Ali bi lahko ob tem parafrazirali rek, da revolucija žre svoje otroke in vojna prav tako? Moj prijatelj, po poklicu zdravnik, psihiater, je nekajkrat ob koncu osemdesetih let jasnovidno napovedoval, da bo na balkanskih tleh še velika morija, a moram priznati, da teh besed nisem jemal najbolj resno. Šalil sem se, da verjetno razmišlja tako črnogledo pod težo odgovornega in težkega poklica, ko skuša zlesti pod kožo ljudem z duševnimi in socialnimi stiskami in jim pomagati narediti red v glavi, pri tem pa zapostavlja svoje »podstrešje« ...

Zato bi skušal v naslednjih vrsticah vsaj nekoliko osvetliti, v kakšnem ozračju sem med ljudmi spremljal priprave na dokončno samostojnost in neodvisnost Slovenije (pretežno, po službeni dolžnosti, v sevniški in delno v trebanjski občini), ki jo je nedvoumno napovedal plebiscit in omogočila v največji meri prav vojna za samostojno Slovenijo. Ta je prav zavoljo odločnosti, v veliki meri tudi Posavcev in Dolenjcev, sprva presenetila celo nejeverne Tomaže, ki so bili sila skeptični že ob ideji o uresničevanju tisočletnega sna o samostojni državi, kaj šele ob padcu na trdna tla, da gre tokrat hudo zares. Iz pogovorov in izjav ljudi je razvidno, da takšen razplet sploh ni bil naključen, ampak že nujnost, skrajni čas, da Slovenija da slovo dotlej skupni federativni državi, ki je tudi v očeh preprostih ljudi vse bolj postajala unitaristična Srboslavija, z močno oporo v JLA.

Zaradi osamosvojitvenih teženj so se začele velike težave tudi v največjih sevniških podjetjih, kajti Srbija je začela blokirati slovenske izdelke. Direktor 1370-članskega kolektiva otroške konfekcije Jutranjka, Drago Milinovič največjega tovrstnega podjetja v takratni Jugoslaviji, je januarja 1991 povedal, da je blokada zajela 30 odstotkov izdelkov Jutranjke in predlagal, da bi slovenska vlada pomagala vsem kolektivom, ki so po plebiscitu ostali brez vsaj 25 odstotkov domačega trga. Jutranjka je takrat izvozila 65 odstotkov proizvodnje, a cene so bile v tujini nespodbudne. Zaradi tega in srbske blokade je Jutranjka takrat napovedala zmanjševanje števila zaposlenih in potrebo po povečanju storilnosti. Kako pomenljivo! Danes, ko pišemo leto

2002 in nič ne kaže na konec umiranja Jutranjke na obroke, ko ni kruha niti za polovico tistega števila delavcev kot pred dobrim desetletjem! Eden vodilnih mož sevniške Lisce Franc Ernestl pa je povedal, da so zaradi nastalih političnih razmer v Lisci skušali zaščititi svoje premoženje v Srbijo, s tem da je delavski svet Lisce sprejel akt o ustanovitvi podjetja Lasica v Babušnici. V tej pobrateni srbski občini s sevniško si je največje sevniško podjetje s preoblikovanjem svoje proizvodne enote v samostojno podjetje, pravno-organizacijsko v družbo z omejeno odgovornostjo, s 60 odstotkov Liščinega ustanovitvenega kapitala, formalno sicer zagotovilo dolgoročno proizvodno kooperacijo, toda, žal, so poznejši dogodki pokazali, da niti to ni bila dovolj močna varovalka ob srbskem lastninjenju, bolje prilaščanju slovenskega premoženja.

Pomočnik vodje nadzorništva sevniške izpostave Elektra Celja Janez Krajnc mi je v začetku januarja 1991 takrat na vprašanje, kako bi morali ukrepati, potem ko se je razpočil Markovičev milni mehurček napredujoče ekonomije in konvertibilnega dinarja, odgovoril, da bi se morala Slovenija čim prej osamosvojiti, s svojo denarno enoto in popolnoma prekiniti politične stike z jugovzhodom Jugoslavije. »Srbski rop stoletja je dovolj resno opozorilo, da si ne smemo več delati utvar o kakšnem skupnem življenju, kaj šele, da bi bili kos inflaciji,« je še dodal Krajnc. Voznik avtobusa pri celjskem Izletniku Roman Zelič pa je menil, da bi morala Slovenija reagirati na srbsko blokado in prednovoletni rop v Narodni banki Jugoslavije (NBJ), da bi bil slovenski denar nujna, če se hočemo res čim prej postaviti na svoje noge in če mislimo resno z našo samostojnostjo in neodvisnostjo. »Čas je, da prenehamo obstajati kot molzna krava naših južnih bratov, naj se končno navadijo živeti od svojih žuljev in dela,« je začinil svojo izjavo Zelič.

V tistem času je srbski predsednik Predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije dr. Borisav Jović že vse bolj nedvoumno kazal, da skuša vpeti v svoj voz, ki pelje v smeri Srboslavije, tudi JLA, in je tudi pred svetovno javnostjo to, vsaj na papirju eno najmočnejših armad v Evropi, razgaljal kot vse manj jugoslovansko in ljudsko. To spoznanje sploh ni bilo nepomembno ob poznejšem spopadu v vojni za Slovenijo. Da se nekaj nevarno kuha priča takratni poziv levice, ki ga je v imenu SDP Slovenije

podpisal Ciril Ribičič, za SDP Hrvaške Ivica Račan, za SK-BH-SDP BiH Nijaz Duraković in za SKM-PDP Makedonije Petar Gošev. Pozvali so vse demokratične sile v Jugoslaviji, vse ljudi dobre volje, da si v težkem trenutku podajo roke prijateljstva in miru. Pozvali so k hkratni dosledni depolitizaciji JLA in demilitarizaciji jugoslovanske družbe, za razorožitev vseh.

Predsednik Slovenske kmečke zveze – LS in član slovenskega predsedstva Ivan Oman je aprila na občnem zboru sevniške podružnice izrazil nezadovoljstvo z načinom in prepočasnim tempom osamosvajanja Slovenije. Tudi v Posavju smo bili kljub cvetočemu maju vse bolj zaskrbljeni zaradi barikad, miniranja cest, tirov, vodovodov na sosednjem Hrvaškem in veseli že, če ni bilo vsaj nič mrtvih. Olga Kozole, kuharica v sevniškem Pepihamu, je slišala, da se že po svetu zgražajo nad srbsko politiko terorja nad večinskim prebivalstvom na Kosovu. »Zdaj pa bi radi terorizirali in izsiljevali še Hrvaško. Zdi se mi, da igra vojska dvojno vlogo,« je menila Olga. Ob običajni »primopredaji« funkcije predsednika P SFRJ, ki je bila poprej avtomatizem se je hudo zapletalo. Rajko Novšak, prodajalec v sevniškem Mercatorju, je menil, da bi moral biti predstavnik Hrvaške Stipe Mesić že predsednik P SFRJ, če bi bili normalna država. Ta organ je med enoletnim predsednikovanjem Jovića, poslušnega uresničevalca Miloševićevih scenarijev, izgubil ves ugled. »Dokler bodo imeli Srbi tri glasove v predsedstvu in ob članu predsedstva iz Črne gore, ki se ima za Srba, bo to stalna grožnja Srboslavije. A ta prevlada jim ne bo uspela!« je bil prepričan Novšak.

Toda zadah balkanskega kotla je vse bolj skrbel starše in druge sorodnike mladeničev, ki so takrat nosili vojaško suknjo v enotah JLA. Nekoliko v stilu radia Erevan jih je skušal pomiriti z izredno sejo sevniški izvršni svet, češ načelno se 61 sevniških vojakov (največ, skoraj 43 odstotkov jih je služilo na Hrvaškem, petina pa v Srbiji in Sloveniji) dobro počuti in nimajo posebnih problemov. Toda, čeprav so delavci občinskega sekretariata za notranje zadeve, občo upravo in ljudsko obrambo do teh neuradnih podatkov prišli po osebnih stikih, se je lahko tudi dogajalo, da ni čisto tako. Čeprav so do teh neuradnih podatkov skušali priti z osebni stiki, ki so gotovo mnogo bolj pristni kot uradniško dopisovanje. Sevniški izvršni svet je sprejel stališče, da se morajo vojaki po dopustih vrniti v svoje enote, je pa sekretariat posredoval republiški

vladi pobudo, da zagotovi pravno podlago za odpoklic vseh sevniških vojakov v JLA, prav tako naj bi se iz JLA takoj vrnili, ki so že odslužili vojaški rok, pa so jih zadržali v vojski. Na izredni seji izvršnega sveta, zaprti za javnost in novinarje, so določili objekte posebnega pomena za obrambo in zaščito. Izvedel sem, da so se trije vojaki iz sevniške občine, ki jim je rok službe v JLA potekel 15. maja, končno le vrnili domov. Vsem rezervistom so naročili, naj se odzivajo izključno na pozive občinskega upravnega organa za ljudsko obrambo, pripadnikom narodne zaščite pa bodo pošiljale pozive krajevne skupnosti. V učnem centru za usposabljanje pripadnikov slovenske teritorialne obrambe v Pekrah ni bilo nobenega Sevnčanina, medtem ko so bili v mariborski vojašnici vojvode Mišiča JLA štirje.

Čeprav je bil razplet jugoslovanske krize blizu in je kljub kratkemu roku do osamosvojitve manjkalo še marsikaj, urediti bi bilo treba tudi vprašanje meja bodoče samostojne Slovenije. Prevladovalo je prepričanje, da te naj ne bi bile sporne. Sevnikiški pismonoša Marjan Ivnik je celo menil, da ni nobene potrebe, da bi imeli s Hrvati kakšno posebno mejo ali carinarnice. »Dovolj bi bilo, da bi državljani ene in druge republike prehajali mejo z osebnimi izkaznicami. Tisti pa, ki k nam prihajajo z raznimi košarami in podobnim blagom, se s tem najboljše legitimirajo in po moje ne bi bilo potrebnih nobenih posebnih dokumentov, da bi ugotovili, kako moramo ukrepati,« je dejal Ivnik.

V počastitev samostojne Slovenije in 40-letnice sevniškega taborniškega Odreda treh smrek (OTS) sta občinski odbor LDS in OTS 28. junija vabila na koncertni maraton pred taborniškim domom s približno desetini znanimi rock skupinami in posamezniki. Na Glavnem trgu v Sevnici je na slovesnosti ob razglasitvi samostojne in suverene Slovenije tisoč glavi množici ob tem zgodovinskem dogodku spregovorila sevniška županja Breda Mijovič, zapel je mešani pevski zbor Primož Trubar iz Loke pri Zidanem Mostu, zaigrala pa sta sevniška godba in ansambel Srce Slovenije. Množica je burno zaploskala, ko so izobesili novo slovensko zastavo, in v marsikaterem očesu se je zalesketala solza radosti. Zatem so v parku pred občinsko stavbo zasadili lipo državnosti, na Glavnem trgu pa se je ljudsko rajanje zavleklo v pozne ure. Ko je po 26. juniju Slovenija še praznovala samostojnost, je generalštab JLA, ki očitno ni imel več poveljnika nad sabo, poslal nad mlado državo

letala, tanke in oklepniške. Alojz Anzelc, upokojenec iz Sevnice, je povedal, da se je ves čas nekako bal in slutil, da bi lahko JLA z oboroženo agresijo ogrozil samostojnost in suverenost Slovenije. »Zdaj, ko si je vojaška vrhuška v Beogradu privoščila to drago avanturo, mislim, da moramo vztrajati pri sprejetih odločitvah. Bomo pač morali še z večjim zanosom zgraditi čvrste temelje našega gospodarstva, s tem pa tudi mlade države.« Ker so se ljudje zaradi vojnih razmer raje zadrževali doma, je propadel tudi referendum za uvedbo krajevnega samopriskpevka v sevniki krajevni skupnosti. Po rezultatih v okoliških krajih bi referendum 30. junija še uspel, toda v središču, v mestu Sevnica, kjer je največ volivcev, jih je prišla glasovat le dobra tretjina ...

V posebni psihozi negotovosti, pomešani s strahom in odločnostjo, so preživljali vojno prebivalci Mirnske doline, posebej še Puščave pri Mokronogu in okolice, kjer je 32-letni starejši vodnik JLA Dragomir Grujović grozil, da bo razstrelil vojaško skladišče v Ciganski dolini s približno 8 milijoni litri naftnih derivatov. Grujović, ki so ga vojaške oblasti tako rekoč čez noč povišale v oficirja, potem ko je bo poskusu predaje skladišča slovenski vojski ranil svojega poveljnika kapetana Furlana, je sicer nekajkrat po telefonu povedal, da ne bo naredil nič takega, kar bi ogrozilo okolje in ljudi, s katerimi je v približno 15 letih službovanja v Mokronogu in drugod po Sloveniji stkal številne prijateljske vezi. Za svojo »miroljubnost« je Grujović zahteval, da ga slovenske oblasti pustijo pri miru. Grujović se je pomiril, ker je lahko njegova družina (oblastna žena in otroka) odšla na varno v rojstni Čačak. Zadovoljen je bil, ker ni bilo težav z oskrbo njegove enote 35 vojakov in starešin s hrano, celo s časopisi. 30. junija, ko sem dolgo zaman vrtel številčnico telefona in naposled le dobil vojašnico na Puščavi, mi je Grujovićev kolega, podoficir Kovačević, umirjeno (lahko bi celo rekel, da se mi je nekako prijazno opravičil!) pojasnil, da je telefon pač tako zaseden, ker vojaki precej telefonirajo domov. Vodnik Kovačević je dodal je, da je njegov nadrejeni ob dogovorjeni uri čakal na moj klic in dogovorila sva se za vnovičen stik z Grujovićem ob 22. uri. Spet zaman in pomislil sem, da me vleče za nos. Slišal sem govorice, da naj bi prejšnji dan pri vojašnici v Ciganski dolini pristal vojaški helikopter brez posebnih oznak. Kdove kje je zdaj Grujović? Najbližji sosed vojašnice Nace Jurglič, ki je imel že vsa leta zelo dobre stike z vojašnico (vojaki so mu včasih celo pomagali pri kmečkih opravilih) in je bil v kritičnih dneh mnogokrat po

telefonu na zvezi z Grujovičem, je zanikal možnost, da bi v vojašnici pristal helikopter, ker bi to videl in slišal. Jurglič pa me je rotil, naj vendar novinarji in tudi drugi pustimo Grujovića pri miru, da se ne bi res zgodila katastrofa.

Član predsedstva Slovenije dr. Dušan Plut, ki je s spremstvom 2. julija obiskal Mokronog je povedal, da so ljudje v bližini vojašnice evakuirani in da so pripravljeni tudi, če bi se izlili naftni derivati v potok in potem v Mirno. Nekateri, predvsem kmetje, evakuacije niso dosledno spoštovali, ker so se vračali vsaj nakrmiti živino. Je bil pa v tistih dneh res zoprni občutek voziti se po teh krajih, kjer ni bilo videti žive duše, kot da so izumrli. V Mokronogu sem v gostilni Deu komaj dobil juho, da sem vsaj skromno obedoval, se zadovoljil s kruhom v juhi, da sem lahko vzel zdravila za ulkus. V sosednji, tudi priljubljeni gostilni Žlajpah, so se po pričevanju treh vojakov začela trenja v vojašnici na Puščavi že kakšna dva tedna, preden je Grujović nasilno prevzel komando v enoti in je, namesto, da bi razdelil knjižice vojakov, ki so bili že v civilnih oblekah in pripravljeni na odhod, knjižice prinesel nazaj v pisarno k poveljniku Furlanu, ga obstrelil in ukazal vojski, naj spet vzame v roke orožje. Desetim vojakom in Furlanu se je uspelo umakniti iz vojašnice. To se je še prej posrečilo vojaku iz Srbije, sitemu morečega vzdušja v Ciganski dolini in mednacionalnih trenj, ko celo medsebojna nogometna tekma ni minila brez psovka in pretepov. Ta vojak si je tako zaželel svobode, da je med stražo (ko se je že začel napad JLA) pobegnil in ponoči prepešačil po železniški progi od Puščave pri Mokronogu do Sevnice, približno 20 km, tam pa so ga zajeli teritorialci.

Zanimivi sta morda izjavi, kako sta doživela napad JLA oz. vojno, ko se je že kazal razplet predstavnikov dveh generacij. Vlakovni odpravnik Janko Bec iz Trebnjega je dejal: »Najhuje pri nas je bilo, ko so naši blokirali JLA pri Medvedjeku in so prihrumeli helikopterji in letala. Sočustvujem s tistimi, ki so bili v prvi vrsti, in jih hkrati občudujem. Ne bi pa rad bil v njihovi koži. To, kar zganja JLA pri nas, je čisti teror. Tisti, ki so preživeli zadnjo vojno, pravijo, da so oficirji, ki silijo mlade vojake v nizkotne napade celo na civiliste, še slabši od Hitlerja.« Upokojeni mizarski mojster Anton Tuhtar z Orehovega pri Sevnici mi je povedal: »Pri nas ni bilo posebno hudo. Strah me morda niti ni bilo, ker sem preživel že 2. svetovno vojno. Seveda pa mi

za dogajanje naokoli še zdaleč ni bilo vseeno. Posebej sem bil vznemirjen, ko so nas preletavala letala in ko sem opazil dim ob oddajniku RTV na Kumu, ki ga je prej bombardiralo letalo JLA. Vzel sem v roke daljnogled in dobro videl, kako je letalo še enkrat zaokrožilo, verjetno, da bi se pilot prepričal, če je zadel cilj.«

Razveseljivo je, da so bili poslanci sevniške občinske skupščine na skupnem zasedanju 12. julija zelo enotni, ko so izrekli priznanje vsem branilcem samostojne Slovenije, tudi enotam in pripadnikom teritorialne obrambe ter slovenske milice, ki so z zdesetkanim orožjem in s svojimi življenji branili slovensko državo. Tokrat vsaj niso toliko pogrevali ostrih očitkov županji Mijovičevi in komandantu občinskega štaba teritorialne obrambe Ivanu Božiču kot večkrat prej, ko so jima očitali odgovornost, da se je JLA polastil orožja v skladišču ob sevniški postaji milice. Poslanci so takrat očitali obema, zakaj nista poskrbela za pravočasno preselitev orožja na varno, kot so to storili v številnih drugih občinah. Tudi pojasnila, da ni bilo ustreznih stališč Kučanovega predsedstva republike, niso pomirila nekaterih poslancev, ki so ostro kritizirali predvsem županjo in jo spravili celo v solze.

Gospodarstveniki so opozarjali, da je treba kljub vsemu ohraniti trezno glavo, tudi po tem ko je bilo jasno, da bo JLA pobral šila in kopita iz Slovenije, ker bo treba poiskati delo na novih tržiščih, saj je parola o bratstvu in enotnosti jugoslovanskih narodov postala še manj kot floskula. To so navsezadnje zgovorno potrjevale tudi kratke izjave številnih vojakov JLA, ki so se predali našim enotam ali pa so jih pripadniki milice in teritorialci zajeli, saj so na vlaku s sevniške železniške postaje komaj čakali, da odrinejo proti domu.

Marko Borštnar

Metalna Krmelj

Metalna Krmelj je bila ustanovljena leta 1962 po ukinitvi rudnika. V letu 1991 je bilo v podjetju 340 zaposlenih. Proizvodni program je bil izdelava najzahtevnejših strojev in naprav ter konstrukcij za domači in tuji trg s področij namenske proizvodnje, transporta, hidromehanske opreme, rudarstva in geološke opreme po dokumentaciji in zahtevah kupca ali iz lastnega razvoja. Največji delež proizvodnje v obsegu 30 – 60 % je v letih 1984 - 1991 predstavljala proizvodnja korpusov dvoosnih borbenih vozil (BOV), ki jih je finaliziral in naročal v Metalni Krmelj TAM Maribor za potrebe JLA.

Med agresijo na Slovenijo je Republiški štab Teritorialne obrambe napovedal obisk njihovih predstavnikov 28. junija 1991 ob 14.30 v prostorih Metalne Krmelj. Na sestanku je bil njihov predlog za izdelavo protitankovskih ovir na osnovi predloženega načrta z naše strani sprejet in takoj so stekle dejavnosti za realizacijo dogovora. Material za protitankovske ovire so bile železniške tirnice, ki so jih delavci predobdelave in transporta naložili z lastnim dvigalom na transportno prikolico na postaji v Tržišču kot prvo količino tirnic in pripeljali na razrez v delavnico predobdelave Metalne Krmelj. Tirnice so se v naslednjih dnevih glede na porabo dostavljale iz drugih lokacij po Sloveniji z vlakom po industrijskem tiru v podjetje, tako da je lahko izdelava ovir tekla nemoteno. Potreben kader za razrez, sestavo in varjenje ovir je bil v tej drugi izmeni delno prisoten, del delavcev pa je bil prek kurirjev obveščen

o delovni obveznosti in uri prihoda na delo. Tako je bila organizirana še tretja nočna izmena z 28. na 29. junija 1991 in proizvodnja je stekla 24 ur na dan neprekinjeno vse dneve v tednu, tako da se je opravljalo tudi nadurno delo. Organizirana je bila prehrana v vseh dnevih in izmenah. V podjetju smo še poskrbeli za ustrezno informiranje kolektiva in tudi širše zunaj njega. Skupaj je bilo v približno 14 dnevih izdelano 332 protitankovskih ovir in 30 tetraedrov iz jeklenih profilov. Za to je bilo treba opraviti 3326 delovnih ur v neposredni proizvodnji. Ko je bilo izdelanih dovolj protitankovskih ovir za en kamion, smo se prek Ministrstva za promet Republike Slovenije in pozneje direktno s podjetjem Gorjanci Novo mesto dogovarjali za prevoz teh ovir na vojne lokacije, ki nam jih je povedal Pokrajinski štab Teritorialne obrambe iz Novega mesta ob našem kontaktu z njimi. Pri tem smo izdajali voznikom dobavnice z navedbo količine protitankovskih ovir in lokacijo dostave. Metalna Krmelj je med vojno izdelala tudi 4 jeklene cestne ovire za Cestno podjetje Novo mesto in zaščitne železne rešetke za okna prostorov štaba TO Sevnica. Proizvodnja protitankovskih ovir je tekla neprekinjeno, dokler niso pošle vse zaloge rabljenih železniških tirnic v Sloveniji, kar so nam zagotavljali na direkciji Železniškega gospodarstva Slovenije. Po končanju izdelave in dobave protitankovskih ovir je bila skupaj s PIONIR TKI Novo mesto, ki je tudi izdeloval te, izdelana kalkulacija in izstavljene fakture. Te so bile s strani Ministrstva za obrambo Republike Slovenije z zamikom tudi plačane. Arhivska dokumentacija in fotografije, vezane na izdelavo protitankovskih ovir v Metalni Krmelj, je bila iz nerazumljivih razlogov uničena in ni na voljo.

Zaradi zagotovitve dovolj velikega števila delavcev za izdelavo protitankovskih ovir je bila v celoti zaustavljena proizvodnja zadnje serije naročenih 10 korpusov BOV v letu 1991. Proizvodnja teh se je nadaljevala na osnovi zahteve TAM po dogovoru z Ministrstvom za obrambo RS in končala avgusta. Metalna Krmelj je izvajala v zvezi z nadaljnjo izdelavo korpusov dvoosnih borbenih vozil dejavnosti, da bi Ministrstvo za obrambo RS in Ministrstvo za notranje zadeve RS naročili ta vozila, vendar je vlada ugotovila, da za naročila ni več novih potreb, kar je povedal Jelko Kacin na skupnem sestanku v TAM Maribor, zato je bila ta proizvodnja končana za Metalno Krmelj in tudi TAM kot finalista.

V okviru programa namenske proizvodnje je Metalna Krmelj skupaj s TAM Maribor že v letu 1989 začela z dejavnostmi za proizvodnjo naslednje generacije troosnih borbenih vozil. TAM je bil že v konkretnih dogovorih s podjetjem STAYR za skupno realizacijo teh vozil, kjer bi Metalna Krmelj sodelovala kot dobavitelj troosnih korpusov in smo tudi že pripravljali tehnologijo za proizvodnjo. Proizvodnje v Metalni Krmelj z izdelavo korpusov in finalizacije troosnih borbenih vozil v TAM ni bilo, ker je METAL Ravne na Koroškem kupil licenco od STAYR in začel z izdelavo valukov v celoti, vključno s korpusi, ki jih delajo še danes.

Metalna Krmelj je med osamosvojitveno vojno za Slovenijo in proizvodnjo protitankovskih ovir aktivirala v skladu z obrambnim načrtom podjetja narodno zaščito za zagotavljanje varnosti zaposlenih v podjetju in prebivalcev samega kraja. Razpolagali smo z usposobljenim kadrom, oborožitvijo štirih pištol in približno 250 nabojev. Zaradi stalne prisotnosti v podjetju (odsoten sem bil le nekaj ur v nočnem času) in zagotavljanju varnosti zaposlenih sem bil (tudi kot rezervni stotnik tehnične službe kopenske vojske) stalno oborožen s službeno pištolo. Pripadniki narodne zaščite Metalne Krmelj smo izvajali dejavnosti v okviru tovarne in na prometnicah do tovarne. Metalna Krmelj je za potrebe krajanov aktivirala tudi ustrezen kader za sprejem zainteresiranih za umik v zaklonišče podjetja, ki ga je dalo na razpolago. Zaklonišče je bilo popolnoma opremljeno za 240 ljudi in zgrajeno leta 1985 ob naložbi v razširitev proizvodnih prostorov in modernizacijo tehnologije s CNC stroji ter v antikorozijsko zaščito s peskarsko in pleskarsko komoro ter bazenom za preskušanje vodotesnosti BOV.

Zaradi ukinitve namenske proizvodnje, delno tudi zaradi moje odsotnosti iz podjetja zaradi bolezni, so se začele težave s poslovnim rezultatom za leto 1991, ne pa tudi še z zasedbo zmogljivosti. Februarja 1992 sem odstopil s položaja direktorja Metalne Krmelj zaradi bolezni. To je imelo za posledico krizo vodenja in je podjetje šlo v stečaj v oktobru 1993. Posledice te so bile odpuščanje delavcev in strokovnega kadra na polovico, ukinitve razvojne funkcije, ukinitve že osvojenih zahtevnih in perspektivnih programov, npr. spreaderjev, kar je pomenilo dolgoročno slabšanje tržne perspektive podjetja in uspešnosti poslovanja. Metalna Krmelj se je prodala in olastninila,

ustanovilo se je novo podjetje INKOS, d. o. o., ki v glavnem nadaljuje tradicijo in znanje Metalne Krmelj, in sicer za proizvodnjo sklopov za avtodvigala LIEBHERR, delov transportnih vozil KAMAG, sklopov za firmo VERSCHLEISSTECHNIK, vendar ne direktno s prvim kupcem, ampak prek posrednikov, kar ima za posledico slabše poslovne rezultate podjetja.

Ob koncu naj omenim, da smo zaposleni v Metalni Krmelj med osamosvojitveno vojno za Slovenijo leta 1991 ponosni, da smo lahko po svojih najboljših močeh sodelovali pri zagotavljanju varnosti vseh zaposlenih v podjetju, krajanov in občanov. Z izdelavo protitankovskih ovir smo pomagali pri obrambi domovine in zaustavitvi agresorske vojske. Zaposleni v Metalni Krmelj so bili aktivni v enotah teritorialne obrambe, narodne in civilne zaščite v podjetju, krajevnih skupnostih, občinah in na nivoju republike ter pri tem aktivno in odgovorno izvajali dejavnosti ter zadane naloge za obrambo in osamosvojitve Slovenije.

Protitankovske ovire so bile v vojnem času postavljene na vseh pomembnih točkah Posavja. Drnovo, začetek julija 1991. Foto: arhiv Naš glas.

Marjanca Ogorevc

Pišece

To so spomini, ki živijo z nami. Če tega ne bomo zapisali, bodo spomini tonili v pozabo, sem dejala, ko sem zaključila pisanje spominov o vojni za Slovenijo v letu 1991. Opisala sem le nekaj dogodkov. Toda vsaka družina ima svoje spomine, svoje nepozabne dogodke. Nekateri družine sta pestila strah in stres ob misli na to, kako in če se bodo sploh vrnili njihovi svojci z dopustov na Jadranu, ki ob odhodu niti slutili niso, da bo vojna.

Zadnji junijski dnevi. Živo srebro v termometrih se je dvignilo visoko. Suša je bila na poljih in vrtovih. Trta je pognala dolge mladice, na katerih je bilo videti veliko grozdkov. Trave so zarasle travnike in vinogradi so bili še nepokošeni. Kositi in škropiti bo treba! Sonce je »žgalo«. Ni se hotelo premakniti, kot bi bilo privezano, v ljudeh pa je vrelo. Le malo so opravili del na polju. Poslušali smo radio, televizijo. Bili smo pripravljeni na vse in zelo, zelo enotni. Nihče ni vprašal zakaj, nihče ni rekel ne morem. Vedeli smo, kaj vsi želimo. Če hočemo uspeti, moramo biti enotni.

Bilo je 25. junija 1991. Odšla sem k prijateljici Vidi. Ker sem vedela, da bo ta dan vezala v vinogradu, sem sklenila, da ji bom pomagala. Miren, vroč dan sva preživeli med trtami. Tih klepet, šušljanje zelenja. Tu in tam je kaj zagomazelo v travi. Ptički so se skrili v senci gozda. Povečevali sva. Po večerji

me je proti domu odpeljal župnik Franc Ornik, ki se je slučajno pripeljal na Breg. Povedal je, da bodo danes goreli kresovi tudi v Pišecah. Rekla sem, potem pa ne grem domov, grem h kresu. Pod vasjo na travniku so Pišečani pripravili visok kup dračja, drv, vejevja. Veliko vaščanov je bilo tam. Bili so dobre volje in zagnani. Organizacijo kresovanja je vodil predsednik sveta krajevne skupnosti Pišece Marjan Markič. Bil je topel večer, ob kresu pa je bilo vroče. Plameni so švigali visoko v zrak, še višje so se dvigale iskre. Širila se je pesem, juckanje. Nekateri so skakali čez plamen. Pili smo rdeče vino, bili veseli in vedeli smo, da nas čaka jutri nov dan, ki nam je bil vsem neznan. Razhajali smo se, toda še ne vsi. Nismo se mogli raziti, še bi radi posedeli, še bi se radi pogovarjali, še kaj pojedli in popili. Že se je delal dan, ko smo se zares razšli. Toda spanja ni bilo veliko. Zazvonil je telefon. Oglasila sem se in zaslišala jokajoč glas. Bilo je sporočilo, ki je prihajalo iz Beograda: »Gospa Marjanca, Renata tu, bježite, vsi bježite. Srbi napadajo Slovenijo. Odprite televizor in videli boste, kako tanki, vojaška vozila v koloni vozijo v smeri proti Sloveniji. Povejte Zdenki.« »Bježite, vsi bježite,« je dejala Zdenkina sestra. Prižgala sem televizor, in kar je rekla, sem v resnici videla. Gotovo je tudi ona gledala te posnetke in mislila na domače tam daleč ob hrvaški meji. Gotovo bi rada pomagala in nas rešila.

Od doma sem šla kakšne pol ure pozneje. Namenila sem se na sedež Krajevne skupnosti Pišece. Že od daleč sem videla veliko ljudi. Bili so lovci s puškami. Med njimi je bila Renatina sestra Zdenka. Od daleč sem zakričala oz. glasno povedala Renatino sporočilo. Nekdo je odgovoril: »Nikamor ne bomo bežali, ustavili jih bomo!« Vrnila sem se domov. V hudi vročini me je zeblo. Spomnila sem se dogodkov iz druge svetovne vojne, ki sem jih preživela, trpela strah, gorje, beg, krivice, nasilje in pomanjkanje. Sedaj je spet vojna, jaz pa sem sama, sama ...

Poročila po radiu in televiziji so me vznemirjala. Napetost se je večala in z njo strah. Vrnil se je občutek groze, ki sem jo čutila tedaj pred petdesetimi leti. Ponovilo se je. Pomislila sem na moža, ki je že počival v grobu. Tudi Vida je živela sama v oddaljeni hiši na Bregu. Kar hitro je prišla in prinesla s seboj nekaj malo prtljage. Povedala je, da bo ostala pri meni. Zelo sem bila vesela njenega prihoda. Dan, dva je bila pri meni. Medtem se je javila

sorodnikom in prav je naredila, saj so bili vsi skupaj z otročki namenjeni k njej na Breg, da ne bo sama. In se tako umaknili iz centrov oz. mest.

Spet je zazvonil telefon, to pot iz Maribora. Oglasila se je Vida. Gledala sem njen obraz, kot da je okamenel. Nič ni govorila, le rahlo se je oglašala. Dušilo jo je. Zagledala sem solze, ki ji polzijo po bledem obrazu. Potem mi je povedala, da je Robiju granata v bližini Maribora, ko je opravljal svojo službo, odtrgalo nogo. Ležal je v mariborski bolnišnici v nezvesti. Ko so prišli Vidini sorodniki, so skupaj odšli na njen dom. Ostala sem sama. Obiskali so me starešine Teritorialne obrambe iz Brežic. Povedali so mi, da je moja hiša določena kot javka, kjer se bodo srečevali teritorialci pri opravljanju svoje dolžnosti. V primeru utrujenosti bodo tu počivali in se okrepili. In bilo je tako.

Mislim, da je bilo 26. junija 1991. V Pišecah so se nastanile enote teritorialne obrambe s starešinami. Stanovali so v večnamenskem domu in v šoli. Delali so obhode po vaseh in se urili. V odmaknjenih območjih naše Orlice so odmevali izstrelki iz »peklenskih« naprav. Nekatere fante sem poznala. Bili so domačini iz bližnjih krajev. Bili so vljudni, pozorni. Na obrazih se jim je pač videlo, da bi raje zamenjali puške s kmečkim orodjem, pokosili travnike in posušili seno.

Po prihodu enot Teritorialne obrambe me je obiskal predsednik Sveta krajevne skupnosti Pišecce Marjan Markič. Zadolžil me je, naj vsakodnevno organiziram dodatno hrano oz. priboljške za naše vojake. Odgovorno sem prevzela nalogo z željo, da teritorialcem v Pišecah naredimo prijazno, gostoljubno začasno domovanje. V imenu Turističnega društva sem kot predsednica obvestila članice kulinarčne sekcije, da potrebujemo vsak dan sveže pecivo, ki naj bi bil kot dodatek k vojaški prehrani. Prijetno sem bila presenečena. Ni se zgodilo, da bi katera od zaprosenih članic prošnjo zavrnila. Po dogovoru so vsaki dan ob štirinajsti uri prinesli ali pripeljali z avtomobili sveže dobrote do turističnega mlina pri cerkvi. Od tam sem hrano naložila v drugo vozilo in odpeljala v šolo, kjer je bila vojaška jedilnica. To so bili dnevi duševnega napora in strahu in dnevi, ko sem spoznala veliko ljudi. Te fante so doma čakale družine. To so bili fantje, ki so ostali naši prijatelji. Radi se nas

spominjajo in tudi obiščejo. Naše gospodinje so bile kot mame, gospodarji kot očetje. Vojaki so to dobro čutili in si zapomnili.

Gospodinjstev, ki so organizirano darovali dodatno hrano je bilo šestinpetdeset. Prav je, da njihova imena navedem. Markič Zinka, Kolman Jožefa, Denžič Mirica, Kobe Tonka, Grmovšek Betka, Podgoršek Andjela, Dušič Pavla, Černelč Angelca, Zore Jožica, Bradač Zofka, Umek Mojca, Levak Slavica, Žgalin Marija, Šuler Milka, Travnikar Andrejka, Grmovšek Slavica, Kene Mira, Kocjan Danica, Omerzel Milka, Ogorevc Marjanca, Omerzo Cirila, Podgoršek Marija, Leskovšek Olga, Plevnik Milka, Travnikar Štefka, Grmovšek Nežika, Šušterič Marinka, Kostevc – Podgoršek Jožica, Dirnbek Manja, Pšeničnik Tončka, Grmovšek Mira, Žgalin Zinka in Stanko, Cizl Ančka, Verstovšek Biserka, Omerzel Justika, Omerzu Nežika, Sušin Marica, Klobasa Jožica, Sušin Mirica, Rajterič Mira, Podvinski Tonka in Zvonko, Škof Nevenka, Cizel Malčka, Vertovšek Nežika in Franc, Šeler Ana, Koprivc Milka, Plevnik Zinka, Ferencak Minka, Štrbuncel Jože in Marija, Agrež Rozika, Levak – Molan Stanka, Varlec Greta, Kostrevc Fanika, Lipar Angelca, Verstovšek Mira, Milena Nemec. Prisluhnilo so klicu krajevne skupnosti k enotnosti in solidarnosti. To so zares zanesljivi ljudje!

Pred odločitvijo o gradnji večnamenskega doma v Pišecah, sem bila leta 1980 v imenu krajevne skupnosti na seji v zdravstvenem domu v Brežicah. Tokrat je morala pasti odločitev: zidati, graditi večnamenski dom, zdravstveno in zobozdravstveno ambulantno v Pišecah DA ali NE. Uporabljali ga bomo vsi krajani in zanj dali samoprispevek. Vsi navzoči smo menili, razen ene gospe, da sta dom in ambulantna v Pišecah potrebna. Naši krajani jo bodo uporabljali sedaj, potomci pa pozneje. Tu naj omenim še našega rojaka zdravnika Slavka Sušina, ki je to ambulantno Pišečanom privoščil od srca in si zanjo prizadeval. Pred zaključkom te seje sem se zahvalila za podporo in pozitivno odločitev. Med drugim sem povedala o prijaznosti in pripravljenosti naših ljudi, saj je vsem znano, da je med vojno 1941–1945 v Pišce pribežalo veliko družin, več sto ljudi. Tu so našli vse najnujnejše za preživetje, vse do osvoboditve. Na seji sem navzočim zagotovila, da lahko vedno računajo na naše ljudi, na razumevanje, gostoljubnost in pomoč kot takrat. Zaupajo naj nam! Besede nisem snedla jaz, ne moji Pišečani, saj je znano, da smo zanesljivi.

V času osamosvojitvene vojne, bilo je 2. julija, je bil pogreb. Pokopavali smo Zinko Petančič iz Globokega. V tišino, žalost in molitev je zarezal zvok helikopterja JLA, ki je letel le malo nad glavami spreveda. Nastal je hud preplah in nemir. Helikopter je nizko odletel v smeri zahoda. K sreči se ni nikomur zgodilo nič, le ljudje so se razšli še bolj s strtimi srci in z zrahljanimi živci. O preletu helikopterja sem sporočila na štab TO v Brežice. Sporočilo je sprejel teritoriallec Franci Kene iz Globokega.

Tudi gasilci so bili aktivni. Bila sem tajnica gasilskega društva. Kot častnica in operativka sem se zavedala nalog slehernega gasilca ali gasilke. Bili smo v stalni pripravljenosti. K sreči med vojno pri nas ni bilo požarov. Jože Omerzel, zdajšnji predsednik gasilskega društva, mi je ob neki priliki povedal, da je bil med agresijo na Slovenijo v službi. Bil je gozdar – manipulant. Po tranzistorju v gozdu so slišali poziv Radia Brežice, ki je pozival obveznike na določena mesta in na zadolžitve. Pustili so delo. Lovci so doma vzeli svoje puške. Imeli so pomembno nalogo, saj so varovali vodne vire in druge pomembne objekte.

Kurirji so se zbrali v štabu, v gasilskem domu. Tam so dobili navodila in obvestila ter hitro odhiteli na teren, da bi opravili svoje naloge. Ravnali so se po že prej določenih smernicah, saj nas ni smelo nič presenetiti. Bili smo in vedno bomo ostali pripravljeni na razne neugodne trenutke in obdobja, pa tudi na prijetna presenečenja. Miha in Justika Omerzel sta povedala, da ju je obiskal sekretar sekretariata za obrambo občine Brežice Stanislav Zlobko. Spremljal ga je v uniformo oblečen vojak. Dogovarjali so se in tudi dogovorili, da bi v primeru razširitve bojnih dejavnosti pri njih namestili radijsko postajo centra zvez občine Brežice. Dodatno so se dogovorili tudi za morebitno namestitev otrok izpostavljenih družin oz. iz različnih razlogov s strani JLA ogroženih družin iz Brežic. Gospod Slavko Omerzel, znan kot zelo zaupljiv, molčeč, dobrih rok in delaven, je le na kratko povedal, kako in kaj je družina storila in kaj vse je bilo načrtovano, če bi bilo to treba. Pomembno je, kako čuvati vodo, in vse preostale pomembnejše točke. V primeru vojne, ki je bila na pragu, so bili pripravljeni varovati ljudi, otroke, jih nastaniti, prehraniti in jih vsestransko zaščititi. Pomembni sta bili varnost in molčečnost. Bil je ponosen, da so ga cenili in mu zaupali. Z navideznim

mirom, toda ponosen, je sprejel zadolžitev, čeprav je bilo tveganje veliko. Toda več ne bom govoril, je rekel Slavko. Zemljakov Tonče je povedal, da je izvedel in začutil vojno ter agresijo, ko je bil v službi v Vrbini. Delal je pri HPG. S sodelavci je bil začuden, ker so vojaška letala letala zelo nizko in jih je bilo neprimerno več v primerjavi z drugimi dnevi. Toda zakaj so letela tako nizko? Od daleč, iz smeri Cerkelj, je bilo slišati streljanje in detonacije. Le kaj se dogaja, so se spraševali? V vse se je naselil nemir. Ob naletih so se skrili v grabe, pod krošnje dreves in komaj dočakali konec »šihta«, da so odšli domov. Z mopedom se je peljal proti železniški postaji. Toda joj ... Cesta ob železnici je bila neprehodna. Bilo je veliko oboroženih vojakov in vozil. Na vagonih so bili tanki. Komaj se je prebil in čisto po drugi poti prišel domov v Pavlovo vas, kjer ga je že čakal poziv. Takoj je odšel. Ves čas trajanje vojne je opravljal delo, ki mu je bilo naloženo oz. zaupano.

»Sedaj živim v Pavlovi vasi,« mi je povedal Janko Ogorevc. »Usodnega dne sem bil v službi v Birostroju v Krškem. Ko sem se vrnil domov, me je čakal poziv v TO. Odpeljal sem se s svojim vozilom. Zborni mesto je bilo v Artičah. Tu smo bili pet dni. Z enoto smo šli v Prilipe, kjer smo zamenjali neko našo enoto. Postavili smo se na položaje in čakali. Slišali smo silen ropot, hrup in zagledali tank, na katerem je visela jugoslovanska zastava. Na avtocesti je bila barikada. S tankovsko granato so razstrelili kamion v barikadi. Sledil je hud boj. Take grozote si je težko zamisliti. Podrobnosti pa bodo ostale samo v mojem spominu.«

Kako je prišla Manja Dirnbek iz službe, mi je povedala že takrat, sedaj mi je še ponovila. Bila je zaposlena v kavarni v Brežicah. Vse je bilo nenavadno. Vsem se je mudilo, nihče ni nič govoril. Zaprli smo lokal, odšla sem v smeri avtobusne postaje. Čudno! Ulice so bile prazne, okna odprta, radijske postaje zelo glasne. Zdelo se mi je, da je tako kot takrat, ko so v Beogradu pokopavali Tita. Tišina, brez ljudi, samo glasna poročila skozi odprta okna. Vročina je bila neznosna. Ničesar nisem vedela, saj v službi nisem mogla poslušati poročil, pa še vsi so tako hiteli ... Prišla sem na avtobusno postajo, nikogar nikjer, tudi avtobusa ne. Voznik Jože Godler se je pripeljal s svojim avtom in me skoraj okregal, kaj da še iščem tu? »Ja, domov bi rada šla, a busa ni.« Povedal mi je, da avtobusa ne bo, ker je vojna in avtobusi vozijo vojake TO. Povedal

mi je še, da je prišel iz Krakovskega gozda. Tam je bilo grozno. Naložil me je v svoj avto in odpeljal v Pišce, sam pa je moral na druge dolžnosti. Doma nisem našla nikogar. Šla sem proti stavbi krajevne skupnosti. Tam sem opazila svojega moža in precej oboroženih fantov. Šele takrat sem doumela, da se je zgodilo najhujše. Začela se je vojna.

V minulih letih je bila menda moda, ali želja imeti nepremičnino nekje na deželi. Bil je čas gradenj počitniških hišic. Ko je izbruhnila vojna za Slovenijo, so vse počitniške hišice dobile stanovalce. Prišle so družine, katerih moške in očetje so bili vpoklicani, da bi branili Slovenijo. Prišli so tudi starejši, ki so se želeli umakniti mestu. Število ljudi v Pišecah se je povečalo za polovico. Nakupi v trgovinah so porasli. Spominjalo me je na leta 1941-1945. Naši kraji dajejo čudovita naravna zaklonišča in zavetišča. Skrivači se bodo varovali sami. Mi pa bomo varovali starejše in bolne ljudi, zlasti pa otroke. Tako smo sklenili na seji krajevnega odbora Rdečega križa, ki mu je takrat predsedovala Justika Omerzel.

Ivan Šeler je bil pomočnik načelnika Narodne zaščite pri KS Pišce. Tudi lovec je in takrat je bil predsednik Lovske družine Pišce. Spominja se tistih dni: »Bil sem v službi. Moje delovno mesto je bilo pri Vinu Brežice. Bil sem odgovoren za skladišče pijač. Po telefonu me je poklicala upraviteljica obrambnih priprav pri KS Pišce. Dobil sem nalogo, naj takoj organiziram vse lovce z orožjem zaradi varovanja pomembnejših objektov po načrtu narodne zaščite. V službi sem bil zadolžen za razne zaloge blaga, zato sem ključke skladišča predal direktorju TOZD inž. Francu Bezjaku.« Ob odhodu mi je dejal: »Ivan, želim ti vso srečo.« Oglasil sem se še na Agroservisu. Tam sem pobral zeta, lovca Jožeta Liparja. Ko sva prišla domov, sem že slišal detonacije in streljanje iz smeri Prilip. Vzel sem orožje in najnujnejšo opremo in se odpeljal na sedež KS Pišce. V približno eni uri so se zbrali vsi lovci. Po razporedu so odšli na položaje v skladu z načrtom narodne zaščite. Straže so se menjavale po potrebi. Med vojno sta umrli dve mami naših lovcev. »Enega, ki je bil na straži, sem moral osebno obvestiti. Verjemite mi, bilo mi je zelo hudo.« Radio Brežice in tudi drugi so vseskozi opozarjali o bombardiranju, o napadih, streljanju. Kljub temu sem moral po venci v cvetličarno. Pozneje sem bil na sedežu KS. Poklical me je direktor Karl Recer in dejal, naj pridem

v službo. Rekel mi je naj vzamem službeno tovorno vozilo. Nanj sva naložila razne pijače za naše branitelje na položaju. Ob prevozu do cilja sem imel kar nekaj težav (zapore cest, kontrole). Vrnil sem se spet na sedež KS. Poklical me je lovec Miljan Zidanič iz Globokega, češ da so slišali streljanje na Veselem vrhu. Zaradi tega smo bili zaskrbljeni. Šele pozneje smo ugotovili, da ni bilo nič resnega.

V podstrešnih prostorih v stavbi KS Pišce je stanoval mladenič, ki je tedaj bil vpoklican v Teritorialno obrambo. Ko je imel možnost in čas, se je z mopedom pripeljal domov, da bi se umil, preoblekel in odpočil. Nekoliko obraščen v obraz je naglo sestopil z motorja. Z orožjem je pohitel v stavbo KS. Povzročil je nemir in zaskrbljenost. Videli smo ga, a ga nismo našli nikjer. Spretno je preskočil stopnišče in vstopil v stanovanje. Le kje je in kdo je? Kar hitro se je pokazal, slekel si je uniformo in v kratkih hlačah šel na potok, da se umije – osveži. Naše straže so ustavljale vozila, da bi nadzirale, kdo in kam se vozijo. Da se ne bi kateri izmuznil, so naši fantje podrli drevo čez cesto. Lovec Jože Bračun pa je stražil zajetje vode v bližini doma. Vestno je opravil svojo nalogo. Da bi bil varen, si je položaj uredil kar na domačem podstrešju. Od tam bo videti bolje, si je mislil. Toda stara sliva mu je zastirala pogled. Jože, marljiv kot je, si je naredil čistino. Z motorno žago je podrl slivo, ki je bila sicer sosedova, ampak »tako ali tako« je bila že stara in na pol suha.

Jože Omerzel je med drugim povedal, da je imel nalogo kontrolirati vozila na cesti Pišce-Bizeljsko. V skupini treh tovarišev (v izmeni 2 x 3) so imeli bivak v grmovju ob potoku. Ura je bila nekaj čez polnoč. Ustavili so terensko vozilo, kakršnega ni več nikoli videl. Za volanom je sedel miličnik v delovni uniformi. Odobral je ustavitev vozila, svetoval pa je, naj naslednjega vozila, ki pripelje takoj, ne ustavijo. Niso ga ustavili. V njem so videli in prepoznali Igorja Bavčarja ter Stjepana Mesića. Peljali so po varnejši, stranski poti. Niso izvedeli ne, kje sta bila, in tudi ne, kam se peljeta.

Onkraj naše meje živi mnogo naših ljudi, tu pri nas pa Hrvatov. Prišel je čas trgatve, pri nas je orožje utihnilo, na naši vzhodni meji pa je zarožljalo. Prišli so prvi begunci. Bili so Zagrebčani, Samoborci in tudi od drugod. Rešili bi si radi golo življenje. Pod več streh smo sprejeli pregnane ljudi. Bilo je grozno

poslušati in gledati žareče krogle, rakete v ozračju ter detonacije granat in bomb. Z naših gričev sega pogled daleč do Zagrebške gore, Žumberka, Gorjancev s Trdinovim vrhom. Prizori so se skoraj ponovili, kot je bilo leta 1943/1944, ko so ponoči sovražna letala odvrгла svetlobna telesa in tako iskala tarče. Toda sedaj je bilo huje. Tesnoba v duši, strah in nemir, ker se je vse zdelo tako blizu. Detonacije so bile strašne. Res nismo videli mrtvih, ranjenih in ruševin, naše sočutje pa je bilo veliko. Širile so se govorice, da je v Dobravi več četnikov in da prihajajo v naše gozdove. Bil je velik preplah. Nemiren čas trgatve. Bila je nedelja, ko smo trgali grozdje. Proti večeru smo vsi slišali močne in pogoste detonacije. Bilo je na Hrvaškem. Slišati in videti je bilo čisto blizu. To noč se moji obiralci niso vrnili proti Brežicam in Ljubljani. Prespali so tu, za vse je bilo dovolj prostora, topline kot nekoč pred petdesetimi leti. Jožica Kostevc –Podgoršek mi je povedala, da je v svojo hišo sprejela sedem prebežnikov iz Samobora. Nudila jim je vso oskrbo, toplino doma in prijaznost. Njen mož Tine, je moral na službeno pot, a ji je pred tem naročil: »Bodi dobra gostiteljica.«

Pogled iz zraka na Pišecce. Foto: Anton Preskar.

Prihod staršev vojakov JLA srbske narodnosti v Slovenijo. Čatež ob Savi, julij 1991. Foto: Vinko Stanič.

Slovenski miličnik usmerja avtobuse mimo barikad raketiranih kamionov. Čatež ob Savi, julij 1991. Foto: Vinko Stanič.

Angela Tomše

Spominsko pričevanje ženske in matere

Z možem Zdravkom sva generacija, ki je preživela vojne vihre med leti 1941 in 1945, zato sva se leta 1991 še toliko bolj zavedala grozot, ki jih prinaša vojna.

Sva tudi starša dveh odraslih sinov. Oba sta bila med osamosvojitveno vojno vpoklicana na svoje dolžnosti v Teritorialno obrambo. Kot mati sem bila za oba zelo zaskrbljena, stalen strah pred njuno usodo je okupiral vse moje misli in ravnanja. O svojih strahovih si nisem upala z nikomer pogovarjati, le iz dneva v dan sem trepetala in premišljevala, kaj se bo iz tega izcimilo. Noči so bile neprespane in vsak šum je pomenil dvig krvnega tlaka.

Spominjam se dogodka, ko so nekega dne prišli k nam na dvorišče v Krški vasi neznani ljudje. Ogovorili so naju v hrvaškem jeziku in sprva nisva vedela, kako naj se obnašava. Po krajšem pogovoru so nama zaupali, da so starši in sorodniki fanta, ki služi vojaški rok v vojašnici Cerklje ob Krki. Povedali so tudi, da bi radi fanta odpeljali domov, vendar ne vedo, kako, saj ne sme zapustiti vojašnice, gre lahko le v trgovino in nazaj. Vprašali so naju, kako pridejo do železniške postaje v Dobovi, in če se ob koncu tedna, ko bodo znova prišli k fantu na obisk, z namenom odpeljati ga domov, lahko oglasijo pri nas. Po pritrdilnem odgovoru jih je mož odpeljal v Dobovo. Ko so se konec tedna vrnili, je bil načrt za pobeg fanta že pripravljen ob pomoči

Angela Tomše, gospodinja

Spominska izjava je nastala februarja 2002. Avtorica je umrla leta 2003.

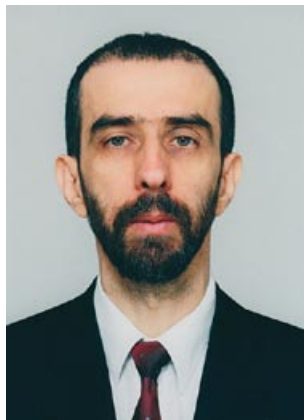
Staneta Lindiča, ki je bil kot električar zaposlen v Cerkljah, in v dogovoru s trgovcem v trgovini v Cerkljah, da mu omogoči prehod skozi skladišče na zadnjo stran trgovine, kjer bi ga že čakal avto za pobeg. Posodili smo jim svoj avto, ker je bil njihov zaradi večkratnega obiska preveč opazen. Že čez dobre pol ure so se s sinom vrnili iz Cerkelj. Poskakali so iz avtomobila, fanta na hitro preoblekli v civilno obleko, se nama zahvalili za pomoč, sedli v svoj avto in odbrzeli proti hrvaški meji in dalje proti domu. Ko so prispeli domov, bili so iz Varaždina, so nam po telefonu javili, da so srečno prispeli in se nama še enkrat zahvalili za pomoč. Tako sva morda pomagala rešiti mlado življenje.

Ob vsem tem sem imela vedno pred očmi svoja sinova. Prevevala me je misel, da morda tudi onadva potrebujeta kako pomoč, pa jima bo kdo pomagal tako ali drugače.

Kot mati teritorialcev sem te dni veliko pretrpela. Vesela sem bila vsakega javljanja sinov in novice, da sta živa in zdrava, čeprav nisem vedela, kje sta. Le predvidevala sem, da sta nekje v okolici Krškega, kar sta potem tudi potrdila, in sicer sta bila v Krakovskem gozdu. Še posebej mi je odleglo, ko je bilo vsega konec in sta se vrnila domov. Ponosna sem na oba in na dejanje, ki sva ga z možem naredila za mladega fanta s Hrvaške.

Milan Jazbec

Celovec: Zadnji jugoslovanski in prvi slovenski konzul

Sreda, 26. junija 1991, je bil tako lep, sončen dan, poln vznemirjenja in pričakovanj, da bi si človek zaželel, da ga kar ne bi bilo konec. Kako ne, bil sem doma! No, sploh pa je bilo tisto poletje dolgo in vroče v celoti.

Med opoldanskim vrvežem sem sedel na vrtu železniške restavracije v Ljubljani in čakal na zvezo za Celovec. V eni roki sem držal velik sladoled Ljubljanskih mlekarn, z drugo pa listal praznične številke Mladine, Dela in Dnevnika. Bil sem na poti v sosednjo Avstrijo, da na generalnem konzulatu tedaj še ne nekdanje države začnem delati kot konzul.

Pred dvema dnevoma sem se po telefonu pogovarjal z Duško Merc, vodjo kadrovske službe na zunanjem ministrstvu, ki mi je sporočila, da me kliče, ker minister dr. Rupel zaradi izredne situacije nima časa za pogovor. Posebej je poudarila, da naj ja pravočasno odpotujem. Čeprav bom formalno, vsaj za zdaj, delal na jugoslovanskem konzulatu, ne glede na to, kako dolgo bo trajalo, gre za sosednjo državo, za našo manjšino, za delovno mesto, ki so ga vedno zasedali Slovenci, in če ga tudi tokrat ne bi, bodo iz Beograda zagotovo poslali koga drugega, svojega; najmanj, kar je treba storiti, je, da se zavzame položaj, bo že prav prišlo. Pred štirimi dnevi sem praznoval 35. rojstni dan, še dan pred tem, v petek, sem s poslovnim vlakom Sava zapustil vroči in razbeljeni Beograd. V četrtek pozno popoldan, še dan prej, sem se

poslovil od tamkajšnjega nadškofa in metropolita dr. Franca Perka. Prijazno in spodbudno mi je predal popotnico: »Veselim se Vašega dela; Slovenija bo sedaj rabila veliko moči, da se postavi na noge in uveljavi.« Teden dni prej sem bil gost na večerji, ki jo je priredil dr. Ciril Stern, avstrijski generalni konzul v Beogradu, sicer koroški Slovenec. Dobil sem veliko informacij in tudi neformalnih nasvetov, v spominu pa mi je ostal pogovor z novim avstrijskim veleposlanikom, ki je potožil, da ne more predati poverilnih pisem. Država, v katero je prišel, namreč nima predsednika (takrat je nekaj mesecev trajala blokada zveznega predsedstva, ker zaradi nasprotovanja t. i. srbskega bloka ni bilo mogoče izvoliti Hrvata Stipeta Mesića za predsednika). Še dva dogodka iz tistega obdobja mi prihajata v spomin kot zelo tipična: ko sem bil še na pripravah, sem v Slovenskem vestniku, tedniku Zveze slovenskih organizacij na Koroškem, prebral vestičko, ki je napovedovala moj prihod. Urednik Ivan Lukan je napisal, da prihaja za konzula Slovenec iz Krškega, in ko sem se poslovil s tedanjega zveznega ministrstva, mi je načelnik politične uprave, v kateri sem tedaj delal, dejal s porogljivim tonom: »Pa ne se odcepiti – no, saj tudi če bi se hoteli, se ne morete.« Nekaj mesecev pozneje, proti koncu leta, sem v televizijskih poročilih zasledil, da je umrl za posledicami možganske kapi kot zadnji jugoslovanski veleposlanik v Albaniji. Mi pa smo se medtem osamosvojili.

Bilo je na torkov poldan, proti koncu julija, ko sem se udeležil odprtega likovne razstave v eni od številnih celovških galerij. Župan Leopold Guggenberger me je posebej pozdravil kot slovenskega konzula, četudi to formalno še nisem bil.

Pozneje sem se mu za to spoštljivo in pogumno gesto posebej zahvalil. Odvrnil je, da se mu to zdi povsem normalno, kot se mu je zdelo normalno, da med junijsko vojno sede v avtomobil in se skozi barikade odpelje v Ljubljano k predsedniku slovenske vlade Peterletu in mu tako jasno prenese svojo podporo. Pa tudi preostali koroški deželni in mestni ter občinski politiki in uradniki so z enakim navdušenjem podpirali slovenska prizadevanja za samostojnost. Zavzeto, odprti rok in veliko bolj, kot bi jim to narekovale formalnosti. S precejšnjim odporom sem se odpravil na serijo formalnih nastopnih obiskov, ki so se spremenili v topla srečanja, kjer so vsi po vrsti

izražali podporo Sloveniji in razumevanje za naše poteze: deželni glavar Zernatto, njegova namestnika Ambrozy in Haider, direktor varnosti, policije, zaporov, žandarmerije, vojske ... Pozneje, po mednarodnem priznanju Slovenije, so mi ti že prej navezani stiki zelo koristili.

Uradno sem začel delati v četrtek, 27. junija. Natarar, ki mi je postregel z zajtrkom v hotelu Liebetegger, mi je hkrati s svežimi »kajzericami«¹ serviral novico – v Ljubljani pa je vojna, kajne, tanki so na ulicah. Šok kot za vse in vsakogar, hkrati pa dodatna motivacija in pogum, a tudi opozorilo na previdnost in taktnost. Oboje je bilo zelo potrebno, saj je bila ekipa na generalnem konzulatu zelo mešana: trije Slovenci, nekaj Srbov in Muslimanov, treba je bilo veliko spretnosti, da se vzdušje ni pokvarilo. To se pa ni smelo, saj sem moral biti vsak dan v naslednjih mesecih stalen gost na celovškem letališču, ki je postalo zaradi blokade slovenskega zračnega prostora dobesedno »naše«. Po enem tednu delegacij ni bilo več smiselno šteti. Zunanji minister je bil dnevni tranzitni gost, enkrat me je eden od koroških varnostnikov, ko smo čakali prihod letala, vprašal, kako neki zmore, od kod mu vsa ta energija. Med najbolj razburljivimi in zahtevnimi je bilo vsekakor sodelovanje pri organizaciji sestanka slovenskega vodstva z nemškim zunanjim ministrom Genscherjem v Beljaških toplicah. Sestanka zaradi nevarnosti ni bilo priporočljivo organizirati v Sloveniji, zato se je slovenski del konzulata moral še posebej potruditi, da je prikril pomembnost dogodka.

V soboto, 29. junija, tretji dan moje službe, smo na konzulat dobili po faksu povabilo ministra dr. Rupla (poslano je bilo na vsa jugoslovanska predstavništva, kjer smo delali Slovenci), da se priključimo diplomaciji nastajajoče slovenske države. V ponedeljek je bil poslan v Ljubljano pozitiven odgovor, seveda, po telefonu pa smo dobili navodilo, da naj pazimo pri delu in se izogibamo slehernim zaostrovanjem in konfliktom. Delo je sicer potekalo po treh osnovnih tirih: skrb za slovenske delegacije, ki so iz Celovca potovale po Evropi, vzdrževanje stikov z uradnimi deželnimi organi in še posebej stiki s slovensko manjšino. Vmes je bilo treba opravljati redno konzularno delo. Spomnim se Albanca, očeta številne družine, ki je delal na Koroškem, ko me je prosil, naj ne dovolim, da mu sina pošljejo v vojsko, saj ne bo več upanja. Formalno ni šlo, a nekako sem mu uspel prišepniti, naj me pozneje počaka

zunaj, v sosednji ulici. Med odmorom za kosilo sem mu potem svetoval, naj prinese kakšno potrdilo, da je fant v službi, v šoli, kar koli, naj se znajde. Čez nekaj dni je res prišel, oddal dokument, tako da smo mu morali napisati potrdilo, da mu še ni treba na služenje vojaškega roka, kar je takrat pomenilo pošiljanje v vojno. Možakarja sem čez dve, tri leta, srečal na Jesenicah – že od daleč, čez cesto, je mahal in se mi zahvaljeval. Toda, ves čas je bilo treba paziti: nek večer so mi pred stanovanjem, iz avtomobila, ki je počasi peljal mimo, v hrvaščini zagrozili, da mi bodo podtaknili bombo - Vidiš, kaj delajo tvoji v Vukovarju, le pazi se! Pozneje se je ugotovilo, da je to bil eden od hrvaških emigrantov, ki je za vse zaposlene na konzulatu menil, da so Srbi. Na srečo se grožnja ni uresničila.

Stiki z manjšino so se počasi širili in krepili, čeprav marsikomu ni bilo jasno, kako stvari tečejo (vsega tudi ni bilo mogoče, a tudi ne dobro pojasnjevati). Led je bil prebit nekega nedeljskega dopoldneva, ko sem se z družino udeležil zaključne prireditve na prostem ob likovnem tednu na Radišah, kraju z močnim kulturnim utripom nad Celovcem. Malo smo zamudili, ker je bilo treba pač iskati, zato smo vsi trije sedli kar na zadnjo klop in prisluhnili. Otroška glasbena skupina je zaigrala skladbo Po Koroškem, po Kranjskem, Luka, ki je imel tedaj dobra tri leta, je spontano vstal in začel na glas peti, vaje bil od doma. Vsi so se ozrli, presenečeno pogledali, nato pa zaploskali.

December se je zaključil s pričakovanjem že napovedanega priznanja s strani Evropske unije, nekaj priznanj je že prispelo, zvezne oblasti pa so napovedale, da bodo s koncem leta zaprle generalni konzulat v Celovcu. Prve dni novega leta se je to tudi zgodilo. Papirji so bili zapečateni, nekaj pa sem jih uspel spraviti domov; upam, da je komu kaj prav prišlo. Moja slovenska kolega sta odšla v Ljubljano, jaz pa sem po ustnem navodilu generalnega sekretarja našega zunanjega ministrstva ostal v Celovcu (»Poskusi ostati v konzulatu, če ne bo šlo, boš pa tistih nekaj dni uradoval doma. Ne rabimo herojev, ampak diplomate, ki bodo znali delati v vsaki situaciji.«). Z delom sem nadaljeval, po 15. januarju tudi uradno, v prostorih predstavništva Ljubljanske banke, dokler nismo ob junijskem prazniku uradno odprli slovenskega konzulata v Celovcu.

Leto, ki je minilo, je bilo izjemno v vsakem pogledu.

Če pomislim, da so Hrvat, ki je bil zadnji jugoslovanski veleposlanik na Dunaju, ko je enkrat poleti prišel zjutraj v službo, varnostniki pomolili pištolo skozi vrata in ga nagnali (Srbi so prevzeli stavbo veleposlaništva, Bosanci prostore gospodarskega predstavništva, Hrvat je potem ostal v rezidenci - mini sukcesija ...), če pomislim, kako narodnostno mešana je bila zasedba v Celovcu (imel sem pištolo na dnu železne blagajne, ki se je nisem niti dotaknil kot verjetno tudi moj predhodnik ne, varnostnik je imel neko brzostrelko, kaj vem, kaj je imel šifrant, ti so bili povsod zadnje oporišče režima) in kaj vse je bilo treba narediti za Slovenijo (šef varnostno-obveščevalne službe je po posvetu z zunanjim in notranjim ministrom odločil, da ne bi bilo primerno kakor koli poskusiti prevzeti konzulata), si mislim, da smo jo kar dobro odnesli in da se je vsekakor splačalo biti zadržan in premišljen. Ne nazadnje smo s tem tudi dokazali, da znamo krizne situacije urejati umirjeno, a ob tem nič manj zavzeto.

In še dva spomina, dve ponazoritvi te izjemnosti.

Nekaj tednov pred junijskim odhodom iz Beograda (v zveznem sekretariatu sem bil zadolžen za Kanado, Avstralijo in Novo Zelandijo) sem dobil pismo, ki mi ga je poslala pooblaščená ministrica na avstralskem veleposlaništvu. Seznanila me je, da so od jugoslovanske vlade zaprosili za podatke iz posameznih republik o vojnih zločincih v neki zadevi, in me zaprosila, če lahko preverim, ali ni morebiti kdo od zveznih uradnikov pripisal, dodal kakšnega imena, ki ga slovenske oblasti ne bi imele na takem seznamu. To je bila zame pomembna izkušnja diplomatske tenkočutnosti in solidarnosti, a tudi spoznanje, da so diplomati tedaj natančno poznali odnose v tisti državi, vendar je politika ubirala svojo pot.

Med številnimi zaporniki v celovškem zaporu poleti 1991 je bil tudi fant iz Ljubljane. Zaprt je bil, ker se je bolj kot ne mladostno izživljanje s plinsko, zastraševalno pištolo zaradi razlike v kazenskih sankcijah med obema državama izteklo v tri leta zaporá. Večkrat sem ga obiskal v zaporu in končno smo uspeli urediti, da bi ga konec jeseni poslali na prestajanje kazni

domov v Slovenijo. Ker takrat, v obdobju tri mesečnega moratorija, še nismo bili mednarodno priznani, je uradna meddržavna diplomatska korespondenca šla prek Beograda, kjer pa se nihče več ni ukvarjal s takšnimi obrobniimi zadevami. Ko so avstrijski zvezni uradniki fanta pripeljali na šentiljski mejni prehod, da ga izročijo oblastem sosednje države, tam ni bilo nikogar. Zaporniku so izročili dokumente in njegove osebne stvari, mu dejali, da je za njih postopek končan, in odšli. Fant, ki bi lahko mirne duše izginil kamor koli, je odšel domov in se naslednji dan javil na ministrstvu za pravosodje. Pozneje so mi povedali, da je bil kmalu pomiloščen.

Če bom kdaj pisal spomine tudi na Celovec (tukaj napisano sem deloma povzel po knjigi Slovenec v Beogradu, ki sem jo zaključil tisto poletje, izšla pa je dosti pozneje, na prijateljevo nagovarjanje), jih bom začel s parabolo o zadnjem jugoslovanskem konzulu (po tistem juniju jih ni bilo več, saj je država šla v franže) in o prvem slovenskem, ki je po svojih skromnih močeh prispeval, da se je nova država otresla recidivov svoje predhodnice. Ta dvojna vloga in situacija službovanja na prehodu nam je bila Slovencem v minulem stoletju očitno pisana na kožo: živeli smo v štirih državah in preživeli tri vojne. Ko bi le ne bilo nobene vojne več, država nam bo pa ostala.

Osamosvojitvena priponka.

Andrej Bobek

Policijski veterani Posavja

Zametki ustanavljanja veteranske organizacije v organih za notranje zadeve segajo v julij 1993. Tedaj je 14 pripadnikov Manevrske strukture narodne zaščite iz vrst organov za notranje zadeve imenovalo iniciativni odbor za ustanovitev združenja.

Dejavnosti za ustanovitev regionalnega odbora Združenja Sever so bile tudi v Posavju, in sicer je bil v vseh policijskih enotah v Upravi za notranje zadeve v Krškem (v nadaljevanju UNZ Krško) na sestankih delavcem obrazložen pomen ustanovitve takšnega združenja. Slabih 8 mesecev pozneje, 26. marca 1994, je bilo z ustanovno skupščino v Novem mestu ustanovljeno Združenje Sever. Ime si je združenje dalo po znameniti akciji slovenske milice za preprečitev mitinga resnice, 1. decembra 1989, v Ljubljani, s katero je slovenska milica dokazala, da je pripravljena braniti slovensko državo in njene državljane.

Združenje Sever je nepolitično prostovoljno združenje delavcev organov za notranje zadeve in prostovoljcev, ki so z organih za notranje zadeve sodelovali v dejavnostih za zaščito demokratičnih procesov v Sloveniji ali pa so bili s svojimi dejavnostmi neposredno vključeni v vojno za osamosvojitve Republike Slovenije.

Naloge, ki jih ima Združenje Sever, so številne:

- sprejemanje novih članov;
- seznanjanje strokovne in širše javnosti z vlogo in dejavnostmi članov združenja med pripravi in neposrednimi dejavnostmi v osamosvojitveni vojni;
- pridobivanje in hranjenje pisnega, slikovnega in zvočnega gradiva in dajanje pobud za njihovo sistematično ureditev – izdajanje knjig, izdelava dokumentarnih filmov, objave v sredstvih javnega obveščanja, javni nastopi idr.;
- organiziranje raznih strokovnih srečanj na temo posameznih dejavnosti in dogodkov iz obravnavanega obdobja;
- organiziranje in udeleževanje na spominskih slovesnostih;
- ohranjanje prijateljskih vezi in vsestranska pomoč ranjenim policistom ter svojem padlih policistov v vojni za Slovenijo;
- ohranjanje in gojenje pristnih prijateljskih odnosov med članstvom, ne glede na politično, stanovsko in svetovnonazorsko prepričanje. V ta namen organizira proslave, družabna srečanja, športne in druge prireditve;
- daje pristojnim organom predloge za podelitev odlikovanj in priznanj članom;
- demokratično in dostojanstveno uveljavlja svoje interese pri državnih organih Republike Slovenije.

Člani združenja Sever lahko postanejo vsi pripadniki aktivne in rezervne sestave organov za notranje zadeve, upokojeni in nekdanji aktivni delavci ali nekdanji pripadniki rezervne sestave organov za notranje zadeve, državljani Republike Slovenije, ki so s svojimi dejanji in storitvami pomagali pripadnikom organov za notranje zadeve, ter sorodniki policistov, ki so izgubili življenje pri zaščiti demokratičnih procesov ter osamosvojitvi Slovenije med 1. decembrom 1989 in 26. oktobrom 1991.

Ustanovna skupščina Regionalnega odbora Združenja Sever v Posavju je bila 18. marca 1994 v sejni sobi na Policijski postaji v Krškem. Skupščine so se udeležili izvoljeni predstavniki posameznih policijskih enot v UNZ Krško. Predsedstvo regionalnega odbora Združenja Sever Krško pa so sestavljali: Jože Gobec s Postaje prometne policije Krško, Vladimir Bezjak s Policijske

postaje Krško, Anton Gašparič s Policijske postaje Sevnica, Anton Žbul s Policijske postaje Brežice, Andrej Zbašnik s Postaje mejne policije Obrežje, Andrej Bobek s Postaje mejne policije Dobova, Djordje Vojaković iz Operativno-komunikacijskega centra UNZ Krško, France Božičnik iz Urada kriminalistične službe UNZ Krško, Zlatko Pirš iz Inšpektorata policije UNZ Krško, Albin Namestnik iz Urada načelnika UNZ Krško in Zdravko Radanovič iz Oddelka skupnih služb UNZ Krško. Leta 1995 je Jožeta Gobca zamenjal Ozren Šagud s Postaje prometne policije Krško. Za predsednika regionalnega odbora je bil izvoljen Andrej Bobek. Blagajniško delo je opravljala Dragica Berstovšek, naloge tajnika pa Albin Namestnik.

Osnovna naloga regionalnega odbora je bila, da se uredijo statusne zadeve za delovanje odbora (sprejem pravilnikov in preostalih aktov, ki dopolnjujejo statut Združenja Sever), uredi seznam članstva in vsem članom izda članske izkaznice. V začetku se je v delo regionalnega odbora vključilo 140 članov iz vseh policijskih enot v UNZ Krško, rezervnega sestava policije in občanov.

Ker zaradi stalnih kadrovskih sprememb v policijskih enotah dotedanja organiziranost regionalnega odbora ni bila najbolj funkcionalna, so člani predsedstva regionalnega odbora Združenja Sever Krško na seji, 14. decembra 1996, sprejeli nov Pravilnik o organiziranju pododborov, ki bi združevali člane po upravni enoti bivališča. Tako so bili pododbori ustanovljeni v Brežicah, Krškem in Sevnici. Še vedno je ostal pododbor na UNZ Krško, ki je združeval člane iz notranje-organizacijskih enot UNZ Krško.

Člani so se vsakoletno srečevali na občnih zborih ter na spominskih svečanostih in pohodih (npr. pohod po poteh bojev policije v Prekmurju, spominski pohod borcev in veteranov na Triglav ...). Ob 5. obletnici preprečitve mitinga v Ljubljani je bila v Dobovi organizirana osrednja spominska svečanost, nato pa tudi srečanje članov Združenja Sever iz vseh regionalnih odborov v Sloveniji na motelu Petrol na Čatežu. Ob 5. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije smo v Kostanjevici na Krki organizirali še množično kolesarsko prireditev in družabno srečanje članov Združenja Sever iz vse Slovenije. Udeleževali smo se spominskih svečanostih ob osamosvojitvi Republike Slovenije v Posavju.

Leta 1995 je načelnik UNZ Krško Rajmund Veber v okviru projektu Policija med vojno v Sloveniji, ki ga je vodilo Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, ustanovil komisijo za zbiranje dokumentacije o delovanju policije med vojno za osamosvojitve Slovenije. V komisijo so bili imenovani člani regionalnega odbora Združenja Sever Krško Miha Molan, Andrej Bobek, Dušan Kerin, Darinka Divjak in Jožica Bibič. Člani komisije so zbrali 2608 pisnih dokumentov in drugega slikovnega gradiva, ki obsega 13.959 strani. Vsa dokumentacija je bila arhivsko obdelana in predana v arhiv Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije. Komisija je delo končala leta 1996. Projekt sicer ni bil dokončan v celoti, saj nekateri člani Združenja Sever in drugi delavci niso bili pripravljeni opraviti intervjujev, nekateri pa niso hoteli izročiti še preostalega dokumentacijskega gradiva. Zbrano gradivo bo prav gotovo v veliko pomoč strokovnjakom s področja zgodovine pri preučevanju dogodkov od 1. decembra 1989 do oktobra 1991, ko je zapustil Republiko Slovenijo zadnji vojak JLA.

Na podlagi štiriletnih izkušenj o delovanju Združenja Sever se je pokazalo tudi nekaj slabosti, saj je imelo predsedstvo Združenja Sever velike težave pri usmerjanju dela regionalnih odborov. Na podlagi tega je bil 28. junija 1997 na izredni skupščini Združenja Sever v Gornji Radgoni sprejet sklep, da se regionalni odbori v skladu z Zakonom o društvih preimenujejo v Policijska veteranska društva Sever, ki bi imela samostojen status. Združenje Sever pa bi imelo status zveze društev. Na podlagi tega sta bila 1. decembra 1997 na občnem zboru regionalnega odbora Združenja Sever Krško v motelu Petrol Čatež sprejeta sklepa o ustanovitvi Policijskega veteranskega društva Sever Posavje in o priključitvi v zvezo Policijskih veteranskih društev Sever. Na občnem zboru so bili sprejeti tudi pravila za delovanje društva in preostali podzakonski akti. Za predsednika društva je bil izvoljen Andrej Bobek.

Listino o ustanovitvi Policijsko veteranskega društva Sever Posavje so 16. decembra 1997 v notarski pisarni v Brežicah podpisali člani Rajmund Veber, Zlatko Pirš, Branko Dolenšek, Dušan Ficko, Miha Molan, Bogdan Slak, Albin Namestnik, Stanislav Preskar, Dragica Berstovšek in Andrej Bobek. V upravni odbor društva so bili izvoljeni: Dragica Berstovšek, Dušan Ficko, Albin Namestnik, Stanislav Povhe, Roman Kump, Milan Sušin, Anton Žbul,

Ivan Plohl, Marjan Penev, Anton Jermančič in Tomaž Cizl. V nadzorni odbor so bili izvoljeni: Damjan Knavs – predsednik ter člani Zdenko Antolinc, Andrej Zbašnik in Miha Molan. Delo sekretarja društva je še naprej opravljal Albin Namestnik, naloge blagajnika pa Dragica Berstovšek. Zaradi zdravstvenih težav blagajničarke je leta 2000 naloge blagajnika prevzela Pavla Sotošek. Ob ustanovitvi je bilo v društvo vključeno 275 članov in se je financiralo večinoma samo iz članarine.

Ustanovitelji zveze Policijska veteranska društva Sever iz Pomurje, Maribora, Gorenjske, Primorske, Notranjske ter Posavja so na ustanovni skupščini zveze, 23. maja 1998, na Brdu pri Kranju podpisali pogodbo o vključitvi v zvezo policijskih veteranskih društev Združenja Sever.

Poleg organizacije srečanj, pohodov in spominskih svečanosti so se člani društva zelo aktivno vključili v dejavnosti glede spremembe določil Zakona o vojnih veteranih. Nekaj pobud je vlada upoštevala in jih vključila v spremembo zakonodaje o vojnih veteranih. Še vedno nam ni uspelo urediti statusa vojnega veterana »civilnim« delavkam in delavcem v logističnih službah Policije ter nekaterim občanom, ki so nam pomagali pri izvajanju nalog v najtežjih trenutkih procesov osamosvajanja Republike Slovenije.

Ob 10. obletnici akcije Sever smo 1. decembra 1999 ob pomoči donatorjev v Kulturnem domu v Krškem na izrednem slavnostnem občnem zboru razvili društveni prapor. Po slavnostnem občnem zboru smo v počastitev 10. obletnice akcije Sever organizirali slavnostni koncert orkestra Slovenske policije.

Člani društva smo se aktivno odzvali in obsodili poskuse spodkopavanja ter omalovaževanja pomena dogodkov osamosvajanja Republike Slovenije. Tako smo podprli koroške policiste in veterane na Holmcu, malo pozneje pa še veterane na Medvedjeku.

Ves čas delovanja društva smo zgledno sodelovali z vsemi veteranskimi društvi na območju Posavja. Da bi bilo to sodelovanje še boljše, je vodstvo Policijsko veteranskega društva Sever Posavje sklicalo maja 1998 v sejni sobi Policijske postaje v Krškem sestanek vseh veteranskih društev v Posavju

in predstavilo idejo o medsebojnem sodelovanju. Na omenjenem sestanku nismo dosegli trdnjega dogovora. Dogovorili pa smo se, da bomo v primeru organizacije pomembnejših dogodkov v Posavju, ki bodo pomembni za vse tri veteranske organizacije (ZZB NOV, ZVVS in PVD Sever), ustanovili koordinacijski delovni odbor, ki bo usklajeval vse dejavnosti. Omenjena ideja o tesnejšem sodelovanju med veteranskimi organizacijami je bila najprej izvedena v občini Krško, kjer so vse tri veteranske organizacije leta 2000 v Hotelu Sremič na pobudo članov OO ZZB NOV Krško podpisale listino o medsebojnem sodelovanju. Listino je v imenu Policijskega veteranskega društva Sever Posavje podpisal vodja pododbora Krško Stanislav Povhe, v imenu OZVVS Krško Rudi Smodič in predsednik ZZB NOV Krško Franci Zupančič. Omenjeno sodelovanje je zaživel zelo dobro, kar se je pokazalo takoj v naslednjem letu, ko sta bila 9. junija 2001 v Krškem organizirana velika osrednja proslava v počastitev občinskega praznika občine Krško in v počastitev 10. obletnice osamosvojitve Republike Slovenije in srečanje borcev Kozjanskega odreda ter srečanje slovenskih izgnancev. Plod omenjenega sodelovanja je tudi izgradnja partizanske bolnišnice na Bohorju, ki smo jo začeli leta 2001 in končali 2002.

Ob izteku štiriletnega mandata leta 2001 je bilo 20. aprila 2001 na občnem zboru v gostišču Žolnir v Kostanjevici na Krki izvoljeno novo vodstvo Policijskega veteranskega društva Sever Posavje. V okviru občnega zbora smo pripravili krajši kulturni program v počastitev 10. obletnice osamosvojitve Slovenije. Na tem slavnostnem dogodku smo članom društva podelili znake osamosvojitve za zasluge pri procesih osamosvojitve. Podeljeni so bili 4 zlati znaki, 211 srebrnih in 60 bronastih znakov osamosvojitve. Zlati znak so prejeli tisti člani, ki so sodelovali pri organiziranju Manevske strukture narodne zaščite v Posavju, v akciji Sever in v osamosvojitveni vojni. Srebrni znak so prejeli tisti člani, ki so sodelovali v dveh prej omenjenih dejavnostih, bronastega pa tisti, ki so sodelovali v eni dejavnosti procesov osamosvajanja Republike Slovenije. Zlati znak so prejeli Albin Namestnik, Zlatko Pirš, Štefan Hren in Andrej Bobek.

V upravni odbor društva so bili izvoljeni Štefan Hren, Damjan Knavs, Anton Žbul, Anton Glivar, Albin Namestnik, Vlado Bezjak, Anton Vodopivec, Pavla

Sotošek, Vinko Tuljak, Rajmund Veber, Anton Gašparič in Andrej Bobek. Ker kandidacijska komisija do občnega zbora ni uspela najti primerne kandidata za predsednika društva, je naloge še za eno leto prevzel dotedanji predsednik Andrej Bobek, njegov namestnik pa je postal Vladimir Bezjak.

Naloge blagajnika je še naprej opravljala Pavla Sotošek, medtem ko je naloge tajnika opravljal Albin Namestnik. Za praporščake so bili imenovani: Silvo Ilijaš, Milan Sušin in Anton Jermančič. Za predsednika disciplinske komisije je bil izvoljen Stanislav Preskar, za člane pa Rudi Drganc, Dušan Ficko in Sonja Molan. Za predsednico nadzornega odbora je bila izvoljena Mira Danko, za člane pa Vladimir Žniderič, Milan Bračun in Ludvik Divjak.

Ob 10. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije smo skupaj s člani ZVVS iz Brežic in Krškega pripravili razstavo na temo vojnih dogodkov v Posavju. Pomagali pa smo tudi pri pripravi državne razstave posvečene na dogodka osamosvajanja Republike Slovenije. Prav tako smo sodelovali z ZVVS, Posavskim muzejem Brežice in Zvezo zgodovinskih društev pri organiziranju znanstvenega simpozija na temo osamosvojitvene vojne v Sloveniji v Viteški dvorani brežiškega gradu. Ob 10. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije smo skupaj s člani ZVVS in Vojašnico Cerklje ob Krki organizirali 23. junija 2001 osrednjo proslavo v počastitev omenjenih dogodkov in srečanje veteranov iz vse Slovenije. Na omenjeni slovesnosti, ki se je udeležil predsednik države Milan Kučan, sta predsednik Zveze Policijskih veteranskih društev Sever Davorin Bratuš in predsednik Zveze vojnih veteranov Slovenije Srečko Lisjak podpisala listino o medsebojnem sodelovanju. Poleg omenjenih prireditev smo dejavno sodelovali pri izvedbi vseh praznovanj ob 10. obletnici osamosvojitve Republike Slovenije tudi v brežiški občini. Na našo pobudo je bila v avli Ministrstva za notranje zadeve v Ljubljani postavljena spominska plošča padlim miličnikom v osamosvojitveni vojni za Slovenijo.

Na naslednjem občnem zboru Policijsko veteranskega društva Sever Posavje, 12. aprila 2002, v gostišču Žolnir v Kostanjevici na Krki je bil za novega predsednika izvoljen Vlado Bezjak, ki je nadaljeval načrtovane dejavnosti za delovanje društva.

Ob 13. obletnici preprečitve mitinga resnice v Ljubljani je bila 29. novembra 2002 organizirana v Kulturnem domu v Krškem slavnostna akademija s kulturnim programom in družabnim srečanjem udeležence omenjenih dogodkov. V okviru praznovanja je avtor Anton Bukovnik predstavil knjigo z naslovom Sever, ki smo jo pomagali pripravljati tudi člani Združenja Sever iz Posavja.

Izredno dobro sodelovanje med veteranskimi organizacijami, še posebej v Krškem, se je nadaljevalo tudi v letu 2002, ko so člani veteranskih društev iz občine Krško na hipodromu organizirali družabno športno srečanje. Željo po tesnejšem in plodnejšem sodelovanju so izrazili tudi predstavniki vseh veteranskih društev (ZZB NOV, OZVVS in PVD Sever Posavje) v brežiški in sevniški občini.

Listino o medsebojnem sodelovanju so predstavniki vseh veteranskih organizacij v občini Brežice podpisali 10. aprila 2003, medtem ko v sevniški občini listine še niso podpisali. Predstavniki veteranskih organizacij na nivoju pokrajine Posavja so ob dnevu upora proti okupatorju, 27. aprila 2003, v Mladju podpisali listino o sodelovanju in se s tem zavezali k medsebojnemu sodelovanju in pomoči.

Dejavnosti Policijsko veteranskega društva Sever Posavje so že zdavnaj prerasle začrtane cilje, ki smo si jih zadali v začetku. Člani društva so kmalu spoznali, da bomo sami zelo težko izpolnili zastavljene cilje in da se morajo veteranske organizacije na območju vseh treh posavskih občinah nujno povezovati in si pomagati, če želijo uspešno doseči zastavljene cilje in postati prepoznavne v okolju, kjer delamo in živimo.

Glede na to, da so člani našega društva med najdejavnnejšimi v Sloveniji, upam da bodo našim idejam sledili tudi drugod po Sloveniji. Za nami prihajajo generacije, ki odraščajo v samostojni državi. Osamosvojitev slovenskega naroda je bil epohalni dogodek in bo tak za vedno ostal. Prav naloga vseh sorodnih veteranskih organizacij je, da se ti težki in odločilni trenutki naše zgodovine ne bi pozabili.

Odkritje spominske plošče ob 15. obletnici preprečitve »mitinga resnice« na železniški postaji v Dobovi. Dobova, 26. 11. 2004. Foto: Tomaž Teropšič.

Podpis dogovora o sodelovanju veteranskih organizacij občine Sevnica. Grad Sevnica, 9. 11. 2004. Foto: Ljubo Motore.

Odkritje spominske plošče na zidanici Molanovih, kjer je bilo tajno skladišče orožja in streliva MSNZ in TO občine Krško. Raka, 5. 10. 2007. Foto: arhiv OZVVS Krško.

Praporščaki vojnih veteranov iz Posavja ob spomeniku rodoljubu osamosvojitvene vojne za Slovenijo. Vače, 17. 5. 2003. Foto: Tomaž Teropšič.

Rudi Smodič

OZVVS Krško 1996–2003

Leta hitro minevajo. Že kar daleč je tisti dan, ko smo se nekega pomladnega dne 1996 sešli nekdanji pripadniki Teritorialne obrambe Posavja v Kulturnem domu Krško. Po petih letih sem spet videl kakšnega kolega »staro kuko«, ga priklical iz tistega spomina, ki je namenjen pozabi, in seveda hitro obnovil kakšen dogodek, povezan z njim. Z nekaterimi iz Brežic in Sevnice se ves ta čas nisem videl in res bi bilo škoda, da bi se ti obrazi počasi porazgubili v mojih vezjih, kar velja tudi za manjše dogodke, povezane z našo osamosvojitvijo.

To je bil pomemben dan, ne samo za moj spomin, tudi za nadaljnji razplet naše današnje organizacije. Mala dvorana KD Krško je bila nabito polna, glavno besedo pa je imel naš nekdanji poveljnik Enč. Takrat sem že vedel, da nekje obstaja neko združenje veteranov, vendar podrobnih informacij le nisem imel. Tu sem prvič podrobneje slišal za Združenje veteranov vojne za Slovenijo, o načinu delovanja, o poslanstvu organizacije ... Vse to je predstavil sekretar združenja Drago Bitenc. Na samem zboru sem že vedel, da bom predlagan za predsednika Območnega odbora združenja veteranov Krško, vendar še vedno nisem vedel, kaj vse to pomeni.

Ko sem v službi nekaj tednov prej dvignil telefonsko slušalko, sem takoj prepoznal glas nekdanjega poveljnika, čeprav se po osamosvojitvi nismo več veliko slišali. Razgovor ni bil dolg, in ko sem odložil slušalko, sem šele začel

razmišljati, v kaj sem privolil. Ne znam nikoli reči ne, sem glasno razmišljal. Odbori, veterani ..., pa saj ne morem biti veteran! Veterani so ja starejši moški, izkušeni, s stažem, tisti, ki so bili v vojni, tu sem se pa ustavil. Da, v vojni, tu sem pa bil! Pa ne v priznani deset-dnevni, za nas je trajala leto, leto in pol, za nekatere še dlje. Zdaj vidim, da država razmišlja še vedno tako, kot sem sam v tistem prvem trenutku, sem lahko mlad veteran? Še vedno velja Zakon o vojnih veteranih, kjer udeleženci osamosvojitvene vojne dobimo status veterana, ko dopolnimo 50 let, in nekaj ugodnosti, do takrat pa le status na kartončku!

Tako se je začelo tistega dne. Izvolili smo naslednje organe:

1. Območni odbor združenja veteranov vojne za Slovenijo Sevnica:

- predsednik Košir Jani,
- namestnik Slukan Drago,
- sekretar Kranjc Drago,
- praporščak Kajtna Rudi,
- član Motore Ljubo,
- član Janc Kristan,
- član Rau Bojan.

2. Območni odbor združenja veteranov vojne za Slovenijo Krško:

- predsednik Smodič Rudi,
- namestnik Mohar Zdenko,
- sekretarka Slabšak Andrejka,
- praporščak Omerzu Ivan,
- član Urbanč Branko,
- član Brinovec Marjan,
- član Štiglic Stane.

3. Območni odbor združenja veteranov vojne za Slovenijo Brežice:

- predsednik Zanut Edi,
- namestnik Zorko Renato,
- sekretar Hartman Branko,
- praporščak Tomše Marjan,
- član Teropšič Tomaž,

- član Kostanjšek Anton,
- član Slivšek Anton.

4. Pokrajinski odbor Združenja veteranov vojne za Slovenijo Posavje:

- predsednik Breznikar Ernest,
- namestnik Teropšič Mitja,
- sekretar Ajster Anton,
- član Košir Jani
- član Zanut Edi,
- član Smodič Rudi,
- član Šošter Gorazd,
- član Rožič Ladislav,
- član Močnik Miran.

Območni odbor je vse do konec leta 1998 deloval v obsegu predsedstva in samostojno ni izvajal posebnih dejavnosti. Glavna naloga je bila širjenje članstva. V tem obdobju je bila gonilna sila Pokrajinski odbor. Sestajali smo se v Vojašnici Cerklje pri poveljniku Ernestu Breznikarju, kreirali današnjo podobo organizacije in se udeleževali raznih prireditev. Vse to je bilo nekaj, vendar ne tisto, da bi se združili v neko široko gibanje.

Posamezniki so se kar vključevali v naš odbor, prijava pa je bila dokaj zapletena. Ker nismo imeli svoje pisarne, uradnih ur, sem to delo opravljal kar sam doma. Prijavnico in dve sliki sem po pošti poslal predsedniku Pokrajinskega odbora v Vojašnico Cerklje, kjer so preverili udeležbo v vojni in nato poslali vse skupaj v Ljubljano na združenje. Vsak, ki je oddal prijavnico, je iz združenja prejel položnico za članarino. Po plačilu je moral fotokopijo poslati nazaj na združenje, šele nato so dali izdelati člansko izkaznico. To je bil kar dolg postopek, saj se je kakšna prijava tudi kje izgubila, kar nekaj primerov pa je bilo, da po plačilu položnice posamezniki niso poslali fotokopije na združenje, za kar je bila tudi slaba volja, ker izkaznic ni bilo.

Glavna evidenca članstva je bila na sedežu združenja v Ljubljani, denar od članarine pa se je stekal na skupen račun. Za mnoge je bilo edino vračilo za plačano članarino redno izdajanje glasila Veteran.

V tistem obdobju so bili tudi veliki pritiski na predsednika pokrajinskega odbora zaradi včlanjevanja v združenje, kajti le njegov podpis je jamčil resničnost podatkov na prijavnici. Nekateri so bili takega mišljenja, da so za neko dobro voljo med vojno že pridobili pravico do statusa veterana, čeprav ni takšno dejanje nikjer zabeleženo ali je za tiste razmere zelo skromno. Zakon o vojnih veteranih točno določa, za katere strukture upravičencev gre, seveda pa smo tudi veterani mnjenja, da so nekateri v zakonu izpuščeni!

Postopoma smo spoznavali, da potrebujemo boljšo organiziranost, zato smo se odločili za registracijo društva. Ustanovni zbor območnega odbora združenja veteranov vojne za Slovenijo Krško smo izvedli 22. decembra 1998. Ustanovitelji društva so: Breznikar Ernest, Smodič Rudi, Mohar Zdenko, Kramar Drago, Valentinčič Osvald, Brinovec Marjan, Štiglic Stane, Mehle Anton, Kadivnik Zdravko, Breznikar Ana in Benje Aleš. Sprejeli smo statut in izvolili naslednje organe:

Predsedstvo:

- predsednik Smodič Rudi,
- namestnik Mohar Zdenko,
- sekretar Benje Aleš,
- blagajnik Kramar Drago,
- praporščak Omerzu Ivan,
- praporščak Valentinčič Osvald,
- član Urbanč Branko,
- član Brinovec Marjan,
- član Štiglic Stane,
- član Mehle Anton.

Nadzorni odbor:

- predsednik Kadivnik Zdravko,
- članica Breznikar Ana,
- član Krznarič Milan.

Častno razsodišče:

- predsednica Slapšak Andreja,

- član Zakšek Jože,
- član Mlinarič Andrej.

Odločbo o registraciji društva smo prejeli iz Upravne enote Krško 4. januarja 1999, v Register društev pa smo evidentirani pod zaporedno številko 190. Tako smo ustvarili vse pogoje za delovanje društva. Že na začetku smo imeli kar solidno članstvo, saj je bilo na seznamu nekaj nad 180 veterank in veteranov. Potrebovali smo še ustrezen prostor in obilo dobre volje. Po vseh naporih in vlogah nismo imeli sreče, naposled pa se je ponudila priložnost pri Območnem odboru borcev in udeležencev NOB Krško. Ponudili so nam svojo pisarno na CKŽ 30 v Krškem, kjer smo lahko uporabljali njihova osnovna sredstva po dogovoru, pisarno pa si delimo še danes. Za to dobro gesto smo jim zelo hvaležni.

Začeli smo delati. Kaj nam je bila in nam je še vedno osnovna naloga? Povezati, združiti, čim več udeležencev osamosvojitvene vojne. Jim svetovati, pomagati po močeh na vseh področjih, jih vabiti na naše prireditve, izlete, na družabna srečanja in jih tako odvrčati od tegob vsakdanjega življenja. Posebne pozornosti ne bo nihče drug pripravljen posvečati tem ljudem, saj so svoje poslanstvo dobro opravili, običajno pa so te strukture po doseženih ciljih v svetu in tudi pri nas kaj kmalu pozabljene.

Da temu ne bo tako, smo v statutu opredelili področja dejavnosti. Dodatno dokazilo o naši pravi poti so nenehne nove prijave in širitev članstva. Trenutno se približujemo okrogli številki 300.

Naše društvo je domoljubno in, ki na prostovoljni osnovi združuje aktivne udeleženke in udeležence priprav ali dejavnosti v vojni za ohranitev samostojne in neodvisne Republike Slovenije. Društvo deluje po naslednjih pravilih (povzeto iz statuta):

- sprejema v članstvo udeležence priprav ali vojne za Slovenijo;
- posveča posebno skrb ohranjanju pristnih prijateljskih odnosov med članstvom ne glede na njihova politična, stanovska in svetovno nazorska prepričanja in nudi vsestransko pomoč članom, ranjenim, invalidom in svojcem padlih v vojni za Slovenijo;

- nudi članom, ki izpolnjujejo zakonske pogoje strokovno pomoč pri uveljavljanju pravic na podlagi določb veteranske zakonodaje;
- pridobiva in hrani pisno, slikovno in zvočno dokumentacijo članov o pripravah ali aktivnostih v vojni za Slovenijo;
- seznanja javnost o dogodkih in vlogami članov v pripravah in vojni;
- organizira in se udeležuje spominskih svečanosti o obletnicah dogodkov;
- sodeluje in se povezuje z drugimi sorodnimi organizacijami;
- izvršuje sklepe in stališča Zveze veteranov in Pokrajinskega odbora in
- daje pristojnim državnim organom predloge in pobude za podelitev odlikovanj ter priznanj.

Pod pokroviteljstvom župana Občine Krško Franca Bogoviča smo v letu 1999 razvili prapor in začeli z resnim delovanjem. Po štirih letih smo z našim delom zadovoljni. Naša organizacija je prepoznavna, saj smo v društvenem življenju prisotni in aktivni.

V Sloveniji smo eni izmed prvih podpisali svečano listino o medsebojnim sodelovanju s preostalima veteranskima organizacijama v krški občini, Policijskim veteranskim društvom SEVER in Območnim odborom ZB NOB Krško. Za to sodelovanje smo se zavezali že leta 2000 in je zelo pristno in na visokem nivoju. Četudi so se na zvezni ravni v določenih trenutkih zaradi izjav posameznikov odnosi zamajali, smo v Krškem te neljube dogodke nekako prezrli in strpno delovali naprej. Imamo že kar nekaj skupnih akcij, od organiziranja proslav, družabnih srečanj ... do zadnje največje, to je bila obnova partizanske bolnice v Travnem lazju na Bohorju. To je bila širša akcija, ne samo veteranov, temveč tudi lovcev, planincev, KS Senovo in nekaterih posameznikov. Vse tri veteranske organizacije v Krškem, smo ob svečanem odprtju julija 2001 podpisale patronat nad tem zgodovinskim spomenikom 2. svetovne vojne.

Društvo ima trenutno poleg predsedstva, nadzornega odbora, častnega razsodišča in komisije za priznanja še dve sekciji:

- Varnostniki 1991 in
- športno sekcijo.

Sekcija Varnostniki NEK 1991 se nam je pridružila leta 2001. Zelo smo je veseli, saj so fantje poživili delovanje društva in se na vseh področjih aktivno vključili v delovanje. Tudi športna sekcija nas razveseljuje z dobrimi rezultati na veteranskih športnih igrah. Naše panoge so strelska tekmovanja, ribiška tekmovanja, orientacijski teki in tekmovanja v pikadu.

Do sedaj v društvu nismo imeli svojih priznanj in odlikovanj. Obstajala so le odlikovanja zveze, za katere menimo, da so višjega pomena. Pri tej praznini smo se na Pokrajinskem odboru ZVVS Posavje dogovorili, da bomo oblikovali enotna odlikovanja za vsa območna združenja v Posavju. Za izdelavo in postopek je nalogo prevzel Pokrajinski odbor ZVVS Posavje, prve medalje pa ta trenutek že čakajo na prejemnike. Poleg priznanja imamo bronasto, srebrno, zlato medaljo in plaketo.

Letos jih bomo delili za vsa leta nazaj. Veliko jih bo in prav je tako, saj so jih fantje zaslužili.

Medalje posavskih veteranov vojne za Slovenijo.

Srečanje članov vojnega poveljstva 25. območnega štaba TO. Kostanjevica na Krki, 13. 11. 2008.

Foto: Ljubo Motore.

Edi Zanut

Brežiški vojni veterani

Razglasitev samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije je bila povod za vojaško agresijo Jugoslovanske ljudske armade na Slovenijo. S tem dejanjem je dokončno izgubila svojo ljudskost in pristala na smetišču zgodovine.

V Posavju, na območju 25. območnega štaba Teritorialne obrambe, so se boji začeli 27. junija 1991 ob 20. uri, ko se je Intervencijska enota TO Brežice v vasi Rigonce spopadla z mehaniziranim vodom 4. oklepne brigade JLA iz Jastrebarskega (Hrvaška). V boju je bil en teritorialec ranjen, drugi pa je padel. Bojevnik Jernej Molan je bil tako prva in edina smrtna žrtev na naši strani.

Tudi v preostalih spopadih smo bili zmagovalci. Nikoli ne bomo pozabili minometnega napada na letališče JLA Cerklje ob Krki, boja na Medvedjeku in veličastnih zmag v Krakovskem gozdu ter Prilipah. S tema zmagama so se zaključili boji v Posavju, zadnji sovražnikov vojak pa je 25. oktobra 1991 ob 5. uri zapustil letališče Cerklje ob Krki oz. Posavje.

Veselje je bilo nepopisno. Zmagali smo in končno svoji na svojem!

Leta 1980 sem se zaposlil na štabu Teritorialne obrambe v Krškem na

dolžnosti referenta za organizacijsko-mobilizacijske zadeve. Na tem mestu sem ostal vse do maja 1991, ko so se občinski štabi TO iz Posavja (Brežice, Krško, Sevnica) združili v območni štab (25. ObmŠTO) s sedežem v Domu TO na Titovi cesti 15 v Brežicah. Po koncu vojne smo se preselili v vojašnico Cerklje. Imeli smo veliko dela z oblikovanjem oz. nastajanjem slovenske vojske, zato nismo imeli veliko časa razmišljati o vojni. Naši nadrejeni so službeno »hodili« v Ljubljano in tako so nam nekoč po vrnitvi z velikim veseljem sporočili novico o nastajanju veteranske organizacije. In res! Skoraj natanko dve leti po izgonu zadnjega sovražnikovega vojaka iz Slovenije je bila organizacija rojena. Desetega oktobra 1993 smo v Cankarjevem domu v Ljubljani ustanovili veteransko organizacijo s ciljem ohraniti avtentičen spomin na to neponovljivo dejanje v zgodovini slovenskega naroda za bodoče rodove. Organizacija je temeljila na organizacijskem principu Manevrške strukture narodne zaščite iz leta 1990, ko je bila Slovenija vojaško razdeljena na 13 pokrajin. Delo Združenja veteranov vojne za Slovenijo v Posavju je med letoma 1993 in 1996 slonelo večinoma na poveljstvu in stalni sestavi 25. ObmŠTO. Postopek vključevanja v organizacijo se je začel leta 1994 z zbiranjem prijavnic, prve izkaznice pa so bile izdelane leto pozneje. Do septembra 1995 smo v svoje vrste uspeli vključiti približno 80 članov, v letu 1996 pa nas je bilo v Posavju že 316.

Leta 1996 je bila velika prelomnica v delu veteranske organizacije v Posavju. V sredo, 17. aprila 1996, ob 17. uri smo imeli v Kulturnem domu v Krškem zbor Združenja veteranov vojne za Slovenijo za Posavje. Na njem smo izvolili Pokrajinski odbor ZVVS Posavje in tri območne odbore (Brežice, Krško, Sevnica). Predsedstvo OO ZVVS Brežice je štelo sedem članov. Edi Zanut je bil predsednik, Renato Zorko namestnik, Branko Hartman sekretar, Marjan Tomše praporščak in člani Tomaž Teropšič, Anton Kostanjšek in Anton Slivšek. V skladu s šifrantom območnih odborov smo dobili šifro 04-1. Pri tem je pomenilo 04 pokrajino Posavje, 1 pa območje Brežice. Prvo sejo predsedstva OO ZVVS Brežice smo imeli 19. maja 1999 ob 19. uri. Sestanek smo imeli v pisarni Območnega odbora Združenja borcev in udeležencev NOB Brežice na Gubčevi 10 a. Borci so nam svojo pisarno za to sejo in še nekaj naslednjih prijazno odstopili. Do ustanovnega občnega zbora smo delovali v spremenjeni sestavi. Edi Zanut je bil predsednik, Renato Zorko

namestnik predsednika, Tomaž Teropšič sekretar, Igor Prah blagajnik, Marjan Tomše praporščak in Dušan Skočaj kot član.

V tem času smo imeli osem sej predsedstva. Na njih smo naredili prve korake in »zakoličili« našo usmeritev. Želeli smo postati dobro organizirana in močna organizacija, ki bo skrbela za potrebe članstva. Pridobili smo prapor, nabavili nekaj kompletov svečanih veteranskih oblek in izvedli vse potrebno za izvedbo ustanovnega zbora Območnega odbora Združenja veteranov vojne za Slovenijo Brežice. Izvedli smo ga v sredo, 1. decembra 1999 ob 18. uri, v prostorih Krajevne skupnosti v Krški vasi. Imeli smo ga točno na peto obletnico sprejema Združenja veteranov vojne za Slovenijo v Svetovno veteransko združenje (World Veterans Federation) – vplivno organizacijo s 27-milijonskim članstvom.

Do izvolitve delovnega predsedstva je delo zbora vodil Tomaž Teropšič, nato pa delovni predsednik Srečko Zore. Po himni Republike Slovenije smo izvedli simbolno veteransko dejanje. Prvič sta ga izvedla veterana Srečko Lisjak (predsednik ZVVS) in Renato Zorko. Zatem smo izvolili novo vodstvo. Predsednik je postal Silvester Jeršič, njegov namestnik Renato Zorko, sekretar Željko Srečkovič, blagajnik Igor Prah, praporščak Marjan Tomše, člani pa Dušan Skočaj, Tone Supančič, Tomaž Teropšič in Edi Zanut. Izvolili smo še nadzorni odbor in častno razsodišče. Po sprejetju načrta dela in finančnega načrta za leto 1999/2000 smo razvili prapor brežiške veteranske organizacije. Svečano razvitje prapora so izvedli veterani Drago Bitenc (generalni sekretar ZVVS), Silvester Jeršič in Marjan Tomše. Pri tem je praporščak Marjan Tomše podal zaobljubo z naslednjo vsebino: »Prevzemam prapor Območnega odbora Združenja veteranov vojne za Slovenijo Brežice in svečano izjavljam, da ga bom nosil častno in ponosno. Veterani osamosvojitvene vojne bomo pod njim še naprej delovali složno, predvsem v spomin na junijske dogodke leta '91 ter v spomin na tiste, ki so za svojo domovino prelili kri in darovali življenje.« Na zboru je bilo prisotnih 64 članov, po zboru pa smo izdali sporočilo za javnost, št. 1, ki ga je objavila Slovenska tiskovna agencija.

Leto 2000 se je Združenje veteranov vojne za Slovenijo preimenovalo v zvezo, območni odbori pa v območna združenja in se registrirala kot društva

z lastnim statutom in računom. To smo izvedli na zboru v Artičah, 17. marca 2001. S tem preoblikovanjem združenja v zvezo smo dokazali, da znamo in zmoremo dejanja, ki so v skupnem interesu opraviti tako, kot smo storili leta 1991. Pred nami je bil čas krepitve in utrjevanja organizacije. To je bil čas, ko smo začeli razvijati vrsto dejavnosti. Postajali smo vse bolj samozavestni in s tem tudi prepoznavni.

Ponosni smo na uspehe v vojni. Ponosni smo, da smo ubranili državo Republiko Slovenijo. Bili smo uspešni! Zato smo lahko upravičeno ponosni tudi na naše uspehe po vojni: na številno članstvo in na celo vrsto raznih dejavnosti, na našo sekcijo 174. PdivV TO Brežice, na naše uspešne športnike in njihove pokale, na marljive praporščake, na naša spomenika v Rigoncah in Prilipah ter spominsko ploščo v Cerkljah, na naša priznanja (listina priznanje, bronasta, srebrna in zlata medalja Obranili Posavje 1991 ter plaketo Posavje 1991), na zapisano v veteranskem spominskem zborniku, na ...

»Naj ne bo pozabljeno!«

Članski znak Zveze veteranov vojne za Slovenijo.

Kratice

AN	- ime sovjetskih vojaških letal (Antonov)
AP	- avtomatska puška
BK	- bojni komplet
BOD	- bruto osebni dohodek
BOV	- bojno oklepno vozilo
BOV - 3	- samovozno trojno protiletalsko topovsko orožje
BR	- brigada
BRDM 2	- izvidniško vozilo
BVP	- bojno vozilo pehote
CKŽ	- cesta krških žrtev
CZ	- Civilna zaščita
CZ	- rdeča zastava (crvena zastava). Zavodi crvena zastava so proizvajali orožje.
DEMOS	- Demokratična opozicija Slovenije
DKD	- delavsko kulturni dom
DPZ	- družbeno-politični zbor
GINO	- glavna inšpekcija narodne obrambe v Jugoslaviji (glavna inspekcija narodne odbrane)
GŠ JLA	- generalštab Jugoslovanske ljudske armade
HDZ	- Hrvatska demokratična skupnost (Hrvatska demokratska zajednica)
HPG	- hortikultura, plantaže in gradbeništvo
Interpol	- Mednarodna organizacija kriminalistične policije (International Criminal Police Organization)
IS	- izvršni svet
JLA	- Jugoslovanska ljudska armada
KD	- kulturni dom
KK	- Krško
KODŠ	- pločevinka solzilca (Kutija otrovno dimna šolska)
KOS	- protiobveščevalna služba (kontraobavešajna služba JNA)
KS	- krajevna skupnost
KUD	- kulturno umetniško društvo
LOGBA	- logistična baza

MGV	- slovenska brzostrelka MGV 176
MIOD	- masovna izvidniška obveščevalna dejavnost
Mi-8	- sovjetski vojaški helikopter
MORiS	- 1. Specialna brigada MORiS (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije)
MP	- nemška brzostrelka (Maschinenpistole)
MSNZ	- Manevrska struktura narodne zaščite
MTS	- materialno-tehnična sredstva
MUP	- ministrstvo za notranje zadeve (ministarstvo unutrašnjih poslova)
M 48	- klasična puška repetirka jugoslovanskega izvora
M 84	- jugoslovanski tank
NATO	- Severnoatlantska obrambna organizacija (North Atlantic Treaty Organisation)
NBJ	- Narodna banka Jugoslavije
NEK	- Nuklearna elektrarna Krško
NZ	- Narodna zaščita
OKMB	- oklepno mehanizirani bataljon
ONZ	- organi za notranje zadeve
OO ZB NOB	- občinski odbor Zveze borcev narodnoosvobodilnega boja
OO ZVVS	- območni odbor Združenja veteranov vojne za Slovenijo
OŠ CZ	- občinski štab civilne zaščite
OŠTO	- občinski štab Teritorialne obrambe
OTS Sevnica	- Odred treh smrek Sevnica
OZVVS	- območno združenje veteranov vojne za Slovenijo
PAP	- polavtomatska puška
PEM	- posebna enota milice
PGD	- prostovoljno gasilsko društvo
PGE Krško	- Poklicna gasilska enota Krško
PM M - 53	- puškomitraljez
PT-76B	- lahki izvidniški tank
PVC	- termoplastična umetna snov (Polyvinyl chloride)
PVD Sever	- Policijsko veteransko društvo Sever
PZO	- protizračna obramba
RB M 57	- ročni netrzajni minomet
RKB	- radiološko, kemično in biološko
RS	- Republika Slovenija

RSNZ	- Republiški sekretariat za notranje zadeve
RTV	- radiotelevizija
SDP	- Stranka demokratične prenov
SKM - PDP	- Zveza komunistov Makedonije - Stranka demokratične prenov (Sojuz na Komunistite na Makedonija - Partija za Demokratska Preobrazba)
SKZ - LS	- Slovenska kmečka zveza - Ljudska stranka
SO	- skupščina občine
SFRJ	- Socialistična federativna republika Jugoslavije
SRS	- Socialistična republika Slovenija
SSS	- Socialistična stranka Slovenije
SZ	- Sovjetska zveza
TAM	- Tovarna avtomobilov Maribor
TIOS	- teritorialna izvidniška obveščevalna služba
TO	- Teritorialna obramba
TOZD	- temeljna organizacija združenega dela
TT	- Tula, Tokarev. Izraz za jugoslovansko službeno pištolo M 57, ki je posnetek sovjetske pištole TT izpred 2. svetovne vojne.
TV	- televizija
T - 55	- sovjetski tank
UJV	- uprava javne varnosti
UKV	- ultra kratki valovi (iz. nem. UKW - Ultra-kurzwellen)
UNZ	- uprava za notranje zadeve
UO	- upravni organ
UOLO	- upravni organ za ljudsko obrambo
VO	- vojaško območje
ZZD	- zbor združenega dela
ZK	- zveza komunistov
ZKJ	- Zveza komunistov Jugoslavije
ZKS	- zbor krajevnih skupnosti
ZSMS	- Zveza socialistične mladine Slovenije
ZVVS	- Zveza veteranov vojne za Slovenijo
25. ObmŠTO	- 25. območni štab Teritorialne obrambe
174. PdivV TO Brežice	- 174. protidiverzantski vod Teritorialne obrambe Brežice

Manj znani izrazi

Armbrust	- nemški ročni netrzajni minomet 67 mm
ballantines	- škotski viski
barikada	- ulična zapreka
bianco	- nepopisan, neizpolnjen
bovist	- član posadke bojnega oklepnega vozila
dezterter	- vojaški ubežnik
Dojc	- domač izraz za tovornjak nemškega podjetja Deutz AG
franže	- resice
Galeb	- jugoslovansko vojaško letalo
kalašnikov	- avtomatska puška sovjetskega izvora
kalkulacija	- preračunavanje
kanonenfuter	- »hrana za topove«, izraz za vojake oz. žrtve topniških granat
kapija	- glavna vhodna vrata vojašnice
klaso	- sošolec
kosovci	- pripadniki KOS
kurs	- tečaj
lada	- osebno vozilo
lirdžet	- letalo (learjet)
marica	- neformalno ime za miličniško oz. policijsko intervencijsko vozilo
marširanje	- korakanje v strnjenih vrstah
obuka	- usposabljanje
opasač	- vojaški pas
Orel	- jugoslovansko vojaško letalo
Osa	- jugoslovanski ročni netrzajni raketomet 90 mm M 79
periskop	- optična priprava
Pincgaver	- jugoslovansko vojaško terensko vozilo
pista	- vzletišče
plebiscit	- splošno ljudsko glasovanje
rafal	- več zaporednih strelav
secesionizem	- gibanje za odcepitev dela države od celote
Škorpion	- avtomatska pištola 7,65 mm M 84

Valuk	- bojno vozilo pehote Slovenske vojske (LKOV 6x6 Valuk)
Zastava 128	- jugoslovansko osebno vozilo
Zolja	- jugoslovanski ročni netrzajni raketomet 64 mm M 80
žlahta	- sorodstvo

Izid spominskega zbornika so omogočili:

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije

Občina Brežice

Občina Krško

Občina Sevnica

Zveza veteranov vojne za Slovenijo

Zveza veteranov vojne za Slovenijo – Pokrajinski odbor za Posavje

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Brežice

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Krško

Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Sevnica

Zavarovalnica Triglav, d.d., Območna enota Krško

ZMAGOVITO POSAVJE

Spominski zbornik

Gradivo zbrala in uredila:
Dr. Tomaž Teropšič in Mitja Teropšič

Založila in izdala:
Posavski muzej Brežice
Zveza veteranov vojne za Slovenijo –
Pokrajinski odbor za Posavje
zanju: direktor dr. Tomaž Teropšič in
predsednik Mitja Teropšič

Oblikovanje:
Mitja Teropšič
Dr. Tomaž Teropšič

Tisk:
Tiskarna Jordan, Krško
oktober 2011

Naklada: 2000 izvodov

Cena: 10,00 €

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Mitja Teropšič je vojsko služil v pehotni šoli za rezervne oficirje v Bileči. V JLA je opravil usposabljanje za poveljnika čete, štabno usposabljanje za poveljnika bataljona in specialistični tečaj za obveščevalno varnostno delo.

Vojaški službi se je zapisal, ko se je leta 1976 zaposlil v Občinskem štabu za Teritorialno obrambo Brežice. Opravljal je razne štabne dolžnosti za usposabljanje in operativno učne zadeve. Leta 1980 je imenovan za komandanta Teritorialne obrambe občine Brežice. Pri reorganizaciji Teritorialne obrambe Slovenije leta 1991 je prevzel dolžnost namestnika poveljnika in istočasno načelnika 25. območnega štaba za Teritorialno obrambo s sedežem v Brežicah. To je opravljal tudi med vojno za samostojno Slovenijo. Po vojni je zaradi službenih potreb prevzel poveljevanje 1. bataljona 22. pehotne brigade in hkrati tudi dolžnost poveljnika Vojašnice Novo mesto. Od aprila 1995 je več kot leto dni opravljal dolžnost namestnika poveljnika 2. pokrajinskega poveljstva Slovenske vojske v Novem mestu in do decembra 2009, ko se je upokojil z osebnim činom polkovnika, poveljniške dolžnosti v različnih poveljstvih Slovenske vojske.

Leta 1990 se je uprl ukazu JLA in RŠTO Slovenije o razorožitvi Teritorialne obrambe. Aktivno je sodeloval v projektu Manevske strukture Narodne zaščite kot načelnik MSNZ za občino Brežice in ima status organizatorja MSNZ. V osamosvojitveni vojni leta 1991 je pripravljala operativne načrte za bojne aktivnosti TO v Rigoncah, Prilipah in minometnem napadu na letališče v Cerkljah ter v juliju poveljeval enotam Teritorialne obrambe v napadu in uničenju diviziona protizračne obrambe JLA v Krakovskem gozdu. Do izгона JLA oktobra 1991 je kot predsednik vodil komisijo za prevzem objektov in bojne tehnike JLA v Posavju ter osebno sodeloval pri razminiranju in zavarovanju minskih polj.

Za zasluge v vojni je prejel državno odlikovanje častni znak svobode Republike Slovenije in priznanje Ministrstva za obrambo red generala Maistra III. stopnje z meči. Je nosilec več drugih vojaških in veteranskih odlikovanj ter priznanj.

Vojni veteran Mitja Teropšič je eden od ustanoviteljev veteranske organizacije v Sloveniji in v Posavju. Od leta 2000 je predsednik Pokrajinskega odbora ZVVS za Posavje. Postavil je stalno muzejsko zbirko o Teritorialni obrambi in naborniški vojski v Vojašnici Novo mesto in je pisec strokovnih člankov o nastanku in razvoju Teritorialne obrambe in Manevske strukture Narodne zaščite v Posavju.

